ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI

STUDII DE GRAMATICĂ

VOL. AL II-LEA

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI

STUDII DE GRAMATICĂ

VOL. AL II-LEA

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
1957

STUDII DE GRAMATICĂ
Vol. II, 1957

NOTE ASUPRA STRUCTURII MORFOLOGICE A CUVINTELOR

DE

ACAD. AL. GRAUR

Unul din capitolele Gramaticii Academiei R.P.R. care au stîrnit multe nedumeriri și neînțelegeri este cel al noțiunilor generale de morfologie. Acest capitol conține unele teze care nu sînt noi în lingvistică, dar n-au fost pînă acum prelucrate în gramatica romînă (așa cum au fost de exemplu prelucrate în gramatica latină și în special în cea rusă)[1], deci ele sînt noi numai pentru publicul nostru; pe de altă parte, capitolul cu pricina mai cuprinde unele formulări confuze și chiar greșite. Am socotit necesar să reiau aici problema, și aceasta cu atît mai mult cu cît recenzia Gramaticii Academiei R.P.R., publicată de V.A. Lisițki în *Voprosî iazîkoznaniia*, 1955, nr. 6, încheie tocmai cu îndemnul pentru lingviștii romîni de a da mai multă atenție problemelor de lingvistică generală în lumina învățăturii marxist-leniniste despre limbă, și pentru mine este clar că autorul se referă tocmai la probleme de felul celei tratate aici.

1. Prima problemă: în lucrările de specialitate se pot găsi două concepții diferite asupra m o r f e m u l u i. Unii, în special școala franceză, consideră că termenul m o r f e m se aplică numai „elementelor fonetice (un sunet, o silabă sau chiar mai multe silabe) care arată în frază raporturile gramaticale care leagă ideile între ele"[2], prin urmare morfemul, care constituie un indicator morfologic, s-ar opune rădăcinii, care constituie un element lexical, un s e m a n t e m (cum zice Vendryes[3]). Acesta este și punctul de vedere, deși nu explicit formulat, al Gramaticii Academiei R.P.R.: „Elementele cu ajutorul cărora rădăcinile se transformă în cuvinte și cu care pot fi exprimate relațiile dintre cuvinte în frază sau nuanțele temporale și modale ale verbelor se numesc m o r f e m e"[4]. Alții, printre care se găsesc în general lingviștii sovietici, numesc morfeme toate elementele în care se poate descompune un cuvînt, avînd fiecare o anumită valoare, prin urmare rădăcina este considerată tot ca un morfem[5].

---

[1] Vezi Gramatica Academiei de Științe a U.R.S.S.
[2] J. Vendryes, *Le langage*, Paris, 1921, p. 87.
[3] Ibidem, p. 86.
[4] Vol. I, p. 110.
[5] Vezi Gramatica Academiei de Științe a U.R.S.S., vol. I, p. 11; *Sovremennîi russkii iazîk. Morfologhiia.* Moscova, 1952, p. 34; vezi și Al. Ionașcu, în *Limba romînă*, 1953, nr. 4, p. 75–76.

Pe de altă parte, numeroşi lingvişti apuseni consideră că morfem e tot ce poate servi pentru a diferenţia valorile sintactice ale cuvintelor. Astfel, după Vendryes[1], morfem este şi cuvîntul grecesc ἄν, care serveşte pentru a colora într-un anumit fel propoziţiile condiţionale, sau cuvîntul romînesc *zice* într-o expresie ca: *Tot vorba bietei neveste, zice*: „*Ghiţă, Ghiţă, pupă-l în bot şi papă tot*" (CARAGIALE, O. VI 82), deoarece marchează că în textul care urmează se reproduc vorbele cuiva; morfeme sînt şi alternanţele fonetice[2] şi accentul, şi chiar ordinea cuvintelor, cînd graţie ei se poate face distincţia între valorile gramaticale ale cuvintelor.

În felul acesta însă noţiunea de morfem se lărgeşte exagerat şi ajunge să înglobeze şi categoriile sintactice, cum e ordinea cuvintelor; ar fi mai bine să vorbim de mijloace extramorfologice echivalente cu afixele. E de notat că acad. Iorgu Iordan, în *Limba romînă contemporană*[3], se situează în extrema contrară şi consideră mijloc sintactic orice grup de cuvinte: viitorul şi perfectul compus, şi chiar pasivul de tipul *sînt evidenţiaţi*. De aici ar urma că aceste forme nu ar trebui să fie introduse în paradigme, pentru că nu sînt elemente morfologice. Pentru a aduce o soluţie în această chestiune, trebuie să ne punem întrebarea: cum putem distinge unde este un cuvînt şi unde sînt mai multe? Este clar că scrierea singură nu e o dovadă suficientă: nimic nu ar împiedica să se scrie reflexivele ruseşti în două cuvinte, viitorul francez *finir-ai* în două cuvinte, sau reflexivele romîneşti într-unul singur (*ducînduse*, ca în italieneşte). Criteriul principal ar trebui să fie valoarea lexicală a cuvintelor: rom. *zice*, în exemplul citat mai sus, îşi păstrează valoarea lexicală, şi de aceea este cuvînt, nu morfem; *-ai* din fr. *finirai* sau *am* din rom. *am făcut* nu mai au valoare lexicală, de aceea, indiferent dacă le scriem separat sau nu, ele aparţin morfologiei, constituie morfeme. A.I. Smirniţki, în *Voprosî iazîkoznaniia*, 1956, nr. 2, p. 45, arată că viitorul compus de tipul *будет работать* reprezintă un singur cuvînt, deoarece intră în corelaţie cu formele simple ale celorlalte timpuri.

Termenul m o r f e m este alcătuit după acelaşi model ca f o n e m şi s i n t a g m ă, şi prin urmare este natural să însemne „cea mai mică unitate morfologică". După cum cînd împărţim un cuvînt în foneme sau o frază în sintagme nu mai rămîne nimic pe de lături, tot aşa ar trebui să nu mai rămînă nimic neîmpărţit cînd împărţim un cuvînt în morfeme. Pe de altă parte, opoziţia morfem-semantem lasă să se înţeleagă că afixele nu au sens, iar rădăcina nu are formă, ceea ce ar fi absurd.

Pentru ce avem nevoie de un termen aparte, m o r f e m? Dacă înseamnă „element adăugat la rădăcină pentru a forma cuvinte", nu ne serveşte la nimic să încărcăm terminologia cu un termen nou, căci avem pe a f i x, care ar fi suficient. Dacă însă considerăm că un cuvînt se descompune în părţi componente, avem nevoie de un termen pentru a denumi fiecare din aceste părţi; în acest sens, termenul m o r f e m cuprinde şi rădăcina.

---

[1] Lucr. cit., p. 87 şi urm.
[2] Vezi Gramatica Academiei R.P.R., loc. cit.
[3] Ed. a II-a, Bucureşti, 1956, p. 250.

Rădăcina nu există izolat, ea face parte din cuvinte și trebuie studiată împreună cu celelalte părți ale cuvintelor; cînd avem impresia că rădăcina e izolată, avem de fapt sufixul și desinența zero[1], prin urmare rădăcina ajunge să reprezinte și celelalte elemente ale cuvîntului, despre care nimeni nu se îndoiește că sînt morfeme.

Dar putem pune întrebarea: în care parte a lingvisticii se studiază structura rădăcinii? Bineînțeles că ea nu poate fi exclusă din morfologie. De exemplu Meillet-Vendryes, în bine cunoscutul lor *Traité de grammaire comparée des langues classiques*[2], definesc morfemele ca afixe, iar rădăcina este numită de ei semantem; apoi, la începutul morfologiei, discută pe larg structura rădăcinii. Dar dacă structura rădăcinii trebuie discutată la morfologie, urmează limpede că rădăcina e morfem. În realitate, rădăcina trebuie examinată din două puncte de vedere: din acela al sensului lexical, și atunci studiul ei face parte din vocabular, și din acela al structurii ei, și atunci avem de-a face cu o formă, cu un morfem. Dacă judecăm astfel, atunci problema mult discutată dacă limba chineză are morfologie devine oțioasă: orice limbă are rădăcini, deci are morfologie, o dată ce structura rădăcinii trebuie studiată în morfologie.

2. A doua problemă care se ridică este aceea a definiției temei. Acad. Iorgu Iordan, în *Limba romînă contemporană*[3], arată just că ceea ce e rădăcină pentru limba romînă poate fi de fapt temă în latinește, de exemplu *cînta* are rădăcina *cînt-*, dar prototipul ei latin, *cant-*, conține sufixul *-t* adăugat la rădăcina latină *can-*.

Ceea ce surprinde însă este concluzia care urmează imediat: „de aceea cred că noțiunea de „rădăcină" trebuie eliminată din discuțiile privitoare la limbile actuale, printre care și a noastră, nu pentru că ele n-ar avea și rădăcini, ci pentru că nu putem spune totdeauna cu deplină siguranță cînd este vorba de rădăcini propriu-zise și cînd de simple teme". Așadar, pentru că elementele limbii evoluează, se transformă, aparțin astăzi altor categorii decît acum două mii de ani, să încetăm de a le mai distinge între ele? Oare într-adevăr am evita confuziile dacă, așa cum ne propune acad. Iorgu Iordan, am zice temă și pentru rădăcină?

În realitate. chestiunea mi se pare foarte clară. În timp ce rădăcina e neanalizabilă, tema e constituită din rădăcină plus unul sau mai multe sufixe. Tema apare dacă dăm la o parte desinențele, tema este „forma care servește de bază flexiunii"[4]. Dar deși A. Meillet[5] spune că partea cuvîntului care precedă desinența și de care e atașat sensul se numește *temă*", deci definiția coincide cu cea din Gramatica Academiei de Științe a U.R.S.S.[6], totuși în practică există un dezacord, pentru că nici Meillet, nici alți apuseni nu urmează strict această definiție, deoarece analizează orice

---

[1] Vezi și afirmația categorică făcută de K. A. Levkovskaia în *Voprosi iazikoznaniia*, 1957, nr. 1, p. 45.

[2] Paris, 1927.

[3] P. 258–259.

[4] Meillet-Vendryes, lucr. cit., p. 150.

[5] *Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes*, Paris, 1924, p. 115–116.

[6] Vol. I, p. 18–19.

temă ca rădăcină plus sufix, pe cînd autorii sovietici înțeleg că și prefixul face parte din temă. Explicația o găsim la Meillet, care arată[1] că indo-europeana nu are prefixe, prin urmare cei deprinși cu indo-europeana le pot uita, cînd fac teorie generală. Practic însă, nu văd o mare deosebire între a spune că *încîntasem* conține tema mai mult ca perfectului *cîntase-* și prefixul (lexical) *în-*, sau tema *încîntase-*. Ținînd seama de faptul că în limba noastră prefixele nu au niciodată rol gramatical (cum au în limba rusă), și prefixele nu sînt indispensabile, nu există prefixe zero, aș fi dispus să adopt prima formulă, ca și Gramatica Academiei R.P.R.

După I. Pătruț[2], „tema este unul dintre morfemele de bază ale flexiunii". De astă dată termenul t e m ă nu mai poate corespunde nici definiției occidentale, nici celei sovietice. Dacă tema este un morfem (și încă unul de bază !), ce mai sînt rădăcina și sufixul în care se descompune tema ?

Formula „tema apare dacă dăm la o parte desinențele" are alt cusur serios, acela că nu face diferență între diversele tipuri de teme. De aceea cred că pentru a lămuri problema este preferabil să pornim nu de la cuvîntul format gramatical, din care să suprimăm desinența, ci de la rădăcină, căreia să-i adăugăm sufixe, eventual și prefixe.

Cu ajutorul unui sufix, se formează dintr-o rădăcină un substantiv sau un verb, de multe ori din aceeași rădăcină și un substantiv și un verb. Vorbim aici de teme nominale sau verbale, iar sufixele cu care sînt formate sînt sufixe lexicale, căci ele formează cuvinte, nu forme gramaticale. Astfel din rădăcina *țip-* se formează cu sufixul *-a* verbul *a țipa* (reprezentat aici prin forma infinitivului), cu sufixul *-ăt* se formează substantivul *țipăt*. Avem aici o primă serie de teme din rădăcina *țip-*. Se pot apoi forma alte teme, derivate de la acestea dintîi, dar tot cu sufixe lexicale. De exemplu de la verbul *țipa*, cu sufixul *-tor*, se poate forma adjectivul *țipător*. Din tema *bate* (rădăcina *bat-* plus sufixul *-e*) se poate face *bătă-tor*, iar de la aceasta se poate deriva un nou verb, *bătător-i* (neglijez aici modificările vocalice suferite de rădăcini și de sufixe). Pînă acum sîntem în domeniul formării cuvintelor și problema nu prezintă dificultăți.

Există însă o a doua categorie de teme, formate cu sufixe morfologice. De la verbul *țipa*, cu sufixul *-a* (identic, în cazul de față, cu cel al infinitivului), se formează *țipa-*, tema perfectului. Adăugînd acesteia un nou sufix, *-se*, obținem tema mai mult ca perfectului, *țipase-*. Acest joc al sufixelor, care nu e important pentru limba rusă[3], este esențial pentru limba noastră, și el se pierde dacă definim tema prin „cuvînt căruia i se suprimă desinența". De aceea socotesc preferabilă cealaltă formulă : tema este formată dintr-o rădăcină și unul sau mai multe sufixe (eventual și prefixe).

3. Urmează problema desinențelor. Gramatica Academiei R.P.R. face, foarte just, diferența între d e s i n e n ț ă și t e r m i n a ț i e. Desi-

---

[1] Lucr. cit., p. 120.

[2] Limba romînă, 1955, nr. 6, p. 66 și 67.

[3] Gramatica Academiei de Științe a U.R.S.S., în pasajul citat, precizează că pentru a obține tema trebuie să se suprime nu numai desinența, ci și sufixul morfologic.

nența este elementul afixal care marchează cazul (la adjective, și genul) sau persoana; terminația este partea de la sfîrșit a unui cuvînt, indiferent de analiza morfologică. Astfel, în cuvîntul *gînduri*, *-uri* este desinența cazurilor de la plural; nimic nu ne împiedică să spunem că *gînduri* are terminația *-r'* (*r* muiat). În *gînd*, *-d* nu este, bineînțeles, desinență, dar *gînd* are terminația *-d*. De ce este necesar să facem această diferență? Pentru că analiza structurii morfologice ne obligă să distingem desinențele, dar, în declinare, substantivele românești se grupează pe terminații: cele terminate în consoană (fără ca această consoană să fie și desinență) se declină altfel decît cele terminate în vocală. (Dar Gramatica strică totul la indicele de materii, unde trece terminațiile la desinențe, prin urmare se întoarce la vechea confuzie.)

I. Pătruț[1] este însă de părere că „diferențierea dintre „terminație" și „desinență" nu este necesară . . . avînd în vedere larga întrebuințare la noi a celor doi termeni cu același sens". Aceasta este de altfel singurul argument pe care-l aduce: faptul că pînă acum a domnit confuzia ne obligă să întreținem mai departe această confuzie. Astfel Pătruț șterge dintr-un condei diferența dintre d e s i n e n ț ă și t e r m i n a ț i e, dar ajunge, împotriva ideii sale, să dovedească perfect că această diferență este necesară. Dînd sensul de „desinență" cuvîntului *terminație* în diverse pasaje pe care le reproduce, Pătruț arată că din aceasta rezultă idei absurde. Întîi citează un pasaj din Gramatica Academiei R.P.R.[2]: „Substantivele masculine nearticulate au următoarele terminații: la singular: consoană, consoană muiată, *-u*, *-u* semivocalic, *-i* semivocalic, *-e* și *-ă*", și comentează acest pasaj astfel: , . . . „punîndu-se pe picior de egalitate *-p* din *lup* cu *-u* din *codru* și cu *ŭ* din *bou*, ceea ce este evident greșit, căci *-p* din *lup* este al temei, pe cînd *-u* și *-ŭ* din substantivele citate este într-adevăr desinență". Apoi citează un pasaj din *Limba romînă contemporană* a acad. Iorgu Iordan (ed. I. p. 285 = ed. a II-a p. 273): „Semnele distinctive ale celor trei genuri din limba noastră sînt: terminația *-ă* pentru feminin, *-u* sau consoană pentru masculin și neutru, *-e* pentru toate trei genurile" și observă dezamăgit că aici acad. Iorgu Iordan nu se folosește în continuare de diferențierea între cei doi termeni. Dar este clar că nu se folosește pentru că nu e cazul să se folosească, deoarece ceea ce discută sînt terminațiile și nu desinențele.

Reacționînd în felul arătat, Pătruț respinge și analiza făcută de Gramatica Academiei R.P.R. substantivelor de felul lui *cafea*, *basma*, și pretinde că acestea nu au terminația *-ea*, *-a*. Apoi susține că, dacă *adevăr*, *cîștig* s-ar termina cu *-r* și cu *-g*, cum spune Gramatica, ar trebui ca pluralul lor să fie *adevăuri*, *cîștiuri*, deoarece nu se poate admite ca terminația de la singular să figureze și la plural. După autorul citat, cuvintele ca *rob*, *bănci* nu au terminație! Cu toate acestea ele trebuie să se termine undeva. Este limpede că, dacă în toate pasajele citate redăm cuvîntului *terminație* sensul lui adevărat, toate așa-zisele greșeli descoperite de Pătruț dispar ca prin farmec.

---

[1] Art. cit., p. 767, n. 1.
[2] Vol. I, p. 132.

S-ar părea că există și altă soluție decît cea adoptată de Gramatică: să nu ne ocupăm de terminație, și să socotim că, în timp ce substantivele de tipul lui *casă* au desinența *-ă*, cele de tipul lui *lup* au desinența zero. Soluția aceasta nu este însă acceptabilă, căci ne-ar obliga să clasăm în aceeași paradigmă cu *lup* cuvinte ca *saca*, pentru că nici ele nu au desinență la nominativul plural; dar aceste substantive se declină cu totul altfel decît *lup*. Pe de altă parte, nu văd nici un motiv pentru care am fi obligați să împărțim substantivele pe declinări după desinența nominativului singular.

4. Două cuvinte privitoare la afixele zero: pentru ce este nevoie să le luăm în considerație? Mulți socotesc că aceasta este o complicație inutilă, dar pentru mine e clar că nu au dreptate. Este nevoie să distingem afixele zero, în primul rînd pentru că am stabilit, din punct de vedere teoretic și pe baza altor exemple, că limba romînă formează formele nominale și verbale cu sufixe și desinențe; în al doilea rînd pentru că, opunîndu-se formelor cu sufix și desinență, cele fără afixe sînt diferențiate tocmai prin faptul că le lipsesc afixele. Prin urmare *trec* este caracterizat ca o formă de prezent, în opoziție cu perfectul *trec-u-i*, tocmai prin faptul că nu are sufix și desinență, deci are sufixul și desinența zero; de asemenea este caracterizat ca o formă de persoana I, în opoziție cu persoana a treia singular, *trec-e*, tocmai prin faptul că nu are desinență, deci are desinența zero. Lipsa sufixului sau a desinenței joacă prin urmare rol morfologic, este un factor cu valoare pozitivă în morfologie, de aceea nu putem să facem abstracție de ea. Cum arată A. I. Smirnițki în *Sravnitelno-istoriceskii metod i opredelenie iazîkovogo rodstva*[1], morfemul *dom-* este același și are aceeași valoare în *doma*, *domu*, *domom* și în *dom*, dar *dom* ca cuvînt înseamnă mai mult decît morfemul *dom-*, căci acesta din urmă nu cuprinde nici o valoare cazuală, pe cînd *dom* ca formă a cuvîntului cuprinde sensul de nominativ sau acuzativ.

Ce se întîmplă în cazul persoanei a treia, *trece*? Ce este vocala finală, sufix sau desinență? Este și una și alta în același timp. Este sufix, pentru că este vocala tematică a conjugării a treia *trec-e-re*, dar este și desinență, pentru că, după dispariția consoanei finale latine din *traicit*, vocala a rămas singura marcă a persoanei a treia. La fel la nominativul singular *roată*, vocala finală este și vocala caracteristică a declinării întîi (adică sufix, atît lexical cît și gramatical), care deosebește această declinare de a doua, fără sufix, și de a treia, cu sufixul *-e*, dar este și desinența nominativului singular, prin care acest caz se deosebește de genitivul singular, *roat-e*, și de nominativul plural, *roat-e*.

Problema nu e prezentată clar de acad. Iorgu Iordan, care definește flexiunea ca totalitatea modificărilor pe care le suferă părțile așa-zise flexibile ale vorbirii[2]; în altă parte ne spune[3] că substantivele feminine se formează de la substantivele masculine (*tovarășă* de la *tovarăș*) cu ajutorul

---

[1] Moscova, 1955, p. 27 și 28, n.

[2] Lucr., cit. ed. a II-a, p. 244 și 510.

[3] Lucr. cit., ed. I, p. 275; în ed. a II-a, p. 263, în loc de *desinență* se scrie *finală*, ceea ce lasă problema nerezolvată.

desinenței *-ă*, care în cazul de față îndeplinește funcțiunea unui sufix. În alt pasaj al aceleiași lucrări[1], se susține totuși că schimbările de gen și de grad de comparație la adjective nu fac parte din flexiune. În ce privește gradele de comparație, ele n-ar face parte din flexiune, deoarece folosirea lor nu e cerută de legăturile sintactice. În acest caz, nici formele modale și temporale n-ar intra în flexiune. În realitate, femininul adjectivelor (ca și gradele de comparație) face parte din flexiune (nefiind vorba de o schimbare a sensului lexical, nu putem spune că avem de-a face cu alt cuvînt) ; femininul adjectivelor se formează cu desinență[2], iar femininul substantivelor (unde e vorba de o schimbare a sensului lexical) se formează cu sufix lexical. Ce deosebire este, din acest punct de vedere, între *hoață* și *hoțoaică*? Mai departe, în aceeași lucrare, se susține[3] că nominativele de felul lui *casă* nu au desinență. De aici ar rezulta că, deși genitivul *case* se opune nominativului *casă* grație opoziției *ă/e*, numai *e* este desinență, pe cînd *ă* nu.

Este oare necesar să se facă această analiză și să se arate unde sufixul se confundă cu desinența? fără îndoială că da. O analiză corectă a structurii cuvîntului l-ar fi împiedicat pe I. Pătruț să declare[4] că vocala tematică *-o-* apare în formele cazuale latine *lupo, lupos* : aceste forme au *o* lung, iar vocala tematică este *o* scurt. La dativul și ablativul singular, vocala tematică s-a contopit cu desinența, iar la acuzativul plural vocala tematică a fost lungită sub influența desinenței.

Faptul că vocala (sufix) caracteristică a temei se poate contopi cu desinența nu a fost înțeles nici de Al. Ionașcu, care scrie[5] că *-ă* din *muncă* nu poate fi socotit sufix, deoarece apare numai la nominativ (de fapt apare și la acuzativ și vocativ). Cu acest argument vom spune că nici *-ă* din *cîntăm* nu poate fi socotit sufix, pentru că apare la o singură persoană, și nici *-in* din rus. гражданин n-ar fi sufix, pentru că apare numai la singular (pl. граждане). Dar în felul acesta ne condamnăm să nu mai înțelegem structura cuvintelor. În latinește, vocala tematică a declinării a doua nu apare decît (sub forma *-u-*) la nominativul și acuzativul singular și (sub forma *-e-*) la vocativul singular (dar nu la toate cuvintele), prin urmare, sub două forme destul de diferite, la trei forme cazuale din douăsprezece. Aceasta nu împiedică pe nici un specialist de a recunoaște existența ei.

5. De cele arătate mai sus se leagă altă problemă principială : cum trebuie apreciată o categorie care e marcată numai parțial (la unele forme sau la unele cuvinte)? Părerea mea este că trebuie să admitem existența acelei categorii în toată întinderea ei. În romînește, la unele conjugări, persoana a III-a plural a prezentului indicativ se confundă cu persoana a III-a singular, la alte conjugări se confundă cu persoana I singular : *el cîntă* —

[1] Ed. a II-a, p. 245.

[2] De altfel, la p. 511 (ed. a II-a), n., acad. Iorgu Iordan ne spune că acordul se exprimă cu ajutorul flexiunii.

[3] Ed. a II-a, p. 297.

[4] Art. cit., p. 66.

[5] Art. cit., p. 79—80.

ei cîntă; *ei fug* — *eu fug*. Vom spune cumva că limba romînă nu cunoaște persoana a III-a plural? În vechea islandeză, la prezentul indicativ, persoana a III-a singular coincide sistematic cu a doua: de la *hialpa* „a ajuta", ambele persoane sună *helpr*. În germană, toate dialectele ingevonice au cele trei persoane ale pluralului la indicativul prezent formate la fel[1]. În franțuzește, în pronunțare, există, la diverse tipuri, o singură formă pentru persoana I, a II-a și a III-a singular, de cele mai multe ori și pentru a III-a plural: *je chante, tu chantes, il chante, ils chantent* (pronunțat peste tot *šãt*). Mai mult decît atîta, în englezește nu există formă personală specială decît pentru persoana a III-a singular a prezentului, și încă nu chiar la toate verbele. Aceasta nu ne împiedică să spunem că vechea islandeză, dialectele ingevonice și franceza cunosc toate cele șase persoane, deoarece există timpuri și moduri la care toate persoanele sînt diferențiate. De asemenea trebuie să admitem că engleza cunoaște formele personale, deoarece există situații unde ele sînt diferențiate.

În romînește, conjunctivul diferă de indicativ prin desinență numai la persoana a III-a; totuși nu spunem că conjunctivul are o singură persoană. Mai mult, în cazul verbelor ca *a tăia*, opoziția dintre conjunctiv și indicativ este neutralizată și la persoana a III-a: *el taie, el să taie*. Totuși, în paradigma acestui verb se dă conjunctivul în întregimea lui, deoarece la alte verbe este deosebire între conjunctiv și indicativ. Se va spune că în exemplele citate cazurile de identitate de forme sînt puține în comparație cu celelalte. La aceasta însă aș întreba: cît la sută din forme trebuie să coincidă pentru ca să avem dreptul să ștergem o categorie din paradigmă? Bineînțeles că la această întrebare nu se va putea răspunde. În rusește n-a mai rămas nici un exemplu de vocativ (afară de forme bisericești, învechite, ca Боже), de aceea se poate spune că rusa nu are vocativ. Dar, cît timp mai există exemple, nu putem spune că a dispărut categoria. În latinește există un locativ, pentru că la singularul temelor în *-o* acest caz are o formă specială, păstrată numai la cîteva substantive (încolo peste tot se confundă sau se poate confunda cu ablativul); de asemenea latina are un vocativ, pentru că la singularul temelor în *-o* (dar nu la toate!) are o formă specială pentru acest caz (care încolo, peste tot, se confundă cu nominativul). Franceza are un plural la substantive, pentru că la tipul *cheval* pluralul (*chevaux*) diferă de singular, iar înainte de cuvintele care încep cu vocale apare adesea un *-z-* (care reprezintă vechea desinență a pluralului, *-s*, desprinsă de la cuvîntul precedent).

Chineza are forme de plural la unele substantive și pronume: *tunğî* „tovarăș", pl. *tunğîmîn*; *uo* „eu", *uomîn* „noi". Nu la toate substantivele există astfel de plurale; dar faptul că există la unele dovedește perfect că limba chineză cunoaște substantive și numere. Trebuie să mai adaug că, împotriva ideii unor lingviști (de exemplu acad. Iorgu Iordan[2]), pluralul în limbile flexionare are desinențe: sau este vorba de nominativul plural, și atunci e limpede că avem de-a face cu un caz, sau este vorba de o formă

[1] Vezi F. Engels, *Der fränkische Dialekt*, în volumul *Marx, Engels, Lenin, Stalin zur deutschen Geschichte*, Berlin, 1953, p. 110.

[2] Lucr. cit., ed. a II-a, p. 297.

de plural valabilă pentru toate cazurile, și atunci avem de-a face cu mai multe cazuri, dar tot cu cazuri. Dacă *-e* din pluralul *case* nu e desinență, atunci ce e, sufix?

Din cele arătate mai sus, rezultă că rom. *lup* poate fi considerat ca formă de genitiv sau de dativ, de vreme ce limba noastră cunoaște genitivul și dativul la forma articulată și la femininul nearticulat (*capre*). Mai mult, urmează că trebuie să facem constant distincția între genitiv și dativ (pe baza analizei sintactice), de vreme ce la pronumele personal dativul (*mie* etc.) nu se poate confunda cu genitivul.

6. Cele discutate aici impun să examinăm în ce raport cu stările din trecut se găsesc faptele actuale, mai precis, în ce măsură trebuie să ținem seama de istoricul formelor atunci cînd analizăm situația actuală. În această privință, după părerea mea, există două feluri de abateri: neglijarea prezentului de dragul trecutului și neglijarea istoriei, adică renunțarea la explicarea situației actuale.

I. Pătruț, în articolul citat[1], critică felul în care Gramatica Academiei R.P.R. definește tema perfectului[2]. Citînd următorul pasaj: „Cînd rădăcina verbului se termină în consoană, iar sufixul perfectului este *-se-*, se produc unele modificări la consoana finală a rădăcinii: *c*, *g* dispar (*zice*, *înțelege*, perf. *zisei*, *înțelesei*) sau devin *p* (*coace*, *frige*, perf. *copsei*, *fripsei*), de asemenea *d*, *t*, *n* dispar (*pune*, *arde*, *scoate*, perf. *pusei*, *arsei*, *scosei*)", Pătruț adaugă: ... „regula de formare a temei și a perfectului simplu, la verbele cu rădăcina terminată în consoană, cu sufixul *-se-* (ca *zice*, *înțelege*, *coace*, *frige*, *pune*, *arde*, *scoate*), citată mai sus, deși pare ingenioasă, este forțată, căci aproape toate modificările consoanelor menționate s-au petrecut sau își au explicația în limba latină (comp. lat. *posui*, *arsi* etc.)". Regula atît de „ingenioasă" este tot ce poate fi mai banal, dar e greu să fie combătută, pentru că se mulțumește să amintească faptele, așa cum se prezintă ele în realitate. Cu ce ne poate deranja faptul că modificările pomenite s-au petrecut într-o anumită epocă și își au explicația într-o anumită fază a limbii, o dată ce ele continuă să existe ca reguli de funcționare în starea actuală a limbii noastre? Să ne prefacem că nu vedem faptele actuale deoarece explicația lor se găsește în istoria limbii latine?

Să luăm un exemplu analogic. Verbele *a mînca*, *a usca*, *a lua* au în romînește două serii de forme, diferențiate după cum accentul e pe rădăcină sau pe vocala caracteristică a conjugării: *mănînc* — *mînc-ăm* etc. Diferențierea fonetică provocată de diferențele de accentuare nu se produce astăzi, ci s-a produs într-un trecut îndepărtat, pentru care nu

---

[1] P. 70.

[2] În pasajul imediat precedent, Pătruț semnalează o greșeală a Gramaticii: „Tema perfectului simplu este formată din rădăcina verbului cu sufixul perfectului simplu care este: *-a-* pentru conjugarea I, *-u-* sau *-se-* pentru conjugarea a II-a și a III-a, *-i-*, *î-* pentru verbele de conjugarea a IV-a" (vol. I, p. 273, § 263). Cum arată Pătruț la verbele derivate, ca *mușamaliza*, *economisi*, *păcălui* trebuie luate în considerare și sufixele *-iz-*, *-is-*, *-u-*, pentru că aici tema verbului diferă de rădăcină. Prin urmare regula ar trebui să fie urmată de această excepție.

există mărturii scrise. Rezultă de aici că nu mai trebuie să dăm în gramatică regula după care se conjugă astăzi aceste verbe?

Alții înțeleg că, atunci cînd examinăm un cuvînt romînesc, trebuie să definim ca sufix sau ca desinență ceea ce în latinește era sufix sau desinență. De aceea toate gramaticile, cu excepția celei a Academiei R.P.R., și toți autorii consideră că *-ez* din *lucrez* și *-esc* din *muncesc* sînt sufixe, pentru că sufixe erau în latinește. Desigur, ne interesează să cunoaștem istoria fiecărui morfem, și e bine să aflăm care era situația lor în latinește, dar nu acest lucru este determinant pentru situația actuală, ci rolul pe care morfemele pomenite îl joacă în gramatica noastră actuală. Dar poate oare exista un sufix care să marcheze persoanele? Aceasta ar contrazice definiția pe care o dăm atît sufixului cît și desinenței. Într-adevăr, aceste așa-zise sufixe nu au nici un alt rol în afară de acela de a marca o parte din persoanele prezentului (de vreme ce nu apar la alte timpuri și nici la prezent nu apar la persoana I și a II-a plural).

Atitudinea acad. Iorgu Iordan în această chestiune nu reiese clar din *Limba romînă contemporană*. La p. 248 (ed. a II-a) ni se spune că „sufixele flexionare *-ez* și *-esc* (*lucrez, înfloresc*), deși desinențe și ele, primesc la unele dintre formele unde apar ... desinențe propriu-zise (*lucrezi-lucrează*; *înflorești-înflorește*), pentru a putea exprima categoria gramaticală a persoanei”. Dar sufixele nu pot fi și desinențe, și nu există altfel de desinențe decît cele propriu-zise. La p. 262 ni se spune că „sufixele” pomenite au „rol pur gramatical, ca și desinențele”. Prin aceasta cred că trebuie să înțelegem că sînt desinențe, deși rol pur gramatical au și sufixele care formează temele modale și temporale. Dar la p. 457 (ed. I[1]), unde se vorbește din nou de „sufixele” *-ez* și *-esc*, într-o notă din josul paginii ni se spune „mai bine zis desinențe, căci servesc numai la distingerea formelor de la o persoană la alta (și nu ale tuturora), în interiorul aceluiași mod și timp”[2]. Problema nu devine mai clară nici dacă botezăm aceste „sufixe” m o b i l e, cum face Pătruț[3]. Nu avem cum ieși din încurcătură decît admițînd că ceea ce marchează persoana și cazul este desinență, iar ceea ce marchează timpul și modul sau servește la formarea cuvintelor este sufix. Și mi se pare că nu e greu să facem acest lucru.

Pătruț, care, cerîndu-ne să nu recunoaștem existența unor reguli de funcționare în limba romînă deoarece își au originea în schimbări de dată latină, adoptă astfel o atitudine total negativă față de istoria limbii,

---

[1] În ediția a II-a, la p. 442, corespunzind notei din ed. I pe care o discut aici, se trimite la altă notă, de la p. 435—436, unde se susține că *-ez* și *-esc*, deși nu apar la toate persoanele, sînt sufixe, deoarece nu apar nici la toate tipurile și modurile. Dar timpurile și modurile sînt în mod normal diferențiate prin sufixe, pe cînd persoanele numai prin desinențe.

[2] Totuși, la p. 549 (ed. I = p. 531 în ed. a II-a), *-este* e din nou sufix.

Neclară este și situația altor morfeme în volumul acad. Iorgu Iordan; la p. 446 (ed. a II-a) ni se spune că *-ui* la perfect este desinență (cînd *-u-* este de fapt sufixul perfectului), iar la p. 448 (ed. a II-a) se afirmă că între perfectul simplu (*fusei*) și mai mult ca perfectul (*fusesem*) „nu există deosebire de temă, ci numai de desinență”, adică se consideră că elementul *-se-* din *-sem*, *-seși* etc. e desinență, deși nu diferențiază persoanele, căci figurează în toate.

[3] Art. cit., p. 69, n. 3.

trece brusc în extrema contrară cînd pretinde[1] că *măsea* e o temă în *-l*, deoarece la plural apare terminația *-le*. Acest fel de a privi lucrurile este perfect valabil pentru limba latină (sg. *maxilla*, pl. *maxillae*), unde sufixul *-ill-* este prezent și la singular și la plural ; în romînește, situația nu mai este așa, și cînd facem gramatica limbii romîne trebuie să analizăm situația din romînește, nu pe cea din latinește. Apoi, după cum semnalează și Pătruț, tipul *măsea* s-a îmbogățit în romînește cu numeroase cuvinte străine ca *giubea*, *mușama* etc. Sînt și acestea teme în *-l*, deși n-au avut niciodată un *-l-* la nominativul singular? Este limpede că, în cazul acestor cuvinte, în romînește *-le* nu este nimic altceva decît ceea ce diferențiază cazurile, adică o desinență.

Dacă am admite că ceea ce era sufix în latinește trebuie să fie sufix și în romînește, ar trebui să considerăm sufix și pe *-uri* de la pluralul neutrelor, căci în latinește *-us/or-* era caracteristica temelor neutre în *-es/os-* : *frig-us*, *frig-or-is*, prin urmare *-or-*, care devine în romînește *-ur-*, era în latinește sufix. Tot așa se petrec lucrurile cu corespondentul german al acestui tip de flexiune : pluralele terminate în *-er* au luat această terminație de la temele neutre în *-es/os-* ; în vechea germană de sus (Althochdeutsch) se păstrează tipul *lamb* „miel", pl. *lembir*, exact paralel cu *frig*, *friguri* din romînește, dar *-er* s-a extins mai tîrziu nu numai la neutre aparținînd altor teme, ci și la masculine, de ex. *Wald* „pădure", pl. *Wälder*. Se poate oare susține că aici pluralul se formează cu „sufixul" *-er*, pentru că la origine *-er* a fost într-adevăr sufix? Tot așa desinența de genitiv plural rusească *-ov* este, din punct de vedere istoric, sufixul temelor în *-u*.

De asemenea perfectul romînesc *ziseși* ar urma să fie analizat astfel : rădăcina *zi-*, sufixul perfectului *-s-*, alt sufix „personal" *-eș-* și desinența *-i* (lat. *dik-s-is-ti*). Iar un cuvînt ca *păcătui* ar trebui analizat nu ca *păcat* (rădăcină), *-u-* (sufix verbal), *-i* (sufixul infinitivului), ci ca *păc-* (rădăcină), *-a-* (vocala caracteristică a conjugării întîi latine), *-t-* (sufixul supinului), apoi *-u-* și *-i-*. Ba chiar am putea merge și mai departe : constatînd că verbul latin *pecco* e explicat de unii ca provenind din *ped-co*, ar trebui să tăiem în două pe *c* din *păcat*, partea a doua a consoanei fiind socotită ca sufix. Fără îndoială că o asemenea analiză nu ar servi la nimic gramaticii romîne.

Dar dacă istoria morfemelor nu trebuie amestecată în analiza descriptivă a formelor actuale, ea este de cea mai mare importanță cînd e vorba să explicăm starea de azi a acestor forme. Limba indo-europeană a cunoscut verbe și substantive atematice, adică fără vocală de legătură (*e/o*) între rădăcină și desinențe. Cu cît mergem mai îndărăt în timp, cu atît mai numeroase sînt aceste verbe și substantive, și este de presupus că la început toate cuvintele flexibile erau atematice. Apar însă forme tematice, care ajută la regularizarea paradigmelor : în latinește, *colit* de la *colo*, tematic, e mai clar decît *uult*, de la *uolo*, atematic ; *ouum*, din rădăcina *ou-*, tematic, e mai clar decît *bos*, din rădăcina *bou-*, atematic (am neglijat unele detalii fonetice, de exemplu faptul că rădăcina indo-europeană a lui *bos* începe cu *gw*). Se merge apoi și mai departe :

[1] Art. cit., p. 68.

se creează, afară de conjugarea a III-a (care cuprinde multe verbe tematice), o conjugare în *-e-*, apoi una în *-a-*, după care și una în *-i*, acestea două din urmă fiind în general perfect regulate și avînd vocala caracteristică în mai toate formele flexionare. În cele din urmă, singurele conjugări vii rămîn cele în *-a-* și în *-i-*.

Chiar pentru verbele de la celelalte conjugări s-a încercat și în parte s-a reușit o regrupare mai clară și mai simplă : cele mai multe își formează astăzi perfectul și participiul cu *-u-* (*trec-u-i*, *trec-u-t*), un al doilea grup, mai puțin numeros, formează perfectul și participiul cu *-s-* (*scrisei*, *scris*), față de care rămîne un mic grup aberant cu perfectul în *-s* și participiul în *-t* (*spărsei*, *spart*).

Cam în același fel se petrec lucrurile pentru substantive. Pe lîngă declinarea a doua, care conține substantivele tematice (tema *-e/o-*, cu *o* transformat în *u*), apar declinările în *-a-*, în *-i-*, în *-u-* și în *-e-*. Ultimele două se pierd cu timpul, astfel încît în romînește rămîn numai trei. Ținînd seama că flexiunea nominală s-a păstrat mult mai puțin decît cea verbală, nu ne vom mira că sforțarea continuă pentru crearea unei flexiuni regulate și clare, în progres neîntrerupt de la indo-europeană pînă la limba noastră actuală, e mai ușor de ilustrat cu exemple din conjugare decît din declinare. Aceasta explică de ce conjugările au rămas pînă astăzi împărțite după vocala caracteristică, în timp ce declinările se împart pe terminații. Dar prezența vocalei caracteristice rămîne un fapt esențial nu numai la fiecare conjugare, ci și la declinare, și analiza noastră nu are dreptul să-l neglijeze, chiar dacă adesea această vocală s-a contopit cu desinența sau chiar cu rădăcina.

7. Cuvintele romînești flexibile sînt în principiu formate dintr-o rădăcină, plus unul sau mai multe sufixe, plus o desinență. Pot avea și prefixe, dar acestea nu sînt obligatorii și în acest punct al discuției noastre nu suscită nici o problemă, de aceea le trecem cu vederea. Alături de sufixe și desinențe trebuie să luăm în considerație și alternanțele vocalice și consonantice, care au adesea același rol ca și afixele, iar uneori, pentru același motiv, și accentul (*cî'ntă* prezent — *cîntă'* perfect).

Pornind de la o rădăcină ca *păcat* (din punctul de vedere al limbii romîne este o rădăcină), constatăm că tema nominală este egală cu rădăcina și de asemenea nominativul singular ; aceasta înseamnă că substantivul *păcat* are sufixul zero, iar la singular nominativul are desinența zero ; dar tema verbală este formată cu sufixul *-u-*, iar infinitivul, *păcăt-u-i*, are și sufixul infinitivului, *-i*, plus alternanța vocalică ; prezentul *păcătu-iesc* are sufixul verbal și desinența persoanei întîi singular ; aici sufixul prezentului (*-i*) se confundă cu desinența (dacă nu cumva *i* reprezintă iodizarea lui *e*). Dacă pornim de la o rădăcină ca *trec-* (rădăcină, iarăși din punctul de vedere al limbii romîne), constatăm că tema verbală, *trec-*, este egală cu rădăcina (de exemplu în *trec-ui*), pe cînd tema nominală *trec-e-re* are sufixul verbal *-e-* plus sufixul nominal-verbal *-re*. Aici mai trebuie să adăugăm că rădăcina comportă o alternanță consonantică *c/č*, care diferențiază forma *trec-* (cf. *trec-ător*, *treac-ăt*) de forma *treč-* (cf. *trece*). Prezentul indicativ comportă la persoana întîi singular sufixul zero și

desinența zero. Persoana a doua, *treci*, este diferențiată de întîia, deși nici una din ele nu are nici sufix, nici desinență. La acad. Iorgu Iordan[1], muierea consoanei este socotită desinență, ceea ce nu poate fi just, deoarece desinența este un afix, deci unul sau mai multe sunete. În asemenea cazuri, rolul morfologic îl joacă alternanța consonantică în rădăcină[2].

Lucrul este bine cunoscut în limbile flexionare, unde adesea desinența se contopește cu sufixul și chiar ambele cu rădăcina, astfel încît nu se mai poate despărți ce e una și ce sînt celelalte. Fenomenul e numit de lingviștii sovietici f u z i u n e[3]. Fuziune găsim și în derivate: în derivatul *repejor* nu mai putem despărți exact rădăcina *reped-* și sufixul *-ior*.

Cum se analizează flexiunea de tipul *cînt, cîntă, cîntăm, cîntați*? După Pătruț[4], este imposibil să avem o temă *cînt/cîntă/cînta*, care ar face la rîndul ei imposibilă analiza formelor bazate pe tema prezentului (imperfectul etc.). Nu văd de ce. Ca și în alte rînduri[5], Pătruț combate în realitate nu o teorie, ci faptele reale, adică situația existentă în limba romînă. De ce am putea avea o temă *cînt/cînț'* sau *trec/treč*, și nu putem avea o temă *cîntă/cînta*? Alternanțele consonantice și vocalice pot, după cum se vede, afecta tema și chiar și rădăcina. Deci persoana întîi este *cînt*, cu sufix și desinență zero; persoana a doua, *cînț'*, cu sufix și desinență zero, dar cu alterarea consoanei finale a rădăcinii; persoana a treia, *cînt-ă*, cu sufixul contopit cu desinența; persoana întîi plural, *cînt-ă-m*, cu vocala caracteristică a conjugării alterată și cu desinență; persoana a doua plural, *cînt-a-ț'*, cu vocala caracteristică normală și cu desinență. Pătruț propune să considerăm ca temă, la toate formele, *cînt-*, *tac-*, *fac-*, *dorm-*, iar ceea ce urmează să fie socotit desinență. Am ajunge însă atunci în situația neplăcută că desinențele de persoana întîi și a doua plural, care sînt identice la aproape toate verbele romînești, ar trebui să fie sparte în mai multe tipuri, pe conjugări: la conjugarea întîi ar fi *-ăm*, *-ați*, la a doua *-ém*, *-éți*, la a treia *-em*, *-eți*, la a patra *-im*, *iți*, *-îm*, *-îți*. E clar însă că diferența o prezintă cele patru conjugări, nu persoanele. Dacă facem abstracție de temele verbelor, cum vom explica de ce desinența persoanei întîi și a doua plural diferă de la verb la verb? Iar dacă nu explicăm, ce valoare mai are gramatica?

Dar soluția propusă de Pătruț nu are meritul nici măcar de a ne prezenta o temă într-adevăr unitară. În afară de modificările consonantice, trebuie să ținem seamă de alternanțele vocalice: *port-/poart-/purt-*, *tac-/tăc-*, *leg-/leag-*, *văd-/ved-/vad-* și așa mai departe, prin urmare în orice caz ar trebui să arătăm că tema suferă schimbări în cursul flexiunii. De ce am ocoli atunci modificările vocalei caracteristice?

Mai puțin clară este situația substantivelor. În forma nearticulată, la tipul *lup*, sufixul și desinența sînt zero pretutindeni (după dispariția

---

[1] Lucr. cit., ed. a II-a, p. 258, n.

[2] Vezi Al. Ionașcu, art. cit., p. 78–79.

Alternanțele vocalice tind să fie suprimate în romînește (adică nu se mai produc în cuvintele noi), în timp ce alternanțele consonantice se mențin, ceea ce dovedește, alături de alte fapte, că limba noastră este de tip consonantic.

[3] Vezi de exemplu A. S. Cikobava, *Vvedenie v iazikoznanie*, Moscova, 1953, p. 184.

[4] Art. cit., p. 69.

[5] Vezi mai sus.

lui *u* final), iar pluralul se formează cu alterarea consoanei finale a rădăcinii. O situație aparte are vocativul singular, *lupe*, identic cu vocativul latin (desigur nu fără o influență a limbilor slave): pentru noi, *-e* a devenit desinența vocativului, pe cînd în latinește *e* era vocala tematică, vocativul fiind exprimat prin tema pură, fără nici o desinență. La tipul *casă*, găsim sufixul caracteristic al declinării contopit pretutindeni cu desinența: *-ă* la nominativ singular, *-e* la toate celelalte forme. La tipul *munte*, singularul prezintă sufixul caracteristic declinării, *-e*, contopit cu desinențele, iar pluralul e ca la tipul *lup*. La tipul *curte*, sufixul declinării, *-e*, apare la nominativ-acuzativ singular contopit cu desinența; celelalte forme se formează cu alterarea consoanei finale a rădăcinii.

Mai complicată este analiza la formele substantivelor articulate. În nominativul-acuzativ *lupul* trebuie să vedem rădăcina *lup*, vocala tematică *-u-* și articolul *-l*; desinența, după căderea lui *u* final, este zero. Dacă însă pronunțăm — așa cum se pronunță — *lupu*, atunci *-u-*, pe lîngă vocală tematică și desinență, mai devine și articol. Forma de genitiv-dativ se analizează simplu: *lup*, rădăcină; *-u-*,vocală tematică; *-lui*, articol și desinență (se poate considera că articol e numai *-l-*, iar *-ui* e desinență). La vocativ, *lupule*, ar trebui să socotim că *lup* e rădăcină, *-u-* e vocala tematică, *-l-*, articol, și *-e* desinența vocativului. La nominativul-acuzativ plural, dacă socotim că se pronunță *lupii*, atunci *lup* e rădăcina, *-i-* e desinența, care (încă în latinește) a absorbit și vocala tematică, iar *-i* e articolul; de fapt se pronunță însă *lupi*, deci *-i* este și desinență, și articol, și reprezintă și vocala tematică (*-o*). Genitiv-dativ-vocativul se analizează ca: *lup-* rădăcina, *-i* reprezentantul vocalei tematice, *-l-* articolul și *-or* desinența.

La feminin, nominativul *casa* e format din rădăcina *cas-* și sufixul *-a*, care ține loc și de desinență și a înglobat și articolul; genitivul, *casei*,-e analizat la fel (*cas-* e rădăcina, *-e-* este sufixul declinării contopit cu desinența, iar *-i*, articolul), iar vocativul, *Ileano*, e compus din rădăcina *Ilean-* și desinența *-o*. La plural, în *cas-e-le*, *cas-e-lor*, *cas-* e rădăcina, *-e* ține loc de sufix, iar *-le,-lor* e articolul, plus desinența.

În același fel se rezolvă chestiunea substantivelor de declinarea a III-a. La feminin, la nominativ-acuzativul singular *lumea*, declinarea a rămas să fie marcată numai prin muierea consoanei finale a rădăcinii (m^e), iar *-a* înglobează desinența și articolul; la genitiv-dativ, declinarea nu mai e marcată prin nimic, iar *-i* (sau *-ii*) înglobează desinența și articolul. La masculin, în *munt-e-le*, primul *-e* nu mai este decît sufixul declinării, deoarece cazurile sînt marcate prin vocala finală la nominativ-acuzativ, prin grupul *-ui* la genitiv-dativ. La plural, la ambele genuri, situația este aceeași ca la tipul *lup*.

Această analiză arată că vocala caracteristică a declinării mai este simțită în romînește, căci numai ea face diferența între *cas-e-le* și *lup-i-i*, între *cas-ă* și *val-e*, între *lup-u-lui* și *munt-e-lui* etc.

8. Ne mai rămîne o singură problemă, aceea a formațiilor cu prefix: sînt ele derivate, sau compuse? În general știința apuseană înclină pentru a doua soluție, iar știința sovietică, pentru prima. De derivare vorbește

și Gramatica Academiei R.P.R.[1], pe cînd acad. Iorgu Iordan[2] vorbește de compunere. Dar trebuie să fim lămuriți asupra definiției derivării și a compunerii. După acad. Iorgu Iordan, formarea cuvintelor cu sufixe se numește derivare, iar formarea cu prefixe se numește compunere. Dar aceasta este o definiție formală. Care e diferența de fond între unele și altele? La pagina următoare se vorbește de compusele formate din două sau trei cuvinte, și acestea sînt numite compuse propriu-zise. Dar cele formate cu prefix ce fel de compuse sînt?

Socotesc că trebuie să numim compuse acele formații care cuprind două sau mai multe sensuri lexicale, și derivate pe cele care prezintă un singur sens lexical. Indiferent dacă derivatele sînt formate cu un afix sau nu (există și derivare regresivă!) ,sensul lexical fundamental al rădăcinii lor este același ca al cuvîntului de bază. (Dacă sensul derivatului ajunge să difere radical de al bazei, se pierde sentimentul derivării.) Adesea prefixul nu are decît rol morfologic : într-un cuvînt ca fr. *refroidir* „a răci", prefixul *re-* nu are alt rol decît acela de a transforma, împreună cu sufixul, substantivul *froid* în verb (*froidir* nu există). Cuvinte formate astfel cu prefixul *re-* se formează astăzi și în romînește (*reîntoarcere*), deși în general ele se consideră formate în mod necorect din punctul de vedere al limbii romîne. Dar în *îngîndurat*, ce înțeles lexical conține prefixul *în-*? De ce se poate spune *pușca, bătrîni* alături de *împușca, îmbătrîni*, sau *împudra* alături de *pudra*?

Prefixele provin de cele mai multe ori din prepoziții, și chiar prin aceasta se arată că nu poate fi vorba de compuse, o dată ce prepozițiile nu au sens lexical.

Dacă cu prefixe s-ar forma compuse, atunci față de perechile de tipul *îm-brăca, dez-brăca*, formate unul de la altul, am fi în drept să ne întrebăm cu ce se formează compusul, cînd *-brăca* nu există? De fapt avem aici derivare prin schimbarea prefixului.

Există și formații regresive, rezultate din suprimarea unui prefix, de exemplu lat. *sculpo* din *in-sculpo (in + scalpo)*. Putem oare vorbi aici de „compunere regresivă"?

Dacă compusele au două sensuri lexicale, urmează că ele trebuie să comporte două rădăcini. *Linge-blide, floarea-soarelui*, germ. *Glaspapier*, rus. словообразование „formarea cuvintelor", magh. *napfény* „rază de soare" sînt deci compuse, nu „propriu-zise", ci pur și simplu compuse. Afix, în cazurile acestea, este numai vocala de legătură, cînd există.

Acad. Iorgu Iordan încearcă să introducă în lingvistica noastră termenul *pseudoprefix* sau *prefixoid*[3] pentru a denumi cu el primul termen al compuselor, dacă e foarte răspîndit. După această teorie, *aero-* în *aeroport, micro-* în *microorganism* etc. sînt un fel de prefixe, deci prefixoide. Dar e clar că teoria e greșită, deoarece *aero-, micro-* își păstrează sensul lexical, ba chiar unele se pot întrebuința și singure (*tracțiune auto*,

[1] Și Al. Rosetti-J. Byck, în *Gramatica limbii romîne*, București, 1945, p. 116, și Al. Ionașcu în art. cit., p. 77, se pronunță în treacăt pentru această soluție.

[2] Lucr. cit., ed. a II-a, p. 261.

[3] Lucr. cit., ed. a II-a, p. 261; cf. și p. 315; vezi și *Limba romînă actuală*, București, [1948], p. 192–225.

hipo; *studenţii au plecat la micro*, adică la microradiofotografie). Acad. Iorgu Iordan arată[1] că cei doi termeni se pot interverti: *filo-rus* e tot una cu *ruso-fil*, şi în acest caz nu se mai pune vocala de legătură *-o-*. Ba se pune, dar tot la primul termen al compusului, şi tocmai aceasta dovedeşte că avem de-a face cu două cuvinte egale din punct de vedere lexical: nici unul din ele nu e nici prefix, nici sufix. Cînd un substantiv este transformat într-adevăr în sufix, el nu mai are valoare lexicală şi nu mai apare ca prim termen de compoziţie: *real-mente*, unde nimeni nu mai simte sensul „minte" al părţii finale.

După teoria discutată aici, ar urma ca вода în ruseşte, *Wasser* în nemţeşte să fie socotite prefixe, sau cel puţin prefixoide, pentru că se întrebuinţează mult ca prim termen de compunere, iar rus. -носец, germ. *Träger* să fie socotite sufixe, pentru că se folosesc mult ca al doilea termen al compuselor. Dar ce înseamnă „mult"? În *Dicţionarul limbii romîne literare contemporane*, *auto-* apare de 72 de ori (cu mai multe valori), *hidro-* de 46, *foto-* de 37, *aero-* de 35, *electro-* de 27, *iso-* (*izo-*) de 18, *bio-* şi *agro-* de cîte 15, *helio-* de 14, *bine* de 13, *hemo-* (*hemato-*) de 11, *kilo-* de 10, *galvano-* de 9, *fizio-* de 8, *cosmo-* şi *hemi-* de cîte 7, *astro-* de 6, *ampli-* de 3 şi *aritmo-* de 2 ori. Unde putem face despărţirea între cele des întrebuinţate şi cele rar întrebuinţate? Nu mai vorbesc de faptul că un cuvînt ca *anglo-* sau *filo-* poate fi folosit după voie cu tot felul de alte cuvinte. Apoi dacă am admite că toate cuvintele pomenite ar fi prefixe ar însemna ca într-un compus ca *biolog* să considerăm că există un prefix, *bio-*, şi un sufix, *-log*, deci nici o rădăcină[2].

---

[1] Lucr. cit., ed. a II-a, p. 318–319.

[2] Între timp a apărut în *Studii şi cercetări lingvistice*, 1957, fasc. 2, p. 133-149, studiul lui Al. Ionaşcu: *Morfemul şi structura morfologică a cuvîntului*. Volumul de faţă era însă sub tipar şi trebuie să mă mulţumesc cu această simplă trimitere.

STUDII DE GRAMATICĂ
Vol. II, 1957

UNELE OBSERVAȚII ASUPRA TERMENILOR COMPARATIVULUI ȘI SUPERLATIVULUI RELATIV ÎN LIMBA ROMÎNĂ

DE

ELENA CARABULEA

Comparația adjectivelor, așa cum se arată în Gramatica Academiei R.P.R.[1], se poate face din două puncte de vedere:

a. aceeași calitate raportată, în același moment, la două sau mai multe obiecte (*munții Bucegi sînt mai frumoși decît munții Măcinului*; *București este orașul cel mai frumos din țară*);

b. aceeași calitate raportată la același obiect în momente deosebite (*iarna munții Bucegi sînt mai frumoși decît vara*).

În amîndouă situațiile, comparația are doi termeni, dintre care unul conține elementul (elementele) care se compară, al doilea elementul (elementele) cu care se compară. În exemplele date: *munții Bucegi sînt mai frumoși* . . .; *București este orașul cel mai frumos* . . .; *iarna munții Bucegi sînt mai frumoși* . . . constituie primul termen al comparației, iar . . . *decît munții Măcinului*, . . . *din țară*, . . . *decît vara* — al doilea termen. Dintre aceștia primul termen are calitatea, al doilea nu.

Posibilitatea de a exprima însușirile obiectelor în grade diferite o are atît comparativul cît și superlativul[2]. Între aceste două grade de comparație există o asemănare în ce privește conținutul: și unul și celălalt exprimă o însușire a unui obiect în comparație cu alte obiecte care posedă aceeași însușire. Spre deosebire de comparativ, punctul de la care pornește superlativul relativ este comparația dintre obiectul care posedă o calitate în cel mai înalt sau mai scăzut grad față de alte obiecte care posedă aceeași calitate într-un grad superior. Deci superlativul relativ arată că, dintre mai multe obiecte care au o calitate într-un grad superior, unul le întrece pe toate celelalte care au fost comparate din punctul de vedere al acelei calități[3].

---

[1] Vol. I, p. 182.

[2] Lucrarea de față aduce în discuție numai superlativul relativ, pentru că numai acesta ridică probleme similare cu ale comparativului.

[3] În discutarea faptelor de limbă nu putem face abstracție de criteriul gramatical, bazîndu-ne numai pe considerații de ordin afectiv. Astfel Toma Măruță, în lucrarea *Ideea de superlativ în limba romînă*, publicată în *Limbă și literatură*, București, 1955, p. 188, consideră că în exemplul din Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 133: *Căci tu însenínezi mereu*

Trebuie menţionat şi faptul că sfera de comparaţie a superlativului relativ este mai restrînsă, întrucît comparaţia nu se poate face decît între mai multe obiecte care posedă aceeaşi calitate; comparaţia unui obiect, în momente diferite, este specifică comparativului.

O altă asemănare, formală, între comparativ şi superlativ o constituie faptul că uneori al doilea termen nu este exprimat.

Din punct de vedere sintactic, al doilea termen poate fi un complement sau o propoziţie (cînd comparaţia se face între două acţiuni). Afirmaţia este valabilă numai pentru comparativul de egalitate şi de superioritate; al doilea termen al superlativului relativ este întotdeauna un complement.

Procedeele de exprimare a celor doi termeni ai comparativului şi superlativului sînt variate; unele dintre ele sînt amintite în Gramatica Academiei R.P.R. la capitolul respectiv, altele nu. Lucrarea de faţă îşi propune să studieze cei doi termeni ai comparativului şi ai superlativului relativ, prin ce este introdus al doilea termen, ce fel de complemente şi propoziţii determină, precum şi situaţiile în care al doilea termen nu este exprimat.

În limba romînă contemporană, dintre cele trei feluri de comparative, comparativul de superioritate este cel mai frecvent; cel mai puţin folosit este comparativul de inferioritate. Rara întrebuinţare a unui adjectiv sau adverb la comparativul de inferioritate se datoreşte faptului că, fiind o formulă mai greoaie, el poate fi înlocuit uneori cu comparativul de superioritate al unui adjectiv antonim. De exemplu, în propoziţia: *Carpaţii sînt mai puţin mari decît Alpii*, comparativul de inferioritate al adjectivului *mare* poate fi înlocuit, fără să se schimbe înţelesul propoziţiei, cu comparativul de superioritate al antonimului său — *mic* (*Carpaţii sînt mai mici decît Alpii*). Această substituire nu se poate face întotdeauna, deoarece depinde de calităţile pe care le exprimă obiectele. De exemplu, adjectivul *bună* din propoziţia: *mîncarea aceasta este mai puţin bună decît cealaltă* nu poate fi înlocuit cu antonimul său — *rea*, pentru că un lucru poate fi *mai puţin bun*, fără să fie *rău*. Alteori comparativului de inferioritate îi corespunde forma negativă a comparativului de egalitate[1].

Deoarece comparativul de inferioritate nu ridică, din punctul de vedere care ne interesează, probleme deosebite faţă de comparativul de superioritate, nu va fi tratat separat.

Prin urmare, pentru a se realiza comparaţia, este nevoie de doi termeni.

Primul termen al comparativului este format dintr-un adjectiv sau adverb (locuţiune adjectivală sau adverbială) precedat de adverbul *mai* sau de locuţiunile adverbiale *la fel* (*tot aşa, tot atît*) *de*, *mai puţin*.

Viaţa sufletului meu, Mai mîndră decît orice stea, Iubita mea iubita mea! (EMINESCU. O. I 233) nu avem a face cu un comparativ de superioritate, „ci cu un superlativ marcat prin cuvîntul *orice*". Gramatical, aici avem un comparativ de superioritate. Afectiv, poate fi considerat un superlativ. Dar în acest caz valoarea de superlativ nu o dă adjectivul nehotărît *orice*, ci însăşi comparaţia pe care o face poetul. Aceeaşi situaţie o întîlnim şi în citatul din Caragiale: *Mă luai pe urmele lui mai discret decît un bătrîn detectiv.* Autorul articolului citat afirmă că „în realitate e un superlativ. Bătrînul detectiv prin profesia lui pe de o parte şi prin vîrsta-i pe de alta, ridică pe *discret* la un grad foarte înalt" (lucr. cit., p. 192).

[1] Vezi Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 183.

Al doilea termen al comparativului este format dintr-un complement circumstanțial comparativ sau dintr-o propoziție comparativă.

Complementul comparativului de egalitate este introdus prin prepoziția *ca* sau prin locuțiunea prepozițională *ca și*, iar complementul comparativului de superioritate prin prepozițiile *decît* și *de*:

Se uită în neștire peste apele lucii, la fel de galbene ***ca și cerul asfințitului.*** DUMITRIU, P. F. 65.

Pot zice fără fală că în tot ocolul Bistriții nu se găsea alt romîn mai verde și alt chitaș mai sigur ***decît mine.*** ALECSANDRI, PR. 218.

Construcția cu *de* apare învechită în limba contemporană; o întîlnim în special în scrierile din secolul al XVI-lea.

Mai vrătos ***de toți vrăjmașii*** *miei fui imputare.* PSALT. SCH. 55.

Mai deșiderate ***de aurul și de pietri*** *curate multe, și mai dulci* ***de miarea.*** PSALT. SCH. 31.

Alături de această construcție apare, în scrierile vechi, și construcția cu *decît*:

Iubit-ai reul mai vrătos ***decâtu dulceața.*** PSALT. SCH. 101.

În limba contemporană construcția cu *decît* s-a impus, deoarece *cît* precizează mai bine raportul[1], *de* fiind mai confuz din cauza multiplelor sale funcțiuni; *de* apare în special în construcții care arată măsura sau timpul:

Pojarul de la 20 iulie prefăcuse în cenușă mai mult ***de jumătate a orașului.*** NEGRUZZI, I 15.

Dragostea noastră cea bună.
Nu ținu mai mult ***de-o lună.*** JARNÍK-BÎRSEANU, D. 162.

Uneori apare și în construcții pe care le simțim învechite:

Limba urîtă, mai ascuțită ***de orice sabie ascuțită.*** ZANNE, P. II 220.

Al doilea termen al comparativului de superioritate este introdus, în afară de *decît* și *de*, cu ajutorul prepoziției *ca*:

Avea ... o pieliță mai albă ***ca spuma laptelui.*** ISPIRESCU, L. 78.

Acad. Iorgu Iordan afirmă că această construcție apare, „în primul rînd (poate chiar exclusiv), ca un produs al influenței franceze, care s-a putut cu atît mai ușor exercita, cu cît pe de o parte *ca* apare la comparativul de egalitate, iar pe de alta frc. *que* (particula de legătură între cei doi termeni ai comparației) seamănă bine, din punct de vedere fonetic, cu rom. *ca*"[2]. Pe baza materialului cercetat se poate constata:

a. Construcția apare mai mult în vorbirea populară (deci o folosesc oameni neinstruiți, care nu cunosc franceza); lucrul acesta arată că nu avem a face cu o influență străină:

Limba taie mai rău ***ca sabia.*** ZANNE, P. II 220.

Mai mare strălucire și gingășie ***ca aceasta*** *nu se mai văzuse.* ISPIRESCU, L. 38.

Cît de mare-i pămîntu,
Ce-i mai rău ***ca urîtu.*** JARNÍK-BÎRSEANU, D. 8.

---

[1] Vezi și Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes*, vol. al III-lea. *Syntaxe*. Paris, 1900, p. 316.

[2] *Limba romînă contemporană* [ed. a II-a, București], 1956, p. 351.

În operele literare se întîlnește, de obicei, atunci cînd scriitorii pun personajele să vorbească:

E mai mare boier beiul **ca Ivancea** *al nostru.* DUMITRIU, N. 25.

E tare deștept notarul nostru. E mai deștept **ca un zapciu.** STANCU, DUL. 190.

b. Această construcție apare și în scrierile din secolul al XVII-lea, cînd nu se poate vorbi încă de o influență franceză:

Mai rău **ca păgînii** *s-au purtat.* COSTIN, LET². I 340, la Tiktin, DRG. s. v. *ca.*

Comparativul de egalitate, în afară de locuțiunile adverbiale amintite, poate fi introdus și prin locuțiunile *așa ca, la fel ca, întocmai ca*:

Dar și sărac **așa ca în anul acesta ca în anul trecut și ca de cînd sînt,** *niciodată n-am fost*! CREANGĂ, A. 71.

Oameni bătrîni, **așa ca** *tine.* CREANGĂ, P. 313.

După cum se vede și din exemplele date, în astfel de cazuri avem a face pe de o parte cu o contopire a procedeelor de formare a celor doi termeni ai comparativului de egalitate, pe de altă parte cu o schimbare a topicii: *Oameni bătrîni așa ca tine* este exprimarea mai concisă a propoziției ***oameni tot așa de bătrîni ca și tine.***

Cînd adjectivul care constituie primul termen indică o cantitate, al doilea termen al comparativului este introdus prin *cît*:

Ochii i-au ieșit afară din cap, ***cît cepele de*** *mari.* CREANGĂ, P. 53.

Doi drugi ***cît*** *casa de înalți.* ISPIRESCU, L. 59.

Cînd adjectivul comparat se găsește după substantiv, între ele se pune prepoziția *de* (*cît cepele* ***de*** *mari*); dacă adjectivul s-ar lega direct de substantiv, propoziția ar avea cu totul alt sens (*cît cepele mari*). Cînd adjectivul comparat se găsește înainte de substantivul determinant, se leagă direct (*mari cît cepele, înalți cît casa*).

Propoziția comparativă este introdusă cu ajutorul conjuncției *cum*[1] (*precît* arhaizant), în cazul comparativului de egalitate, — *decît* în cazul comparativului de superioritate:

Soția a doua este tot așa de tînără și *de frumoasă* ***cum era odinioară răposata.*** CARAGIALE, O. I 70.

La vînătorie ... eu mă pricep cam tot atîta ***precît se pricepea vestitul agiamiu.*** ODOBESCU, III 9.

Decît să încurci numai așa lumea, *mai bine să șezi departe.* CREANGĂ, P. 186.

Complementul circumstanțial comparativ poate fi exprimat prin substantiv sau un substitut al substantivului:

a. substantiv sau substantiv cu prepoziție:

Am constatat cum că autorii antici ... sînt tot așa de plini de amănunte tecnice **ca și Manualul tău.** ODOBESCU, III 63.

Pantazi nu se mai sătura să-i admire ... amărăciunea acelui viu sarcasm ce geruia sclipitor, mai rece ***decît omătul,*** *mai tăios* ***decît oțelul,*** *mai înveninat* ***decît omagiul.*** M. I. CARAGIALE, C. V. 64.

[1] În Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 392, deși se vorbește la capitolul Adverbe cu valoare de conjuncție despre *cum* modal-comparativ, la capitolul Gradele de comparație această situație nu mai este amintită.

Boier Gogu ține la ei mai abitir ***decît la logofeți.*** STANCU, DUL. 23.

b. pronume:

Mîine o să fim tot așa de viteji ***ca și dînsul.*** SADOVEANU, M. C. 97.

c. adverb:

Simți deodată că se tulbură și că i se bate și lui inima mai tare ***decît altă dată.*** ALECSANDRI, PR. 222.

Cînd al doilea termen al comparativului este o propoziție:

a. Propoziția poate fi eliptică:

Dacă închid un ochi, văd mîna mea mai mică ***decît cu amîndoi.*** EMINESCU, N. 31.

b. Propoziția poate fi construită cu un verb la oricare mod în afară de imperativ:

Măi michiduță, doar eu te credeam mai tare ***decît ești.*** CREANGĂ, P. 50.

Pricepuse că nu e nimic mai scump ***decît să fii de sine stătător.*** MACEDONSKI, O. III 133.

Chestiunea stă în felul următor, începu Moromete cu un glas mai puțin vinovat ***decît s-ar fi crezut.*** PREDA, M. 210.

Mînca calul la jar mai pogan ***de cum ar mînca alții ovăz.*** RETEGANUL, P. II 10.

M-ai omorît mai mult ***decît dacă ai fi băgat cuțitul în mine.*** DUMITRIU, P. F. 287.

Ultimele două exemple prezintă o situație deosebită. În primul, *de* este întărit prin *cum*; în al doilea, *decît* este urmat de *dacă*, care stabilește un raport condițional.

Folosirea alăturată a celor două prepoziții sau conjuncții nu mai este corectă în următoarele exemple:

Da, merge bine, deși e criză. La „Petromet" chiar mai bine ***decît ca*** *în anul trecut.* JAR, *Sfîrșitul jalbelor* (București, 1951), 61.

De ce nu doarme femeia lui, care e parcă mai slabă, mai urîtă ***decît cum*** *a lăsat-o?* PAS, L. I. 170,

unde *decît* și *ca* (din primul exemplu) înseamnă același lucru (*decît* este *de* + *cît* [vezi p. 21], după care nu mai poate sta o altă prepoziție care să introducă al doilea termen); în al doilea exemplu, pentru a se evita repetarea, conjuncția *cum* trebuie precedată de *de* (*de cum*) sau se poate intercala adverbul *așa* între cele două conjuncții (*decît așa cum*)[1].

Există în limba romînă un comparativ lipsit de al doilea termen de comparație. La comparativul de egalitate, al doilea termen este întotdeauna exprimat, pentru că locuțiunile adverbiale care-l introduc cer un corelativ (*tot atît, tot așa*) *de* ... *ca* (*și*).

---

[1] Uneori se întîlnesc și construcții de tipul: *galben* ***precum*** *frunza de porumb, roșie* ***precum*** *sfecla.* Pentru a le explica, trebuie să pornim de la construcțiile în care *precum* introduce o propoziție circumstanțială: *Știa că Alexandru-Vodă a să aibă nevoie de un intrigant* ***precum*** *era el.* NEGRUZZI, I 142. De aici s-a ajuns la construcțiile cu *precum* care introduc comparativul de egalitate, construcții care sînt de fapt propoziții eliptice (*galben precum* [e] *frunza de porumb, roșie precum* [e] *sfecla*). Construcția este arhaizantă și livrescă, poate chiar pretențioasă.

Comparativul de superioritate apare întotdeauna fără al doilea termen cînd *mai* este însoțit de diferite compliniri (*tot mai ...*, *mereu mai ...*, *din ce în ce mai ... etc.*):

Tomșa, ***din ce în ce mai neliniștit*** *își pipăi zaua de sîrmă de sub haina-i de catifea înflorită cu noduri de argint.* SADOVEANU, O. V 492.

Calea e închisă, ba ***tot mai încîlcită***. CAMIL PETRESCU, O.[1] 239.

Pe dinaintea vederii drumeților, copacii de pe creștetul dealului se poceau ca niște iezme ce urcau ***tot mai sus***. MACEDONSKI O. III 125.

Vuia lin uneori, dar părea ***mereu mai puternic***, *deasupra orașului prins de nebunia verde.* CAMILAR, N. II 232.

Pentru ca să dea o ațițare mai vie acestor laude silite, defăimau ***din mult în mai mult*** *petrecerile holteiei.* NEGRUZZI, I. 75.

Aceste compliniri au rolul de a intensifica comparația.

În cazul comparativului fără compliniri, se disting mai multe situații:

I. Al doilea termen, deși nu este exprimat, poate fi subînțeles.

1. Cînd se compară un obiect cu el însuși.

a. Comparativul exprimă o însușire a unui obiect existentă într-un grad mai înalt într-un anumit moment decît cea existentă pînă acum în momente anterioare:

Slujitorul mazîlesc s-a făcut ***mai mic*** *în umilința bucuriei sale.* SADOVEANU, N. P. 119.

El se reîntoarse și găsi pe fată iar singură, însă ***mai palidă*** *și* ***mai plînsă***. EMINESCU, N. 15

sau în alte condiții:

În nici o altă curte boierească, atît el, cît și țăranii, nu erau ***mai bine*** *primiți.* MACEDONSKI, O. III 135.

b. Comparativul exprimă o însușire existentă într-un grad mai mare decît e considerată ca normală, decît ne-am aștepta:

Mă vei ierta ... a fi ***mai puțin*** *discret.* ODOBESCU, III 7.

Mare de inimă, iar de gură și mai mare, părintele Duhu nu se învrednicise de o viață ***mai bună***. CREANGĂ, A. 134.

2. Cînd se compară două sau mai multe obiecte.

Comparativul exprimă o însușire a unui obiect existentă într-un grad mai înalt la acel obiect decît la alte obiecte care posedă aceeași însușire:

N-aș trăi la cîmp, doamne ferește! Halal pe la noi! Apele-s dulci, limpezi ca cristalul și reci ca gheața ... Oamenii ***mai sănătoși, mai puternici, mai voinici*** *și* ***mai voioși***, *iar nu ca iști de pe la cîmp.* CREANGĂ, A. 126;

sau care nu posedă acea însușire:

Vom ști, cucoane, dacă ni-ți spune, răspunse cu sfială un țăran ***mai bătrîn***, *scărpinîndu-se în cap.* CREANGĂ, A. 161.

II. Al doilea termen al comparativului nu numai că nu este exprimat, dar nici nu se subînțelege. În acest caz, deși avem un comparativ din punct de vedere formal (adjectivul este precedat de adverbul *mai*), ca

înțeles avem un superlativ absolut, deoarece calitatea obiectului exprimat nu se compară cu o altă calitate a altui obiect, sau cu el însuși în alte momente.

Acest procedeu se întîlnește, în special, în construcții fixe de tipul: *mai mare dragul, mai mare mila, mai mare groaza, mai mare mirarea:*

Harap-Alb descalecă și, spre ***mai mare mirarea*** *lui, numai iaca îl întîmpină în pragul ușei cerșitoarea.* CREANGĂ, P. 213.

Cînd veneau cu sabia asupra țării, măcelăreau fără cruțare și jefuiau de-ți era ***mai mare mila.*** MACEDONSKI, O. III 155.

Era o noapte, bre, fără lună, întunecoasă, beznă; îți era ***mai mare groaza.*** SADOVEANU, O. I 662.

Și țăranii noștri glumeți, cum sînt ei, ne tot sfichiuiau, în treacăt, care dincotro, de ni-era ***mai mare rușinea*** *de rușinea lui moș Luca.* CREANGĂ, A. 127.

Pornindu-se de la procedeul de redare a comparativului și de la mijloacele lui de exprimare în limbajul afectiv, s-a ajuns la anumite construcții specifice limbii romîne. Astfel, construcția *și mai*, folosită pentru a reda comparativul unui adjectiv, este mult mai expresivă decît comparativul propriu-zis. În această construcție, *și* marchează o gradație mai înaltă a unui obiect care are o calitate, în comparație cu alt obiect a cărui calitate se găsește la comparativ. De exemplu: *această mîncare este* ***mai bună;*** *cealaltă este* ***și mai bună.***

— *Poate ai primit poroncă să jupești piatra morii și să aduci pielea la împărăție?*

— *Ba nu, călușul meu; alta* ***și mai înfricoșată.*** CREANGĂ, P. 219.

Ba să vezi ... posteritatea este încă ***și mai dreaptă.***
Neputînd să te ajungă, crezi c-or vrea să te admire? EMINESCU, O. I 134.

Uneori este exprimat și al doilea termen:

Sînt gata a suferi ***și mai mari*** *pedepse* ***decît acestea.*** FILIMON, C. 99.

Și mai și nu reprezintă altceva decît repetiția *și mai și mai* [1], repetiție eliptică în care adjectivul sau adverbul nu mai este exprimat. Expresia se referă totdeauna la ceva spus mai înainte sub forma unei aprecieri despre un obiect sau o persoană:

D-apoi fetișoara lui ... bucățică ruptă tată-său în picioare, ba încă ***și mai și.*** CREANGĂ, P. 250.

Și toți se închină la el ca la Christos; de hatîrul lui, sînt în stare, trei zile d-a rîndul, să nu mănînce și să nu bea, dacă n-or avea ce ... Și cîte și mai cîte altele ***și mai și.*** CARAGIALE, O. VI 62.

Expresiile *care de care, care mai de care*[2] au la origine tot un comparativ, în care întrebuințarea lui *de* este normală acesta introducînd complementul comparativului.

Se îndesa ***care de care*** *va încăpea mai înainte.* DOSOFTEI, V. S., la N. Drăganu, lucr. cit. p. 364 (= ... care va încăpea mai înainte de [= decît] care [e înainte]).

[1] J. Byck, *La répétition en roumain*, în *Bulletin linguistique*, II (1934), p. 72.
[2] N. Drăganu, *Care (mai) de care*, în *Dacoromania*, VI, p. 361.

Mergînd pe capete, ***care de care*** *să ajungă la mare mai curînd.* ISPIRESCU, L., la N. Drăganu, lucr. cit., p. 364 (= ... care să ajungă la mare mai curînd de [= decît] care [aleargă ca să ajungă la mare]).

În urma lui veneau cîrduri nenumărate de păseri, ***carĕ de care*** *mai frumoase, mai cucuiete și mai boghete.* CREANGĂ, P. 68.

Astăzi, expresiile s-au cristalizat în limbă, fiind foarte obișnuite și redînd în special ideea de întrecere:

Ce să fie acolo, ziceau oamenii alergînd ***carĕ de care*** *în toate părțile?* CREANGĂ, A. 8 .

Rîd cu lacrămi, năpustindu-se în vorbă, ***carĕ mai de care*** *mai șiret la cuvînt.* DELAVRANCEA, H. T. 11.

Ca și comparativul, superlativul relativ are doi termeni: primul este alcătuit din forma comparativului de superioritate sau de inferioritate a adjectivului (locuțiunii adjectivale) sau a adverbului (locuțiunii adverbiale), precedată de articolul adjectival *cel, cea, cei, cele.*

Își ale secalul cel mai de frunte din grajdurile împărătești. ISPIRESCU, L. 13 (*cel mai de frunte* constituie primul termen, *din grajdurile împărătești* al doilea termen).

De multe ori forma primului termen al superlativului ne poate induce în eroare, deoarece ne face să considerăm drept un superlativ relativ un comparativ cu articol. Această confuzie apare numai atunci cînd al doilea termen este exprimat, și poate fi ușor înlăturată dacă ținem seama de faptul că al doilea termen al superlativului nu poate fi introdus prin *decît.* Deci, ori de cîte ori apare în primul termen *cel mai,* iar în al doilea *decît,* e clar că avem a face cu un comparativ cu articol și nu cu un superlativ relativ:

Nu te întovărăși cu ***cĕi mai mari decît tine,*** *că vei fi întotdeauna nedreptățit.* ZANNE, P. IV 428.

Nu te pune cu mai marele tău, nici te prici cu ***cel mai mare decît tinĕ.*** ZANNE, P. IV 431.

Uneori în scris, dar mai ales în vorbirea neglijentă, se omite articolul *cel* de la superlativ:

Ție, ție, că tu ești ***mai*** *cu moț* ***dintre noi.*** STANCU, DUL. 29.

Al doilea termen al superlativului este format dintr-un substantiv sau substitut al acestuia, precedat de prepozițiile *dintre* sau *din* (întotdeauna al doilea termen este, din punct de vedere morfologic, un substantiv colectiv, un substantiv sau un substitut al său la plural):

Tînărul cel mai tînăr ***din oamenii*** *de la 1835 este mai bătrîn decît cel mai bătrîn* ***din bătrîni,*** *fie acel bătrîn din vremea celor întîi moscali.* RUSSO, S.11.

Acesta era cel mai tînăr ***dintre ei.*** GALACTION, O. I 263.

Vijelia își trimesese înainte pe cel mai ager ***dintre vĕstitorii*** *săi înaripați.* HOGAȘ, M. N. 175.

Al doilea termen al superlativului apare uneori introdus cu ajutorul prepoziției *între*:

Dar pentru ce orașul atît de strălucit

Acum ***între oraşe*** *e cel mai umilit?* ALEXANDRESCU, M. 10.

Ca şi la comparativ, adeseori al doilea termen al superlativului relativ lipseşte, fiind subînţeles:

Moşul ***cel mai puţin bătrîn*** *a dat fuguţa, cu paşi scurţi.* SADOVEANU, N. P. 152.

Averea celor mai mici la cei mai mari trece, ca apele ***cele mai mici*** *cînd în* ***cele mai mari*** *ape se varsă.* ZANNE, P. IX 7.

STUDII DE GRAMATICĂ
Vol. II, 1957

PERFECTUL SIMPLU ÎN DIALECTUL DACOROMÎN

DE

ALEXANDRU GEORGESCU

I. SCURT ISTORIC AL PROBLEMEI

În limba latină, sistemul verbal cunoștea două teme: verbum infectum, care exprima o acțiune în curs, adică neterminată, și verbum perfectum, care exprima o acțiune terminată; este vorba, prin urmare, de o problemă de aspect.

Perfectul exprima, în același timp, un perfect propriu-zis și un preterit: „Ca perfect propriu-zis, arată acțiunea terminată, aceasta fiind rezultatul prezent al unui trecut imediat; în timp ce — ca trecut efectiv, perfectul latin se referă la un eveniment sau la un fapt care se situează prin el însuși în timp și pe care îl constatăm fără altă considerație, pe cînd imperfectul îl descrie"[1].

Acestea sînt sensurile pe care le avea perfectul în primele texte latine. În latina tîrzie a apărut o nouă formă, perfectul perifrastic compus din *habeo* + un participiu perfect pasiv la acuzativ[2], care a dat perfectul compus din limbile romanice.

Noua formă este compusă dintr-un prezent auxiliar și un participiu. Cu toate că este vorba de o unitate, fiecare dintre cele două părți ale construcției păstrează ceva din sensul ei de bază: „Forma de prezent a auxiliarului, arată acad. I. Iordan[3], face ca acțiunea (exprimată, de fapt, numai prin participiul verbului de conjugat) să fie înfățișată din punctul de vedere al prezentului în ce privește rezultatul ei, să fie arătată ca isprăvită în momentul cînd vorbim (indiferent de momentul real în care a fost săvîrșită)"[3].

În concluzie, constatăm că în latină exista pentru exprimarea trecutului o singură categorie gramaticală, aceea a preteritului. Ulterior, forma perifrastică avea să se dezvolte ca o nouă categorie gramaticală.

Cercetările făcute de lingviști au dus la concluzia că formele de preterit au, în limbile indoeuropene, tendința de a dispărea, timpul trecut

---

[1] A. Ernout-F. Thomas, *Syntaxe latine*, ed. a II-a, Paris, 1953, p. 222—223.
[2] Cf. A. Ernout, *Morphologie historique du latin*, Paris, 1927, p. 140.
[3] *Limba romînă contemporană* [ediția a II-a, București], 1956, p. 428.

rămînînd să fie exprimat numai prin perfectul compus. Nu s-a ajuns însă la o concluzie definitivă asupra cauzelor care au determinat acest proces.

A. Meillet, în studiul său *Disparition des formes simples du prétér t*, distinge în desfășurarea acestui proces două momente:

1. Crearea unei forme compuse de preterit;
2. Generalizarea acestei forme în detrimentul preteritului simplu[1].

Autorul constată că primul moment al procesului de dispariție este general pentru întregul domeniu indoeuropean, în timp ce al doilea moment este valabil numai parțial; aproape în toate limbile, în unele graiuri, perfectul simplu mai este încă viu[2].

Dacă considerăm că în realitatea obiectivă există două situații diferite, care erau exprimate prin perfectul simplu, și că perfectul compus a apărut tocmai din necesitatea de a diferenția lingvistic cele două situații, este greu să ne explicăm dispariția ulterioară a perfectului simplu. În fapt nu se poate spune cu deplină siguranță care au fost cauzele care au determinat apariția perfectului compus și, ulterior, dispariția perfectului simplu.

II. PERFECTUL SIMPLU ÎN DIALECTELE LIMBII ROMÎNE

Întrucît ne interesează, în primul rînd, situația din dialectul dacoromîn, voi arăta, pe scurt, felul în care se prezintă situația în celelalte dialecte ale limbii romîne.

În dialectul istroromîn, perfectul simplu și timpurile trecutului, în general, au o situație aparte față de restul dialectelor limbii romîne. Perfectul simplu[3] și mai mult ca perfectul au încetat să mai fie folosite[4]. Locul perfectului simplu a fost luat de prezentul istoric sau de perfect, care înlocuiește și mai mult ca perfectul; imperfectul este și el pe cale de dispariție în acest dialect. După cît se pare, în dialectul istroromîn, perfectul simplu a dispărut datorită influenței sîrbo-croate[5].

În schimb, dialectul istroromîn cunoaște aspectul, ceea ce îl diferențiază de toate celelalte dialecte. Este, desigur, o strînsă legătură între procesul de dispariție a perfectului simplu, a mai mult ca perfectului etc. și apariția aspectului în acest dialect.

Dialectul aromîn cunoaște atît perfectul compus cît și perfectul simplu și se caracterizează prin aceea că perfectul simplu este mai frecvent decît în dialectele dacoromîn și meglenoromîn[6].

„În dialectul meglenoromîn, perfectul simplu, arată Th. Capidan în *Meglenoromînii*[7], se înfățișează sub o formă mai arhaică decît

---

[1] A. Meillet, *Linguistique historique et linguistique générale*, vol. I, Paris, 1921, p. 154.
[2] Ibidem, p. 150–154.
[3] Al. Philippide, *Origina romînilor*, vol. al II lea, Iași, 1927, p. 501: „În istroromînă perfectul simplu al indicativului a dispărut".
[4] Cf. S. Pușcariu, *Studii istroromîne*, vol. al II-lea, București, 1926, p. 257.
[5] Cf. G. Weigand, *Die Aromunen*, Leipzig, 1894, vol. al II-lea, p. 349.
[6] Th. Capidan, *Aromînii, Dialectul aromîn*, București, 1932, p. 541: „Deosebirea între dialectul aromîn și cel dacoromîn constă în aceea că, în vreme ce în acest din urmă, întrebuințarea aoristului merge împuținîndu-se, în dialectul aromîn se menține ca în limba romînă veche".
[7] Vol. I, p. 162.

acela din dialectul dacoromîn de astăzi, asemănîndu-se, în privința aceasta, foarte mult cu dialectul aromîn, cu limba vechilor texte literare și cu dialectul bănățean".

În dialectul dacoromîn, situația se prezintă cu totul aparte. Teritoriul dialectului dacoromîn se împarte în aria perfectului compus și aria perfectului simplu. Aria perfectului compus cuprinde Bucovina, Moldova, centrul și nordul Ardealului, nord-vestul Crișanei și o parte din Maramureș.

Aria perfectului simplu[1] cuprinde Oltenia, care trebuie considerată drept centru al acestei arii, Muntenia, Banatul și o parte din Ardeal, cuprinzînd regiunea munților Apuseni.

Între cele două arii există zone intermediare în care cele două fenomene se întrepătrund.

Din punctul de vedere al limbii literare, trebuie să spunem că perfectul simplu este folosit de scriitorii din toate regiunile țării[2].

Cauzele care au făcut ca perfectul simplu să fie folosit în literatură de către scriitorii din tot cuprinsul țării sînt multiple. În primul rînd, trebuie să ținem seama de faptul că folosirea perfectului simplu este o continuare a situației din latină. Pe de altă parte, traducerile făcute din slavă au impus găsirea unui corespondent pentru aoristul slav. În cronicile moldovenești mai ales, se poate urmări tendința înlocuirii perfectului simplu cu perfectul compus[3]. În limba vorbită, această tendință a dus la scoaterea definitivă a perfectului simplu din aria perfectului compus.

Nu ne-am ocupat în mod deosebit de cercetarea textelor secolelor al XVI-lea—al XVIII-lea, deoarece am considerat că, în linii generale, situația este cunoscută. De exemplu, I. Iordan, în *Introducere* la *Ion Neculce — Letopisețul Țării Moldovei*[4], spune: „Perfectul este încă viu, spre deosebire de graiul moldovenesc actual, care l-a pierdut. În cronica noastră, el este întrebuințat des, alături de perfectul compus și, în general, după aceleași reguli ca în limba literară de astăzi. (În pasajele scrise de mîna lui Neculce l-am găsit numai o dată)". Este vorba, prin urmare, de folosirea perfectului simplu în narațiune.

Este firesc ca întrebuințarea unui timp care nu mai este viu în graiul matern să constituie o problemă pentru scriitorii care aparțin acestui grai, chiar cînd ei îl folosesc numai în narațiune.

Astfel C. Negruzzi, care folosește perfectul simplu în narațiune, își precizează atitudinea:

„Ia seama, domnul meu, că ei nicăieri n-au voit a întrebuința timpul săvîrșit al verbului, ci tot cel nehotărît; niciodată avui, făcui, fui, totdeauna: am avut, am fost, am făcut, fără să-și deie cuvînt pentru astă arbitrară palmă preste ochii gramaticii" (NEGRUZZI, I 256).

---

[1] Din punctul de vedere al păstrării acestui timp, aria perfectului simplu din dialectul dacoromîn formează o arie comună cu dialectul aromîn și cu cel meglenoromîn (vezi și p. 40, nota 1).

[2] Cf. Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 306.

[3] O. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, Paris, 1938, vol. al II-lea, p. 395.

[4] București, 1955, p. 60.

Şi, pentru că este vorba de părerile unui tînăr care doreşte să reînvie fapte de limbă arhaice, autorul precizează:

„Iaca cum judecă acest june nevindecat în părerile lui. Mie mi-e prieten şi aş dori să-l pot îndrepta, dar îmi mărturisesc păcatul că mă cam învoiesc cu ideile lui" (lucr. cit., p. 258).

Şi C. Negruzzi foloseşte perfectul simplu în naraţiune, uneori şi în dialog, pentru a exprima o acţiune recentă.

Folosirea perfectului simplu se datoreşte faptului că scriitorii moldoveni au fost influenţaţi de limba textelor vechi, în care perfectul simplu e frecvent. Este suficient să amintim influenţa lui I. Neculce asupra scriitorilor noştri. „Letopiseţul său, spune M. Sadoveanu[1], mi-i carte de căpătăi, — şi de cîte ori îl deschid mi se umple sufletul de plăceri rare".

III. PERFECTUL SIMPLU ÎN SCRISORI ŞI DOCUMENTE [2]

Cercetarea colecţiilor de scrisori, acte şi documente din secolul al XVIII-lea şi al XIX-lea ajută la cunoaşterea valorilor perfectului simplu.

Volumul al XIV-lea din *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, editate de N. Iorga[3], cuprinde, pe lîngă alte scrisori şi documente, un număr de 43 de acte ale Protopopiei de Argeş (p. 210 — 236). Primul act datează din 1736, iar ultimul din 1780. În toate aceste acte, perfectul simplu apare de cîteva ori.

> *Părinte protopoape, cu plecăciune mă închinŭ Sfiinţii tale cu răv*[*nă*]. *Nu* ***putui*** *cuprinde toate ceale ce avemŭ să vorbimŭ, măcar că aşŭ fi venit şi eŭ la Piteştĭ. Acumŭ darŭ vei şti Sfinţ*[*ia*] *ta că acumŭ* ***sosiĭ*** *eu dupeste Oltŭ camŭ bolnav, ci Sfinţ*[*ia*] *ta să nu faci într-altŭ chipŭ ci să vii pănă aicĭ, că* ***înţĕlĕsei*** *că ar fi venitŭ şi dumnealui sărd*[*arŭ*] *Sandulŭ la Piteşti*. (6 iulie 1754) IORGA, S. D. XIV 231.

Un interes deosebit prezintă, în exemplul de mai sus, *acumŭ sosiĭ*, unde adverbul de timp *acumŭ*, care înseamnă „în timpul de faţă, în acest moment", arată că este vorba de acţiune recentă, întrucît *sosiĭ* ca timp al trecutului nu poate însemna decît „am sosit cu puţin mai înainte". Celelalte două exemple, ***putui*** şi ***înţelesei***, exprimă tot acţiuni recente, mai ales că ***înţelesei*** se referă la o ştire pe care a avut-o după ce a sosit.

> *Însemnarea numelor ce ai trimis, am văzut şi iar le* ***trimeséi*** *la molitva ta: să mai fie îngăduială*. (13 august 1754, N. Logofătul Mitropoliei) IORGA, S. D. XIV 232.

Faţă de acţiunile exprimate prin perfectul compus *ai* ***trimis***, *am* ***văzut***, perfectul simplu *trimiseĭ* exprimă o acţiune posterioară. Lipsesc alte indicii care să ne arate că raportarea se face la prezent, însă autorul unei scrisori judecă faptele, de obicei, din punctul de vedere al momentului cînd scrie scrisoarea.

---

[1] *Poezia populară*. Discurs rostit la 9 iunie 1923. Bucureşti, 1923, p. 9.

[2] Am folosit ca izvoare acte, documente şi scrisori in fostele judeţe Gorj, Argeş şi din Moldova (colecţiile citate). Am urmărit prin aceasta să văd cum se prezenta situaţia atît în aria perfectului simplu cît şi în aria perfectului compus.

[3] Bucureşti, 1907.

Dumitale Log[ofete] Petre, sănătate și tot binele de la milostivul Dumnezeu rogŭ ca să-ți dăruiască. Alta, vei ști că ***venii*** *până la fratele Codmăneanului: poate că voi zăbovi până la Paști, aiča, până voi lua unŭ răspunsŭ de la părintele igum[enul] Argeșului.* (Mînăstirea Cozia, 28 martie 1768) IORGA, S. D. XIV 198.

În toate exemplele date, perfectul simplu exprimă o acțiune recentă; în cazul folosirii unui adverb de timp lucrurile sînt evidente, în timp ce în restul cazurilor trebuie să avem în vedere contextul.

Într-o altă serie de exemple din aceeași regiune, perfectul simplu este precedat de interjecția *iată*.

Fără cătŭ ***iată că-ți trimiseiŭ*** *ačastă carte a părintelui mitropolitŭ.* (4 mai 1754) IORGA, S. D. XIV 229.

Dar am socotit să-ți scriŭ o dată încă, și iată că-ți scriŭ, și-ți ***trimiseiŭ*** *și foiță dă socoteala noastră; și să cauți să-mi trimiți bani după cum scrie foița dă socoteală.* IORGA, S. D. XIV 217.

Pricina ne iaste mai mult către dum[nea]ta, făr de cât ***iată că plecăm*** *și noi astăzi sîmbătă de la vie la mănăstire pe dincoace de Argeș, și, neputănd să viŭ pe la dum[nea]ta, —* ***iată că scriseĭ*** *pe oce diiaconul Sofronie, că atunci seara* ***am spus*** *părintelui toată pricina mai pe largŭ.* (1750, Mihai Logofătul către Logofătul Petru) IORGA, S. D. XIV 214-215.

Interjecția *iată* [1] atrage atenția asupra celor exprimate în propoziția ce urmează; este folosită pentru a arăta conținutul unei scrisori și pentru a introduce o povestire. În situația dată, interjecția *iată* are valoare verbală [2] și substituie pe *uite, vezi, vedeți*. Interjecția *iată* substituie o propoziție imperativă, care este în același timp și regenta completivei cu predicatul la perfectul simplu. În felul acesta, perfectul simplu exprimă o acțiune anterioară față de prezent și posterioară față de perfectul compus.

Alta, ***iată că venii*** *și eu* ***acum*** *de la [păr]intele episcopul, și știi că mă* ***împreuna****[ĭ] cu sfinția ta în aceste zile și vorovim cu sfințiia ta ce știĭ, și i-am zis.* (Martie 1700; Paisie eg[umen] din Govora) IORGA, S.D. XIV 201.

Adverbul de timp *acum* și perfectul simplu ca timp al trecutului dovedesc că *venii* exprimă o acțiune recentă.

Toate exemplele discutate pînă acum provin din Oltenia, care este de fapt centrul ariei perfectului simplu. Rezultă din aceste exemple că perfectul simplu exprima la acea dată tot valoarea pe care o are și astăzi în această parte a dialectului dacoromîn, adică o acțiune recentă.

Este clar că vorbitorii [3] făceau și fac distincție între perfectul simplu și perfectul compus, tocmai pentru că fiecare dintre aceste timpuri are o valoare deosebită.

Părinte potroboabe, pop Pătrule, cu răvașŭ mai multŭ n-avemŭ a-ți serie, fără cătŭ iată că-ți ***trimiseiŭ*** *ačastă carte a părintelui mitro-*

---

[1] Interjecție demonstrativă, întrebuințată spre a atrage luarea-aminte asupra celor exprimate în propoziția sau cuvîntul ce urmează, înlocuiește, începînd de pe la sfîrșitul secolului al XVI-lea, pe *adică*[1] *ia*[1]! *iacă*! *i(n)ga*! *uite*! *vezi*! *vedeți*! (D. A. s. v. *iată*).

[2] Pentru valoarea verbală a interjecției *iată*, vezi Gramatica Academiei R.P.R., vol. al II-lea, p. 72.

[3] Mă refer la cei care îl folosesc în mod curent.

polită, ci cinstit vei înțelege, și numai dă cătă să te scoli, să vii la noi, nefăcăndă altă zăbavă. (4 mai 1754, Părvu (Medelniceriul) IORGA, S.D. XIV 229.

Cu scrisoarea de alt nu am făr de căt, știindu-te pe dumneata cam bolnav și săngur acolea la mănăstirea Dintr-un Lemnă, iată că am trimis pe popa Petre prot[opopul], find al nostru și al dumnea-voastră, ca să șază acolea lăngă dumneata, să-l aibi la vorbă, să nu-ți fie urăt, pănă va veni și dumnealui fratele Sandul Sărdariă, că iaste ca să vie. (21 mai 1754. Părvu Med[elni]č[e]r[iul]) IORGA, S. D. XIV 229.

Aceste două scrisori sînt scrise de Părvu Medelnicerul în 1754, la un interval de 17 zile. Constatăm că în prima scrisoare autorul folosește perfectul simplu și în a doua perfectul compus. Conchidem că el a folosit două timpuri diferite, pentru că trebuia să exprime două realități diferite. Dacă avem în vedere situația actuală din limba vorbită în graiul oltean și exemplele discutate, tragem concluzia că perfectul simplu exprima o acțiune recentă.

Am cercetat scrisori provenind din Moldova, adică din aria perfectului compus. Astfel, volumul al XXII-lea din această colecție de documente cuprinde, pe lîngă alte scrisori și documente, 40 de scrisori particulare de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Scrisorile sînt din perioada 1775—1838. Din cercetarea acestor scrisori reiese că perfectul simplu este întrebuințat de puține ori și numai în primele scrisori. În scrisoarea a XI-a, datată 20 aprilie 1800, apare pentru ultima oară. În celelalte 29 de scrisori lipsește cu totul.

Pentru Molniță, îmi **spusă** *Ioniță o vorbă, că i-ai fi zisă dum. să mi le zică.* (25 au[gus]tă f.a.) IORGA, S. D. XXII 275.

În acest exemplu, acțiunea exprimată prin perfectul simplu *îmi spusă* este posterioară celei exprimate prin perfectul *i-ai fi zis*, care exprimă totdeauna anterioritatea în cazul valorii ipotetice a condiționalului.

Ne-aă venită, și cu plec[ăciune] fiască o amă primită și toate ceale de dumneata scrise și lui Chiră Vasile trimise și pohtite le-amă plirofirisită cu înțelegerea; la care păntr-acestea **văzui** *că în întregimea doritei stării bătrănețelоră dumitale să află cu totă pă deplină; foarte m-amă bucurată, lăudăndă și proslăvindă numele Celui înă Troiță proslăvită, ca dintr-a căruia nemărginită milă Sființii Sale mă aflu și eă sănătosă aicea lăngă cinst. cuconă Mihalachi, după cumă amă scrisă dumitale.* (Andrieșu Holbanu, 7 iulie 1779) IORGA, S. D. XXII 270.

Perfectul simplu *văzui* exprimă o acțiune posterioară față de *ne-aă venită, o amă primită* și *le-amă plirofirisită*. Din aceste exemple rezultă că perfectul simplu, atunci cînd este folosit în aceste scrisori moldovenești, exprimă o acțiune posterioară acțiunilor exprimate prin perfectul compus.

Ve[i] ști dum. că astăzi, noemv. 9, **amă purcesă** *și eă, cu agiutoriulă lui Dumnez[eu], la Eșă, și mă rogă bădiță, să-mi scrii mai adese.* ***Iată că trimisăiă*** *dum[ita]le și ună sănetă de 110 lei, ce ai priimită de la Manole, cu care Manole s-aă și scăzutu la sama lui ča au dată.* (8 noiembrie 1789) IORGA, S. D. XXII 278.

Momentul de realizare a unei acțiuni trecute poate fi fixat în timp prin datarea sau prin relația stabilită între timpuri. În exemplul de mai

sus este cunoscută ziua în care autorul își scrie scrisoarea sa. Perfectul simplu *trimisăiŭ* exprimă o acțiune posterioară celor exprimate prin perfectul compus. Nu reiese dacă este vorba de posterioritate față de *am purcesŭ*.

Alŭ doilea, iată că ***făcui*** *răspunsulŭ dum[ital]i, despre partea lui Andreiașŭ, de toate cele ce-mi scriei și mă pohtèi.* (Vasile Lăcusteanu, 5 iulie 1799) IORGA, S. D. XXII 272.

De la Ionița nu amŭ luatŭ nici unŭ banŭ, neavîndŭ pe ce-i da. ***Și iată, trimisăiŭ*** *dumitale o chilă polŭ orezŭ, și dum. mamei asemene o chilă, și lelii Paraschivei o chilă, și pentru Ionița rămîne o chilă.* (25 august 1786) IORGA, S. D. XXII 274.

Frățească scrisoare-mi de altă nu este cătră dum. ***Iată triimesăi*** *acestŭ țiganu, dintru țiganca lui Vasăli Bărcilă, cari ari și doi copii făcuți cu dănsulŭ.* (20 aprilie 1800) IORGA, S. D. XXII 283.

Exemplele din scrisorile moldovenești dovedesc, cu deplină claritate, că perfectul simplu exprimă o acțiune mai apropiată de prezent decît perfectul compus. Interpretarea dată interjecției *iată* ne permite să constatăm că perfectul simplu exprimă o acțiune posterioară față de propoziția imperativă *iată* și anterioară față de o altă acțiune exprimată prin perfectul compus. Rămîne ca un material faptic mai bogat să arate dacă nu cumva este vorba de exprimarea unei acțiuni recente. Demonstrarea acestui lucru ar avea importanță mai ales dacă avem în vedere că este vorba de aria perfectului compus.

Concluzii [1]:

a. Perfectul simplu era o realitate lingvistică, și în aria perfectului compus, pînă pe la 1800.

b. Întrucît apare pentru ultima oară la 1800, putem trage concluzia că procesul de dispariție era pe sfîrșite în Moldova la această dată.

c. Folosirea perfectului simplu nu poate fi întîmplătoare; trebuie să plecăm de la considerentul că perfectul simplu avea valoare deosebită de perfectul compus, așa cum se întîmplă și în zilele noastre.

IV. PERFECTUL SIMPLU ÎN PROZA NARATIVĂ A LUI MIHAIL SADOVEANU [2]

Prin narațiune se înțelege relatarea, expunerea unui fapt, a unui eveniment; narațiunea este specifică mai ales genului epic. Timpurile folosite în narațiune sînt perfectul simplu și imperfectul.

Între imperfect și perfectul simplu sînt totuși deosebiri: imperfectul exprimă acțiuni durative, care sînt simultane, față de acțiunile exprimate prin perfectul simplu, care sînt succesive, arătînd prin aceasta că acțiunea progresează. (Din această cauză perfectul simplu dă impresia de mișcare, în timp ce imperfectul de rămînere pe loc).

[1] Precizez că aceste concluzii au fost trase pe baza materialului documentar cercetat; rămîne ca, pe baza unor cercetări mai ample, aceste concluzii să fie confirmate sau infirmate.

[2] Am ales pe M. Sadoveanu pentru că este unul dintre cei mai reprezentativi prozatori romîni. Pe de altă parte, opera sa ne-a permis compararea a două sau mai multe variante ale aceleiași opere, pe baza cărora am putut trage uneleconcluzii referitoare la folosirea timpurilor trecutului în narațiune.

Murgul sforăia *și* se lupta *voinicește, apele* veneau *mînioase și* se rupeau *în două, izbindu-se de pieptul voinicului. Călărețul își* ***întoarse*** *capul și* ***văzu*** *că toți se învăluie după el, le* ***făcu*** *un semn cu mîna și* ***strigă*** :... SADOVEANU, O. I 203.

Din acest exemplu reiese deosebirea dintre imperfect și perfectul simplu. Acțiunile exprimate prin imperfect sînt durative și simultane, în timp ce cele exprimate prin perfectul simplu sînt scurte și succesive.

În Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 306 se arată că „în literatură perfectul simplu se întrebuințează numai în narațiune", și mai departe „perfectul simplu continuă să fie folosit de scriitori din toate regiunile țării". Gramatica se referă, desigur, la scriitori originari din aria perfectului compus.

În foiletonul revistei *Pagini alese* [1] a fost publicată povestirea istorică *Frații Potcoavă* de M. Sadoveanu, care avea să devină într-o nouă variantă *Șoimii* și ulterior *Nicoară Potcoavă*. Prima variantă este o povestire la pers. I:

Mă cheamă Radu Suliță. Mă vedeți: sînt cărunt, am încărunțit în războaie, dar nu m-am dat! Uite, ici, pe obraz, urma rănilor astupate: acestea-s pecețile luptelor... He-he! pe unde n-am colindat eu! P. A. nr. 1, p. 7.

În varianța *Șoimii* povestirea trece la persoana a III-a, în care autorul expune faptele. Cercetarea comparativă a celor două variante duce la constatarea că M. Sadoveanu folosește în prima variantă atît perfectul compus cît și perfectul simplu. Față de varianta *Șoimii*, în *Frații Potcoavă* perfectul compus este mai mult folosit. De asemenea constatăm că, în foarte multe cazuri, autorul păstrează textul aproape în întregime, dar înlocuiește perfectul compus cu perfectul simplu.

Se pune problema cînd a folosit M. Sadoveanu perfectul simplu în *Frații Potcoavă* și care sînt cazurile în care a fost făcută substituirea perfect compus — perfect simplu. De la început se poate constata că în *Frații Potcoavă* perfectul simplu e folosit numai în narațiune, în timp ce perfectul compus e folosit atît în narațiune cît și în dialog. În unele pasaje narative, perfectul simplu este folosit încă din prima variantă, fiind păstrat și în noua variantă. Exemple sînt numeroase și din cercetarea lor se poate constata că M. Sadoveanu păstrează perfectul simplu atunci cînd a fost folosit la persoana a III-a sg. sau pl.

Ghiță Botgros cel lung cît o prăjină ***scormoli*** *prin chimir,* ***scoase*** *beșica de porc și* ***umplu*** *pipa lui Lioara,* ***scăpără*** *pe urmă și* ***aprinse*** *iasca; cărbunele roș îi lumina chipul lui osos și bun. Ne* ***aprinsărăm*** *și noi lulelele și un răstimp* ***pășirăm*** *în tăcere.* P.A. nr. 3, p. 9.

Ghiță Botgros, cel cît o prăjină, ***scormoni*** *prin chimir,* ***scoase*** *beșica de porc și* ***umplu*** *pipa lui Totîrnac;* ***scăpără*** *pe urmă și* ***aprinse*** *iasca; cărbunele roș îi lumina chipul osos și bun. Își* ***aprinseră*** *și ceilalți lulelele și un răstimp* ***pășiră*** *în tăcere.* O.I 224.

[1] Publicarea începe în 1902 (anul II), nr. 1.

Puşcaşii **traseră** *în el, dar dihania nu* **căzu, se prăvăli** *înainte, drept spre boier. Andrei Dăvideanu era cu săneaţa descărcată, mistreţul venea grohăind. Puşcaşii* **săriră** *din tufişuri. Bătrînul* **puse** *mîna pe bardă.* P.A. nr. 4, p. 9—10.

Puşcaşii **traseră** *în el, dar dihania nu* **căzu, se prăvăli** *înainte, drept spre boier. Andrei Dăvideanu era cu săneaţa descărcată, în faţa celor două cuţite albe. Puşcaşii* **săriră** *din tufişuri, bătrînul* **puse** *mîna pe bardă.* O.I 229.

În pasajele narative din *Fraţii Potcoavă* în care acţiunea este exprimată prin perfectul compus la persoana I sg. sau pl., trecerea la pers. a III-a, în noua versiune *Şoimii*, aduce cu sine şi înlocuirea perfectului compus prin perfectul simplu. Aceasta este situaţia cea mai generală care caracterizează cele două versiuni *Fraţii Potcoavă* şi *Şoimii*.

Ne-am ţinut *drumul înainte, pînă la malul Moldovei, de acolo* **am luat-o** *de-a lungul malului, în susul apei, către miazănoapte.* P.A., nr. 3, p. 9.

Aşa **am mers** *multă vreme.* **Am urcat** *o culme pe urmă am prins a ne cobori. Ş-am coborît, într-o vâlcea tărăgănată. Cînd* **am ajuns** *către fund, pădurea* **a prins** *a se rări, cerul albastru şi luminile răsăritului rumeneau creasta codrului, în deal.* P.A., nr. 3, p. 10.

Îşi ţinură *drumul înainte, pînă la malul Moldovei; de acolo o* **luară** *de-a lungul malului, în susul apei, către miazănoapte.* O.I 225.

Aşa **merseră** *multă vreme.* **Urcară** *o culme, pe urmă* **coborîră, se lăsară** *într-o vâlcea trăgănată. Cînd* **ajunseră** *către fund, pădurea* prinse *a se rări; se vedea cerul albastru şi luminile răsăritului rumeneau creasta codrului, în deal.* O.I 227.

Am pornit. *Cînd* **am ieşit** *pe malul Moldovei, din pădure, soarele era sus şi ardea fierbinte; Moldova parcă clocotea în vaduri.* P.A., nr. 4, p. 10.

Porniră. *Cînd* **ieşiră** *din pădure pe malul Moldovei, soarele era sus şi ardea fierbinte; Moldova parcă clocotea la vaduri.* O.I 231.

Cînd **ne-am apropiat, am găsit** *pete de sînge pe Murguţ.* P. A. nr. 4, p. 11.

Cînd tovarăşii **se apropiară** *de el,* **zăriră pete** *de sînge pe Murguţ.* O.I 203—204.

În Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 305, se arată că „deoarece în literatură perfectul simplu apare numai în naraţiune, iar în naraţiune nu apare, de cele mai multe ori, decît persoana a III-a, aceasta e singura pe care sîntem deprinşi să o vedem întrebuinţată".

După cum se vede, în naraţiune se foloseşte mai ales persoana a III-a, care corespunde expunerii faptelor de către autor. Datorită faptului că perfectul simplu este timpul caracteristic naraţiunii, M. Sadoveanu, atunci cînd trece acţiunea la persoana a III-a, întrebuinţează perfectul simplu, încadrîndu-se astfel în caracteristicile naraţiunii.

Se știe însă că perfectul simplu nu se folosește, de obicei, izolat, ci se integrează unui ansamblu de fapte și acțiuni [1]. De aceea el apare într-un complex de propoziții sau fraze.

Se întîlnesc însă și situații, puține la număr, cînd M. Sadoveanu trece acțiunea la persoana a III-a și păstrează totuși perfectul compus. În acest caz avem a face cu o acțiune „terminată, rezultativă", așa cum arată acad. Al. Graur în *Observații asupra întrebuințării timpurilor în romînește* [2].

Cît a ***fost*** *vreme urîtă și ploioasă,* ***am stat*** *închiși la un loc,* ***am rîs, am șăguit*** *și* ***am petrecut*** *minunat.* P.A., nr. 6, p. 12.

Cît ***a fost*** *vreme urîtă și ploioasă,* ***au stat*** *închiși la un loc,* ***au rîs, au șăguit,*** ***au povestit*** *și* ***au petrecut*** *minunat.* O.I 254.

Ori că Botgros ***s-a răsuflat,*** *ori că eu* ***n-am băgat*** *de seamă și* ***am vorbit*** *ce nu trebuie, dar știu că prea cinstita față a părintelui* ***a rămas*** *mînjită o dată cu cinstea lui.* P.A., nr. 6, p. 12.

Ori că Botgros ***s-a răsuflat,*** *ori că Suliță* ***a vorbit*** *ce nu trebuia,* — *de bună samă nu se poate ști : dar se știe că prea cinstita față a părintelui* ***a rămas*** *mînjită o dată cu cinstea lui.* O.I 255.

Dacă am avea în vedere numai cele două variante *Frații Potcoavă* și *Șoimii,* lucrurile ar părea clarificate, dar M. Sadoveanu a reluat tema, dînd o operă cu totul nouă, *Nicoară Potcoavă.*

În legătură cu folosirea timpurilor constatăm că în *Nicoară Potcoavă* perfectul simplu este aproape inexistent. În linii mari este folosit perfectul compus.

Iată pasajele în care este folosit perfectul simplu :

Căruța cu bolnavul ***sosi*** *din urmă, sunînd din obezi ca din clopote. Cei doi călăreți înaintași* ***îndemnară*** *caii și* ***străbătură*** *pînza largă a apei, avînd adîncime nu mai mult decît două palme domnești. Căruța și ceilalți călăreți îi* ***urmară*** *și, cînd* ***ajunseră*** *în mijlocul vadului, ornicul lui Caraiman din straița pe care acesta o ducea pe umăr,* ***dădu*** *vestirea pentru miezul nopții. Între oamenii încălărați la urmă veneau și caii fraților : murgul lui Potcoavă și surul lui Alexandru. Își purtau șeile și tărhatul cu capetele plecate ca într-o umilință... Vulpea* ***zîmbi*** *cu mîhnire. După un răstimp de trap, ca să fie iarăși la depărtarea de pază ce se cuvenea,* ***stăpîniră*** *caii în pas, și Alexa* ***ascultă*** *cu același zîmbet de mîhnire îngînarea dulce a diacului.* N. P. 35.

Alte exemple : *puse, se zvîrli, plecă, zîmbi,* p. 23 ; *hotărî,* p. 24 ; *privi, întinse,* p. 272 ; *aruncă, feri,* p. 370 ; *sosiră,* p. 393 ; acestea sînt cazurile în care apare perfectul simplu în romanul istoric *Nicoară Potcoavă.*

---

[1] Cf. *Grammaire Larousse du XX-e siècle,* Paris, 1936, p. 323.

[2] În *Limbă și literatură,* editat de Societatea de științe istorice și filologice din R.P.R., București, 1955, p. 139.

Tema din *Împărăția apelor* (publicată în 1928) a fost reluată de M. Sadoveanu în noul său roman *Nada Florilor* (publicat în 1951).

Cercetînd comparativ cele două opere, constatăm că în unele pasaje, care au trecut aproape în întregime în *Nada Florilor*, perfectul simplu este înlocuit prin perfectul compus. Prin urmare un fenomen invers celui analizat.

Trebuie menționat că nu avem nici un caz în care perfectul compus să fie înlocuit prin perfectul simplu.

Într-o serie de propoziții și fraze în care expunerea este făcută la persoana I, deși persoana rămîne aceeași, perfectul simplu este înlocuit prin perfectul compus. M. Sadoveanu revine, în acest caz, la caracteristica narațiunii pe care am văzut că o respectă în *Șoimii*, socotind probabil că este necesară relatarea obiectivă a unor fapte și evenimente din trecut.

Abia tîrziu ***băgai*** *de samă neclintirea plutelor mele.* Î.A. 57.	*Abia tîrziu* ***am băgat*** *de samă neclintirea plutelor mele.* N.F. 66.
Îmi ***întorsei*** *ochii spre locul pe care mi-l arăta, cu brațul întins.* ***Văzui*** *un fel de covru de sălbatici.* Î.A. 57.	***Mi-am întors*** *privirea spre locul pe care mi-l arăta el împungînd într-o parte cu fruntea.* ***Am văzut*** *un fel de covru, din alte vremuri.* N.F. 67.
Și ***văzui*** *aproape de mine, spre cotloanele dedesubt, înotînd o broască țestoasă.* Î.A. 57.	***Am văzut*** *aproape de mine, intrînd înot subt podul plaurului pe care m-aflam, o broască țestoasă.* N.F. 67.
Și deodată ***percepui*** *în juru-mi zvoana neîntreruptă a stufurilor populate de neamurile păsărilor de baltă.* Î.A. 58.	*Dintr-odată* ***am simțit*** *în auzul pînă atunci aromit zvoana cîntăreților mici de baltă.* N.F. 67.
Văzui *deodată și balta foind formidabil subt luciu.* Î.A. 65.	***Am observat*** *deodată foirea formidabilă a bălții.* N.F. 74.

Dar și aici întîlnim excepții : perfectul simplu este înlocuit prin perfectul compus într-o serie de propoziții și fraze cu verbele predicative la persoana a III-a, deși ne-am fi așteptat să fie menținut perfectul simplu. Excepții de felul acesta am întîlnit și în variantele *Frații Potcoavă* și *Șoimii*, unde am ajuns la concluzia că este vorba de o acțiune terminată, rezultativă.

Isprăvindu-și treaba cu straiele, își ***conteni*** *vorba despre lucruri și oameni amestecat. Și trăgînd dintr-un cotlon, din stuh, cinci vergi de undiță, le* ***desfășură***, *le* ***puse*** *nada*	*Isprăvindu-și treaba cu straiele, Culai* ***și-a contenit*** *și vorba. Trăgînd dintr-un cotlon, din stuh, cinci undiți, unele mai lungi, altele mai scurte, le-****a desfășurat***, *le-****a pus*** *nadă*

și le ***zvîrli*** *pe rînd în apă, tăcut, grăbit, atent, —și încremeni și el lăsat pe vine ca un idol cu umbra răsturnată în baltă.* Î.A. 56.	*—mămăligă ori rîmă – și le-****a aruncat*** *una după alta pe luciu, tăcut, grăbit, atent, și* ***a încremenit*** *și el lăsat pe vine, ca un idol, cu umbra răsturnată în baltă.* N.F. 65.
Se ridică *gîfîind;* ***dădu*** *spre noi un strigăt fără înțeles:* ***ne arătă*** *o față extraordinar contorsionată, și* ***se cufundă*** *iar spre știucă.* Î.A. 97.	***S-a ridicat*** *gîfîind,* ***a dat*** *spre noi un strigăt fără înțeles,* ***ne-a arătat*** *un obraz transfigurat și* ***s-a abătut*** *iar asupra știucii.* N.F. 102.

Concluzii:

a. M. Sadoveanu folosește, în narațiune, perfectul simplu atunci cînd faptele și evenimentele sînt expuse la persoana a III-a și-l înlocuiește prin perfectul compus atunci cînd acțiunile sînt exprimate la persoana I.

b. Din compararea celor trei opere *Frații Potcoavă*, *Șoimii* și *Nicoară Potcoavă*, precum și a celorlalte două, *Împărăția apelor* și *Nada Florilor*, rezultă că M. Sadoveanu se orientează spre folosirea perfectului compus.

c. Preferința pentru perfectul compus se explică prin faptul că M. Sadoveanu aparține ariei perfectului compus; prin aceasta M. Sadoveanu se încadrează în tendința pe care o are graiul său.

V. PERFECTUL SIMPLU EXPRIMÎND O ACȚIUNE RECENTĂ[1]

În Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 306 se arată: „În romînește, perfectul simplu mai e folosit în vorbire numai în partea de apus a țării (Oltenia, Banat etc.), pe cînd în restul țării el a dispărut de mult, fiind înlocuit de perfectul compus. Pentru cei care îl folosesc în vorbire, perfectul simplu exprimă o acțiune terminată de curînd (în aceeași zi în care se vorbește): *fusei azi la moară* (niciodată însă *fusei ieri la moară*); *văzui un vultur* (l-am văzut chiar acum, cu puține minute sau ore înainte); iar perfectul compus, o acțiune care s-a terminat mai de mult: *am fost anul trecut la București*"[2].

Prin urmare, perfectul simplu a căpătat o valoare specifică, care l-a diferențiat de perfectul compus. Se pare că această diferențiere de valori a permis perfectului simplu să rămînă pînă astăzi în limbă. Stabilirea timpului cînd s-a produs această diferențiere de valori ar aduce

[1] Perfectul simplu exprimînd o acțiune recentă este cunoscut și în dialectul aromîn. Afirmația are la bază texte din *Antologia aromînească*, București, 1922, întocmită de Tache Papahagi.

— Ghine vin'îșî, picurare!
— Ghini te-aflaî mori feata mea!
— Picurare, cum trecuși tu arniŭ?
— Vru Dumnidzăŭ di li scoasim oîle ghine; mașî di tine mi la dolu (p. 219).
— Ghine vin'își, strigă Tegă cu inima tuta. Lai Toli aminași ahintŭ, mi cîudiseam s'eŭ...
— Amînaî, că nu l'î-u ded pri calea dreaptă, șuțăi multu (p. 224).
— Vin'îŭ la tine, oaspe. Auvitaî, că badzî tachi, l'iame s'mine picurar. (p. 223.)

[2] Vezi aceeași părere la Al. Rosetti, *Despre valoarea perfectului simplu*, în *Limba romînă*, 1955, nr. 4, p. 72.

oarecare lumină în problema perfectului simplu. De asemenea ar fi interesant de cunoscut dacă în limbile indoeuropene, unde se mai păstrează perfectul simplu s-a produs o diferenţiere de valori.

Pe baza ALR I şi ALR II am stabilit aria perfectului simplu fără a şti dacă perfectul simplu exprimă o acţiune recentă în întreaga arie a acestui timp. Lucrul acesta nu poate fi făcut decît pe baza unei anchete şi a cercetării textelor scrise din aria perfectului simplu.

Pentru a arăta că folosirea perfectului simplu în dialog corespunde valorii de a exprima o acţiune recentă, am folosit culegeri de texte dialectale, opere literare şi anchete personale acolo unde am avut posibilitatea să fac.

Textele dialectale din *Graiul nostru* [1] sînt lipsite de exemple cu perfectul simplu în dialog. Cred că lucrul acesta provine din aceea că, de cele mai multe ori, este vorba de redarea unor fapte din trecut.

Spre deosebire de textele în proză, perfectul simplu este frecvent în poezia populară. Trebuie să ţinem seama de faptul că limba folclorului are un caracter mai arhaic. Exemplele sînt numeroase şi pot fi găsite în culegerile din întregul domeniu al dialectului dacoromîn. Din această cauză nu voi insista asupra lor :

Rămîi, mîndro, sănătoasă,
Că-mi vorbişi *vorbe frumoasă* [2].

Exemple de acest fel pot fi întîlnite în culegerile din întregul domeniu al dialectului dacoromîn.

Cercetînd diferite monografii, am constatat că perfectul simplu nu apare în culegerile de texte în proză. Astfel în *Cercetări asupra graiului din Gorj* l-am găsit o singură dată[3] :

Io ***avusăi*** *az un procest la tribunal pentru nişte moşie pe care vrea să mi-o ia un nenorocit.*

În acelaşi timp autorul studiului spune, la p. 82, că perfectul simplu e frecvent, înlocuind de cele mai multe ori perfectul compus.

Concluzia este că nici culegerile de texte dialectale nu ne pot ajuta prea mult în lămurirea problemei.

Astfel textele în proză din *Graiul nostru*, culese din fostul judeţ Teleorman, nu consemnează nici un perfect simplu. S-ar putea crede că perfectul simplu a dispărut din limbă. Totuşi în satul meu natal, comuna Scrioaştea, raionul Roşiorii de Vede, regiunea Bucureşti, perfectul simplu, exprimînd o acţiune recentă, e frecvent întrebuinţat.

Exemple dintr-o anchetă personală :

Da, a mai ***fost*** *la Peret. Ieri* ***a venit*** *de la nimez. Dă dimineaţă* ***să sculă*** *pă întuneric şi* ***plecă***. (Stana Iscru Olteanu, de 95 ani ; nu ştie carte. Foloseşte în mod curent perfectul simplu atunci cînd este vorba de exprimarea faptelor din aceeaşi zi).

---

[1] I. A. Candrea, Ov. Densusianu şi Th. Speranţia, *Graiul nostru*, vol. I, Bucureşti, 1906 ; vol. al II-lea Bucureşti, 1908.

[2] T. Gîlcescu, *Cercetări asupra graiului din Gorj*, în *Grai şi suflet*, vol. al V-lea (1931), fasc. 1, p. 105.

[3] Ibidem, p. 116.

Ce să fac! Dă dimineață ***văzui*** *de vite; pă urmă* ***strînsăi*** *niște gunoi pîn grădină; pă urmă* ***fusăi*** *și mă* ***uitai*** *pî la niște grîu.* (Relatarea faptelor din aceeași zi).

Ieri ***m-am sculat*** *dă dimineață,* ***am văzut*** *dă vite, le-am* ***rînit****, le-****am dat*** *să mănînce. Pe urmă* ***am reparat*** *niște ulucă, colea în grădină; pă urmă* ***am grămădit*** *niște crăci dă salcîm.* ***Am*** *mai* ***văzut*** *iar de vite,* ***am ascuțit*** *niște araci. Cînd nu vrea omu nu găsește ce să facă în curtea lui, da încolo!...* (Alexandru Stăncilă, de 40 ani; are 7 clase primare. A părăsit satul în perioada 1940—1945).

Ce să fac! ***măturai*** *pîn casă,* ***fusăi*** *pî la șușa,* ***i-ajutai*** *lu tăticu să care niște frunză.* ***Mîncarăm*** *șî d-acilea* ***mă dusăi*** *pî la Aneta.* (Relatarea faptelor din aceeași zi).

Ieri ***m-am sculat, am măturat, am făcut*** *cu mămica bradoși șî* ***m-am dus*** *l-aldo tușica dacă* ***am mîncat. Am fost*** *l-aldo țățica; d-acilea* ***am tocat*** *lemne cu Drina.* (Elena Alexandru Stăncilă, de 12 ani; are 4 clase primare; n-a părăsit satul).

Cu această valoare se folosește perfectul simplu în vorbirea locuitorilor din comunele raionului Roșiorii de Vede.

Atunci cînd am avut ocazia, am urmărit folosirea perfectului simplu în graiul oamenilor din diferite părți ale dialectului dacoromîn. Astfel, Lina Carolina, comuna Hălmagiu, regiunea Oradea, țărancă, îl folosea în relatarea faptelor petrecute în aceeași zi: *Numa țîgani* ***veniră****... o* ***făcură*** *mireasă...* Atunci cînd era vorba de acțiuni mai îndepărtate, folosea perfectul compus.

Am înregistrat folosirea perfectului simplu cu această valoare în vorbirea țăranului Neicu Lazăr, de 51 ani, din comuna Domnești, raionul Mihăilești, regiunea București:

— *Ce mai faci, nea Lazăre?*
— *Ce să fac nică,* ***fusei*** *la plug.*

Am auzit de asemenea perfectul simplu folosit de către o țărancă din comuna Groapa, din fostul județ Vlașca:

— *De cînd ați venit la oraș?*
— *Dî pî la 12* ***venii****, maică.*

După cît am putut să-mi dau seama, întrebuințarea perfectului simplu era ceva obișnuit în vorbirea ei. A conjugat verbul *a săpa* și *a veni* dînd toate formele paradigmei perfectului simplu.

În literatură, perfectul simplu este întrebuințat pentru a exprima o acțiune recentă în special de scriitori care aparțin ariei perfectului simplu. Folosirea perfectului simplu în dialog se datorește faptului că scriitorii pornesc de la o realitate lingvistică pe care o transpun în opera lor literară. Faptul acesta dă autenticitate personajelor, caracterizîndu-le și dovedind apartenența lor la un anumit grai. Toate exemplele care urmează sînt luate din operele unor scriitori care folosesc perfectul simplu în dialog.

Azi am fost la pădure. ***Adusei*** *un car de crăci. Bine că mă* ***învăță*** *dumnezeu! Ia te uită ce vreme* ***se puse****!... și mă* ***bătu*** *vîntul toată ziua, mă junghie și acum la os!...* CHIRU-NANOV, N. S. 30.

Alte exemple: *fusei, aruncă, vărsă*, p. 11; *spusei*, p. 25; *văzuși, veni*, p. 76; *spuseși*, p. 31; *spusei*, p. 71; *fuse*, p. 25; P. V. *fusei*, p. 11; *deschiseși*, p. 22.

Auzi ce zice Victor ăsta al lui Bălosu, zise Moromete fără nici o trecere, și glasul lui, pe lîngă al lui Dumitru lui Naie, parcă nici nu era. ***Fusei*** *adineauri și* ***băui*** *o țuică.* PREDA, M. 120.

Alte exemple: ***mă întîlnii*** *pe la prînz*, p. 10; *venii*, p. 126; *gîndiși*, ***spusei*** *eu de dimineață*, p. 162; *mă chemași*, p. 435; *acu o* ***luai***, p. 332; *veniși*, p. 12; *găsiși*, p. 300; *spusei*, p. 56; ***mă întîlnii*** *adineauri*, p. 54; *duseși, omorîși*, p. 11; *adineauri* ***spusei***, p. 231; *fuseși* p. 140; *auzii*, p. 126.

Întrebă supărat:
— ***Fuseși*** *la siloz,* ***fuseși?***
Flăcăul zîmbi de-a binelea, arătîndu-și dinții albi:
— Cam ***fusei...*** DUMITRIU, C. C. 117 [1].

Alte exemple: *venirăți, veniși*, p. 17; *săturași*, p. 21; *speriași*, p. 66; *văzuși*, p. 136.

După cum se vede, perfectul simplu exprimînd o acțiune recentă este viu în vorbirea personajelor unor scriitori ca I. Chiru-Nanov, M. Preda și Petru Dumitru. Este evident că folosirea perfectului simplu corespunde unei realități lingvistice. Folosirea lui se datorește faptului că acțiunea operelor literare este plasată în aria perfectului simplu. Se întîmplă uneori ca scriitorul să nu aparțină acestei arii lingvistice, totuși îl folosește pentru a realiza culoarea locală și pentru a da autenticitate personajelor.

Operele literare din care au fost date exemplele au acțiunea plasată în fostul județ Teleorman; lucrul acesta, pe lîngă altele, dovedește că perfectul simplu este viu în această regiune.

Se știe că acțiunea romanului *Răscoala*, de Liviu Rebreanu, este plasată în comuna Amara din cuprinsul fostului județ Argeș. În vorbirea personajelor din acest roman se întîlnește destul de des perfectul simplu exprimînd o acțiune recentă.

— De unde vii, măi Toadere? făcu Serafim Mogoș, ieșind din uliță.
— Numai de aici din Vădeci. ***Fusei*** *pînă la cuscru-meu — răspunse Toader Strîmbu oprindu-se.* R. 340.

Alte exemple: *văzuși* p. 276; *scăpai*, p. 312; *n-auziși*, p. 338; *făcuși astîmpărași*, p. 260; *de asta* ***venii***, p. 261; *năpăstui, lăcomiși* p. 262. *cerui*, p. 304.

O situație aparte prezintă scriitorii care aparțin ariei perfectului compus. Se știe că perfectul simplu este folosit în narațiune de scriitorii din întregul cuprins al dialectului dacoromîn[2]. Din acest punct de vedere,

---

[1] În *Cronica de la cîmpie* P. Dumitriu folosește perfectul simplu cu valoare de prezent:
Apoi, deodată zise:
— Mă cam ***dusei***. P. 220.
Eu mă cam ***dusei***, *zise ea cu glasul înecat.* P. 384.
Valoarea de prezent a perfectului simplu este consemnată în Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 306.

[2] Cf. Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 305.

limba literară este unitară. Perfectul simplu în dialog apare şi la scriitorii moldoveni; folosirea lui este, totuşi, sporadică.

— *Cîte bucăţi ai fi avut dumneata, care spui că* ***avuşi*** *două pîni?*

— *Şeşe bucăţi aş fi avut, domnule judecător.*

— *Dar tovarăşul dumitale, care spui că* ***avu*** *trei pîni* Creangă, p. 147—148.

Moarte pentru moarte, cumetre, arsură pentru arsură, că bine-o mai ***plesnişi*** *dinioare cu cuvinte din scriptură.* Creangă, p. 33.

Bocăneşte el cît bocăneşte, cînd prr! cade copacul peste car de-l sfarmă şi peste boi de-i ucide!

— *Na, că* ***făcui*** *pacostea şi frăţine-meu! — Ei, ei, acum ce-i de făcut?* Creangă, p. 46.

În toate aceste exemple, perfectul simplu exprimă o acţiune recentă. Acestea sînt singurele exemple, de acest fel pe care le-am găsit în opera literară a lui I. Creangă.

Din sfera mea ***venii*** *cu greu*
Ca să-ţi urmez chemarea,
Iar cerul este tatăl meu
Şi mumă-mea e marea.
Ca :n cămara ta să vin,
Să te privesc de-aproape,
Am coborît *cu al meu senin*
Şi-am născut *din ape.* EMINESCU, O. I 170.

Pe ea o ţine acuma, ce ***fu*** *a morţii pradă.* EMINESCU, O. I. 95.

Desigur că în poezie folosirea perfectului simplu poate fi determinată şi de numărul de silabe necesare în vers. Totuşi, M. Eminescu este conştient de faptul că în dialog perfectul simplu se foloseşte numai pentru a exprima o acţiune recentă, valoare pe care o capătă în poezia sa.

Mitropolitul veni. Să mergem, zise Doamnei.

— *Dar cine va căuta de nenorocitul acesta?*

— *Noi, răspunseră boierii.*

— *Oh! părinte, ce mă* ***făcuşi*** *să fac! zise Doamna către mitropolitul, şi se duse cu el plîngînd.* Negruzzi, I 163.

În concluzie, constatăm că scriitorii moldoveni folosesc în mod sporadic perfectul simplu în dialog; atunci cînd îl folosesc, el exprimă o acţiune recentă. Aceasta este o dovadă că erau conştienţi de valoarea pe care o avea perfectul simplu.

Am văzut că M. Sadoveanu nu foloseşte perfectul simplu în dialog. În romanul *Mitrea Cocor*, a cărui acţiune se desfăşoară la Malu-Surpat, în vorbirea personajelor lui M. Sadoveanu apare perfectul simplu exprimînd o acţiune recentă.

— *Ei, de ce* ***te oprişi****?* (p. 33).
Cumnata şi-a plesnit palmele.
— *Il* ***auzişi****, Ghiţă, ce spune?*
— *Il* ***auzii****. Ce ştie el de unele ca astea?* (p. 12).

Exemplele sînt numeroase; voi semnala numai o parte din ele: *auzii*, p. 8; *văzuşi*, *auzişi*, *auzii*, p. 12; *adusei*, *vorbi*, *gîndi*, p. 20; *spusei*, p. 21; *venişi*, *venii*, p. 27; *venişi*, p. 28; *spusei*, p. 31; *oprişi*, *oprii*, p. 33; *venii*, *dădui*, *ispitişi*, p. 34; *veni*, *ghicişi*, p. 35.

La prima vedere lucrurile par clare, însă constatăm că M. Sadoveanu foloseşte perfectul simplu şi atunci cînd este vorba de exprimarea unor acţiuni petrecute într-un trecut mai îndepărtat, lucru neobişnuit pentru cei care îl folosesc în vorbire.

Mă, Niţă, avut-ai tu clipă de bucurie de cînd te afli pe lume?

*—N-**avui**... hîrîi Mutu, din fundul suferinţii, ca din fundul pămîntului.*

Cineva întrebă rîzînd:

*— Nici în primăvara aia, **cîndva**, cînd **fuşi** în floare şi tu?*

Arătarea cenuşie tăcu, scufundată în ocna sufletului său.

*— Ăsta e unul, se însufleţi Cerneţ. Sîntem mulţi ca el. **Crescu** Niţă ăsta cinci copii. I-au pierit în război... Dar frate-tu, mă Ghiţă Lungu, **fu** ori nu **fu** rob atîţia ani la Hagiu, dormind pe pămînt, iernînd gol, mîncînd fără să se sature? **Fu** cît pe aci să se însoţească cu moartea* (p. 161).

E limpede că este vorba de momente situate într-un trecut mai îndepărtat, aşa cum de altfel reiese din context: *în primăvara aia*, cîndva, *cînd **fuşi** în floare...* şi mai departe ***fu** ori nu **fu*** şi ***fu** cît pe aci să se însoţească cu moartea.* Este vorba de un moment precis din viaţa lui Mitrea Cocor, cunoscut din desfăşurarea acţiunii romanului, şi anume de fapte petrecute înainte ca el să fie încorporat militar. În orice caz, în primul exemplu perfectul simplu poate fi substituit cu imperfectul, mai ales că este vorba de acţiune durativă: *Nici în primăvara aia, cîndva, cînd **erai** în floare şi tu?* În partea finală putea fi folosit perfectul compus: ***A fost** ori n-**a fost** rob... **A fost** cît pe aci să se însoţească cu moartea.*

— Cînd ţi-a spus asta?

*— În vremea ploilor. **Veni** la mine la moară. Chiar veni călare pe-un roibuleţ, căruia îi **dădui** niţele boabe.*

— N-aş crede asta, mă Ghiţă, a rîs Trei-Nasuri.

— Zău, boierule; pe moartea mea!

*— Lasă asta. Spune în ce chip îl **ispitişi*** (p. 36).

În acest citat se vede că este vorba de o acţiune petrecută mai de mult. O spune chiar Ghiţă Lungu: *În vremea ploilor şi am pregetat cîteva zile, dar astăzi m-am hotărît să raportez.* (p. 35).

Exemple de acelaşi fel: *îndemnară*, *dădui*, *învăţaşi*, p. 8; *rămăsei*, p. 13; *dădu*, *fu*, p. 14; *avui*, p. 26; *pusei*, p. 29; *vru*, *îngroparăm*, p. 45; *scăzu*, *vindecai*, p. 48; *aruncară*, *zdrobiră*, p. 50; *pătimii*, *pătimiră*, p. 57; *auzişi*, p. 58 etc.

Dar M. Sadoveanu continuă să folosească în opera sa perfectul simplu exprimînd acţiuni recente. Astfel, în *Aventură în lunca Dunării* se întîlnesc exemple numeroase, care merită să fie discutate.

*— Unde benga **fuseşi**, mă? Te **căutai** pretutindeni. Tragi la aghioase.*

*— Ce aghioase? a îngînat fără sfială flăcăuaşul. Unde mă **căutaşi**? Că eu **adusei** sub plop negrişorii* (p. 55).

Exemplele în care se vede clar că este vorba de o acţiune recentă sînt numeroase şi voi consemna numai cîteva: *făcu*, *aduseşi*, p. 166; *trimesei*, p. 86; *văzurăţi*, *năzuiră*, *năpustiră*, p. 104; *prinsei*, *zisei*, p. 40.

Se pot găsi însă exemple tot atît de numeroase în care e clar că este vorba de acţiuni îndepărtate în timp.

— *Cînd mă* ***aleserăţi****, se îmblînzi neica Tudose, mă lăudaţi că sînt doftor de cai şi măgari, de cînd* ***fusei*** *la artilerie* (p. 166).

— *Să-ţi spun eu, cred că puţini ştiu ce ne-apasă.* ***Spusei cîndva*** *lui Popa Naie; dar el se duse pe ailaltă lume fără să-mi dea răspuns. Ce* ***furăm*** *vinovaţi ca să pătimim atît, ca mucenicii lui Hristos?* ***Munciră*** *şi* ***pieriră****, asta* ***fu*** *rînduiala părinţilor noştri* (p. 148).

Adverbul *cîndva* precizează că este vorba de o acţiune trecută, aşa cum şi cele două verbe, *munciră* şi *pieriră*, ne trimit la *rînduiala părinţilor noştri*, care aparţine unui trecut îndepărtat.

Exemple: *bîntui odinioară*, *fură* p. 45; *mutarăm*, *luarăm*, *furăm*, p. 84; *fusei*, *întovărăşii*, *întemeiarăm*, p. 165; *făcuşi*, *făcui*, p. 46; *fu*, *detunară*, *vînară*, *umplu*, *învăţai* p. 150.

În toate aceste cazuri, acţiunea este raportată la un moment dat din trecut. Din această cauză, perfectul simplu este însoţit de părţi de vorbire care îl determină în timp, atunci cînd această determinare nu reiese din context.

Perfectul simplu exprimînd o acţiune recentă este folosit de scriitori ca Gr. Alexandrescu, B. Delavrancea, A. Vlahuţă, Camil Petrescu (*Un om între oameni*), M. Drumeş etc.

În Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 306 se precizează: „În dialog, pentru a reda mai exact conversaţia, se foloseşte perfectul compus". Exemplele date şi altele, mult mai numeroase, dovedesc că perfectul simplu este folosit în dialog, de obicei, în operele literare care aparţin ariei perfectului simplu. Reiese că cele spuse în Gramatica Academiei R.P.R. sînt valabile numai pentru aria perfectului compus.

De fapt, pentru perfectul simplu a însemnat o înfrîngere momentul cînd a rămas să exprime numai acţiunile recente. Trebuie să avem în vedere că întîmplările şi faptele pretrecute în ultimele 24 de ore în viaţa oamenilor şi a societăţii sînt mai puţine la număr decît faptele şi evenimentele care au avut loc în trecut şi pe care noi ni le putem aminti. În felul acesta, sfera de întrebuinţare a perfectului simplu a fost mult restrînsă.

În concluzie, constatăm că perfectul simplu exprimînd o acţiune recentă este folosit în literatură cînd locul de desfăşurare a acţiunii sau personajele aparţin ariei perfectului simplu.

Pentru cei care folosesc perfectul simplu cu această valoare, interesează m o m e n t u l cînd se săvîrşeşte acţiunea exprimată de verbe şi nu durata.

În exemplul: *Păi tu nu* ***fuseşi*** *aici?* (PREDA, M. 140) perfectul simplu *fuseşi* precizează momentul şi nu durata cît omul a rămas acolo.

Cercetarea operelor literare este o dovadă în plus că perfectul simplu e mult mai frecvent în vorbire decît s-a crezut.

VI. DURATA ACŢIUNII EXPRIMATE DE PERFECTUL SIMPLU

Se ştie că toate acţiunile sînt limitate în timp; deosebirea constă în faptul că durata lor poate fi mai mare sau mai mică. Este vorba de reflectarea realităţii obiective în categoria gramaticală a verbului. Limba a înregistrat în categoria gramaticală a verbului acţiuni *durative* sau *momentane*.

Spre deosebire de verbele durative, a căror acţiune ţine un timp mai îndelungat, verbele momentane exprimă o acţiune care durează o singură clipă, adică un fragment de timp căruia nu-i putem distinge nici faza de început şi nici pe cea de sfîrşit. Din această cauză sînt percepute ca momentane.

Verbele ingresive [1], care exprimă intrarea în acţiune, şi verbele efective, care desemnează sfîrşitul acţiunii, sînt de fapt tot verbe momentane, întrucît se referă la un singur moment din desfăşurarea acţiunii. La rîndul lor, verbele iterative şi frecventative, care, datorită particularităţilor lor specifice, formează o categorie aparte, pot fi luate drept momentane.

Rezultă deci că orice acţiune poartă, în primul rînd, caracteristica verbului, care poate fi durativ sau momentan. O delimitare strictă între verbele durative şi cele momentane nu este posibilă. Sînt cazuri cînd cu ajutorul unor determinări o acţiune durativă devine momentană:

Cînd Pintea îşi descărca în cădere puşca, atît cei doi oameni cît şi jandarmii ***rămaseră pe o clipă*** *nemişcaţi.* SLAVICI, N. II 133.

Feciorul trase iar cu ochiul, drept semn că acum va şti să o pună şi aceasta la cale, apoi ei ***rămaseră*** *tăcuţi faţă-n faţă.* SLAVICI, N. II 101.

În exemplele date este vorba de acelaşi verb la persoana a III-a plural. În primul caz, determinarea *pe o clipă* vine să limiteze o acţiune durativă, în timp ce în al doilea caz avem a face cu o acţiune durativă care nu se ştie cît durează.

Ţinînd seama de valoarea lexicală a verbelor, care face ca ele să se împartă în verbe durative, momentane, efective, iterative şi frecventative, am grupat exemplele de perfect simplu după acest criteriu:

1. În cazul verbelor durative am distins două situaţii:

a. perfectul simplu al unor verbe durative cu determinarea timpului:

Stoicea ***dormi*** *un pui de somn* ***cît se tîrăşte umbra de un stat de om.*** GALACTION, O. I 46.

A doua zi porni cu caii, dar iar căzu jos şi ***dormi pînă ce mijea de ziuă.*** EMINESCU, N. 20.

Preotul ***stătu pînă la capăt,*** *ca o ameninţare, pipăind şi ciocănind toate mobilele, dar fără să se mai amestece.* REBREANU, I. I 12.

După aceea, gospodarii plecară la Avram şi ***toată noaptea chefuiră, cîntară şi bătură*** *cu cizmele în podele.* SADOVEANU, O. I. 477.

Exemple: *Cîtva timp ei* ***steteră,*** p. 73; *cîtva timp ei* ***steteră,*** p. 114; ***stete*** *cîtva timp,* p. 123; ***stete*** *un timp,* p. 146; SLAVICI. ***Stătu*** *cîtva.* Radu

---

[1] Cf. pentru terminologie P. Heidler, *Zum Gebrauch der Tempora im Rumänischen*, in *Sechzehnter Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache zu Leipzig*, 1910, p. 30—36.

Rosetti, Păcatele Slugerului (București 1912), p. 6; ***se luptară*** *ei trei zile și trei nopți de-a rîndul.* CREANGĂ, O. 172; ***Petrecu*** *acolo vreme uitată*, p. 8; ***se ținu*** *veselie mare o săptămînă întreagă*, p. 2; ***se duseră****, și iar se mai* ***duseră*** *pînă ce ajunseră la un cîmp numai de flori*, p. 6; ***ținu*** *masa trei zile d-a rîndul*, p. 5; *după ce* ***se odihniră*** *vreo două zile*, p. 6; *după ce* ***răscoli*** *trei zile și trei nopți*, p. 3. ISPIRESCU, L: ***trecură*** *cîteva zile.* GÎRLEANU, N. 43; *astfel* ***petrecură*** *toată noaptea.* ODOBESCU, I 92.

b. perfectul simplu al unor verbe durative fără determinare:

Apoi scoțînd paloșul, copacul se strînse la loc și pocitura ***rămase*** *prins cu barba în copac.* CREANGĂ, O. 167.

Rămaseră *așa*, GÎRLEANU, N. 30; ***rămaseră*** *încremeniți de ciudă*, p. 110; ***rămase*** *încremenit*, p. 26. ISPIRESCU, L; ***rămaseră*** *tăcuți.* SLAVICI, N. II 101.

Stătură *și* ***răsuflară****.* EMINESCU, N. 10.

Plînse *într-o scaldă de aur, așezată lîngă ea.* EMINESCU, N. 27.

Mersei *să-i aduc tatei la cunoștință hotărîrea mea de a pleca negreșit la oaste, hotărîre de la care nimic pe lume n-ar fi fost în stare să mă abată.* M. I. CARAGIALE, CR. 81.

Merse *Făt-Frumos,* ***merse*** *și iar* ***merse****.* ISPIRESCU, L. 5; *și* ***rîse****,* ***rîse***, p. 34; *loviturile moșneagului înfuriat* ***curseră*** *ploaie*, p. 28; ***ridicară*** *dealul*, p. 36, GÎRLEANU, N.

2. Perfectul simplu al unor verbe momentane:

Dar Chiajna, turbată de mînie, ***smulse*** *c-o mînă vîrtoasă de pe pleoapa sicriului buzduganul și sabia domnească.* ODOBESCU, I 111.

După ce feciorul ***sări*** *de pe capră și* ***deschise*** *ușa cu geamuri a trăsurei,* ***se ivi*** *o doamnă ca de douăzeci și opt de ani.* SLAVICI, N. II 99.

Si dintre toate faptul că nepotu-său îl nesocotise i se ***înfipse*** *ca un cui în minte.* GÎRLEANU, N. 28.

Și o dată începu a tăia la zmei, de-i potopea, și cînd sîngele ajunse pînă la brîu, Strîmbă-Lemne ***căzu*** *jos și* ***muri****.* CREANGĂ, O. 169.

3. Perfectul simplu al unor verbe ingresive:

Porniră*. Suiră din greu dealul, căci lutul se muiase de ploaie.* GÎRLEANU, N. 56.

Și odată ***începu*** *a tăia la zmei.* CREANGĂ, O. 169.

Începură, cu obicinuitul viers a lene, cîntecele de îngropăciune. ODOBESCU, I. 107.

Astă-dată ***plecară*** *noaptea.* EMINESCU, N. 15.

Deci se ***porni*** *și, înspre seară, ajunse la castelul Ghenarului.* EMINESCU, N. 22.

A doua zi Ghenarul ***plecă*** *iarăși des dimineață la vînătoare.* EMINESCU, N. 24.

4. Perfectul simplu al unor verbe efective:

Cînd căruciorul ***se opri*** *în pragul fierăriei, tîrît de o fată ca de 12 ani, cîntecul se stinse.* DELAVRANCEA, O. I 80.

Atunci Sfarmă-Piatră începu a tăia înainte, pînă ce ***ajunse*** *sîngele la subsuori.* CREANGĂ, O. 169.

Cînd spre seară ***ajunse*** *la un bordei urît și acoperit cu gunoi de cal.* EMINESCU, N. 25.

Cînd ***ajunserăm*** *pe muchea plaiului ce desparte văile despre Buzău de cele despre Rîmnic, priveliştea, din veselă şi plăcută ce era, se* ***făcu*** *deodată măreaţă.* ODOBESCU, III 174.

Dar cînd ***sosiră*** *la înfurcitura Bîscei, acolo unde se aşterne o poieniţă verde umbrită de plopi, de stejari şi de fagi, feciorul de împărat deodată îşi* ***opri*** *armăsarul în loc.* ODOBESCU, III 178.

Concluzii :

a. Perfectul simplu al verbelor durative, cu sau fără determinare, exprimă o acţiune care durează; în primul caz avem a face cu un fragment de timp limitat, iar în al doilea caz nelimitat. Este clar că nu poate fi vorba de acţiuni momentane.

b. Perfectul simplu al verbelor momentane, ingresive şi efective exprimă acţiuni momentane.

c. Perfectul simplu exprimă acţiuni scurte şi succesive, indicînd un eveniment care schimbă situaţia [1], din care cauză rămînem cu impresia că perfectul simplu exprimă acţiuni momentane; la aceasta contribuie şi faptul că avem a face, de cele mai multe ori, cu verbe momentane.

d. Faptul că este vorba de acţiuni durative sau momentane se datorează nu perfectului simplu ca atare, ci valorii lexicale a verbelor.

VII. ECHIVALENTELE PERFECTULUI SIMPLU

Acad. I. Iordan arată, pe bună dreptate, că „între unul (perfectul compus. — *A.G.*) şi celălalt (perfectul simplu. — *A.G.*) limba literară face o deosebire clară, tot aşa şi graiurile regionale, unde există amîndouă formele”[2]. Numai o „deosebire clară” justifică existenţa a două categorii gramaticale distincte, aşa cum este cazul perfectului simplu şi al perfectului compus.

„Perfectul simplu — spune, mai departe, acad. I. Iordan — arată o acţiune trecută, care a durat (teoretic) o singură clipă, aşadar perfectivă (sau momentană), fără precizarea momentului săvîrşirii considerat din punctul de vedere al prezentului, pe cînd perfectul compus raportează acţiunea la momentul vorbirii, înfăţişînd-o ca terminată în momentul cînd are loc relatarea faptului”[3].

În primul rînd, nu poate fi vorba, în cazul verbelor durative (vezi mai sus), de o acţiune momentană sau care să dureze o singură clipă. Putem admite lucrul acesta atunci cînd avem în vedere limba vorbită, respectiv graiul în care perfectul simplu mai este încă viu, însă numai în cazul cînd admitem cele spuse de Ernst Gamillscheg[4], care arată că „perfectul compus se întrebuinţează numai la verbele durative, iar perfectul simplu la cele incoative”[5]. În cazul cînd presupunem că E. Gamillscheg

[1] Cf. *Grammaire Larousse du XX-e siècle*, Paris, 1936, p. 326.

[2] Lucr. cit., p. 428.

[3] Ibidem.

[4] *Oltenische Mundarten*, Viena, 1919, p. 47.

[5] Trebuie să arăt că E. Gamillscheg nu dă o culegere de texte care să-i poată susţine afirmaţiile.

are dreptate, atunci se poate spune că perfectul simplu exprimă acţiuni momentane; în limba literară nu poate fi vorba de aşa ceva. Pe de altă parte, perfectul simplu, exprimînd o acţiune recentă, se caracterizează, în primul rînd, prin aceea că raportează acţiunea la momentul vorbirii.

Se poate spune că şi perfectul compus raportează acţiunea la momentul vorbirii; în acest caz avem de fapt continuarea unei situaţii din limba latină.

— *Ba dacă-l cauţi îl găseşti şi pe-aici, răspunse Făt-Frumos, ieşind de sub pod. Aşa-i că* ***mi-ai încăput*** *în labă, cîne de zmău ce eşti* ! CREANGĂ, O. 173.

Şi mergînd ei înainte tot mirîndu-se de asta, numai iaca ce văd un om care tocmai atunci apucase un copac mare de vîrf şi-l strîmba ca să facă din el o cujbă de pus ceaunul. Fiul iepei îl întrebă :

Mă, de ce ***te-ai apucat*** *tu de sluţit copacii?* CREANGĂ, O. 165.

De la o vreme ***a dat*** *peste un pîrău grozav de tulbure... Şi mergînd el pe scursura pîrăului, tot în susul apei, ca să afle care-i pricina, numai iaca ce vede un om care năruia munţii, sfărîma bolovanii în mînă de-i făcea ţărnă şi apoi îi arunca în pîrău. Făt-Frumos, văzînd că omul acesta tulbură apa, s-apropie de dînsul şi-l întrebă răstit* :

— *Mă, da cu asta* ***ţ-ai găsit*** *de jucat? Pentru ce nărueşti munţii şi tulburi apele?* CREANGĂ, O. 164.

De la un loc se închide calea şi încep a i se încurca cărările încît nu se mai pricepe fiul craiului acum încotro să apuce şi pe unde să meargă.

— *Ptiu, drace, iaca în ce încurcătură* ***am intrat***. CREANGĂ, O. 86.

O generalizare nu este posibilă, dacă avem în vedere faptul că, cel puţin în aria perfectului compus, perfectul compus a scos din uz aproape cu desăvîrşire perfectul simplu. Realitatea care trebuia exprimată a rămas în linii mari aceeaşi, iar cele două sensuri sînt exprimate cu acelaşi timp. Este greu de presupus că perfectul compus a fost creat pentru a exprima un sens, şi ulterior celălalt sens să-şi piardă categoria gramaticală.

Un lucru rămîne limpede, că încă din limba latină exista un echivoc în exprimarea trecutului şi că, o dată cu dispariţia perfectului simplu, acest echivoc nu a fost înlăturat.

Pe de altă parte, Jean Perrot, în *Réflexions sur les systèmes verbaux*[1], arată că „perfectul simplu are în realitate două substitute: perfectul compus şi prezentul".

Această problemă nu poate fi rezolvată decît avîndu-se în vedere existenţa celor două arii lingvistice: aria perfectului compus şi cea a perfectului simplu. În primul rînd este necesar să avem în vedere cărei arii lingvistice îi aparţine scriitorul. Trebuie să se ţină seama, în acelaşi timp, de formaţia scriitorului: măsura în care este pătruns de limba graiului său şi de influenţa limbii literare asupra sa.

Ion Creangă este profund popular şi asupra sa influenţa limbii literare este mult mai redusă decît asupra altor scriitori moldoveni. Am văzut că povestitorul humuleştean nu foloseşte perfectul simplu decît

[1] *Revue des langues romanes*, tome LXXII, No. 1956, p. 161.

în narațiune [1]. Dacă luăm *Povestea lui Harap Alb* sau *Făt-Frumos, fiul iepei*, vom constata că în narațiune el folosește paralel perfectul simplu și prezentul. Spre deosebire de el, Al. Odobescu, în basmul Bisoceanului [2] folosește perfectul simplu. Desigur că poate fi întîlnit de puține ori și prezentul, însă timpul caracteristic rămîne perfectul simplu.

Trecu *el ca în zbor, cu fugarul spumegat, prin valea Roșilor, pe sub muchea Paltinului, pe la gura Teghii;* ***sări*** *ca un zmeu pe dasupra curselor de piatră: își* ***zări*** *ca prin vis chipul oglindit în apele cătrănite ale Ghenunei Dracului, și printre brazi, printre molifzi, printre afini și ienuperi,* ***sui*** *mlaca Cernatului pînă în vîrful muntelui...*

Cînd ***fu*** *la amiezul mare, fugarul* ***stătu*** *locului și feciorul de împărat* ***se trezi*** *singur-singurel chiar deasupra Penteleului. Jur împrejur, cît cuprindea ochiul,* ***zări*** *numai creste de munți, care mai mari, care mai mărunți.* ODOBESCU, III 179.

Și cum ***pornesc*** *ei, Strîmbă-Lemne* ***se face*** *o surcică și* ***se pune*** *sub laiță. Nu* ***trece*** *multă vreme la mijloc și numai iaca ce* ***vede*** *el o pocitură intrînd pe ușă: la stat de-o palmă și cu barba de-un cot, cu capul cît nuca, cu ochii cît talgerile, cu mînile cît fusele, cu picioarele cît drugii și cu șezutul cît o față de arie. Acesta era Statu-palmă-barbă-cot, urieșul zmeilor. Și cum* ***intră*** *pe ușă, odată ia un topor și* ***se duce*** *drept la surcică* ***ș-o buchisază*** *bine cu muchia toporului. Pe urmă* ***se așază*** *la masă și-ntr-o clipă* ***linge*** *tot ce era pus pe dînsa. Apoi* ***iese*** *și* ***se duce****, el știe unde.*

Cum ***s-a dus*** *zmeul, numai iaca* ***se scoboară*** *din pod, printr-un loc tainic, trei zîne foarte frumoase și răpede* ***faç*** *alte bucate,* ***le pun*** *pe masă și apoi zînele* ***se fac*** *nevăzute.* CREANGĂ, O. 166.

De aici desprindem concluzia că Ion Creangă se conformează spiritului graiului său atunci cînd nu folosește perfectul simplu. În același timp, simțul limbii îi spune că perfectul compus nu îndeplinește condițiile cerute de narațiune. Din aceste motive el recurge la prezent, care este mult mai apropiat de perfectul simplu.

Faptul că pentru înlocuirea perfectului simplu se simte nevoia a două substitute dovedește, pe de o parte, că era echivoc, iar pe de altă parte că noua formă, perfectul compus, nu poate exprima în întregime valorile perfectului simplu [3].

[1] Exemplele din Ion Creangă în care perfectul simplu exprimă o acțiune recentă le considerăm ca necaracteristice creației sale.

[2] Cap. al X-lea din *Pseudochinegheticos* (III, p. 179).

[3] „Chestiunea perfectului simplu se pune într-un mod deosebit de grav; eliminarea lui suprimă una dintre valorile sistemului, valoare pe care limba nu o poate înlocui totdeauna în mod satisfăcător; generalizarea perfectului compus forțează (fait violence) limba și prezentul nu poate înlocui perfectul simplu decît dacă sînt date condițiile pentru ca să nu fie necesar să se noteze trecutul ca atare, adică să fie implicat într-un fel sau într-altul. Este deci sigur că perfectul simplu trebuie să fie considerat ca o formă care are „o valoare proprie corespunzînd unei nuanțe de sens care n-ar putea să fie exprimată altfel". J. Perrot, lucr. cit., p. 168.

Problema perfectului simplu şi a valorilor pe care le exprimă rămîne deschisă, pentru că însăşi limba n-a rezolvat-o definitiv; faţă de această situaţie cercetările trebuie orientate spre o cît mai exactă cunoaştere a realităţilor lingvistice din limba vorbită, din textele vechi şi din limba literară.

STUDII DE GRAMATICĂ
Vol. II, 1957

PREZUMTIVUL

DE

ELENA SLAVE

În Gramatica Academiei R.P.R., la descrierea modurilor, se vorbește despre prezumtiv și se arată că are două timpuri: prezent și perfect. La capitolul despre folosirea modurilor se menționează unele valori ale lui. Dar prezumtivul nu apare suficient de dezvoltat în comparație cu alte moduri.

În gramaticile anterioare, sau nu se pomenește de loc, sau se amintește în treacăt de existența unui prezumtiv, numit uneori și potențial [1].

A. Philippide, în *Gramatica elementară a limbii romîne*[2], vorbește despre p o t e n ț i a l, mod care arată posibilitatea pentru prezent: *spînul te-a fi așteptînd cu nerăbdare.* El arată că acest mod la verbul *a fi* se confundă cu viitorul I, iar la celelalte verbe se formează din viitorul verbului *a fi* și gerunziul verbului care se conjugă.

H. Tiktin, în *Gramatica romînă*, spune că în propozițiile interogative viitorul exprimă nesiguranța: *Ce-o mai fi și minunea asta?*; nesiguranța se mai exprimă și prin viitorul perifrastic de tipul *voi fi făcînd.* Despre conjunctiv arată că în propozițiile interogative exprimă nedumerirea: *Să fi venit oare?*

Kr. Sandfeld și H. Olsen, în *Syntaxe roumaine*, arătînd diferite valori ale gerunziului, menționează că, folosit pe lîngă viitorul auxiliarului *a fi*, exprimă posibilitatea, probabilitatea: *Ce o fi gîndind sluga?*; folosit pe lîngă condiționalul auxiliarului, exprimă nesiguranța, îndoiala: *Zicea lumea că l-ar fi ajutînd și cu bani episcopul.* Nesiguranța care se referă la un fapt trecut se marchează cu viitorul al II-lea: *va fi citit*; acesta devine astfel trecutul lui *va fi citind.* Viitorul al II-lea are și sens concesiv: *Se vede că tata — cine-o fi fost — a fost ostaș.* La descrierea conjunctivului, autorii arată că el exprimă concesia, care poate marca și o presupunere: *Să tot fie cinci ani de atunci.* În întrebări arată îndoiala: *Cîte*

---

[1] Mai mult decît atît, în *Gramatica romînă* a lui H. Tiktin (ed. a II-a, București, 1895) și în *Syntaxe roumaine* a lui Kr. Sandfeld și H. Olsen (Paris, 1936) sînt menționate unele forme prezumtive pe care însă autorii le integrează la alte moduri și timpuri.

[2] Iași, 1897.

ceasuri să fie? Uneori conjunctivul are sens potențial: *Spun că acest măr să fi fost cules din grădina Esperidelor.*

H. Tiktin, dar mai ales Kr. Sandfeld și H. Olsen, după cum reiese din cele arătate, aduc în discuție unele idei noi, interesante, legate de exprimarea presupunerii, îndoielii, dar nu dau un nume propriu acestor forme, chiar cînd ele sînt speciale.

J. Byck și Al. Rosetti, în *Gramatica limbii romîne*[1], folosesc prima dată numele de prezumtiv și spun despre el că arată o acțiune nesigură, bănuită numai.

Acad. I. Iordan, în *Stilistica limbii romîne* [2], aduce în discuție construcțiile verbale la alcătuirea cărora contribuie participiul prezent (gerunziul) și auxiliarul *a fi*. Arată astfel că, întrebuințat pe lîngă conjunctiv, exprimă nesiguranță: *să fi dormind.* Împreună cu viitorul I formează un mod pe care gramaticii l-au numit potențial sau prezumtiv. Condiționalul prezent al auxiliarului *a fi* se combină cu participiul prezent spre a da naștere unei forme verbale modale cu nuanță afectivă. În general, acad. I. Iordan subliniază nuanțele afective ale combinațiilor cu gerunziul. (Problema combinațiilor verbului *a fi* cu gerunziul e discutată de acad. I. Iordan și în lucrarea *Limba romînă contemporană* [3].)

Mai pe larg și luînd în discuție părerile înaintașilor, se ocupă de prezumtiv prof. Gh. Ivănescu în *Sintaxa limbii romîne moderne*, curs predat la Universitatea din Iași în 1947-48. Prof. Gh. Ivănescu numește prezumtiv modul acțiunii reale, nesigure din neștiința noastră. Nu e de acord cu definițiile care subliniază că prezumtivul exprimă nesiguranța; dacă ar fi așa, spune prof. Gh. Ivănescu, n-am putea distinge prezumtivul de alte moduri ale nesiguranței. Nu e de acord nici cu părerea acad. I. Iordan, care zice că prezumtivul are valoare afectivă; el exprimă fapte de gîndire. Amintește și de combinația dintre conjunctivul verbului *a fi* și participiul prezent, care exprimă o presupunere.

În sfîrșit, amintesc articolul lui E. Seidel din *Studii și cercetări științifice*, nr. 3—4, 1955, intitulat *Problema modurilor în limba romînă*, în care autorul propune ca sub titlul de conjugare perifrastică să fie încadrate toate combinațiile cu gerunziul. Arată că prezumtivul e mod al presupunerii.

Am amintit aceste studii deoarece idei juste se găsesc la toți cei care au tratat problema posibilităților de exprimare a unei acțiuni bănuite, nesigure, atît prin combinațiile speciale cu gerunziul cît și prin altele.

Cred că la o analiză mai atentă a faptelor se poate vorbi nu numai de un mod prezumtiv, ci și de o tendință către o conjugare aparte. Aceasta din cauza formelor speciale cu gerunziul care se găsesc la indicativ, condițional, conjunctiv.

Așa cum în limba latină se vorbește de conjugarea perifrastică activă (formată din participiul viitor activ al verbului care se conjugă și formele corespunzătoare ale verbului „a fi"-*esse*, de exemplu *amaturus*

---

[1] București, 1945.
[2] București, 1944.
[3] [Ed. a II-a, București], 1956, p. 432—434.

sum), care arată intenția, și de conjugarea perifrastică pasivă (formată din participiul viitor pasiv al verbului care se conjugă și formele corespunzătoare ale verbului *esse* : *amandus sum*), care arată necesitatea, tot așa în limba romînă se poate vorbi de conjugarea prezumtivă formată din gerunziu (participiul prezent) sau participiul trecut al verbului care se conjugă și auxiliarul *a fi*. Conjugarea prezumtivă arată o presupunere, o îndoială, care se referă fie la verb, fie la altă parte a propoziției [1].

Așa cum în limba latină se grupează într-o conjugare aparte formele speciale cărora le corespunde un sens special, tot așa cred că și în limba noastră se poate vorbi de o conjugare aparte, chiar dacă nu e completă ca în limba latină. Ea are, ca orice conjugare, categorii gramaticale ca : timp, mod, diateză, persoană, număr, cărora le corespunde o flexiune specială. (Termenul de *conjugare* se folosește în mod obișnuit în sensul de „grupare a verbelor după sufixul infinitivului"; după cum am văzut, nu despre acest sens e vorba aici.)

Urmează să explicăm definiția pe care am dat-o prezumtivului. Ea are două părți : 1. formele de exprimare ale prezumtivului : *a.* unele forme speciale, și anume cele formate cu gerunziul, datorită cărora vorbim de prezumtiv; *b.* unele forme comune cu ale altor timpuri și moduri; 2. conținutul exprimat de prezumtiv — bănuiala, posibilitatea, nesiguranța, care se referă la verb sau la altă parte a propoziției.

Urmărim deci atît formele din care este alcătuit prezumtivul cît și valoarea lui semantică.

1. Modul indicativ al prezumtivului (ca și celelalte de altfel) are două timpuri : prezent și perfect.

Prezentul are o formă proprie, alcătuită din viitorul auxiliarului *a fi* și gerunziul verbului care se conjugă. De exemplu :

Rugăm pe toți romînii iubitori de istoria nației să ne facă cunoscute hrisoavele ce ***vor fi avînd*** *și care au o importanță istorică.* BĂLCESCU, O. I. 60.

Ți-o fi fiind *foame... să-ți aduc ceva să pui la inimă.* SADOVEANU, O. II 232.

Presupunerea, bănuiala se mai pot exprima și prin viitorul I, dar numai prin unele variante populare. De exemplu :

Ăi fi *Dumitru Cățic, dă la Caracal.* CAMIL PETRESCU, O. I 159.

Am un vecin, are cinci fete, cinci băieți : unii sîn mari, unii micșori. Cum ***i-o ține****, nu știu.* GR. N. I 151.

De cele mai multe ori găsim cu această valoare forma de viitor de la verbul *a fi*. De la celelalte verbe, viitorul simplu cu valoare de prezumtiv prezent se întrebuințează rar.

Perfectul prezumtivului se exprimă prin viitorul anterior; acesta aproape întotdeauna are valoare de prezumtiv. De exemplu :

Apăi în cas acolo ***o hi durmit, n-o hi durmit****, dumnezeu să-l știe.* GR. N. I 36.

[1] Am făcut analogia cu limba latină pentru a justifica întrebuințarea termenului *conjugare*. Nu e vorba însă de vreun paralelism care ar exista în conținut și în forma care îl exprimă.

***O mai fi întîrziat** o zi, două și ea, la moșie, la Bălcești.* CAMIL PETRESCU, O. I 422.

Această folosire a prezumtivului e foarte frecventă, atît în limba literară cît și în cea familiară, curentă.

Se poate vorbi în unele cazuri și de un viitor al prezumtivului, identic ca formă cu viitorul popular al verbului. De exemplu:

***O găsi el** unde să se ascundă.* CAMIL PETRESCU, O. I 299.

Dau un exemplu de conjugare prezumtivă la modul indicativ:

Diateza activă

Prezent	Perfect
Voi fi dormind etc.	identic cu viitorul al II-lea

Diateza reflexivă

Cu pronumele în acuzativ

Prezent	Perfect
Mă voi fi bucurînd etc.	identic cu viitorul al II-lea

Cu pronumele în dativ

Prezent	Perfect
Îmi voi fi zicînd etc.	identic cu viitorul al II-lea

Diateza pasivă

Prezent	Perfect
Voi fi fiind învățat etc.	identic cu viitorul al II-lea.

Conjunctivul prezumtivului se formează la prezent din conjunctivul auxiliarului *a fi* și gerunziul verbului care se conjugă. De exemplu:

*Peste puțin ai să te zvîrcolești ca în focul nestîns al iadului, sub mușcăturile însetate ale unui întreg popor de checheriți, ce trebuie **să fi mișunînd** prin pădurea deasă de mîțe ale blănilor de oi moarte pe care te-ai tolăgit așa de molatic.* HOGAȘ, M. N. 68.

*Mihai, oare **să fi existînd** strigoi?* ZAMFIRESCU, V. Ț. 87.

Uneori chiar conjunctivul singur are valoare de prezumtiv, deși în mai mică măsură. De exemplu:

***Să fie** oare vreun meșteșug pentru asta? — Nu știu, va fi fiind, îl cunoaște poate măria-sa.* SADOVEANU, N. S. 42.

Perfectul conjunctivului la prezumtiv e identic cu modul conjunctiv la perfect. De exemplu:

*Doar la Iași **să fi fost** așa ceva.* CREANGĂ, A. 19.

***Să-l fi pierdut** oare venind spre baltă?* SADOVEANU, N. F. 17.

Dau un exemplu de conjugare prezumtivă la modul conjunctiv:

Diateza activă

Prezent	Perfect
Să fi dormind etc. (invariabil la toate persoanele)	identic cu conjunctivul perfect

Diateza reflexivă

Cu pronumele în acuzativ

Prezent	Perfect
Să mă fi bucurînd etc.	identic cu conjunctivul perfect

Cu pronumele în dativ

Prezent	Perfect
Să-mi fi zicînd etc.	identic cu conjunctivul perfect

Diateza pasivă

Prezent	Perfect
Să fi fiind spălat etc.	identic cu conjunctivul perfect

La condiționalul prezent, prezumtivul se formează din condiționalul prezent al auxiliarului *a fi* și gerunziul verbului care se conjugă. De exemplu:

***Ar fi fiind** asta dorința prințesei? — Dacă nu mă înșel, este.* SADOVEANU, N. S. 194.

*Ce adecă ar putea-o face să nu se ducă? Ce **ar fi putînd** să i se întîmple? De ce **ar fi avînd** să se teamă?* SLAVICI, M. 157.

Trecutul prezumtivului la acest mod e identic cu condiționalul perfect, care are valoarea de prezumtiv în stilul indirect. Exemplu:

*Zice **că ar fi citit** lecția.*

Dau un exemplu de conjugare prezumtivă la modul condițional:

Diateza activă

Prezent	Perfect
Aș fi dormind etc.	identic cu perfectul condiționalului

Diateza reflexivă

Cu pronumele în acuzativ

Prezent	Perfect
M-aș fi bucurînd etc.	identic cu perfectul condiționalului

Cu pronumele în dativ

Prezent	Perfect
Mi-aș fi zicînd etc.	identic cu perfectul condiționalului

Diateza pasivă

Prezent	Perfect
Aș fi fiind spălat etc.	identic cu perfectul condiționalului[1].

2. Distingem două cazuri în ce privește conținutul exprimat de formele prezumtivului:

a. Prin formele lui se exprimă îndoiala, nesiguranța, probabilitatea. De exemplu:

***S-or fi bucurat** oamenii, **nu s-or fi bucurat**, dar se bucura Safta.* SLAVICI, V. P. 53.

b. În alte cazuri, acțiunea exprimată de prezumtiv e reală, îndoiala se referă la altă parte a propoziției. De exemplu:

*Acu de ce **m-oi fi făcînd** să mă scol degeaba? Ce-**i fi avînd** cu mine?* PREDA, M. 204.

*Unde **s-or fi ducînd**, Irimie? întrebă lița Safta ca o copilă puțin știutoare.* SADOVEANU, în GAZ. LIT. 1956, nr. 24 (118), p. 3.

---

[1] Reiese din descriere că prezumtivul are ca forme speciale pe cele compuse cu gerunziul, Dar nu trebuie să se creadă că toate formele compuse cu gerunziul sînt prezumtive. Gerunziu. însoțește diferite timpuri ale auxiliarului *a fi*, aducînd nuanțe de aspect durativ, imperfectivl În acest sens e folosit încă în textele vechi (forme ca: *era făcînd, va fi făcînd, a fost făcînd. o fi făcînd*).

În aceste cazuri, îndoiala se referă la alte părţi ale propoziţiei : *de ce, ce, unde*[1]. De pildă, în ultimul exemplu, liţa Safta e sigură că oamenii despre care întreabă se duc undeva, dar nu ştie unde. Totuşi, dacă spunea : *unde se duc?* sensul n-ar fi fost acelaşi ca în cazul propoziţiei : *unde s-or fi ducînd?* Dacă se întrebuinţează indicativul, acţiunea e sigură ; întrebuinţîndu-se prezumtivul, îndoiala exprimată prin adverb e întărită şi prin prezumtiv.

În continuare voi arăta frecvenţa prezumtivului şi în ce cazuri se întrebuinţează în mod deosebit.

În general, prezentul indicativului prezumtiv este frecvent şi în limba literară şi în limba vorbită. Timpul cel mai întrebuinţat e perfectul indicativului.

Condiţionalul şi conjunctivul se întrebuinţează mai mult în limba vorbită.

Prezumtivul se întrebuinţează atît în propoziţii principale cît şi în propoziţii secundare. În principale se foloseşte mai mult în interogative şi dubitative, tocmai datorită faptului că aceste propoziţii exprimă o îndoială. De exemplu :

Aghiuţă s-a pus să-i tragă la soamne... şi dormi! şi dormi! ***ş-o fi dormind*** *ş-acuma dacă nu cumva s-o fi sculat.* CARAGIALE, O. II 243.

Trebuie subliniată şi valoarea de concesiv a viitorului cu sens de prezumtiv. De exemplu :

Oricum ***o fi*** *şi oricine* ***o fi fost*** *autorul... uşoară să-i fie ţărîna.* GHICA, S. 500.

În propoziţii secundare, un caz special este întrebuinţarea condiţionalului prezumtiv în stilul indirect şi indirect liber. De exemplu :

Pe lîngă urs, se spune că ***ar fi avînd*** *şi această pajură care-l veghează.* SADOVEANU, F. J. I 129.

Ce adecă ar putea-o face să nu se ducă? Ce ***ar fi putînd*** *să i se întîmple? De ce* ***ar fi avînd*** *să se teamă?* SLAVICI, M. 157.

Din context reiese că în al doilea caz avem de-a face cu stilul indirect liber. În cazul folosirii în stilul indirect, autorul arată că nu-şi însuşeşte conţinutul comunicării reproduse sau că se îndoieşte de cele spuse.

Folosirea prezumtivului în stilul indirect liber permite autorului să redea ideile personajului fără a le introduce printr-un verb de declaraţie ; în felul acesta el poate expune concis şi plastic monologurile interioare, îndoielile personajelor.

Tocmai pentru că prezumtivul e folosit în stilul indirect şi indirect liber, se găseşte după o categorie de verbe de declaraţie ca : *a zice, a şti* etc. şi după verbe care arată îndoiala : *a crede, a bănui* etc. Exemplu :

N u ş t i u de unde ***or hi venit.*** GR. N. I 129.

N u ş t i u cît ***o hi ţinut*** *comisia aia.* GR. N. I 118.

Nesiguranţa exprimată de verbul din regentă e întărită prin prezumtivul din propoziţia secundară.

---

[1] Situaţia este asemănătoare cu aceea a propoziţiilor interogative în care întrebarea se poate referi la orice parte a propoziţiei (de exemplu : ***Cine trînti poarta? De unde vii...?*** (vezi Gramatica Academiei R.P.R., vol. al II-lea, p. 32—33).

Voi încerca să arăt acum cum se explică apariția prezumtivului ca formă specială pentru exprimarea unei acțiuni prezentate ca îndoielnice, presupuse.

Limba, în tendința de exprimare cît mai clară, mai precisă, a simțit nevoia unei forme proprii pentru exprimarea acțiunilor îndoielnice. Aceasta ca să nu se creeze confuzii cu alte idei în cazul în care s-ar întrebuința o formă cu multe nuanțe de sens. Nu trebuie însă să ne gîndim că această nouă categorie morfologică s-a creat conștient. Adevărul este că în mod accidental — după cum vom vedea mai departe — o formă veche a îmbrăcat un conținut nou; ideea de prezumtiv a fost turnată în forme vechi, iar apoi, pentru completarea sistemului, s-au creat forme proprii.

Primul timp care a căpătat nuanța de prezumtiv a fost viitorul anterior. Care ar fi explicația că de la viitorul anterior s-a ajuns la prezumtivul trecut? Viitorul anterior exprimă o acțiune care se va petrece în viitor înaintea altei acțiuni viitoare. Exemplu:

*Voi fi bătrîn și singur, **vei fi murit** de mult.* EMINESCU, O. I 107.

Acțiunea din propoziția *vei fi murit de mult* se va petrece în viitor înaintea acțiunii din propoziția *voi fi bătrîn și singur*. Deci viitorul al doilea, ca timp relativ, exprimă o acțiune trecută față de viitorul întîi. În limba noastră nu e o corespondență strictă a timpurilor, așa încît, de multe ori, viitorul al II-lea este înlocuit cu viitorul întîi. Astfel, se spune de obicei: *după ce **va sta ploaia**, voi pleca.* Dacă am respecta strict corespondența timpurilor, ar trebui să spunem: *după ce **va fi stat ploaia**, voi pleca.* Așadar, viitorul al II-lea a fost înlocuit cu viitorul întîi. Cu vremea, viitorul al II-lea a rămas fără valoarea pe care a avut-o la început, nu s-a mai întrebuințat ca timp relativ, ci s-a întrebuințat ca timp absolut, pentru a exprima o acțiune îndoielnică, care a avut loc în trecut. Găsim această valoare de prezumtiv încă în textele vechi. De exemplu:

*Au stătut tabăra leșască la un pîrîu, care nu-l pomenește letopisețul... ce vale **a hi fostu**.* COSTIN, LET. 48.

O fi fost e întrebuințat ca timp absolut, care exprimă o acțiune nesigură în trecut.

Dacă viitorul anterior s-a întrebuințat pentru a arăta o acțiune îndoielnică în trecut, viitorul întîi s-a întrebuințat pentru a arăta o acțiune îndoielnică în prezent: dacă s-a creat un prezumtiv trecut, s-a creat și unul prezent. Dar viitorul indicativului n-a fost suficient pentru prezumtivul prezent, deoarece uneori se putea face confuzie cu o acțiune sigură în viitor. De exemplu:

***O găsi el** unde să doarmă.* CAMIL PETRESCU, O. I 299.

Verbul *o găsi* poate fi și viitor și prezumtiv prezent. Trebuia deci creată o formă nouă pentru prezumtivul prezent. Dacă perfectul prezumtivului s-a format din viitorul auxiliarului și participiul trecut al verbului care se conjugă, atunci s-a format și un prezent al prezumtivului din viitorul auxiliarului și participiul prezent al verbului care se conjugă — gerunziul. Dacă s-a zis: *o fi dormit* pentru trecut, s-a zis și *o fi dormind* pentru prezent, și dacă, atunci cînd pentru prezent se întrebuința

viitorul întîi, putea exista uneori confuzie sau nesiguranță dacă este viitor propriu-zis sau prezumtiv, în acest din urmă caz orice posibilitate de confuzie e îndepărtată.

O acțiune realizabilă poate fi exprimată și prin modurile condițional și conjunctiv. Și în cadrul acestor moduri, prezumtivul și-a creat forme proprii.

Formele de trecut ale prezumtivului la aceste două moduri sînt identice cu cele ale modurilor respective. La ele s-a putut ajunge datorită faptului că atît condiționalul trecut cît și conjunctivul trecut exprimă în general irealitatea și posibilitatea.

Formele de prezent ale condiționalului și ale conjunctivului au valori multiple, și de aceea, pentru exprimarea mai clară a îndoielii în prezent, s-a ajuns la crearea unor forme proprii. Acestea s-au alcătuit ca forme paralele cu cele de perfect: perfectul conține un participiu trecut; la prezent s-a folosit participiul prezent — gerunziul. Alături de perfectul *ar fi citit* s-a zis *ar fi citind* pentru prezent, alături de *să fi citit* s-a zis pentru prezent *să fi citind.*

După cum se poate urmări, prezumtivul a apărut întîi ca un timp, apoi ca un mod și în cele din urmă ca o conjugare aproape completă.

STUDII DE GRAMATICĂ
Vol. II, 1957

SINTAXA GERUNZIULUI ROMÎNESC

DE
MATILDA CARAGIU

I. INTRODUCERE

Despre g e r u n z i u se vorbeşte în toate gramaticile romîneşti. El este studiat atît la Morfologie (din punctul de vedere al formei, ca şi al folosirii lui) cît şi la Sintaxa propoziţiei şi a frazei.

Cu toate acestea, natura gerunziului, funcţiunile lui sintactice nu au fost suficient înţelese de cercetători.

Nu vom analiza felul cum este tratat gerunziul în diferitele gramatici ale limbii romîne. Ne vom opri numai asupra punctului de vedere al Gramaticii Academiei R.P.R., care, în cele mai multe privinţe, coincide cu al majorităţii gramaticilor noştri.

Gerunziul figurează printre cele patru moduri nepersonale (forme nominale) ale verbului romînesc. Este necesar, prin urmare, să vedem cum se defineşte categoria de mod nepersonal (formă nominală) în general şi gerunziul în special.

„Modurile nepersonale prezintă acţiunea fără referire la persoana care o săvîrşeşte; de aceea aceste moduri nu au forme flexionare care să indice persoana şi nici numărul. Modurile nepersonale sînt: i n f i n i t i v u l, g e r u n z i u l, p a r t i c i p i u l şi s u p i n u l. Ele sînt forme nominale ale verbului[1], nepredicative. Totuşi, aceste moduri pot primi complinirile verbului:

1. pot avea subiect:

Odată, ***venind*** *noi de la Piatra ... ne-au ieşit înainte oameni mînjiţi pe obraz cu funingine.* SADOVEANU, B. 122.

2. pot avea complement (direct, indirect sau de agent)

3. pot avea determinări circumstanţiale"[2].

---

[1] Cf. şi H. Tiktin, *Gramatica romînă*, ed. a III-a, Bucureşti, 1945, p. 96: „Afară de cele patru moduri, verbul mai formează încă cinci nume, care de obicei se numără de asemenea printre moduri şi anume: două substantive, *infinitivul...*, *supinul....* şi trei adjective, *gerundiul...*, *participiul...*, *adjectivul verbal*"; I. Iordan (*Gramatica limbii romîne*, Bucureşti, 1937, p. 175 şi urm. şi *Limba romînă contemporană*, Bucureşti, 1956, p. 416, 417, 421) consideră gerunziul tot o formă nominală a verbului.

[2] Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 251–252.

Nu este greu de văzut că chiar înăuntrul acestei definiţii există contradicţii. Cum se poate împăca, de pildă, ideea că modurile nepersonale „prezintă acţiunea f ă r ă r e f e r i r e l a p e r s o a n a c a r e o s ă v î r ş e ş t e“ (sublinierea noastră. — *M.C.*) cu aceea că gerunziul *venind* (din exemplul citat din Gramatică), şi el un mod nepersonal, are ca subiect pronumele personal *noi*? Ce altceva indică acest subiect decît persoana care săvîrşeşte acţiunea de *a veni*?

Concluzia faptului că acţiunea nu se referă la persoana care o săvîrşeşte este, pentru autorii Gramaticii, aceea că aceste moduri nepersonale nu au forme flexionare care să indice persoana şi numărul. Şi această constatare este pripită şi neîntemeiată. Se ştie că nu este obligatoriu ca o formă să aibă o singură funcţiune, sau invers. În toate limbile există forme (verbale sau nominale) care îndeplinesc mai multe funcţiuni. De pildă, nu toate modurile p e r s o n a l e (care i n d i c ă persoana), din limba romînă şi din alte limbi, au forme flexionare care să indice persoana sau numărul.

Conjunctivul perfect din limba noastră are o singură formă pentru toate persoanele, la ambele numere:

eu să mă fi dus
tu să te fi dus
el să se fi dus
noi să ne fi dus
voi să vă fi dus
ei să se fi dus

Ce deosebire este, din acest punct de vedere, între forma invariabilă *să fi dus* şi *ducîndu* din

ducîndu-mă
ducîndu-te
ducîndu-se etc.?

La fel, persoana I, a II-a singular şi a III-a singular şi plural din paradigma verbelor la indicativ prezent în limba franceză au, se ştie, aceeaşi formă[1].

Prin urmare, invariabilitatea unei forme verbale nu este urmarea faptului că acţiunea exprimată de ea nu se referă la o persoană. Cauzele se explică prin originea formei respective[2].

Mai departe. Modurile nepersonale, se spune în citatul dat, pot avea compliniri, prima dintre cele menţionate fiind subiectul. Ce fel de complinire a unui verb poate fi însă subiectul? Este el o complinire oarecare a verbului, o determinare a lui ca oricare alta (complement direct, indirect, de agent sau circumstanţial de loc, timp, mod etc.)?

Este ştiut faptul, şi nu e nevoie să insistăm, că raporturile dintre verb şi subiect, pe de o parte, şi verb şi determinantele sale, pe de altă parte, sînt raporturi cu totul diferite. Raportul dintre verb (= predicat) şi subiectul său este un raport logic de „inerenţă" (sau de „ataşare", „alipire", „încor-

---

[1] (Je) *mange*, (tu) *manges* (il) *mange*, (ils) *mangent* sînt de fapt o singură formă, care fonetic s-ar nota astfel: *măj*.

[2] Vezi p. 5 şi urm.

porare", „cuprindere")[1], pe cînd raporturile dintre verb și complinirile lui sînt raporturi de subordonare, de atîrnare, de dependență a acestora față de verbul regent.

Nu putem spune deci că subiectul este o „complinire" a verbului.

Nu ne lămurește mai mult nici cealaltă definiție dată modurilor nepersonale în Gramatica Academiei R.P.R. la cap. Folosirea modurilor, chiar dacă este puțin deosebită de precedenta:

„Modurile nepersonale sînt forme ale verbului care denumesc acțiunea și se deosebesc între ele din punctul de vedere al categoriei gramaticale. Ele sînt frecvent numite forme nominale ale verbului datorită întrebuințării lor ca substantive sau adjective (numai gerunziul este întrebuințat de obicei ca adverb)[2]".

Este limpede că gerunziul nu denumește acțiunea decît în măsura în care orice temă verbală are un sens lexical. Vom încerca să demonstrăm în cursul acestei lucrări că gerunziul se deosebește într-adevăr, din punctul de vedere al categoriei gramaticale, de celelalte moduri nepersonale, pentru că gerunziul exprimă categoria diatezei, a persoanei, a timpului și a modului, ceea ce nu se întîmplă cu supinul, participiul trecut sau infinitivul lung[3]; că nu este o formă nominală a verbului și că foarte rar are valoarea unui adverb.

Prin urmare, nici această definiție a modurilor nepersonale nu cuprinde natura gerunziului.

Iată și definiția dată gerunziului în Gramatica Academiei R.P.R.: „Gerunziul este forma verbului care exprimă acțiunea în desfășurare fără referire la persoană sau la moment"[4].

Sîntem de acord numai cu prima parte a definiției (numai că ea nu are nimic comun cu cele spuse mai sus despre modurile nepersonale). Cît privește partea a doua, așa cum vom arăta mai departe[5], nu putem fi de acord cu ea; acțiunea gerunziului se referă la persoană și la moment.

O altă inconsecvență întîlnită în gramaticile noastre în problema gerunziului este aceea în legătură cu funcțiunile sale sintactice. El figurează și printre părțile de propoziție (ca parte secundară, de pildă: atribut, complement direct sau circumstanțial de timp, mod, cauză etc.) și printre propozițiile subordonate (așa-numitele s u b s t i t u i r i d e d e p e n d e n t e)[6]. Atunci se pune, în mod firesc, întrebarea: care este funcțiunea

---

[1] Acad. I. Iordan, *Limba romînă contemporană*, p. 552.

[2] Vol. I, p. 310.

[3] Infinitivul scurt ocupă un loc aparte; adeseori are funcțiuni identice cu ale gerunziului.

[4] Vol. I, p. 320.

[5] Vezi p. 66 și urm.

[6] Situația se prezintă aproape la fel în toate gramaticile noastre. H. Tiktin și I. Iordan (în lucrările citate) trec gerunziul și printre părțile de propoziție și printre substituirile de dependente, iar Al. Rosetti și J. Byck (în *Gramatica limbii romîne*, București, 1945) numai printre părțile de propoziție. Kr. Sandfeld și Hedwig Olsen (*Syntaxe roumaine*, I. Paris, 1936, p. 289 și urm.) vorbesc despre r a p o r t u r i pe care le exprimă gerunziul (temporale, cauzale, condiționale etc.) fără să precizeze însă care este funcțiunea gerunziului. În Gramatica Academiei R.P.R. gerunziul apare atît la Sintaxa propoziției cît și la Sintaxa frazei, în condiții identice, fără să se motiveze cum este posibilă o atare situație.

gerunziului? Este o parte de propoziție (și ce fel anume), propoziție sau „substituire"? Desigur, nu se poate răspunde la întrebare înainte de a ști ce este gerunziul.

Lucrarea de față își propune să definească gerunziul și să arate care sînt funcțiunile lui sintactice.

II. DEFINIȚIE

Gerunziul romanic s-a născut din forma invariabilă a gerunziului latinesc în *-ndo*, care îndeplinea funcțiunile unui ablativ și avea valoare adverbială[1]; cu vremea însă această formă a început să îndeplinească funcțiunile participiului prezent, să se atașeze, adică, tot mai mult sistemului verbal[2].

Datorită originii sale, cei mai mulți cercetători au văzut în gerunziu fie un adverb, fie un nume.

Gerunziul nu este un adverb. Deosebirea dintre cele două părți de vorbire în discuție este destul de mare (cel puțin în limba romînă). Adverbul are funcțiune de complement al verbului, exprimînd relații exterioare, fără vreo referire la subiect, pe cînd gerunziul exprimă o a c ț i u n e s u b f o r m ă d e p r o c e s care se referă la autorul ei, subiectul. Adverbul poate determina chiar adjective și adverbe, arătînd gradul calității reprezentate ca proces, pe cînd gerunziul nu determină adjective sau adverbe și nu indică niciodată gradul.

Gerunziul nu este nici formă nominală.

În cele mai multe cazuri el funcționează ca o formă verbală. C î n d e s t e f o l o s i t c a s u b s t a n t i v s a u a d j e c t i v, e l î n c e t e a z ă d e a m a i f i v e r b. Pentru ca un gerunziu să devină substantiv, de pildă, este necesar să se transpună această formă cuprinzînd o idee verbală în categoria e n t i t ă ț i i[3]. Dar numai cuvîntul care conține o o idee *simplă* poate fi adus în această categorie, nu unul care conține două sau mai multe idei combinate. De aceea nu se pot substantiviza formele personale ale verbului.

---

[1] Se știe că în latina clasică gerunziul era un substantiv verbal cu forme pentru genitiv, dativ, acuzativ și ablativ; funcțiunea nominativului o îndeplinea infinitivul lung. Exista în latină și un gerundiv cu formă foarte apropiată de a gerunziului, care servea la formarea conjugării perifrastice pasive. În latina tîrzie gerundivul a dispărut cu totul, nelăsînd nici o urmă în limbile romanice. Gerunziul a suferit unele modificări în ce privește formele sale: forma de ablativ s-a substituit tuturor celorlalte (poate din pricină că declinarea unei forme verbale nu constituia un lucru prea ușor pentru vorbitori), astfel încît gerunziul a devenit invariabil. El s-a păstrat în limbile romanice în forma lui de ablativ, simțită însă de la o vreme ca unica formă a gerunziului.

[2] Stanislav Lyer, în studiul său aprofundat și bine documentat *Syntaxe du gérondif et du participe présent dans les langues romanes*, Paris, 1934, afirmă că „la sfîrșitul secolului al XIII-lea gerunziul-ablativ sintactic a dispărut cu totul"... De aci înainte, spune el, gerunziul îndeplinește funcțiunea unui nominativ sintactic, simplu sau cu prepoziție; el se poate numi, pe drept cuvînt, participiul prezent romanic (p. 11).

Participiul prezent din limba franceză, italiană și spaniolă (în forma lor literară) nu reprezintă continuarea celui latinesc. El se datorește unei imitații de dată relativ recentă a latinei clasice.

[3] Cf. A. Sechehaye, *Essai sur la structure logique de la phrase*, Paris, 1926, p. 109.

Din cauza raportului de inerență dintre subiect și predicatul care exprimă un proces, nu putem să ne reprezentăm acțiunea verbală independentă de subiect : ideea de proces este legată întotdeauna și inseparabil de autorul ei, subiectul.

Prin urmare, verbul cu formă personală conține două idei : aceea de e n t i t a t e și aceea de p r o c e s. Pentru ca o formă personală a verbului să devină substantiv, trebuie să înceteze de a exprima ideea de proces și să exprime numai entitatea, dar, prin aceasta, ea încetează de a mai fi o formă verbală care să arate ce face subiectul, pierde, așadar, categoriile verbale ale persoanei, timpului, modului, diatezei etc. și capătă categoriile proprii substantivului : genul și cazul. Același lucru se întîmplă și cu gerunziul. El funcționează ca o formă verbală personală, reunind cele două noțiuni de care am vorbit mai sus : aceea de entitate și aceea de proces. Dacă exprimă numai o e n t i t a t e, gerunziul nu mai este verb, ci substantiv[1].

Aceeași este situația și cu gerunziul-adjectiv. Adjectivul conține o singură idee, aceea de c a l i t a t e. În momentul cînd un gerunziu își pierde ideea de proces, dezvoltînd-o pe aceea de calitate, încetează de a mai fi o formă a verbului ; el devine adjectiv[2].

G e r u n z i u l e s t e o f o r m ă v e r b a l ă i n v a r i a b i l ă c a r e e x p r i m ă o a c ț i u n e s u b f o r m ă d e p r o c e s.

În calitatea sa de formă verbală, gerunziul — deși invariabil — exprimă categoriile verbale caracteristice acestei părți de vorbire, inexistente la nume, și anume : diateza, persoana, timpul și modul.

1. D i a t e z a — raportul dintre subiect și obiect — poate fi exprimată și prin forma verbală gerunziu :

A. diateza activă :

*Și fata, **apucîndu**-l de bărbie, îi ridică în sus capul.* CĂLINESCU, E. O. II 106.

B. diateza reflexivă, cu toate valorile sale :

a. reflexiv obiectiv :

*Iar Pricop vorbea înainte, recunoscînd, **criticîndu-se** singur.* DUMITRIU, P. F. 252.

b. reflexiv reciproc :

*I-am prins **sărutîndu-se**.*

c. reflexiv dinamic :

*El își aprinse o țigară, **uitîndu-se** la chibritul ce se stingea.* ZAMFIRESCU, V. Ț. 76.

d. reflexiv eventiv :

*N-am știut, zise ea, **întristîndu-se**.*

e. reflexiv impersonal :

*Apoi, **întunecîndu-se**, am pornit-o spre casă.*

---

[1] Gerunziul-substantiv se întîlnește foarte rar 'n limba noastră. El se realizează prin faza gerunziu-adjectiv. În exemplul din Kr. Sandfeld și Hedwig Olsen, lucr. cit., p. 294, *voi să dea drumul **murindului***(Caragiale),nu mai avem a face cu un adverb, ci cu un substantiv. Un gerunziu mai vechi substantivizat este *intrînd* „nișă".

[2] Vezi p. 86 și urm.

f. reflexiv pasiv:
Făcîndu-se *socoteala, s-au constatat mari pierderi.*

C. diateza pasivă:
Împărțeala ***fiind făcută,*** *leul zise . . .*

2. Categoria p e r s o a n e i, la verb, stabilește raportul dintre acțiune și o anumită persoană, ca autor al ei. Morfologic, această categorie se exprimă prin formele personale ale verbului. Și gerunziul, deși invariabil, exprimă categoria persoanei.

Un indice gramatical îl constituie prezența subiectului, de care vom vorbi mai departe, și alăturarea pronumelui reflexiv (în acuzativ sau în dativ) la cele trei persoane (singular și plural) potrivit cu persoana care face și, eventual, suferă acțiunea[1].

— *Și altceva? întreabă Avram,* ***rezemîndu-se*** *cu amîndouă mînile pe tejghea și* ***plecîndu-și*** *spre noi jumătatea persoanei sale.* HOGAȘ, O. 143.

Foicică iarbă mare,
Mi s-au făcut ochii floare
Tot ***uitîndu-mă*** *la vale*
Să văd pe neica călare! DOINE, 271[2].

3. Semnificația t e m p o r a l ă exprimată prin gerunziu se definește numai cu ajutorul contextului (prin referire la timpul verbului din regentă), gerunziul neavînd forme pentru fiecare timp în parte[3].

El indică prezentul, trecutul (imperfect, perfect simplu, perfect compus și mai mult ca perfect) și viitorul:

prezentul:
Atunci o înfiorare c u p r i n d e pe fiul craiului, ***rămînînd*** *uimit de spaimă și mirare, dar pe urmă . . . s e - n f ă ț i ș e a z ă înaintea tatu-său* ***zicînd...*** CREANGĂ, P. 192.

imperfectul:
Cînd îmi îndreptai ochii pe linia de privire a Pisicuței, zării ***desprinzîndu-se*** *treptat, de pe fundul de umbră al pădurii, înfățișarea gheboasă, plecată înainte și cu capul gol a călugărului meu: iar între mîinile-i întinse d u c e a, parcă, ceva cu mare cumpăneală.* HOGAȘ, O. 254.

perfectul simplu:
Atunci Marina s e a p r o p i e tiptil de locul căderii, s e u i t ă prudentă la bătrîn, îl î n t o a r s e pe față și, ***văzîndu-l*** *inert și roșu la obraz, f u g i repede înspre casă.* CĂLINESCU, E. O. II 156.

perfectul compus:
Nevăzîndu-se *chemat, s-a d u s de la sine.* ARGHEZI, P. T. 233.

mai mult ca perfectul:
Plecînd *de acasă, î n c u i a s e toate ușile. Acum erau vraiște.*

---

[1] Depinde de felul reflexivului. Vezi p. 65.
[2] Vezi și citatele de la pag. 8.
[3] H. Tiktin în gramatica sa vorbește de gerunziu prezent și trecut: *viind* și *fiind venit* (p. 96). Ultima formă este, după părerea noastră, un predicat nominal în care *fiind* este copulă, iar *venit* nume predicativ.

Ce se întîmplase?
viitorul:

Da, m ă v o i naşte din păcat,
***Primind** o altă lege,*
Cu vecinicia sînt legat,
Ci voi să mă dezlege. EMINESCU, O. I 173.

4. Semnificaţia m o d a l ă exprimată prin gerunziu este identică cu aceea a indicativului. Gerunziul este un „mod" al realităţii, ca şi indicativul. Dintre toate modurile personale, indicativul este cel mai puţin m o d a l, dacă putem spune astfel, pentru că „realitatea, conţinutul indicativului, nu poate fi decît afirmată sau negată. Un element subiectiv în sens strict (cu nuanţă afectivă sau emoţională, adică) nu intervine la acest mod, cum intervine sau poate interveni la toate celelalte moduri[1]". „De aceea am putea numi indicativul mod obiectiv, iar pe celelalte, moduri subiective[2]". Aceeaşi este situaţia şi în cazul gerunziului.

Exemplele date mai sus pentru a ilustra că gerunziul exprimă categoria timpului dovedesc că acţiunea exprimată de această formă verbală este prezentată de vorbitor ca reală.

Exemplul 1:
*...pe fiul craiului, care **rămîne** uimit de spaimă.*

Exemplul 2:
*Zării cum se **desprindea** treptat ... înfăţişarea gheboasă a călugărului...*

Exemplul 3:
*... îl întoarse pe faţă şi, cînd îl **văzu** inert ... fugi repede.*

Uneori gerunziul, ca şi indicativul, poate avea valorile modale ale condiţionalului.

***Privind** la acel şir de veacuri în care părinţii noştri au trăit şi la chipul cu care ei s-au purtat în viaţa lor socială, noi am căuta să dovedim virtuţile lor şi să ne ferim de greşelile în care au picat.* BĂLCESCU, O. I. 59.

Prin ce se deosebeşte un verb la indicativ de unul la gerunziu? Care este, de pildă, deosebirea dintre *plimbîndu-mă* din fraza *plimbîndu-mă pe bulevard, m-am întîlnit cu X*, şi *mă plimbam* din fraza: *în timp ce mă plimbam, m-am întîlnit cu X*? Diferenţa constă în faptul că *plimbîndu-mă* înseamnă „în timp ce mă plimbam", pe cînd *mă plimbam*, numai atît: „mă plimbam". Altfel spus, prima formă include în ea şi r e l a ţ i a (care în exemplul nostru este de circumstanţă temporală), pe cînd cea de-a doua nu o poate exprima decît cu ajutorul unui adverb de relaţie, al unei conjuncţii sau locuţiuni conjuncţionale[3]. Gerunziul este, prin urmare, un mod d e p e n d e n t[4].

---

[1] Acad. I. Iordan, *Limba romînă contemporană*, p. 410.
[2] Ibidem, nota 2.
[3] Alte raporturi şi cu ajutorul pronumelor relative.
[4] Ca şi conjunctivul (în cele mai multe situaţii).

Ca orice formă verbală, gerunziul are toate complinirile verbului :
A. complement direct :

A trecut în taină mare
De cu noapte, risipind
Şiruri de mărgăritare TOPÎRCEANU O. I. 59.

B. Complement indirect :

Se furişează gîndilor
*Privind **la Cătălina*** EMINESCU, O. I. 173.

C. Complement circumstanţial :
a. de loc :
*...pe cînd el, cu ochi de vulpe, zărea creştetul delicat al dropiei **mişcînd printre fulgii** coliliei.* ODOBESCU, III 14.
b. de timp :
*Păturică se opri aci şi, privind **cîteva momente** spre tovarăşii săi cu ochi pătrunzători, îi întrebă* : FILIMON, C. 167.
c. de mod :
propriu-zis :
Ieniceri, copii de suflet ai lui Allah, şi spahii...
*Răspîndindu-se **în roiuri** întind corturile mari.* EMINESCU, O. I 146.
comparativ :
*Iar mama lui bădiţa Vasile îşi petrecea băietul la Piatra, bocindu-l **ca pe un mort** !* CREANGĂ, A. 9.
d. de instrument :
*Cine ştie — cugetam eu, oprindu-mă şi îmbrăţişînd **cu privirea** deşertul spaţiu.* HOGAŞ, O. 106.
e. de cauză :
*Emelian îl smulse afară, gemînd **de sforţare** (sfoara îi tăia palmele).* DUMITRIU, P. F. 145
etc.

Gerunziul este deci o formă verbală care exprimă o acţiune sub forma unui proces.

Invariabilitatea sa se explică prin origine, nicidecum prin faptul că nu indică persoana care face acţiunea. În calitatea sa de formă verbală are categorii caracteristice verbului : diateză, persoană, timp, mod ; are toate complinirile verbului.

III. FUNCŢIUNI

A. predicativă,
B. predicativ-determinativă.

A. Gerunziul cu funcţiune predicativă[1]

Să luăm un exemplu :

Odată, slujind un episcop oarecare la hramul bisericii, la Buna Vestire din Iaşi, părintele Duhu intră în biserică... CREANGĂ, A. 136.

[1] Nu luăm în discuţie în lucrarea de faţă perifrazele verbale formate cu gerunziul, care, oricum, funcţionează ca predicate.

În această frază avem, după părerea noastră, două propoziţii : prima *odată, părintele Duhu intră în biserică*, în care subiectul este *părintele*, iar predicatul *intră*, şi a doua *slujind un episcop oarecare la hramul bisericii, la Buna Vestire din Iaşi*, al cărei subiect este *un episcop*, iar predicatul *slujind*.

Spunem că *slujind*, verb la gerunziu, funcţionează ca predicat din mai multe motive[1] :

1. Acţiunea exprimată de gerunziu are un autor care, din punct de vedere logic şi gramatical, este subiectul ei.

Subiectul gerunziului poate fi identic cu al regentei sau deosebit de acesta, poate fi exprimat sau neexprimat, determinat sau nedeterminat.

a. Subiectul gerunziului identic cu al regentei. El poate fi exprimat în regentă şi neexprimat în propoziţia gerunzială :

*Iar **mama** lui bădiţa Vasile îşi petrecea băietul la Piatra, bocindu-l ca pe un mort* ! CREANGĂ, A. 9.

*Pornind iar spre maica Aegidia, ca să afle cele petrecute, **Mara** era din ce în ce mai strîmtorată.* SLAVICI, M. 33 ;

sau neexprimat şi în regentă :

Pentru atîta încredere, nu am cum să-ţi mulţumesc ; dar teamă mi-e că, acordîndu-mi mie o aşa amicală şi linguşitoare precădere, n-ai nimerit tocmai bine, o iscusite vînătorule ! ODOBESCU, III 9 ;

sau poate fi exprimat numai în propoziţia gerunzială :

*Văzînd **el** că nu-l ascult, îmi întoarse spatele.*

***Împăratul**, văzînd pe moşneag, îl întrebă* : CREANGĂ, P. 80.

b. Subiectul gerunziului identic cu obiectul direct din regentă :

exprimat :

*Şi tot bocind **ea**, **o** apucă leşin de supărare.* CREANGĂ, P. 81.

neexprimat :

Trăind în cercul vostru strîmt,
*Norocul **vă** petrece.* EMINESCU, O. I 181.

*Odată, ieşind supărat de la Mitropolie, **îl** întîlneşte părintele Arbore de la Barnovski şi-l întreabă* : ... CREANGĂ, A. 140.

c. Subiectul gerunziului identic cu obiectul indirect din regentă :

exprimat :

Il vede azi, îl vede mîni,
Astfel dorinţa-i gata ;
***El** iar privind de săptămîni*
***Îi** cade dragă fata.* EMINESCU, O. I 167 ;

---

[1] O indicaţie foarte vagă în acest sens întîlnim la H. Tiktin : „Formele nominale ale verbului (infinitivul, participiul, gerunziul şi adjectivul verbal) nu pot sluji de verb al predicatului ; ele au funcţiunile de substantiv, adjectiv sau adverb. Totuşi, în propoziţiile dependente se aplică cîteodată şi numele verbale în funcţiunea de verb al predicatului" (lucr. cit., p. 157).

neexprimat:

*Gîndindu-mă la ei, **îmi** trecea prin minte și figura luminoasă a jupînesei Ruxanda.* SADOVEANU, POV. 236[1].

d. Subiectul gerunziului identic cu un substantiv cu prepoziție din regentă sau cu un substitut al acestuia:

*Trăsura pleacă **cu dînsul** în goană, vrînd să inspecteze în aceeași zi și școalele din Jidovița și din Armadia.* REBREANU, I. I 245.

*Hainele **de pe dînsa** se putreziseră, rămîind mai goală.* ISPIRESCU, B. 164[2].

e. Subiectul din regentă identic cu obiectul direct din propoziția gerunzială:

*Odată, chemînd epitropul unei biserici mai sărăcuțe **pe părintele Duhu**, să slujească la hram, **sfinția sa** și-a atîrnat la piept o cruce mare de lemn, legată cu sfoară groasă de cînepă, zicînd...* CREANGĂ, A. 37.

f. Subiectul din regentă identic cu obiectul indirect din propoziția gerunzială:

*Noi însă, cu toate blestemele lui, mai puindu-**i** în alte nopți cîteva poște, și făcîndu-**i**-se talpele numai o rană,* [el] *a fost nevoit să-și ieie tălpășița spre Humulești.* CREANGĂ, A. 101.

g. Subiecte cu totul diferite. Exprimarea celor două subiecte este de cele mai multe ori necesară, deoarece, gerunziul fiind invariabil (neputînd să indice, din punct de vedere formal, care dintre persoane face acțiunea), construcția ar fi echivocă[3].

Subiectul gerunziului, deosebit de al regentei, poate fi:

α. determinat:

***Făcînd** (noi) un congres de băieți ... după multe opinii care de care mai stravagante, **o idee** satanică veni unuia în minte.* NEGRUZZI, I 12.

*Și către sară, ajungînd **moșneagul** și cu purcelul acasă, pe babă o și apucă un tremur, de spaimă, și începe a se văicăra.* CREANGĂ, P. 84.

β. nedeterminat, cu gerunziul-predicat verb la diateza activă:

*Căci auzise ea **spuind** la biserică în Parimei că omul învățat înțelept va fi și pe cel neînvățat slugă-l va avea.* CREANGĂ, A. 12;

sau reflexivă:

Și întrebîndu-le (pe păsări) *despre Mănăstirea-de-Tămîie, au răspuns toate deodată că nici n-au auzit măcar **pomenindu-se** de numele ei.* CREANGĂ, P. 91.

Subiectul gerunziului este foarte des nedeterminat în expresii de tipul: *văzînd cu ochii, la drept vorbind, văzînd și făcînd* etc.:

*Dar mai îndesară, iaca și moș Vasile, cu vornicul și paznicul, strigă pe tata la poartă, îi spun pricina și-l cheamă să fie de față, cînd s-a ispăși cînepa și cireșele—căci, **drept vorbind**, și moș Vasile era un cărpănos ș-un pui de zgîrie-brînză ca și mătușa Mărioara.* CREANGĂ, A. 50.

---

[1] Exemplu luat de la Kr. Sandfeld și Hedwig Olsen, lucr. cit., p. 290.

[2] Exemplu luat de la Kr. Sandfeld și Hedwig Olsen, lucr. cit., p. 290.

[3] Iată un exemplu în care confuzia în discuție are loc în vorbirea neîngrijită: *Și întrebînd de bani, le-au zis*:... După cum se vede, nu se știe dacă aceleași persoane au întrebat de bani și, totodată, au zis, sau unii au întrebat și alții au zis (au răspuns).

*Copilul creștea **văzînd cu ochii.***
*Cît despre casă nouă, **văzînd și făcînd.***

γ. Subiectul gerunziului poate fi o propoziție subiectivă :

*Și întîmplîndu-se **să fiu și eu acolo,** am auzit toată povestea.*

2. R a p o r t u l d i n t r e g e r u n z i u ș i s u b i e c t u l s ă u e s t e i d e n t i c c u r a p o r t u l d i n t r e u n p r e d i c a t - v e r b l a u n m o d p e r s o n a l ș i s u b i e c t u l s ă u.

Slujind un episcop (din exemplul dat mai înainte), din punctul de vedere al raportului dintre subiect și predicat, este egal cu *slujea un episcop.* Este un raport de i n e r e n ț ă, de î n c o r p o r a r e, de c u p r i n d e r e a predicatului în subiect. Atîta timp cît acțiunea gerunziului arată ce face subiectul, el funcționează ca un predicat verbal. Gerunziul nu este o parte secundară de propoziție, subordonată adică verbului regent. În acest caz ar trebui să exprime acțiuni care constituie relații exterioare, fără vreo referire la autorul acțiunii, subiectul — exprimat sau neexprimat — ; or, gerunziul este întotdeauna legat de subiectul său, este pe același plan cu acesta.

Dacă am considera gerunziul un circumstanțial (deci parte secundară a propoziției) în exemplul :

Într-o zi, viind de la școală, l-am găsit cu o mare carte in-folio dinainte.

NEGRUZZI, I 4.

ar trebui ca determinarea circumstanțială *într-o zi* să fie identică din punct de vedere gramatical cu *viind de la școală*[1], numai că cele două elemente sintactice sînt net deosebite : *într-o zi* este o împrejurare de ordin temporal e x t e r i o a r ă, care nu exprimă o acțiune în proces și care nu se raportează la autorul său, subiectul gramatical și logic, pe cînd în construcția *viind de la școală*, ca și în aceea, echivalentă cu aceasta, *cînd am venit de la școală*, momentul temporal este marcat printr-o altă acțiune al cărei subiect este identic cu al regentei (în cazul nostru ; în alte situații acțiunea exprimată în temporală poate aparține altui subiect decît aceluia al regentei).

Construcțiile în care subiectul gerunziului este exprimat sînt numite de unele gramatici a b s o l u t e (prin analogie cu construcția latinească cunoscută sub numele de ablativ absolut) și sînt echivalentele unor propoziții dependente.

Gerunziile al căror subiect nu este exprimat sînt considerate cînd complemente circumstanțiale, cînd substituiri de dependente, cînd complemente predicative[2].

---

[1] Cum se analizează, de fapt, în gramaticile noastre.

[2] A. Sechehaye înțelege prin complement predicativ acel complement, deosebit de cel determinativ, care îmbracă forma acestuia, dar exprimă, *implicit*, un raport predicativ. În constructiile : *L-am întîlnit pe N /./ palid* și *l-am întîlnit pe N. palid*, A. Sechehaye vede două lucruri diferite : în primul exemplu *palid* este complement predicativ pentru că este echivalent cu *era palid*, deci cu o propoziție (predicația este implicită) ; în cel de-al doilea exemplu *palid* este o parte de propoziție (lucr. cit., p. 149). St. Lyer (lucr. cit.) folosește termenul de complement predicativ și în cazul gerunziului cu subiect neexprimat, care exprimă, prin urmare, implicit, un raport predicativ. Gerunziul cu subiectul exprimat este un predicat verbal.

Credem că aici avem a face cu ceea ce A. A. Șahmatov numește o sintagmă semipredicativă, ca în exemplele : *Ustalaia mati nujdalasi v otdihe* și *Ustalaia, ona nujdalasi v otdihe*. A. A. Șahmatov consideră, pe bună dreptate, că „*ustalaia mati* nu are nici o umbră de predicativitate, pe cînd în exemplul al doilea *ustalaia* este o sintagmă semipredicativă, pentru că compor-

Părerea noastră este că prezența sau absența subiectului nu schimbă cu nimic nici natura gerunziului, nici funcțiunea sa în limba romînă. Se știe că subiectul unei propoziții cu predicat-verb la un mod personal nu se exprimă cînd acesta este un pronume sau cînd este cunoscut de interlocutor sau de cititor[1]. Situația se prezintă la fel și în cazul propozițiilor cu gerunziu-predicat verbal. Exprimarea subiectului atît în regentă cît și în propoziția gerunzială, cînd acesta este același, este supărătoare în limba noastră. Mai mult decît atît, am văzut că se întîlnesc fraze cu subiectul exprimat numai în propoziția gerunzială și neexprimat în regentă:

La cea din urmă, ***strîngînd părintele*** *Duhu para cîte para, și-a comisionat cărți spiritiste.* CREANGĂ, A. 141.

Raportul dintre gerunziu și subiectul său există, prin urmare, indiferent de prezența sau absența subiectului. Gerunziul funcționează ca un predicat verbal în propoziție; el nu este „o substituire" de dependentă, ci împreună cu subiectul său (exprimat sau neexprimat) și cu determinantele lor (cînd există) constituie o *propoziție gerunzială,* de cele mai multe ori *dependentă* și uneori *„independentă"*.

Felurile propozițiilor gerunziale

Propozițiile gerunziale pot determina un verb sau un substantiv. În primul caz ele sînt completive directe, circumstanțiale (temporale, cauzale, condiționale, concesive, instrumentale, modale și de relație) și „independente". În al doilea caz sînt atributive.

1. *Propozițiile gerunziale completive directe*

Ele îndeplinesc în frază rolul de obiect direct al verbului regent și sînt cerute, de obicei, de verbe care exprimă sau presupun o percepție senzorială (vizuală, auditivă etc.), ca:

a vedea (cu sinonimele: *a zări* etc.)
a găsi (cu sinonimele: *a afla* etc.)
a auzi (cu sinonimele: *a asculta* etc.)
a lăsa (cu sinonimele: *a părăsi* etc.)
a simți

a. Propozițiile gerunziale completive directe cu subiectul în propoziția gerunzială.

Aceste propoziții îndeplinesc în frază funcțiunea de complement direct și sînt echivalentele completivelor directe cu predicat-verb la un mod personal:

Păsăruică, păsărea,
N-ai văzut ***mergînd luna,***
Luna cu inima mea? DOINE, 169.

---

tă o anumită nuanță de predicativitate, cuvîntul *ustalaia* amintind într-o oarecare măsură de predicat" (după V. V. Vinogradov. *Poniatie sintagmî v sintaksise russkogo iazika*, în *Voprosî sintaksisa sovremennogo russkogo iazika*, Moscova, 1950).

O asemenea sintagmă semipredicativă devine, după părerea noastră, predicativă în construcția cu gerunziu: ***fiind obosită*** *avea nevoie de odihnă.*

Într-astfel, mintea cititorului ... ar vedea, ca într-o panoramă, ***desfăşurîndu-se*** *dinainte-i toate* ***acţiunile*** *pornite din această crudă ... aplecare a firei omeneşti.* ODOBESCU, III 51.

Dincolo de bord se auzea ***clipocind marea.*** DUMITRIU, P. F. 155.

Mi se pare că aud ***plîngînd*** *copilul.*

Bătrînul Dan ascultă ***grăind doi*** *vechi* ***stejari***[1].

Cîinele scheuna cînd simţea ***intrîndu-i acul*** *în piele.*

Uneori subiectul propoziţiei gerunziale completive directe este nedeterminat:

α. gerunziul-verb la diateza activă:

Am auzit şi eu ***spunînd*** *în biserică, la noi, că „pomul care nu face roadă se taie şi în foc se aruncă".* CREANGĂ, P. 118.

N-ai auzit ***cucurigînd****?* AGÎRBICEANU[2].

De departe aud ***bătînd*** *cu ciocanul*[3].

β. gerunziul-verb la diateza reflexivă:

Că noi n-am auzit pînă acum ***vorbindu-se*** *despre dînsa.* FILIMON, C. 153.

Nici n-au auzit măcar ***pomenindu-se*** *de numele ei.* CREANGĂ, P. 91.

b. Propoziţii gerunziale completive directe cu subiectul-complement direct în propoziţia regentă.

Aceasta este construcţia cunoscută sub numele de acuzativ cu gerunziu[4], în care gerunziul are aceeaşi funcţiune cu infinitivul[5] din construcţia latinească acuzativ cu infinitiv. Ea este echivalenta unei propoziţii completive directe cu predicat-verb la un mod personal şi subiectul în regentă (cu funcţiune de complement direct al verbului regent):

le aud [păsările] *ciripind* este egal cu *le aud că* (cum) *ciripesc.*

Construcţia acuzativ cu gerunziu cerută de verbul *a vedea*:

Şi pe cînd vorbea baba aceste, ***o*** *vede învăluită într-un hobot alb,* ***ridicîndu-se*** *în văzduh, apoi* ***înălţîndu-se*** *tot mai sus şi după aceea n-o mai zări de fel.* CREANGĂ, P. 192.

---

[1] Exemplu luat de la H. Tiktin, lucr. cit., p. 229.

[2] Exemplu luat de la Kr. Sandfeld şi H. Olsen, lucr. cit., p. 293.

[3] Exemplu luat de la Kr. Sandfeld şi H. Olsen, lucr. cit., p. 293.

[4] Numai cîteva din tratatele de gramatică romîneşti pomenesc de această construcţie: H. Tiktin în gramatica sa, arătînd funcţiunile acuzativului, vorbeşte de un *acuzativ predicativ*, exprimat prin *a.* substantiv (*natura l-a făcut poet*), *b.* adjectiv, adjectival, sau gerunziu (exemplu pentru ultimul: *auzi păsările cîntînd* (p. 186—188).

Pentru Kr. Sandfeld şi Hedwig Olsen gerunziul în această situaţie este un atribut pe lîngă obiectul direct al verbului regent, înlocuind infinitivul din construcţia acuzativ cu infinitiv (lucr. cit., p. 292).

În Gramatica Academiei R.P.R. un asemenea gerunziu este considerat „atributiv" (vol. al II-lea, p. 190).

[5] În unele limbi romanice gerunziul ia locul infinitivului pe lîngă verbe ca *videre, audire, trovare* (ca şi în romînă), dar şi pe lîngă verbe cu o „semnificaţie temporală", mai ales în spaniolă: *seguir cantando = seguir de cantar, trovar hablando = trovar a hablar.* Construcţia se întîlneşte şi în limba greacă şi în engleză: *he saw him coming, he continued singing.* Cf. Fr. Diez, *Grammatik der romanischen Sprachen*, Bonn, 1882, p. 954.

*Mari actrițe ale lumii, unde sînteți, s-**o** vedeți **pe** această **țărancă, pe această femeie din Țara Moților, mîncînd** un măr.* BOGZA, S. P. I 185.

a găsi :

*Întors în curtea casei unde stătea, căpitanul Dumitriu **o** găsi **pe nevastă-sa** în picioare, **plimbîndu-se** printre straturile de salată.* DUMITRIU, CR. 287.

*Oare acest nume nu va fi el derivat din adjectivul latin g r a v i s — greu, gras — pe care îl găsim **calificînd** pe t u r d i, în următorul vers al lui Martial . . .* ODOBESCU, III 29.

a auzi :

*Iar **pe Secăreanu** l-am auzit **interpretînd** rolul lui Mefisto din opera Faust de Gounod.*

*Parcă **îl** aud **vorbind**.*

a lăsa :

***L**-am lăsat **scriind**.*

a simți :

*Crucilă îngheța cînd **îl** simțea **intrînd** în casă.* AGIRBICEANU, I. 38[1].

*Îl simțea **tremurînd**[2].*

Construcția acuzativ cu gerunziu este frecvent folosită atît în limba romînă literară cît și în cea vorbită, poziția sa fiind destul de solidă[3] . Se întîmplă foarte rar ca aceste construcții să fie echivoce în limba noastră. La aceasta contribuie, desigur, structura specifică a frazei romînești : ordinea cuvintelor, ca și repetarea obiectului direct prin formele neaccentuate ale pronumelor personale fac sensibilă diferența dintre obiectul direct și subiect, realizîndu-se, în felul acesta, o înțelegere justă a textului.

Dimpotrivă, există raporturi care nu pot fi exprimate decît cu ajutorul acestei construcții. Este cazul verbului *a găsi* (cu sinonimele).

Construcția : *l-am găsit plîngînd* nu poate fi exprimată altfel decît prin acuzativ cu gerunziu în limba romînă (dialectul dacoromîn[4]).

---

[1] Exemplu luat de la Kr. Sandfeld și Hedwig Olsen, lucr. cit., p. 292.

[2] Să nu se confunde propoziția gerunzială completivă directă cu subiectul-complement direct în regentă (acuzativ cu gerunziu) cu construcții de felul celei ce urmează :

*Dintr-una într-alta, vorbind despre coadă, despre vînători și despre vulpe, îmi adusei aminte o poveste pe care am auzit-o adeseori, pe cînd eram copil, **spuind-o un bătrîn vînător**, căruia îi plăcea să glumească cu tovarășii săi.* ODOBESCU, III 44, în care propoziția gerunzială este temporală de simultaneitate. Obiectul direct *o* al verbului regent *am auzit* nu este și subiectul gerunziului *spuind*. Construcția este rezultatul unei contaminări : am auzit *spuind-o un vînător* și *am auzit-o de la un vînător*.

[3] Ea este — după St. Lyer — o construcție „pur romanică" care nu are nimic comun cu construcția latinească „acuzativ cu participiu prezent" în această funcțiune. De altfel „se pare că latina nu cunoaște construcții ca *vidi hominem venando*". Renașterea a contribuit la folosirea într-o măsură din ce în ce mai mică a acestei construcții în unele limbi romanice, unii gramatici considerînd-o greoaie, echivocă. Realitatea este, spune St. Lyer, că originea lui „vulgară" îi șochează (lucr. cit., p. 220, 228, 229).

[4] Precizarea este necesară deoarece în dialectul aromîn, de pildă, funcțiunea gerunziului din dacoromînă, în construcția discutată, o îndeplinește numai un verb la un mod personal : *u̯- aflăĭ ĭu plîndẹă* „am găsit-o unde [= cînd, în timp ce] plîngea". Credem că acest fapt se datorește valorii adverbiale foarte pronunțate a gerunziului aromîn, cum o dovedește printre altele și desinența *-alui* identică cu a multor adverbe (*alîgîndalui* „alergînd" și *afurișalui* „pe furiș").

2. *Propozițiile gerunziale circumstanțiale*

a. Propoziția gerunzială circumstanțială de timp.

Dacă acțiunea gerunziului exprimă momentul cînd se desfășoară acțiunea verbului regent, propoziția gerunzială este temporală. Raportul temporal stabilit între cele două propoziții este o comparație între două procese, dintre care unul, acela exprimat de gerunziu, este menit să fie împrejurarea, de ordin temporal, în care are loc acțiunea verbului regent. În momentul în care acțiunea gerunziului nu reprezintă o împrejurare, raportul încetează de a mai fi circumstanțial [1].

Comparația dintre acțiunile exprimate în cele două propoziții poate marca trei feluri de raporturi : simultaneitate, anterioritate și posterioritate.

Propoziția gerunzială temporală poate exprima o acțiune care se desfășoară simultan cu aceea a verbului regent.

Cele două acțiuni pot fi simultane în prezent, în trecut și în viitor. În limba romînă există următoarele tipuri de raporturi de simultaneitate :

Tip	Timpul exprimat de gerunziu	Timpul exprimat de verbul regent
A	Prezent	Prezent
B	Imperfect	Imperfect
C	Imperfect	Perfect simplu
D	Imperfect	Perfect compus
E	Imperfect	Mai mult ca perfect
F	Viitor	Viitor

Exemple :

Tip A.

*Ea, **șezînd** cu el alături, mîna fină i-o întinde.* EMINESCU, O. I 142.

Pentru a sublinia ideea de durată a acțiunii, gerunziul-prezent (ca și cel imperfect) apare adeseori însoțit de adverbul *tot* :

*Și tot **bocind** ea, o apucă [2] leșin de supărare.* CREANGĂ, P. 81.

Tip B.

***Privind** desfășurarea peisajului, sau altă desfășurare lăuntrică, de sentimente, se încrunta uneori.* BOGZA, S. P. I 184.

Tip C.

*Tot **povestind** vrute și nevrute, deodată chipul îi încremeni la ivirea unui personaj ciudat.*

---

[1] Vezi propozițiile gerunziale independente, p. 79.
[2] Prezent, în context.

Tip D.

Stînd *chincit la marginea ostrovului,* *a m o b s e r v a t* *deodată foirea formidabilă a bălţii.* SADOVEANU, N. F. 74.

Tip E.

Zicînd *acestea, vîntul îi z b u r a s e pălăria.*

Tip F.

Da, m ă v o i n a ş t e din păcat,
Primind [= şi voi primi] *o altă lege,*
Cu vecinicia sînt legat,
Ci voi să mă dezlege. EMINESCU, O. I 173.

Alteori acţiunea verbului regent are loc după aceea exprimată de gerunziu, propoziţia gerunzială exprimă deci a n t e r i o r i t a t e a :

Sfîrşind, *îşi puse ochilarii, tinse tabla neagră şi,* ***chemînd*** *un băiet ca de nouă ani, îi d e t e condeiul de credă.* NEGRUZZI, I. 5.

Apoi iar dispare-n luntru . . . auzi pasuri ce coboară
Şi ***ieşind*** *pe uşă iute, ei s- a u p r i n s de subsuoară.* EMINESCU, O. I 154.

Atunci feciorul cel mijlociu, ***pregătindu****-şi cele trebuitoare şi primind şi el carte din mîna tată-său cătră împăratul, î ş i i e z i u a b u n ă de la fraţi şi a doua zi porneşte şi el.* CREANGĂ, P. 187.

Sosind *în Colhida, Argonauţii s e d u s e r ă la regele Aetes şi cerură pielea cu lîna de aur* [1].

Raportul temporal de p o s t e r i o r i t a t e nu poate fi exprimat de gerunziu. În general acest procedeu (de a localiza momentul cînd are loc acţiunea verbului principal printr-o acţiune posterioară ei) nu este prea des folosit în limba noastră. Singura posibilitate de a marca acest raport o constituie propoziţiile temporale introduse prin locuţiunile conjuncţionale caracteristice : *înainte să, pînă să, pînă ce, pentru cînd* etc.[2]. Raportul temporal de posterioritate fiind greu de stabilit, gerunziul, dată fiind şi mulţimea raporturilor pe care le marchează, nu-l poate exprima.

Uneori avem numai impresia că avem a face cu un astfel de raport. Iată, de pildă, cîteva exemple, printre altele, pe care le dau Kr. Sandfeld şi Hedwig Olsen pentru a ilustra ideea de posterioritate exprimată prin gerunziu :

Vestea războiului pătrunse şi în bucătăria babei Ana ***punînd-o*** *pe gînduri.*

A murit în 1872, ***fiind îngropat*** *în satul de naştere*[3] .

Dacă propoziţiile gerunziale *punînd-o pe gînduri* şi *fiind îngropat în satul de naştere* ar fi temporale de posterioritate, ele ar trebui să constituie împrejurarea temporală în care se desfăşoară acţiunea verbului, să reprezinte, adică, o acţiune care să marcheze din punct de vedere temporal

---

[1] Exemplu luat de la H. Tiktin, lucr. cit., p. 232.
[2] Gramatica Academiei R.P.R., vol. al II-lea, p. 196.
[3] Lucr. cit., p. 288.

momentul cînd are loc acțiunea exprimată de verbul regent. În prima frază am înțelege, prin urmare, că „vestea războiului pătrunse și în bucătăria babei Ana, înainte de a fi pusă ea pe gînduri”, iar în a doua că X „a murit în 1872, înainte de a fi fost îngropat în satul de naștere”. Este limpede că sensul este altul: „Vestea ... pătrunse ... și aceasta o puse pe gînduri”, „a murit și a fost îngropat în satul de naștere”.

Cele două gerunzii exprimă acțiuni care sînt într-adevăr ulterioare, dar însoțesc numai acțiunea verbului regent, fără să reprezinte o împrejurare în care are loc aceasta [1].

b. Propoziția gerunzială circumstanțială de cauză.

Cînd acțiunea exprimată în propoziția gerunzială constituie o împrejurare care dă naștere acțiunii verbului regent, propoziția este cauzală:

Dar turturica ***fiind mai ușoară,*** *ajunge mai înainte.* CREANGĂ, P. 273.

Spre seară, ***apele suindu-se pînă la o palmă de drum,*** *moșneagul începu a se îngrija.*

Pascalopol ... începu să dea, mai mult pentru Felix, cîteva observații autobiografice, ***văzîndu-l*** *cam surprins.* CĂLINESCU, E. O. I 83.

Macedonski, ***știind sau neștiind,*** *a făcut tot ce i-a stat prin putință ca să se strice cu clasa lui și cu egalii lui și să dea buzna printre noi, pe maidanul vast al boemei și al proletariatului intelectual.* GALACTION, O. G. 95[2].

Ideea de cauză se asociază uneori cu aceea de timp:

Tatăl meu, ***văzîndu-mă gînditor,*** *mă întrebă ce am.* NEGRUZZI, I. 6.

c. Propoziția gerunzială circumstanțială condițională.

Cînd de acțiunea gerunziului depinde realizarea acțiunii verbului regent, propoziția gerunzială este condițională.

Raportul condițional dintre acțiunea gerunziului și aceea a verbului regent poate fi considerat ca real sau ireal:

real (posibil):

Așa că, ***închipuindu-ți lăcrămoasele ei gene,***
Ți-ar părea mai mîndră decît Venus Anadyomene. EMINESCU, O. I 160.

Nu te îngriji, mămucă, de fel că ***trăind și nemurind*** *ai să vezi cine sînt eu.* CREANGĂ, P. 80.

Părintele Duhu ... a zis către oarecine:— ***Aceste cărți încăpînd pe mîna unor șarlatani ignoranți,*** *ai să auzi vorbindu-se că fac [ei] minuni ca sfinții.* CREANGĂ, A. 141.

Mi-a venit în gînd că o carte de felul acesta s-ar putea scrie, ***luînd cineva de subiect vînătoarea,*** *spre exemplu, și analizînd pe rînd toate impresiunile ce ea produce asupra imaginațiunii.* ODOBESCU, III 50.

ireal:

Tăindu-i picioarele, *l-ar fi nenorocit pe toată viața.*

d. Propoziția gerunzială circumstanțială concesivă.

[1] Lucr. cit., p. 288: vezi și p. 72 a lucrării de față propozițiile „independente”
[2] Cu o ușoară nuanță modală; „cu știință” sau „fără știință”.

Dacă acţiunea gerunziului nu reuşeşte să împiedice realizarea acţiunii verbului regent, deşi ar fi fost de aşteptat s-o facă, propoziţia gerunzială este concesivă.

Pierind pe veci a răsări
Din urmă moartea-l paşte,
Căci toţi se nasc spre a muri
Şi mor spre a se naşte. EMINESCU, O. I 178.

Flămînd şi însetat, ***abia tîrîndu-şi picioarele,*** *el tot îşi urma drumul înainte* [1].

Şi împotriva convingerii că viaţa-i fum, iar slava deşertăciune, şi ***bine ştiind*** *că arta şi poezia sînt biete flori rătăcite, te miri cum, în lumea aceasta rea şi blestemată, ai vrea fără de stingere, ai vrea în chip absurd, ca semenii tăi — lăsînd lupta pentru existenţă, uitînd de foame şi de frig — să rămînă o clipă în extaz înaintea poeziei şi a frumosului!* GALACTION, O. G. 86.

Slugărind de dimineaţa pînă noaptea, plină de griji, de treburi şi de nemulţumiri, *ea venea totuşi cît putea de des ... ca să-şi rotească ochii în gospodăria dragă ei.* V. DEMETRIUS, N. 160 [2].

Cînd raportul concesiv nu este suficient de categoric, propoziţia gerunzială are nuanţă adversativă:

Ea nici poate să-nţeleagă . . .
C-acel domn plînge, rîde ***neputînd*** *s-audă plînsu-şi.* EMINESCU, O. I 160.

e. Propoziţia gerunzială circumstanţială de instrument (mijloc).

Cînd acţiunea exprimată de gerunziu exprimă mijlocul prin care se realizează acţiunea verbului regent, propoziţia gerunzială este instrumentală.

La un semn, un ţărm de altul, ***legînd vas de vas,*** *se leagă.* EMINESCU, O. I 144.

Ştia a face multe şi mari minunăţii: alunga nourii cei negri de pe deasupra satului nostru şi abătea grindina în alte părţi ***înfingînd toporul în pămînt afară, dinaintea uşii.*** CREANGĂ, A. 34.

Îşi cîştigă pîinea ***cosînd.***

„Bugetul e încărcat! Statul are nevoie de economii!" şi mai fiecare ministru nou începea să facă statului economii, ***suprimînd leafa lui Macedonski.*** *Făţarnică burghezie!* GALACTION, O. G. 97.

Uneori ideea de mijloc este asociată cu aceea de condiţie:

Ştie oare ea că poate ca să-ţi dea o lume întreagă,
C-aruncîndu-se în valuri *şi* ***cercînd*** *să te înţeleagă,*
Ar împlea a ta-adîncime cu luceferi luminoşi? EMINESCU, O. I 162.

Unindu-se *asupriţii îşi pot cuceri libertatea* sau cu aceea de cauză:

Biblia ne povesteşte de Samson cum că muierea
Cînd doarme, ***tăindu-i*** *părul, i-a luat toată puterea*
De l-au prins apoi duşmanii, l-au legat şi i-au scos ***ochii*** EMINESCU O. I 195.

---

[1] Exemplu luat de la H. Tiktin, lucr. cit., p. 239.
[2] Din Gramatica Academiei R.P.R., vol. al II-lea, p. 214.

f. Propoziția gerunzială circumstanțială de mod.

Uneori propoziția gerunzială arată modul cum se face acțiunea verbului regent.

Ea poate exprima „modalitatea" propriu-zisă:

*Și-nir-un tîrziu, **nerădicînd***
***De jos a ta privire**:*
— Eu simt că voi muri-n curînd. COȘBUC, F. T. 7[1].

*Am intrat **nemaibătînd la ușă**.*

*Și, cu tărîțe, cu cojițe, purcelul începe a se înfiripa și a crește **văzînd cu ochii**, de-ți era mai mare dragul să te uiți la el.* CREANGĂ, P. 76.

sau consecința:

*Goi-goluți, răscolesc papura, frămîntă mocirla și plesnesc apa cu mîinile, **ridicînd peste locașul sfînt și trist o gălăgie ca de iarmaroc**.* GALACTION, O. G. 85.

*Jungherul a căzut în pulbere: hatmanul l-a înlăturat cu piciorul, apoi același picior, încălțat cu marochin și împintenat, l-a repezit în coasta levantinului, **prăvălindu-l**.* SADOVEANU, N. P. 303.

*Filoftei îl strînse în brațe, îl sărută pe obraji, **băgîndu-i în urechi barba udă** și-i făcu cruce pe frunte.* DUMITRIU, P. F. 27.

Propoziția gerunzială modală poate exprima totodată și ideea de mijloc:

*Prea v-ați arătat arama, **sfîșiind această țară**, Prea făcurăți neamul nostru de rușine și ocară.* EMINESCU, O. I 151.

g. Propoziția gerunzială circumstanțială de relație.

Uneori propoziția gerunzială îndeplinește funcțiunea de circumstanțial de relație (limitează acțiunea sau însușirea exprimată în propoziția regentă):

Că mie mi s-a urît
***Concentrare tot făcînd**!* DOINE, 123.

*Mă plictisesc **stînd în casă**.*
*M-am săturat **făcînd socoteli**.*

3. *Propozițiile gerunziale „independente"*

Există o serie de propoziții gerunziale care, la prima vedere, pot fi interpretate ca circumstanțiale de mod sau de timp — exprimînd o acțiune simultană sau posterioară. După cum se va vedea, ele nu sînt nici una, nici alta.

Să luăm un exemplu:

*Se urcă în trăsură **punîndu-și la picioare geamantanul Eleonorei și împingîndu-l pe Alexiu**, care se ghemuise în locul cel mai bun.* DUMITRIU, CR. 162.

[1] Verbul regent este subînțeles aci.

Gerunziile din cele două propoziții gerunziale ar fi considerate în gramaticile noastre circumstanțiale de mod [1]. O asemenea interpretare ar fi însă greșită : persoanele despre care este vorba nu se urcară în trăsură în felul acesta: punîndu-și la picioare geamantanul sau împingîndu-l pe Alexiu.

Nu sînt nici temporale de simultaneitate : cele două gerunzii nu exprimă acțiuni — simultane cu aceea a verbului regent — care să reprezinte împrejurarea în care are loc procesul din regentă ; autorul n-a vrut să spună că *în timp ce* își puneau geamantanul la picioare și-l împingeau pe Alexiu se urcară în trăsură.

Nu indică nici posterioritatea : cele două gerunzii sînt, într-adevăr, acțiuni posterioare, care însă o însoțesc numai pe aceea exprimată de verbul la mod personal; ele nu reprezintă circumstanțe menite să localizeze acțiunea din regentă din punct de vedere temporal. Nu reiese din text că persoanele se urcară în trăsură *înainte de a* pune geamantanul la picioare sau de a-l împinge pe Alexiu.

Sensul frazei noastre este următorul :

„Se urcară în trăsură, puseră la picioare geamantanul Eleonorei, și-l împinseră, totodată, pe Alexiu ...".

Acțiunea gerunziului *punîndu-* urmează imediat acțiunii verbului la mod personal; ele sînt două acțiuni succesive, independente una față de alta. Uneori procesul exprimat de gerunziu este secundar, mai puțin important decît acela al verbului principal [2]. Prin urmare, în aceste situații gerunziul are rolul de predicat verbal al unei propoziții „independente"[3]. Am spus „independente" pentru că această independență este relativă, existența gerunziului depinzînd, într-o oarecare măsură, de aceea a verbului principal. Ar putea fi numite principale insuficiente, de un tip deosebit [4].

Ceea ce ne interesează aici nu este atît numele pe care-l vom da propoziției gerunziale de acest fel, ci faptul că în limba romînă caracterul vădit verbal al gerunziului face ca acesta să se desfacă, să scape de „strînsoarea" propoziției regente și să devină oarecum autonom, independent, coordonat cu verbul principal [5].

---

[1] Cf. H. Tiktin, lucr. cit., p. 234 ; *Era drept dragul de văzut cum se învîrteau în aer straturile de pușcă, lovind cîte două trei tidve deodată* ;

Gramatica Academiei R.P.R., vol. al II-lea, p. 162 : *Arătarea crește, crește, sfîrîind semeață*...(CARAGIALE. O. I 70) ; Acad. I. Iordan, *Limba romînă contemporană*, p. 693 : *Vărul meu, fudulindu-se cu ciubotele cele nouă, juca numai lîngă fata vornicului* (CREANGĂ).

[2] Gramatica Academiei de Științe a U.R.S.S. consideră un astfel de gerunziu un fel de predicat secundar (vol. al II-lea, partea I, p. 652).

[3] Termenul independent se opune aici lui dependent, nu lui coordonat sau subordonat.

[4] Acad. Al. Graur, în lucrarea *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale*, în *Studii de gramatică*, vol. I, folosește acest termen cu privire la „propoziții care nu sînt suficiente pentru a realiza o comunicare, dar în complexul de propoziții în care le găsim joacă rol de regente, căci de ele depind din punct de vedere gramatical celelalte propoziții" (p. 121).

[5] Mioara Avram, în lucrarea *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție*, în *Studii de gramatică*, vol. I, se ocupă, printre altele, în treacăt, și de aparentul circumstanțial de mod în exemplele citate de Gramatica Academiei R.P.R. pentru a ilustra funcțiunea de circumstanțial de mod a gerunziului ; constată, pe bună dreptate, că „în

Exemple de propoziții gerunziale „independente":

Și pas cu pas pe urma ei
Alunecă-n odaie
Țesînd cu recile-i scîntei
O mreajă de văpaie. EMINESCU, O. I 168 (= și țese).

El tremură ca alte dăți
În codri și pe dealuri,
Călăuzind singurătăți
De mișcătoare valuri. EMINESCU, O. I 181 (=și călăuzește).

El cum a intrat în odaia unde l-a dus omul boierului, ș-a pus armele în rînduială, s-a închinat după obicei și apoi s-a tologit așa îmbrăcat, cum era, pe un divan moale ca bumbacul, ***punîndu-si turbinca cu cele două carboave sub căpătîi, și asternîndu-se pe somn,*** *că de-abia îl țineau picioarele, de trudit ce era.* CREANGĂ, P. 302 (= și-a pus turbinca ... și s-a așternut pe somn).

Apoi iar se întorcea la Iași, ***îndrăgindu-i pentru o bucată de vreme*** CREANGĂ, P. 135 (= și-i îndrăgea).

Chimistul surîse de acest aranjament de brigand, ***apreciind cifra sutelor de mii de lei*** *ce se primenesc ca niște ape cu permanganat...* ARGHEZI, P. T. 166 (= și aprecie).

Țăranii se uitară unii la alții ***murmurînd.*** DUMITRIU, CR. 215 =și murmurară).

Uneori apare și conjuncția *și* între cele două propoziții coordonate [1]:

Miorița se razimă pe un fond epic care, și cînd nu reiese direct se prelungește în ecouri ușor de recunoscut, ***și dîndu-i în totul o desfășurare de vigoare și maiestate.*** DENSUSIANU, V. P. II. 42—43.

Gerunziul „independent" apare foarte des cînd introduce o vorbire directă:

Scoase din sîn o broșură cartonată cu hîrtie pestriță, ***zicîndu-mi c-un zîmbet plin de încredere în sine...*** NEGRUZZI, I 7.

Atunci vodă nu s-a putut stăpîni de mirare, ***spuind.*** CREANGĂ, A. 20.

sau cînd însoțește acțiunea verbului care introduce o vorbire directă:

Ba nici gîndesc, zisei ***azvîrlind abecedarul sub masă.*** NEGRUZZI, I 9.

---

toate aceste exemple gerunziul circumstanțial de mod este echivalent ... cu o propoziție coordinată copulativă". Construcția: *privea zîmbind la cazna lor* este egală cu *privea la cazna lor și zîmbea* (p. 162). Cele spuse de noi nu vin de loc în contradicție cu constatarea Mioarei Avram, dimpotrivă. Numai că, spunînd că o propoziție este coordonată copulativă, nu ne lămurim de loc cu privire la conținutul ei, ci numai cu privire la raportul dintre cele două propoziții. Altfel spus, noi nu știm dacă gerunziul este o propoziție dependentă sau independentă. Se poate obiecta că acest lucru poate fi dedus tocmai prin acest raport, bine știind că o propoziție care este în raport de coordonare cu o alta este la fel cu aceasta: principală sau secundară. Lucrurile sînt într-adevăr cunoscute cînd este vorba de propoziții cu predicate obișnuite; or, noutatea în ce privește această propoziție gerunzială constă tocmai în a sublinia „independența" gerunziului.

[1] St. Lyer constată o stare de lucruri asemănătoare celei din romînă în limba spaniolă, singura dintre limbile romanice (după părerea sa, romîna ocupă un loc neînsemnat în studiu) care merge atît de departe în folosirea gerunziului. Remarcă și prezența, în unele cazuri, a conjuncției coordonatoare *și* (lucr. cit., p. 258—259).

Propozițiile gerunziale „independente" se pot confunda destul de ușor la prima vedere cu temporalele de simultaneitate, cu toate că ele se deosebesc net. Pentru a le putea distinge însă trebuie să facem apel la întreg contextul; în felul acesta poate fi sezisată intenția autorului. Iată un exemplu concludent:

Așa este, grăi dînsa. Te rog—adăugă apoi ***întorcîndu-se spre Mara*** *— vino și d-ta cu noi.* SLAVICI, M. 36.

După Mioara Avram[1], numai importanța acțiunilor și topica ne ajută să le deosebim: acțiunea gerunziului este mai puțin importantă cînd propoziția este coordonată, iar locul ei este, de obicei, după verbul „regent". În exemplul nostru însă, propoziția gerunzială este temporală de simultaneitate, cu toate că stă după verb și acțiunea este secundară. Singurul criteriu just —credem — este ideea de împrejurare pe care o exprimă propoziția circumstanțială temporală de simultaneitate, inexistentă la propozițiile „independente". Atîta timp cît propoziția gerunzială nu exprimă o împrejurare, indiferent de ce ordin, în care să aibă loc acțiunea verbului regent, ea nu este circumstanțială. În exemplul nostru, nu ne putem închipui că autorul acțiunii a spus „te rog" (stînd cu spatele) și imediat s-a întors, continuîndu-și fraza. El a spus: „te rog" *în timp ce se întorcea spre Mara* sau poate chiar *după ce s-a întors spre ea*. Prin urmare propoziția gerunzială este circumstanțială.

4. *Propoziția gerunzială atributivă*

Propoziția gerunzială care determină un substantiv avînd funcțiunea unui atribut pe lîngă acesta este atributivă. Acest tip de propoziție gerunzială este frecvent întîlnit în limba noastră, mai ales în vorbirea oamenilor instruiți; de asemenea se observă o frecvență mai mare a acestor construcții în limba scrisă față de cea vorbită, și nu e greu de înțeles de ce: în scris oamenii se manifestă mult mai complex decît în vorbire, care „impune" un ritm mai accelerat. Frazele ample, cu multe atributive pot fi „strînse" cu ajutorul propozițiilor gerunziale.

Iată un asemenea exemplu:

Cine-a întîlnit vreodată în calea sa un popă îmbrăcat cu straie sărăcuțe, scurt de stat, smolit la față, cu capul pleș, ***mergînd*** *cu pas rar, încet și gînditor,* ***răspunzînd*** *îndesat „sluga dumitale" cui nu-l trecea cu vederea,* ***căscînd*** *cu zgomot cînd nu-și găsea omul cu care să stea la vorbă,* ***făcînd*** *lungi popasuri prin aleele ascunse ale grădinilor publice din Iași, cîte cu o carte în mînă,* ***tresărind*** *la cîntecul paserilor și* ***oprindu-se*** *cu mirare lîngă moșinoaiele de furnici, pe care le numea el „republici înțălepte",* ***dezmierdînd*** *iarba și florile cîmpului, icoane ale vieții omenești ...* CREANGĂ, A. 133.

Dacă gerunziile ar fi înlocuite cu predicate-verbe la moduri personale, fraza ar fi dezlînată, iar repetarea pronumelui relativ supărătoare:

Cine a întîlnit în calea sa un popă îmbrăcat cu straie sărăcuțe, scurt la stat, smolit la față, cu capul pleș, *care mergea* cu pas rar, încet și gînditor,

[1] Lucr. cit., p. 161—162.

și *răspundea* îndesat „sluga dumitale" cui nu-l trecea cu vederea, *care căsca* cu zgomot cînd nu-și găsea omul cu care să stea la vorbă, *care făcea* lungi popasuri prin aleele ascunse ale grădinilor publice din Iași, cîte cu o carte în mînă, *care tresărea* la cîntecul păserilor și *se oprea* cu mirare lîngă moșinoaiele de furnici, pe care le numea el „republici înțălepte", *care dezmierda* iarba și florile cîmpului, icoane ale vieții omenești ...

Alte exemple de gerunziale atributive:

... iar în fruntea ei venea maica Aegidia, foarte grăbită, ca o păpușică trasă pe sfoară, cu ochii ridicați spre cer, cu mîinile îndesate și ***rugînd mereu pe Maica Fecioară de la Radna, făcătoare de minuni****, să le vie copiilor într-ajutor.* Slavici, M. 33.

Odinioară munții noștri trebuie să fi răsunat des de un cîntec ***vorbind despre moartea unui păcurar.*** Densusianu, V. P. II 39.

Fiu de general, intrat prin căsătorie într-o casă de boieri romîni, ***aparținînd oligarhiei atotputernice.*** Galaction, O. 95.

Se vorbea de primari maltratați, de proprietari și arendași refugiați în Capitală, ***aducînd cu ei spaima.*** Sadoveanu, N. F. 53.

Propoziția gerunzială atributivă poate fi în raport de coordonare cu o atributivă al cărei predicat este un verb la mod personal.

Raportul de coordonare poate fi exprimat prin juxtapunere:

Iar stejarii par o strajă de giganți ce-o înconjoară
Răsăritul ei păzindu-l ca pe-o tainică comoară. Eminescu O. I. 152.

Dar o pune să aleagă între trei
Ce-o-înconjoară, ***toți zicînd că o iubesc,*** *— cît de naivă,*
Vei vedea că deodată ea devine pozitivă. Eminescu. O. I. 162.

sau prin conjuncția *și*:

Cînd îl văd îmi face impresia unui colț de stîncă, ***răzbind deasupra poienilor și-a pădurilor*** *și cu care furtunile duc o luptă eternă.* Galaction, O. G. 96.

B. Gerunziul cu funcțiune predicativ-determinativă

1. *Gerunziul care determină un verb*

Între propoziția gerunzială și regentă sau coordonată există aceeași pauză care se face între două propoziții cu predicate-verbe la moduri personale.[1]

a. gerunzială dependentă + regentă:

Mergînd spre muzeu [,] *m-am întîlnit cu X.*

Cînd mergeam spre muzeu [,] *m-am întîlnit cu X.*

b. gerunzială „independentă" + coordonată:

S-a apropiat de Bucșan [,] *scuturîndu-i-l la ureche.* Sadoveanu, N. F. 151.

[1] Cf. St. Lyer, lucr. cit., p. 111–115.

S-a apropiat de Bucşan [,] *şi i l-a scuturat la ureche.*
Intonaţia este, de asemenea, aceeaşi:

a.[1]

		mer-	gînd	spre	mu-	zeu
1						—
2			—			
3		—				
4				—	—	
5						

	cînd	mer-	geam	spre	mu-	zeu
1						—
2			—		—	
3	—	—	.			
4				—	—	
5						

b.[1]

		scu-	tu-	rîn-	du-	i-l	la	u-	re-	che
1										
2										
3										
4				—	—	—			—	
5							—	—		
6		—	—							
7										—

	şi i l-a	scu-	tu-	rat			la	u-	re-	che
1										
2										
3				—					—	
4							—	—		
5	– – –	—	—							
6										—

[1])

Dacă gerunziul nu are nici o determinare care să-i sublinieze caracterul verbal, pauza dintre propoziţia gerunzială şi regentă sau coordonată dispare, iar raportul dintre cele două propoziţii se schimbă întro oarecare măsură.

Gerunziul care determină un verb (de obicei verb de mişcare *a veni*, *a se apropia*, *a se întoarce* etc.), apropiindu-se tot mai mult de verbul regent sau principal, este simţit ca un adverb care exprimă o însuşire a verbului, o nuanţă a procesului acestuia. Dar gerunziul, dată fiind natura sa verbală, nu poate să se lege atît de intim de verbul regent, el rămîne oarecum în afara acţiunii acestuia. Valoarea sa verbală care-l îndepărtează de verb şi-l împiedică să joace rolul de complement, ca adverbul, îl apropie

[1] Regenta (din *a*) şi coordonata (din *b*) nu ne interesează în discuţie, ele rămînînd aceleaşi.

în schimb de subiect, al cărui predicat continuă să fie. Fiind legat, în același timp, de verbul regent, nu o face decît prin intermediul acestuia.

Să se compare:

Veni [,] *plîngînd de durere* cu *veni plîngînd.*

Determinantele lipsind, valoarea verbală a gerunziului este mai puțin simțită, pauza, după cum se vede, a dispărut, curba intonației s-a schimbat și ea:

	ve-	ni	plîn-	gînd	de	du-	re-	re
1								
2		—						
3	—			—				
4			—				—	
5					—	—		
6								—

	ve-	ni	plîn-	gînd
1				
2		—	—	—
3	—			
4				
5				
6				

Acțiunea gerunziului s-a apropiat mult de aceea a verbului „regent", gerunziul seamănă cu un adverb, dar nu are funcțiunea acestuia, deoarece el continuă să se refere la subiect.

Acest tip de predicat este numit de A. Sechehaye „predicat indirect"[1]. Termenul nu ni se pare cel mai potrivit, deoarece el satisface numai un aspect al raportului dintre gerunziu și verbul regent, acela că gerunziul este predicatul subiectului, dar prin intermediul unui alt predicat. Or, ceea ce ni se pare mai important în această construcție este funcțiunea gerunziului, care nu este numai p r e d i c a t i v ă, ci și d e t e r m i n a t i v ă totodată. El funcționează ca un p r e d i c a t - c i r c u m s t a n ț i a l, este, prin urmare, la jumătatea drumului dintre predicat și

Eu nu ți-aș dori vreodată să ajungi să ne cunoști,
Nici ca Dunărea să-nece ***spumegînd*** *a tale oști.* EMINESCU, O., I 147.
Căci este sara-n asfințit
Și noaptea o să-nceapă;
Răsare luna liniștit
Și ***tremurînd*** *din apă.* EMINESCU, O. I 179.

[1] Lucr. cit., p. 155–156. Autorul se referă la funcțiunea adjectivului în această situație; *veni trist.* St. Lyer include în categoria „predicatului indirect" și construcțiile cu gerunziul. De fapt, deosebirea dintre cele două construcții (adjectiv „predicat indirect" și gerunziu cu aceeași funcțiune, este aceea dintre o propoziție cu predicat nominal și una cu predicat verbal, adică: *veni trist* provine din *veni, era trist,* în timp ce *veni plîngînd* din *vei, plîngea.*

complement. Că este aşa, ne-o dovedeşte şi faptul că gerunziile unor verbe care exprimau acţiuni intense s-au adverbializat. Este cazul adverbului romîn *curînd*, care la origine a fost un verb la gerunziu [1].

Exemple de gerunzii cu funcţiune predicativă determinativă:

Care cu poveri de muncă
Vin încet şi ***scîrţîind***
Turmele s-aud mugind
Şi flăcăii vin pe luncă,
Hăulind. COŞBUC, B. I. 5

Iară noi copiii ne-am întors ***plîngînd*** *pe la casele noastre.* CREANGĂ, A. 8.

Cei ce alergaseră în urma trăsurii soseau şi ei ***gîfîind.*** ZAMFIRESCU, V. Ţ. 144.

2. *Gerunziul care determină un substantiv*

Situaţia este identică cu aceea discutată mai înainte. Între propoziţia gerunzială atributivă şi regenta ei se face aceeaşi pauză ca şi între propoziţia atributivă cu predicat-verb la un mod personal şi regenta ei. Intonaţia este aceeaşi.

Dacă gerunziul nu are nici o complinire (valoarea sa verbală este, prin urmare, mult diminuată), pauza dintre gerunziu şi substantivul regent dispare, gerunziul este simţit ca un adjectiv care exprimă o calitate a substantivului. Gerunziul însă, fiind o formă verbală, nu poate să exprime numai calitatea, el exprimă totodată şi un proces pe care-l desfăşoară subiectul. De aceea gerunziul îndeplineşte în aceste construcţii funcţiunea unui p r e d i c a t - a t r i b u t, el este la jumătatea drumului dintre predicat şi atribut.

Să se compare gerunziul din fraza:

Cînd trecu Adam Jora pe uliţă, între baionete, ... cu maică-sa ***bocind*** *după el ca după un mort, oamenii se opreau din drum ...* DUMITRIU, P. F. 51.

cu acela din fraza următoare:

În primăvara de luptă a anului aceluia, se ridicau flămînzii negri, împresuraţi de femei ***bocind*** *şi copii scheletici.* SADOVEANU, N. F. 153.

În prima frază, gerunziul este predicatul propoziţiei atributive *bocind după el ca după mort*. În cea de-a doua, gerunziul nu are nici o determinare; de aceea îl simţim ca o calitate a substantivului *femei*, o calitate însă prezentată ca proces, verbală. El este predicat şi determinativ totodată.

Consecinţa, pe plan gramatical, a funcţiunii determinative a gerunziului este adjectivizarea acestuia: gerunziul încetează de a mai exprima categoriile caracteristice verbului: diateză, persoană, timp, mod, exprimînd categorii noi: cazul şi numărul. Atunci avem a face cu aşa numitele g e r u n z i i a c o r d a t e, adeseori discutate în lucrările noastre de specialitate. În general se spune că acordarea gerunziului în limba romînă se datoreşte influenţei franceze asupra limbii scriitorilor din secolul al

[1] Cf. it. *correndo*, sp. *corriendo*, în aceeaşi situaţie (St. Lyer lucr. cit., p. 217 şi urm.) Probabil că aceeaşi soartă o vor avea şi gerunziile altor verbe. Construcţia *veni alergînd*, de pildă, se deosebeşte de *veni plîngînd* pentru că *aleargă* nu indică altceva decît gradul de intensitate al acţiunii *veni* (repede), pe cînd cea de-a doua construcţie este echivalentă cu „veni şi plîngea".

XIX-lea [1]. Părerea noastră este că şi fără influenţa franceză gerunziul s-ar fi acordat în limba romînă, pentru că aceasta este evoluţia firească a gerunziului care determină un substantiv şi are funcţiune predicativ-determinativă : funcţiunea determinativă a gerunziului care determină un substantiv, aceea de atribut, derivă din funcţiunea sa predicativ-determinativă, aşa cum gerunziul circumstanţial derivă din aceeaşi funcţiune predicativ-determinativă.

Dacă afirmăm însă că acordarea gerunziului romînesc este un fenomen firesc în limba romînă, nu înseamnă că negăm rolul influenţei franceze (în problema care ne preocupă). Influenţa franceză a g r ă b i t fenomenul de acordare a gerunziului, dar n u i - a d a t n a ş t e r e. Dacă nu ar fi existat gerunzii cu funcţiune predicativ-determinativă în limba romînă, ele nu s-ar fi putut acorda. De aceea a încerca să stăvilim adjectivizarea gerunziului pe motivul cunoscut că nu este în spiritul limbii romîne înseamnă a opri însăşi dezvoltarea limbii.

Numeroasele exemple de gerunzii acordate din limba noastră contemporană dovedesc cu prisosinţă acest lucru [2].

Iată, în primul rînd, cîteva gerunzii cu funcţiune predicativ-determinativă (gerunzii atribute neacordate) :

Iară nemernica drumeaţă ***lăcrimînd****, îl petrecea cu ochii în zbor, mergînd spre fîntîna ce-i arătase el.* CREANGĂ, P. 96.

Umbla repede cu inima ***bătînd****.* DUMITRIU, P. F. 36.

În vremea asta, cu pieptul apăsat, cu urechile ***ţiuind****, se lupta să se desfacă din strînsoare.* DUMITRIU, P. F. 29.

Nu ne-am mira de loc să întîlnim aceste gerunzii acordate : *drumeaţă* ***lăcrimîndă***, cu *inima* ***bătîndă***, cu *urechile* ***ţiuinde***, *femei* ***bocinde*** [3].

Exemple de gerunzii acordate :

Atunci, din înălţimile văzduhului, zboară, cîntînd ale lor doine, lungi şire de cocori, brîne ***şerbuinde*** *de acele păsări călătoare.* ODOBESCU, III 18.

Pe obraz purta o zgîrietură proaspătă, ***sîngerîndă****.* CEZ. PETRESCU, I. I 95.

Cu inima ***ticîindă*** [4]

Cu mustaţa ***mijindă*** [4].

Cu tîmplele ***zvîcninde*** [4].

Cu mîinile ***tremurînde*** *el încerca să le adune.* TOPÎRCEANU, O. II 36.

Activitate ***crescîndă****.*

Bătrînă ***suferindă****.*

Apă ***clocotindă****.*

---

[1] Cf. H. Tiktin, lucr. cit., p. 169 ; N. Drăganu, *Elemente de sintaxă a limbii romîne* Bucureşti, 1945, p. 70 ; Acad. I. Iordan, *Limba romînă contemporană*, p. 625–626.

[2] Faptul că cele mai multe gerunzii acordate din limba romînă se întîlnesc în limba scrisă nu trebuie să ne surprindă : în general, construcţiile gerunziale sînt un procedeu al limbii scrise.

[3] Din exemplul discutat la p. 86.

[4] Exemple luate din Kr. Sandfeld şi Hedwig Olsen, lucr. cit., p. 294 ; aparţin unor scriitori contemporani : Ispirescu, Brăescu, Cazaban.

*Ruini **fumegînde**.*

*Spinările . . . **aburinde** ale cailor.* DUMITRIU, P. F. 6.

*Tone de apă **spumegîndă**.* DUMITRIU, V. L. 30[1].

*Ca să nu apuce creasta **spumegîndă** a vreunui val să-l îngroape în clocotul ei.* DUMITRIU, P. F. 29[2].

După cum se vede din exemple, numai gerunziile verbelor intranzitive se pot adjectiviza, pentru că numai ele pot exprima o acțiune prezentată ca proces sub forma unui adjectiv. Gerunziile acordate nu diferă de loc de adjectivele care exprimă procese. Cu vremea poate multe din gerunziile determinative se vor acorda, fiind simțite ca adjective.

IV. CONCLUZII

Gerunziul în limba romînă este o formă verbală invariabilă care exprimă o acțiune sub formă de proces, în desfășurare, și care, în majoritatea cazurilor, are funcțiune predicativă, îndeplinește, adică, funcțiunea de predicat verbal.

Propozițiile cu gerunziu-predicat verbal (propozițiile gerunziale) sînt de cele mai multe ori dependente (atributive, completive directe și circumstanțiale : de timp, de cauză, de condiție, de concesie, de instrument, de mod și de relație).

Caracterul verbal pronunțat al gerunziului în limba romînă a făcut ca el să scape de „strînsoarea" verbului regent și să funcționeze ca predicat (secundar) al unei propoziții „independente", coordonată cu propoziția corelată.

Absența determinantelor gerunziului face ca pauza dintre propoziția gerunzială și regentă sau coordonată să se șteargă, raportul dintre cele două propoziții schimbîndu-se. Funcțiunea predicativă a gerunziului este mai puțin pregnantă, gerunziul fiind simțit ca un determinativ al verbului sau al substantivului : în primul caz circumstanțial, în al doilea atributiv.

Consecința, din punct de vedere gramatical, a funcțiunii determinative a gerunziului este adverbializarea lui (cînd determină un verb) și adjectivizarea, acordarea lui (cînd determină un substantiv). Aceasta nu vine de loc în contradicție cu spiritul limbii romîne, dimpotrivă, este evoluția ei firească. Existența gerunziului-adverb, ca și a gerunziului-adjectiv, nu vine în contradicție nici cu definiția dată de noi acestei forme a verbului. În momentul cînd gerunziul devine adjectiv (așa se întîmplă cel mai des) el încetează de a mai fi o formă verbală, fiind identic cu orice adjectiv care exprimă procese ; el devine, prin urmare, o formă nominală.

Poziția gerunziului romînesc nu este de loc slabă, cum constată unii cercetători pentru limbile romanice în general ; dimpotrivă, el este folosit din ce în ce mai mult. Preferința pentru construcțiile cu gerunziu-

[1] Pe aceeași pagină întîlnim echivalentul acestei construcții : *ținea saula în mîini la apropierea crestelor de spumă.*

[2] Nu am dat exemple din limba scriitorilor din secolul al XIX-lea tocmai pentru a ilustra frecvența gerunziilor-adjective în limba romînă actuală. Pentru secolul al XIX-lea, vezi citatele date de Gramatica Academiei R.P.R., vol. al II-lea, p. 83.

predicat verbal se manifestă, mai ales, în limba scrisă, deoarece gerunziul reprezintă un mijloc foarte suplu de a marca raporturile logice dintre propoziții. Fraza apare mai închegată, mai „strînsă”, mai concisă. Folosirea acestor construcții impune însă o bună cunoaștere a limbii. Mulțimea de raporturi pe care le exprimă gerunziul, identitatea dintre subiectul său și al propoziției regente, ca și neexprimarea subiectului-pronume în limba noastră, duc, în vorbirea neîngrijită, la echivocuri în frazele cu propoziții gerunziale. Pentru cei ce mînuiesc dibaci limba însă, construcțiile cu gerunziul constituie un mijloc gramatical și stilistic foarte util.

STUDII DE GRAMATICĂ
Vol. II, 1957

OBSERVAȚII ASUPRA PREPOZIȚIILOR ȘI LOCUȚIUNILOR PREPOZIȚIONALE ÎN LIMBA ROMÎNĂ

DE
FULVIA CIOBANU

Clasificarea prepozițiilor și a locuțiunilor prepoziționale, așa cum se prezintă în gramaticile noastre, ridică în special două probleme :

1. Clasarea prepozițiilor ca *înăuntrul, înaintea, deasupra,* provenite din locuțiuni adverbiale și din adverbe articulate. Astfel în cîteva gramatici ele sînt trecute printre prepozițiile simple, dar de obicei ele sînt considerate locuțiuni și clasate ca atare[1]. De remarcat însă faptul că în general gramaticile nu motivează trecerea într-o categorie sau într-alta[2]. Numai o analiză din punct de vedere istoric ne poate permite să vedem dacă le putem considera astăzi locuțiuni sau prepoziții simple.

2. Aspectele noi pe care le prezintă prepozițiile și locuțiunile prepoziționale sînt aproape cu totul neglijate. Astfel Gramatica Academiei R.P.R., deși studiază pe larg prepoziția, nu prezintă de loc situațiile noi. La locuțiunile prepoziționale, definite ca „expresii formate din prepoziții unite cu adverbe și cu substantive"[3], apare o contradicție evidentă între definiția aceasta, prea îngustă, și numeroasele tipuri noi pe care le întîlnim în sintaxă.

Analizînd prepozițiile și locuțiunile prepoziționale din cele două puncte de vedere expuse mai sus, în lucrarea de față am ajuns la stabilirea cîtorva categorii noi, pe care gramaticile noastre nu le-au consemnat pînă în prezent.

*

Prepozițiile simple, compuse și locuțiunile prepoziționale sînt cele trei tipuri de unelte gramaticale care îndeplinesc aceeași funcțiune grama-

---

[1] Dintre gramaticile care le consideră locuțiuni prepoziționale citez : H. Tiktin, *Gramatica romînă*, I, *Etimologia*, Iași, 1893, p. 219—220 ; Al Rosetti, și J. Byck, *Gramatica limbii romîne*, ed. a II-a, București, 1945, p. 114 ; Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 343 ș. u. ; *Limba romînă. Fonetică-Vocabular-Gramatică*, București, 1956, p. 167 ș. u. Acad. Iorgu Iordan, în *Gramatica limbii romîne*, ed. a II-a, București, 1946, p. 214, le numește p r e p o z i ț i i s u b s t a n t i v a l e, iar în *Limba romînă contemporană* [ed. a II-a, București], 1954, p. 476, p r e p o z i ț i i s e c u n d a r e.

[2] Într-o anumită măsură o face acad. Iorgu Iordan în *Limba romînă contemporană*, p. 476.

[3] Vol. I, p. 343.

ticală, ajutînd la exprimarea raporturilor de dependență dintre două părți de propoziție. Această împărțire a fost admisă în toate gramaticile limbii romîne [1].

Practic, situația se prezintă în felul următor:

Prepozițiile simple constau dintr-un singur element, de cele mai multe ori o așa-numită prepoziție primară (*în*, *între*, *întru*, *lîngă*), moștenită din latină sau, mai rar, formată în romînă prin fuzionarea a două prepoziții: *din*, *dintre*, *dintru* și altele, compuse într-o fază mai veche a limbii din prepozițiile *de* + *în*, *de* + *între*, *de* + *întru*, care ne apar astăzi ca prepoziții simple [2].

S-au numit prepoziții compuse formațiile de două sau mai multe prepoziții primare, atunci cînd gradul lor de fuziune lasă să se vadă că e vorba de două sau mai multe elemente componente: *despre*, *înspre*, *de la*, *de după* etc.

Locuțiunile prepoziționale au o componență deosebită. Ele sînt formate din mai multe elemente diferite, substantive, adverbe, însoțite de prepoziții. În totalitatea lor, aceste grupuri de cuvinte joacă rol de prepoziții.

Din prezentarea de mai sus, se poate vedea că, pînă în prezent, au fost admise de gramatici numai cîteva tipuri de prepoziții și de locuțiuni prepoziționale. Afară de prepozițiile primare și de locuțiunile prepoziționale stabilite mai sus, funcțiunea de prepoziție o pot îndeplini și alte categorii de cuvinte, la origine substantive, adjective, participii, însoțite sau nu de prepoziții.

În Gramatica Academiei R.P.R., la diferite capitole de sintaxă se vorbește de locuțiuni prepoziționale formate și din alte părți de vorbire decît cele luate în considerație la capitolul privitor la prepoziție din morfologie[3]; se vorbește de asemenea și de expresii cu care se pot construi unele complemente[4], *grație*, *mulțumită*, *datorită*, *conform* (*cu*), *potrivit* (*cu*), *privitor la*, împrumutate sau copiate, după formații asemănătoare, dintr-o altă limbă.

În gramaticile franceză, engleză, germană și rusă, este consemnată existența prepozițiilor și a locuțiunilor prepoziționale din părți de vorbire

---

[1] În alte lucrări se mai întîlnește denumirea de prepoziții compuse, pentru orice prepoziție formată din mai multe elemente (vezi W. Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes*, vol. al III-lea, Paris, 1900, p. 52).

În gramatica franceză și italiană întîlnim o situație similară cu cea din gramaticile noastre, dar împărțirea nu este destul de riguroasă: de multe ori sînt trecute la prepoziții compuse, locuțiuni.

Alte gramatici, de exemplu gramatica rusă și cea germană (*Gramatica Academiei de Științe a U.R.S.S.* și *Der grosse Duden, Grammatik der deutschen Sprache*, bearbeitet von Dr. Otto Basler, Leipzig, 1937) nu fac deosebire între prepozițiile compuse și locuțiuni; în prima întîlnim clasificarea în prepoziții simple, adverbiale, pronominale și verbale, iar în cea de-a doua în simple, derivate (adverbiale, substantivale, verbale etc.) și compuse.

Gramatica engleză (vezi M. Ganshina și N. Vasilevskaya, *English Grammar*, Moscova 1953) împarte prepozițiile în: simple, compuse (ținînd seama de situația de la originea lor: *within*, *out of*, *into*, *throughout*), participiale și locuțiuni (phrase prepositions).

[2] Vezi Al. Rosetti, *Istoria limbii romîne*, vol. al VI-lea, București, 1946, p. 27.

[3] Vol. al II-lea, p. 136, 141, 144, 145.

[4] Ibidem, p. 138.

foarte variate. De multe ori gruparea locuțiunilor prepoziționale și a prepozițiilor se face ținîndu-se seama de categoria gramaticală căreia îi aparține cuvîntul folosit cu valoare de prepoziție. În engleză și rusă se admite existența prepozițiilor participiale sau verbale: *during*, *regarding*, *concerning* [1]; включая, исключая, несмотря на[2]. În limba franceză, participiile și adjectivele cu valoare de prepoziție sînt trecute într-o categorie specială a prepozițiilor, și anume la d e r i v a ț i a i m p r o p r i e[3]. Clasîndu-le astfel, gramatica face o deosebire netă și justificată între prepozițiile propriu-zise și cele formate prin schimbarea categoriei gramaticale. Această diferențiere se impune și pentru romînă, cu atît mai mult cu cît categoria este nouă, pe cîtă vreme în franceză ea constituie o moștenire din latină. Cu privire la toate limbile romanice Meyer-Lübke, în *Grammaire des langues romanes*, spune: „afară de prepozițiile compuse și de adverbe, mai pot da naștere la prepoziții noi, substantive, participii, pronume și chiar conjuncții"[4].

Am lăsat la urmă categoria prepozițiilor din adverbe articulate: *îndărătul*, *înapoia*, *înaintea*, *împrejurul*, *împotriva* etc. Deși se prezintă astăzi ca o unitate, ca un adverb articulat, cele mai multe dintre ele sînt la origine locuțiuni prepoziționale, provenite din locuțiuni adverbiale (afară de *îndărătul*, care este un adverb articulat, moștenit din latină — *in-de-retro* —, celelalte sînt formate dintr-o prepoziție și un adverb articulat sau un substantiv articulat: *în* + *apoia*, *în* + *aintea* etc.). Din punct de vedere formal, diferența dintre ele și prepoziție a dispărut, deoarece elementele componente ale locuțiunii s-au sudat, probabil din cauza frecvenței cu care erau folosite aceste locuțiuni și din cauza vechimii lor, iar astăzi ne apar ca o unitate, ca un cuvînt unic. De altfel deseori se întîmplă ca elementele unei locuțiuni să se sudeze, dînd naștere unui singur cuvînt. Adjectivul *cumsecade* e format din locuțiunea *cum se cade*, *cuminte* din *cu minte* (*om cu minte*), iar conjuncția *fiindcă* din verbul *fiind* și conjuncția *că*.

Definind locuțiunea prepozițională ca *un grup de două sau mai multe cuvinte, care prezintă o unitate de sens și îndeplinește rol de prepoziție*[5], înseamnă că în nici un caz adverbele articulate nu mai pot fi considerate astăzi locuțiuni prepoziționale. Unitatea lor formală este, cred, cel mai puternic argument din acest punct de vedere.

O deosebire, considerată de gramaticile noastre esențială, între locuțiuni și prepoziții este aceea a modului diferit în care se construiesc. Pe cîtă vreme prepozițiile se construiesc de obicei cu acuzativul și numai în mod excepțional cu genitivul și dativul, locuțiunile prepoziționale se pot construi fie cu acuzativul, fie cu genitivul[6]. În ce privește prepoziția, limba

---

[1] M. Ganshina și N. Vasilevskaya, lucr. cit., p. 251.
[2] *Gramatica Academiei de Științe a U.R.S.S.*, vol. I, p. 658.
[3] *Gramaire Larousse du XX-e siècle*, Paris, 1936, p. 390.
[4] Vol. al III-lea, p. 480.
[5] Este definiția pe care o dau locuțiunii toate manualele. În privința u n i t ă ț i i d e s e n s vezi și Florica Dimitrescu, *Componența locuțiunilor verbale în limba romînă*, în *Studii de gramatică*, vol. I, 1956, p. 37.
[6] Vezi Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 344 și *Limba romînă. Fonetică-Vocabular-Gramatică*, București, 1956, p. 170—171.

romînă a moştenit situaţia aceasta din latina tîrzie, unde toate prepoziţiile au ajuns să se construiască cu acelaşi caz, probabil acuzativul [1]. În textele vechi, întîlnim chiar adverbul *drept* folosit cu valoare de prepoziţie şi construit totdeauna cu acuzativul :

Derept chinul mişeilor şi suspirarea measerilor acmu înviu. PSALT. SCH. 32 [„pentru”].

În limba de astăzi îl întîlnim, de exemplu, în expresia : *Mi s-a pus soarele drept inimă* [”la„].

Alteori construcţia adverbului cu acuzativul este sporadică, ca în cazul lui *prejur* (= *împrejur*), care apare de obicei sub forma sa articulată, construit cu genitivul :

Care semn trăieşte şi pînă astăzi în ţeara Moldovei şi la Maramureş, de se cehluiesc prejur cap. URECHE, în LET. I (Apendix I) 3.

Şi au zăbovit turcii pregiur cetatea Beciului. NECULCE, CR. I 90.

Folosirea cu valoare de prepoziţie a adverbelor articulate a dus la crearea unei categorii de prepoziţii construite cu genitivul. Cînd în secolul trecut a intrat în limbă prepoziţia *contra* (terminată în *a*, ca *împotriva*, *înapoia*), a fost construită cu genitivul, întărind astfel categoria prepoziţiilor construite cu genitivul, printre care se numără şi *asupra* [2]. Acest lucru ne arată că în limba actuală prepoziţiile nu se mai construiesc cu un singur caz — de aceea cazul nu intră în definiţia prepoziţiei ; ceea ce interesează este funcţiunea pe care o îndeplinesc ele, raportul sintactic de subordonare pe care-l exprimă.

Prepoziţiile formate prin schimbarea categoriei gramaticale se construiesc de obicei cu dativul. După cum am arătat mai înainte, ele reprezintă un tip cu totul deosebit de prepoziţiile propriu-zise, cu care au comună numai funcţiunea gramaticală, fapt pentru care cred că n-ar mai comporta discuţie din punctul de vedere al cazului. Dar dacă, neţinîndu-se seama de acest lucru, se aduce şi aici aceeaşi obiecţie, trebuie să se aibă în vedere că prepoziţia *asupra* se poate construi cu dativul pronumelui personal (*asupră-mi*), fiind socotită, cu toate acestea, prepoziţie.

În sfîrşit, o altă diferenţă între prepoziţii şi locuţiunile prepoziţionale este aceea a valorii lor lexicale. Gramatica Academiei R.P.R., ocupîndu-se de această problemă, subliniază că locuţiunile prepoziţionale au o valoare lexicală destul de puternică, pe cînd valoarea lexicală a prepoziţiilor propriu-zise este mult mai slabă [3]. În acelaşi loc se mai arată că nu toate prepoziţiile se prezintă la fel din punctul de vedere al valorii lor lexicale. Afirmaţia este pe deplin justificată : astfel, de exemplu, *lîngă*, *fără*, *către*, la origine adverbe, îşi păstrează în mai mare măsură valoarea lexicală faţă de *cu*, *în* şi *de*, care în latină erau de asemenea prepoziţii. Pe aceeaşi treaptă cu prepoziţiile din prima categorie se află, în privinţa valorii lor lexicale, adverbele articulate : *deasupra* „peste”, *îndărătul* „după”, *împotriva* „contra” etc. Sub acest aspect ele nu se mai deosebesc de prepoziţiile propriu-zise.

În ce priveşte prepoziţiile formate prin schimbarea categoriei gramaticale (*graţie*, *conform*, *mulţumită* etc.), este adevărat că ele păstrează va-

[1] Vezi W. Meyer-Lübke, lucr. cit., vol. al II-lea, Paris, 1895, p. 29.
[2] Vezi p. 96.
[3] Vol. I, p. 345.

loarea lexicală a părţilor de vorbire de la care derivă şi nu pot fi puse pe acelaşi plan cu prepoziţiile propriu-zise. Gramaticile franceză, engleză, germană, rusă nu ezită însă pentru acest motiv să le treacă printre prepoziţii, iar Meyer-Lübke, în *Grammaire des langues romanes* [1], nu ridică problema sensului atunci cînd trece printre prepoziţiile franţuzeşti pe *durant, pendant, suivant* etc., iar printre cele italieneşti pe *durante, pendente, mediante* etc.

În locuţiuni, elementele constitutive îşi menţin valoarea lor lexicală în măsură mai mare sau mai mică, potrivit cu vechimea şi frecvenţa folosirii locuţiunilor. Unitatea de sens este mai puternică, de exemplu, în cazul lui *faţă de, în preajma, în faţa*, în comparaţie cu *din cauza, din pricina, sub raportul, cu excepţia*. Există cazuri cînd ezităm între locuţiune şi substantivul obişnuit, construit cu prepoziţie.

Substantivul *mijloc* [2], cu sensul originar „locul din centru", apoi „calea de mijloc", se foloseşte destul de des în combinaţii cu diferite prepoziţii, formînd locuţiuni prepoziţionale. Sensul lui propriu apare în citatele următoare:

Sultan Suleiman ... au ales ***mijlocul****: nice aşa apreg cum au zis paşa de Beligrad, nice cum au zis ceialalţi.* NICOLAE COSTIN în LET. I (Apendix VIII) 49.

Bate tu marginile,
Eu să bat ***mijloacele****.* ALECSANDRI, P. P. 146.

Dar în cazurile următoare:

În iad, ***pre mijloc de*** *draci urîţi.* VARLAAM, CAZ. 283.

Ianăş Crai, îmblînd ***la mijlocul*** *lor, i-au împăcat.* URECHE în LET. I. 160.

Boieri şi popor luară pe osîndit ***în mijlocul*** *lor.* BĂLCESCU, M. V. 30,

trebuie să vedem o locuţiune prepoziţională, care constituie un tot ca valoare şi ca sens („între", „printre"). Este însă discutabilă construcţia din următorul citat, trebuind trecută mai curînd la sensul propriu al substantivului decît la locuţiuni prepoziţionale:

În mijlocul *pieţei se înălţa cam pînă la doi metri un adevărat monument de sticlă.* BASSARABESCU, S. N. 24 [„în partea de mijloc, în locul din centru"].

Cîteodată, unitatea de sens a locuţiunii este atît de puternică, încît poate introduce un substantiv sinonim cu cel din locuţiune:

În faţa [„înaintea"] *obrazului tău era oglinda.* DA, s. v. *faţă*.

Cătaţi-o-n cleştele capului,
În faţa obrazului,
În genele ochilor. MARIAN. D. 5.

Avînd în vedere cele expuse pînă acum, prepoziţiile simple se pot clasifica în modul următor:

1. prepoziţii primare, moştenite sau împrumutate;
2. prepoziţii provenite din adverbe articulate;

---

[1] Vol. al III-lea, p. 482–484.
[2] Citatele au fost luate în mare parte din Tiktin, DRG şi DA.

3. prepoziţii rezultate prin schimbarea categoriei gramaticale.

De prima categorie, ale cărei particularităţi sînt bine cunoscute, nu mă voi mai ocupa în lucrare. Mai multă discuţie comportă fiecare din celelalte categorii.

Prepoziţiile provenite din adverbe articulate: *înaintea*, *dinaintea*, *înapoia*, *îndărătul*, *dindărătul*, *împotriva* etc., numite de acad. Iorgu Iordan, în *Limba romînă contemporană*[1], prepoziţii secundare, nu se deosebesc astăzi de celelalte prepoziţii decît prin faptul că au articol şi se construiesc cu genitivul.

Legătura dintre prepoziţii şi adverbe este un lucru bine cunoscut. Încă în indoeuropeană, datorită poziţiei lor în propoziţie, pe lîngă raporturile adverbiale ale unui verb, adverbele au ajuns să exprime şi raporturile dintre un nume şi determinantul lui, devenind astfel prepoziţii [2]. Procesul s-a continuat şi în limba latină, unde încă dintr-o epocă timpurie existau adverbe care puteau fi folosite şi ca prepoziţii [3]. Unele dintre aceste adverbe au fost păstrate în limbile romanice numai ca prepoziţii: *foras*, *insuper*, *versus*, *subtus*, *illac* etc. [4]. O situaţie asemănătoare întîlnim şi mai tîrziu în limbile romanice, la unele cuvinte care, stînd pe lîngă un verb, sînt adverbe, iar pe lîngă un nume devin prepoziţii [5]. În limba romînă, numai în cazuri excepţionale adverbele s-au construit cu substantivele, fără nici un intermediar, ca în latină [6].

Pentru a putea fi legat de substantivul pe lîngă care era aşezat şi faţă de care juca rol de prepoziţie, adverbul pe de o parte a primit articol, fapt care dovedeşte că din punct de vedere morfologic era considerat ca un substantiv determinat de alt substantiv, iar pe de alta a fost întovărăşit de prepoziţii, mai ales de prepoziţia *de*. Acest ultim procedeu este şi cel mai vechi; el a apărut în perioada latinei tîrzii şi s-a păstrat în toate limbile romanice: *foris* sau *foras de* (*exeuntes foras de domo*; *foras de ipso monasterio*) > rom. *afară de*, it. *fuor di*, sp. *fuera de*, fr. *hors de* [7]. Ulterior s-au putut forma şi în limbile romanice construcţii de acest fel, pe baza tiparului existent. Multe dintre locuţiunile asemănătoare pe care le întîlnim în limbile romanice sînt însă formaţii independente.

Procesul articulării adverbelor trebuie considerat anterior secolului al XVI-lea, deoarece în cele mai vechi traduceri romîneşti articularea adverbului este un fapt obişnuit. Articolul adverbelor folosite cu valoare de prepoziţie trebuie pus pe aceeaşi treaptă cu prepoziţia *de* din celelalte locuţiuni prepoziţionale. El se datoreşte faptului că un număr foarte mare de locuţiuni prepoziţionale sînt provenite din locuţiuni adverbiale construite

---

[1] P. 476.

[2] R. Kühner, *Ausführliche Grammatik der lateinischen Sprache*. Zweiter Band, Hanovra 1878, p. 418; vezi şi Stolz-Schmalz, *Lateinische Grammatik*, *Laut- und Formenlehre*, *Syntax und Stilistk*, bearbeitet von M. Leumann und J. Hofmann, München, 1928, p. 494.

[3] O. Riemann, *Syntaxe latine*, Paris, 1890, p. 186—187.

[4] W. Meyer-Lübke, lucr. cit., vol. al III-lea, p. 210.

[5] Id. ib., p. 249—250.

[6] Vezi discuţia de mai sus, p. 94.

[7] W. Meyer-Lübke, lucr. cit., vol. al III-lea, p. 306; E. Bourciez, *Éléments de linguistique romane*, Paris, 1930, p. 264.

dintr-o prepoziție și un substantiv (*în față — în fața*; *în dos — în dosul*), care, conform regulilor limbii romîne, se articulează cînd este urmat de un atribut în genetiv sau de un adjectiv posesiv. În felul acesta, adverbul din locuțiune a ajuns să fie și el simțit ca un substantiv [1].

După modelul unor locuțiuni prepoziționale ca: *în jurul, în fața, în mijlocul, în dosul*, articolul s-a generalizat la toate locuțiunile prepoziționale formate dintr-o prepoziție și un adverb, sau la prepozițiile formate dintr-un adverb: *înapoia, dedesubtul, îndărătul.*

Cu timpul, unele dintre aceste locuțiuni prepoziționale, în același timp și locuțiuni adverbiale, s-au sudat. Locuțiunile adverbiale au devenit adverbe, iar cele prepoziționale, prepoziții simple (*înapoi* < *în* + *apoi*, *împotrivă* < *în* + *potrivă*).

Este posibil ca analogia adverbelor și a locuțiunilor adverbiale, cu valoare de prepoziție, cu locuțiunile prepoziționale substantivale să fi fost mult ajutată și de faptul că prepoziția *de*, care se întrebuința ca element de legătură între adverb și cuvîntul următor — de cele mai multe ori un substantiv —, se folosea în egală măsură încă din latină pentru a exprima genitivul. De exemplu *corium de tauro* a înlocuit progresiv construcția *tauri corium* [2].

În textele din secolul al XVI-lea, genitivul *casa de domnul, cale de cetate* mai poate fi încă întîlnit alături de genitivul flexionar. O. Densusianu [3] arată că această construcție este frecventă în textele din secolul al XVI-lea, în special în legătură cu *pre* (*pren, în*) *mijloc de*:

Atunce stătu Pavel ***priîn mijloc de*** *ei și zise.* Cod. Vor. 88.

Tremiseși izvoare în balte, ***pre mijloc de*** *codri trec ape.* Psalt. Sch. 336,

alături de construcția cu articol: *în* (*din*) *mijlocul*:

Deci zise voinicilor se desciîngă și se-l rapă el ***diîn mijlocul*** *lor.* Cod. Vor. 50.

Aceasta trebuie interpretată în sensul că în cazul locuțiunilor prepoziționale asimilarea s-a făcut mai greu.

---

[1] G. De Poerck și L. Mourin, în articolul *Réfléxions sur les prépositions* in *et* ad *dans quelques textes romans*, în *Vox Romanica*, 1954, 13. Band, nr. 2 (iulie 1953 — iunie 1954), p. 300—304. explică articolul feminin din adverbele articulate *înaintea* și *deasupra* prin prepoziția *a*, provenită din latinescul *ad*. Într-un adverb ca *înaintea*, inițial *a* nu reprezenta altceva decît prepoziția *a*. Mai tîrziu prepoziția a fost simțită ca un articol hotărît feminin singular, ceea ce presupune, după cum arată autorii. că adverbul era și el simțit ca un substantiv comun. Astfel se justifică și apariția articolului masculin într-un caz ca *dedesubtul*.

Ținînd seama de faptul că *ad*, ca și *de*, intra în componența locuțiunilor prepoziționale în latina tîrzie, interpretarea prepoziției *a* ca articol feminin era posibilă, dar, după părerea mea, articularea ar fi avut loc chiar dacă nu intervenea confuzia prepoziției cu articolul deoarece apariția articolului a fost dictată, după cum recunosc autorii înșiși, de o anumită situație sintactică, potrivit căreia adverbul era privit ca un substantiv.

La explicația pe care o dau cei doi autori s-ar putea aduce și următoarea obiecție: este probabil ca prepoziția *a*, ca și *de*, să se fi folosit nu numai alături de adverbe cu terminație de substantive feminine, ci și alături de adverbe cu terminație de substantive masculine. S-ar fi putut spune **îndărăt a*, ca și *înaintea*. Astfel de adverbe ar fi împiedicat într-o oarecare măsură confuzia cu substantivele feminine.

[2] E. Bourciez, lucr. cit., p. 100—101.

[3] *Histoire de la langue roumaine*, vol. al II-lea, Paris, 1938, p. 143.

Prin analogie cu situația substantivelor din locuțiunile prepoziționale, unele dintre adverbe au început să se articuleze și ele, iar forma cu prepoziția *de* a fost simțită ca învechită față de cea articulată :

Mai pre lesne iaste cămilei **pren lăuntru de** *urechile acului a trece* CORESI, C_2 435.

Că se luo mare cuviință a ta **pre asupră de** *ceriu.* PSALT. SCH. 19.

Și ce veți semăna semănătura voastră o vor mînca vrăjmașii voștri. **Asupră de** *aceea voi întoarce fața mea în aleanul vostru.* La TIKTIN, DRG.

[*Păsări*] *căzură* **împrejur de** *sălașele* lor. CORESI, PS. 211.

Pîlcuiră-se îngerii domnului **împrejur de** *ceia ce se tem dins.* CORESI, PS. 83.

Aduse găteaje uscate **dèmprejur dè** *besearecă.* CUV. BĂTR. I 380.

dar :

Taire ești doamne și deadevărul tău **împregiurul** *tău.* PSALT. SCH. 287.

Și **diînpregiurul** *locului acestuia era 500 sate.* COD. VOR. 98.

Forma nearticulată a lui *asupra* din locuțiunea *asupră de* care apare în citatele de mai sus constituie forma originară a adverbului, obișnuită în textele vechi. Alături de această locuțiune, cu aceeași valoare de prepoziție, se folosea și adverbul cu formă articulată. El a înlocuit treptat locuțiunea prepozițională *asupră de.* Forma articulată *asupra* s-a impus și adverbului [1].

Din cele arătate mai sus rezultă că între adverbele articulate și cele construite cu prepoziția *de* există o serie de asemănări, un paralelism, care însă nu ne împiedică să le trecem pe primele în categoria prepozițiilor simple, deoarece ele reprezintă astăzi un singur cuvînt, realizat fie prin articularea adverbului, fie prin sudarea elementelor locuțiunii prepoziționale.

Trecînd la prepozițiile formate prin schimbarea categoriei gramaticale, se impune de la început observația că acestea sînt formații, în marea lor majoritate, noi și puțin numeroase. Astfel se pot forma prepoziții de la substantive (*mulțumită, datorită, grație*), de la adjective (*conform, contrar*) și de la verbe (*exceptînd, potrivit*).

Mulțumită, datorită și *grație* introduc un complement circumstanțial instrumental (uneori cu nuanță cauzală) [2] și au sensul „prin, cu ajutorul" :

Mulțămită *puternicei ocrotiri a lui Mihai Sturdza, privilegiul de ziar se dădu în Moldova lui Asachi.* IORGA, I. L. I 114.

Într-o iarnă, **mulțămită** *unui om de inimă ... izbutise să intre în corpul privilegiat al hamalilor de la gară.* COCEA, F. SL. 8.

Uite unde am ajuns **datorită** *ție* ! GRAMATICA ACADEMIEI R.P.R., II 138.

Datorită *unor foi de învălit marfa... am descoperit versiunea cea bună a acestei povestiri.* SADOVEANU, D. P. 10.

---

[1] TIKTIN, DRG s.v. *asupra* ; DA consideră posibilă și analogia cu celelalte adverbe terminate în *-a*.

[2] Vezi *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. al II-lea, p. 138, și *Limba romînă. Fonetică-Vocabular-Gramatică*, p. 221.

Punctul de plecare al prepoziției *mulțumită* trebuie văzut în substantivul *mulțumită*, din exemplele de mai jos:

Psalomul acesta să aducă dar de ***mulțămită*** *lui dumnedzeu.* DOSOFTEI, PS. 88.

Să cîntați în besearecă ***mulțămită*** *lui dumnedzău.* VARLAAM, CAZ. 337.

De la expresia *a face, a da, a aduce mulțumită domnului* (sau *lui dumnezeu*), s-a ajuns la *mulțumită domnului*, în care *mulțumită* înseamnă mai întîi „slavă”, ca în următorul citat:

Mulțumită domnului *părinții noștri aveau de unde; căci sărăcia nu se oploșise încă la ușa lor.* CREANGĂ, A. 103,

apoi „cu ajutorul” mai întîi „al domnului” și de aici, izolat și folosit în orice construcție, „cu ajutorul, prin ...”. Este ușor de presupus că *datorită* s-a format prin analogie cu *mulțumită*, avînd același sens. Cazul dativ, cu care se construiesc, se explică prin dativul cu care se construiesc verbele *a face, a da, a aduce* (*cuiva mulțumită*).

În limba literară s-a răspîndit prepoziția neologică *grație*, o traducere a locuțiunii franțuzești *grâce à*. Larga ei folosire se explică prin sinonimia de sens cu *datorită* și *mulțumită*, ca și prin faptul că se construiește cu dativul, ceea ce o apropie și mai mult de ele.

Grație *ei i-a revenit inspirația poetică.* REBREANU, R. I 209.

Conform și *contrar*, create probabil de asemenea după modele franțuzești, introduc, de cele mai multe ori, complemente circumstanțiale de mod.

Grupa, printr-o asiduă lucrare, toate acele varii elemente, ***conform*** *planului.* ODOBESCU, II 403 [„după”].

Conform *cererii dvs.* TIKTIN, DRG, s. v. *conform* [„în conformitate cu, potrivit”].

Contrar *obiceiului meu.* DA s. v. *contrar* [„împotriva, contra”].

Prepozițiile derivate de la verbe pot introduce complemente circumstanțiale de mod și atribute:

Toți au venit, ***exceptînd*** *șeful* [„cu excepția, fără, afară de”].

Perfecționarea înțelegerei și a simțimîntului omenesc, ***potrivit*** *legei divine.* Bălcescu, M. V. 4 [„după”].

Locuțiunile prepoziționale se pot clasifica în modul următor:

1. locuțiuni prepoziționale din adverbe cu prepoziții;
2. locuțiuni prepoziționale din substantive cu prepoziții;
3. locuțiuni prepoziționale din verbe cu prepoziții;
4. locuțiuni prepoziționale din adjective cu prepoziții;
5. locuțiuni prepoziționale care nu intră în nici una din categoriile de mai sus.

Să vedem cum se prezintă situația fiecăreia dintre categoriile de locuțiuni amintite mai sus.

1. Locuțiunile prepoziționale formate din prepoziții și adverbe prezintă două situații diferite:

a. Locuțiunea este formată dintr-o prepoziție și un adverb articulat, după care urmează genitivul unui substantiv sau un adjectiv posesiv: *de dinaintea, de dimprejurul, de dindărătul, pe dindărătul, în preajma, în josul, în afara,* (*pe*) *din afara, în susul,* (*pe*) *din susul,* (*pe*) *din josul.*

Posibilitățile de combinare a prepozițiilor cu adverbe sînt nenumărate, prepozițiile aducînd de cele mai multe ori o precizare nouă sensului pe care îl are adverbul : *dinaintea* înseamnă „din fața", *pe dinaintea* „prin fața".

Lipsești ***dinaintea*** *mea, spînule* ! CREANGĂ, P. 277.

Domnița trecu ***pe dinaintea*** *fratelui care păzea ușa.* SADOVEANU, Z. C. 217.

Legătura dintre această categorie de locuțiuni și prepozițiile formate din adverbe articulate este foarte strînsă, deoarece, după cum am arătat în capitolul respectiv, cele mai multe dintre aceste adverbe articulate sînt la origine locuțiuni prepoziționale formate dintr-o prepoziție și un adverb articulat, avînd în prezent o formă unitară, cu adverbul și prepoziția sudate. Foarte apropiate din acest punct de vedere sînt locuțiunile prepoziționale *în afara* și *în preajma*, ale căror elemente prezintă o unitate de sens destul de mare.

b. Locuțiunile prepoziționale formate din adverbe precedate sau nu de prepoziții și urmate de o prepoziție sînt : *înainte de, afară de, îndărăt de, alături de, aproape de,* (*pe*) *departe de, dinainte de, dincoace de,* (*de*) *dincolo de, aproape de, împreună cu, alături cu, afară din, pînă dincolo peste* și altele. Posibilitățile de combinare cu prepoziții sînt nenumărate.

Dincoace de *sat ei deteră peste o ceată de husari unguri.* BĂLCESCU, M. V. 494.

Hotelul Mărăști se numise ***înainte de*** *război Plevna.* BASSARABESCU, S. N. 23.

Și cînd mergea pe drum, nădragii mergeau ***alăturea cu*** *drumul.* CREANGĂ, P. 148.

Legătura dintre adverb și elementul pe care îl introduce locuțiunea o face de cele mai multe ori prepoziția *de*.

Este demn de remarcat faptul că *de* a rămas în limba romînă, ca și în celelalte limbi romanice, prepoziția folosită de obicei ca element de legătură în cazul locuțiunilor prepoziționale, valoarea ei neputînd fi definită. Dintre celelalte prepoziții amintesc pe *a, cu, la, peste, din,* dar numărul locuțiunilor construite cu aceste prepoziții este relativ mic.

Prepoziția *a*, despre care Meyer-Lübke[1] arată că este singura care s-a păstrat în limbile romanice alături de *de* ca element de legătură al locuțiunilor prepoziționale, în limba romînă nu apare decît împreună cu *de*, înaintea infinitivelor, înaintea unui numeral sau a unui pronume nehotărît :

Mirosul... ***în loc de a*** *face bine, ar fi adus ameţală.* CONACHI, P. 268.

Într-acea vreme ieșit-au hatmanul Velicico cu puțintea oaste... ***împotriva a*** *multe podgheazuri leșești.* NECULCE, CR. I 116.

Spre deosebire de aceste prepoziții, toate celelalte își păstrează sensul și de aceea nu se pot combina decît cu anumite substantive sau adverbe. Prepoziția *cu* nu poate sta, de exemplu, decît pe lîngă substantive sau

---

[1] Lucr. cit., vol. al III-lea, p. 306.

adverbe care exprimă ideea de asociație, de comparație, de relație etc., pe care le-ar putea exprima și ea singură : *împreună cu, laolaltă cu, față cu.*

Domnind țara Iliaș-vodă ***împreună cu*** *frate-său Ștefan-vodă.* URECHE, în LET. I 111.

Proletariatul ..., ***în alianță cu*** *țărănimea muncitoare, a sfărîmat puterea economică și politică a moșierimii.* REZ. HOT. 88.

Cît mă simțeam de mic ***în asemănare cu*** *băietul.* NEGRUZZI, I 6.

Veți plăti cu capul obrăznicia ce ați întrebuințat ***față cu*** *mine.* CREANGĂ, P. 263.

Prepoziția *la* ca element de legătură se folosește rar în locuțiuni, și anume în locuțiunile prepoziționale construite cu adjective postverbale sau cu substantive abstracte verbale, ale căror verbe corespunzătoare se construiesc în mod obișnuit cu această prepoziție : *cu privire la, privitor la, referitor la, relativ la,* ca și *privesc la, mă refer la* etc.

Sporadic se mai folosesc și alte prepoziții : *peste, din,* (*pînă dincolo peste, afară din*), la a căror folosire s-a putut ajunge prin îmbinarea unei locuțiuni adverbiale cu prepoziția unui complement [1].

Eu sînt domnul dumnezeul vostru cela carele pre voi am adus ***afară deîn*** *Eghipet.* GASTER, CR. I. 4.

Atît era de cuprins, de s-au umplut munții : Hălăuca, Piatra lui Iepure, Bărnariul, Cotnărelul și Boampele ***pînă dincolo peste*** *Pătru-vodă, de turmele și tamazlîcurile lui.* CREANGĂ, A. 19.

2. Locuțiunile prepoziționale formate din substantive și prepoziții sînt în foarte multe privințe asemănătoare cu cele formate din prepoziții și adverbe.

a. Și în cazul locuțiunilor prepoziționale substantivale întîlnim o categorie formată dintr-o prepoziție și un substantiv articulat : *în locul, în urma, în privința, în lipsa, în fața, în rîndul, prin mijlocirea, din pricina, din partea* sau altele mai noi : *în interesul, din cauza, cu excepția, sub raportul.*

Astfel îmbărbătați, ei năvăleau unul împotriva a zece ***prin mijlocul*** *vrășmașilor.* BĂLCESCU, M. V. 26.

Văzînd cearta iscată între tata și mama ***din pricina*** *mea, a zis.* CREANGĂ, A. 18.

Se trămise apoi și soli atît ***din partea*** *împăratului, cît și dintr-a electorilor de Brandenburg și de Saxonia.* BĂLCESCU, M. V. 38.

Dintre locuțiunile cu o formă învechită întîlnim pe *dė fața* (astăzi *din fața*) :

De fața *celui bătrîn să te scoli* ! BIBLIA 1688, 85 în DA s. v. *față* [,,dinaintea"] ;

în aleanul și *de-aleanul* ,,împotriva, contra", astăzi folosită regional în Moldova și Transilvania :

Au putem sta ***de-aleanul*** *voiei lui dumnezeu* ? PALIA (1582), 212 ;

de rîndul ,,de, despre, referitor la, pentru" :

Ne-ați dat a ști ***de rîndul*** *munților.* ROSETTI, B. 27.

Și așijdere ne rugăm domniilor-voastre ***de rîndul*** *lui, Tănas[e] de la noi.* ROSETTI B. 30.

---

1 Vezi W. Meyer-Lübke, lucr. cit., p. 252, și DA s.v. *afară.*

Iată și cîteva exemple de locuțiuni noi :

Voi îndeplini cu cea mai mare plăcere datoria... de a însemna pe harta țării toate localitățile interesante **sub raportul** *istoric.* ODOBESCU, II 159.

Istoricii, **cu excepția** *lui Xenopol, admit cu toții originea bizantină a vornicului nostru.* BUL. COM. IST. V 75.

Substantivul din unele locuțiuni prepoziționale, anume cele în componența cărora intră prepoziția *de-a* (învechit și regional *a, din-a* sau *na*) și *la* prezintă aceeași formă articulată și ca locuțiuni adverbiale : *la stînga, la dreapta, de-a stînga, de-a dreapta, de-a curmezișul, de-a lungul.*

Trei pași **la stînga**, *linișor,*
Și alți trei pași **la dreapta** *lor.* COȘBUC, B. I. 21.

Ca un păstoriu aleage oile deîn capre. Și va pune oile **de-a dreapta** *lui, iară caprele* **de-a stînga**. GASTER, CR. I 18.

b. Locuțiunile formate dintr-unul sau mai multe substantive legate de elementul următor printr-o prepoziție, în special *de* (vezi mai sus p. 100—101) : *față de, în loc de, în timp de, din afund de, în materie de, în apropiere de, din cauză de, cu chip de, la fel cu, în rînd cu, în acord cu, în alianță cu, cot la cot cu, cu privire la* etc.

În loc de *slugi, dracii-l trag în munci ;* **în loc de** *urșenice, cu pară de foc îmbrăcat ;* **în loc de** *bucurie, suspini și plînsuri.* VARLAAM, CAZ. 284.

Haidar-Pașa este numele unui cîmp lat și frumos ce se găsește în Asia... **în față cu** *Stambulul.* ALECSANDRI, P. P. 109.

Colonia romană, **în vreme de** *160 ani, ajunse într-o stare foarte înfloritoare.* BĂLCESCU, M. V. 6.

Constantin avea nu numai aerul, dar pe jumătate și dreptul unui soldat îngăduit **din cauză de** *boală.* GALACTION, O. I 142.

3. Locuțiunile prepoziționale din verbe sînt de două feluri : din gerunzii și din participii.

Sub influența altor limbi, în special a francezei, în care gerunziul poate fi folosit uneori cu valoare de prepoziție, în limba romînă contemporană, gerunziul, singur sau urmat de o prepoziție, a căpătat și el acest rol : *exceptînd, începînd cu.*

Începînd cu *secolul al XX-lea, capitalismul intră în faza sa imperialistă* [„cu, din"].

În limba veche întîlnim în Psaltirea Scheiană construcții asemănătoare :

Nu e dumnezeu alt **alegînd de** *mine.* PSALT. SCH. 497. [„afară de"].

Că nu e sfînt și nu e derept ca zeul nostru, și nu e sfînt **trecînd de** *tine.* PSALT. SCH. 498 b [„afară de"].

În aceste locuțiuni, sensul verbului slăbește într-o oarecare măsură, putîndu-se face echivalența cu alte prepoziții și locuțiuni prepoziționale. Pe primul plan stă funcțiunea de a introduce o parte de propoziție (*începînd cu*, de exemplu, introduce un complement circumstanțial de timp).

Locuțiunile prepoziționale din participii se construiesc de asemenea cu prepoziții, de cele mai multe ori cu *de*: *ales de*, *osebit de* (învechite), *deosebit de*, *potrivit cu*:

Acel fel de oaste este tot în hier, temeinică oaste foarte și neînfrîntă, **ales de** *oștile cum sînt ale noastre și muntenești.* COSTIN, LET. 20 [„spre deosebire de"].

Mihai, **potrivit cu** *hotărîrea luată, se gîndi a dobîndi ajutor și din alte părți.* BĂLCESCU, M. V. 49.

După cum se vede din exemplele de mai sus, în locuțiuni participiul devine invariabil, păstrîndu-se întotdeauna aceeași formă, fără referire la o parte de propoziție [1]. Nu pot fi considerate locuțiuni participiile (*ne*)*întovărășit*, (*ne*)*însoțit*, construite cu prepoziția *de*, așa cum susține Gramatica Academiei R.P.R. [2], dînd următorul citat:

Întovărășit de *jandarmi și de toți privitorii, cu muzică înainte sunînd marș, Meleli intră în oraș.* NEGRUZZI, I 43.

Este evident că: *Meleli, întovărășit de jandarmi, intră...* înseamnă „Meleli, care era întovărășit de jandarmi" (fem. ar fi fost *întovărășită*), în realitate fiind vorba nu de o locuțiune prepozițională care introduce un complement sociativ, ci de un complement de agent.

Punctul de plecare al locuțiunii prepoziționale *potrivit cu* trebuie văzut în construcțiile în care participiul este nume predicativ (*Să-i zici Păsări-Lăți-Lungilă, mi se pare că* **e mai potrivit cu** *năravul și apucăturile lui.* CREANGĂ, P. 245), de unde s-a putut ajunge la situații în care *potrivit* (*cu*) a fost izolat, mai ales în construcții participiale la începutul frazei, unde nu s-a mai simțit clar la cine se referă.

4. Cele mai obișnuite locuțiuni prepoziționale din adjective sînt: *conform cu*, *privitor la*, *relativ la*, *referitor la*, *asemănător cu*. Ca și locuțiunile prepoziționale din verbe, cu care au multe puncte comune, aceste locuțiuni sînt, de cele mai multe ori, create după un model străin (*conform cu* = fr. *conformément à*; *relativ la* = fr. *relativement à* — în franceză adverbe).

Melomanii claxonului sînt însă rari **relativ la** *masa șoferilor.* La I. IORDAN, *Limba romînă actuală* (ed. a II-a, București, 1947), 37.

S-a pierdut dosarul cu procesele **relativ la** *fraudele sale* (în DA manuscris s. v. *relativ*).

Ca și în cazul verbelor, adjectivele din locuțiuni au o formă invariabilă [3]. Pentru a ajunge la folosirea invariabilă a adjectivului în locuțiunile prepoziționale, trebuie să pornim de la cazuri în care adjectivul se află așezat imediat după substantivul determinat, păstrîndu-și încă funcțiunea lui de atribut, dar fiind simțit în același timp ca o unitate cu prepoziția următoare.

---

[1] *Grammaire Larousse du XX-e siècle*, p. 390, remarcă referitor la acest lucru: „este vorba, în general, de adjective și de participii prezente sau trecute devenite prepoziții, deci *invariabile*" (sublinierea îmi aparține).

[2] Vol. al II-lea, p. 141.

[3] *Grammaire Larousse du XX-e siècle*, p. 390—391, prezintă o situație similară. Pentru a se ajunge la valoarea de prepoziții a participiilor și a adjectivelor, s-a pornit de la construcții în care acestea se acordau cu substantivele: *la reine exceptée*, apoi acordul nu s-a mai făcut, mai ales cînd adjectivele și participiile erau așezate înaintea numelui: *les mains pleines* (adj.) — *plein les mains* (prep.).

Proiect **privitor la** *întrebuințarea... veniturilor Asociațiunii.* ODOBESCU, I 475 [= proiect care privește, care se referă la...].

Actele **privitoare la** *aceste Principate.* URICARIUL, X 366.

Din astfel de construcții s-a ajuns la locuțiunea prepozițională în care adjectivul nu mai are legătură cu alt element:

Privitor la *muzică.* ŞĂINEANU, D. U. s. v. *privitor* [„despre"].

5. Am lăsat la urmă cîteva locuțiuni prepoziționale care nu pot intra în nici una din categoriile stabilite pînă acum: *cu tot cu, și cu, ca și,* și *în ce(ea ce) privește.*

Cu tot cu, în care *tot* este pronume nehotărît, introduce un complement sociativ.

Cît era el de boier și de fudul, — ea și cucoana Maria îl puteau vinde și răscumpăra jucîndu-l pe degete, **cu tot cu** *doftor,* **cu tot cu** *Bogza și Cuțui și* **cu tot cu** *nevestele lor.* SADOVEANU, B. 248.

Şi cu, ca și sînt, cred, singurele locuțiuni formate cu conjuncții; de obicei prepozițiile împreună cu conjuncții au rol de locuțiuni conjuncționale. Totuși atît *și cu* cît și *ca și*, prin funcțiunile pe care le au, introducînd, prima, un complement circumstanțial sociativ, cea de-a doua, un complement de mod comparativ, pot fi considerate locuțiuni prepoziționale. O dovadă că sînt locuțiuni prepoziționale trebuie să vedem și în faptul că se construiesc cu acuzativul (*și cu tine, ca și tine*).

Moș Nichifor... lasă pe jupîn Ştrul **şi cu** *ai săi cu lacrimile pe obraz.* CREANGĂ, P. 117 [„cu, împreună cu"].

Clerul **ca şi** *mănăstirile n-aveau la început privilegii deosebite.* BĂLCESCU, M. V. 10.

În sfîrșit, ultimul fel de locuțiune prepozițională îl constituie cea formată dintr-o propoziție: *în ce(ea ce) privește* („despre, referitor la"), introducînd un complement circumstanțial de relație:

În ce privește *arta și literatura, conducerea noului stat socialist a pus în joc toate mijloacele pentru a pune la dispoziția maselor largi comorile culturale.* URSAN, *De la intelectualul burghez la intelectualul sovietic* (Cluj, f.a.), 26.

Acum să stăm aici, **în ceea ce te priveşte** *pe dumneta, și să luăm pe istalalt la rînd.* CREANGĂ, A. 148.

Din faptele prezentate în lucrarea de față reiese că:

1. Afară de prepozițiile primare, mai intră în categoria prepozițiilor simple adverbele articulate și prepozițiile formate prin schimbarea categoriei gramaticale a altor părți de vorbire.

2. Locuțiunile prepoziționale sînt mult mai variate și mai numeroase decît se admite în general în gramaticile noastre. Afară de adverbe și substantive, ele pot cuprinde pronume, adjective, verbe, conjuncții, construite cu prepoziții. Ca urmare, definiția pe care o dă Gramatica Academiei R.P.R. locuțiunilor prepoziționale, și care e cea admisă de majoritatea gramaticilor noastre, trebuie lărgită, pentru a cuprinde categoriile variate de locuțiuni prepoziționale existente în limba romînă.

STUDII DE GRAMATICĂ
Vol. II, 1957

ROLUL ELEMENTULUI VERBAL ÎN COMPONENȚA PREDICATULUI NOMINAL

DE

PAULA DIACONESCU

Predicatul nominal arată cine (ce) este sau cum este subiectul, îl identifică sau îi atribuie o calitate:

Ăștia ***sînt capii*** *revoltei.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 205.

Și de-a soarelui căldură
Voi fi roșie *ca mărul.* EMINESCU, O. I 55.

În limba romînă, raportul predicativ între doi termeni nominali poate fi exprimat prin:

a. Intonație în vorbire (în scris notată prin virgulă, două puncte, o linioară sau uneori nenotată):

Vorbă multă, ***sărăcia omului.***

Religia — ***o frază*** *de dînșii inventată*
Ca cu a ei putere să vă aplece-n jug. EMINESCU, O. I 59.

Pervazurile ușii ***curate*** *ca un pahar; prispa din față* ***lipită*** *cu pămînt galben; pe creasta casei, d-o parte și de alta, scîrțîie, la fitece bătaie de vînt, două limbi de tinichea, așezate pe două goange cît gîgîlicea.* DELAVRANCEA, O. I 43.

b. Un verb de relație[1]:

Și cea de-ntîi școlăriță ***a fost*** *însăși Smărăndița popii.* CREANGĂ, A. 2.

Eu ***sînt*** *luceafărul de sus,*
Iar tu ***să-mi fii*** *mireasă.* EMINESCU, O. I 172.

Dac-ar fi ***să iasă*** *toți învățați, după cum socoți tu, n-ar mai a-ea cine să ne tragă ciubotele.* CREANGĂ, A. 13.

Tare ***te crezi*** *dumneata deștept.* CAMIL PETRESCU, O. I 247.

În primele două exemple, rolul verbului de relație este să dea numelui predicativ semnele care indică persoana, numărul, timpul și modul. Dintre cei doi termeni ai predicatului nominal, numai numele predicativ atribuie subiectului înțelesul său semantic, iar verbul de relație *a fi* are exclusiv rol gramatical, nu și sens lexical. În ultimele exemple, ca verb de relație

---

[1] Verbe care marchează legătura dintre subiect și numele predicativ.

între subiect și numele predicativ sînt folosite verbe care, spre deosebire de *a fi*, participă la formarea predicatului și cu sensul lor lexical.

În lucrarea de față, verbul de relație în structura unui predicat nominal este cercetat potrivit distincției dintre rolul său gramatical (copulă gramaticală) și gramatical-lexical (copulă lexico-gramaticală)[1].

Deși, în general, în gramaticile noastre[2] s-a arătat că unele verbe copulative au înțeles lexical, totuși nu s-a făcut distincție între copula gramaticală *a fi* și celelalte verbe de relație; structura predicatului în care intră, pe lîngă numele predicativ, și un verb de relație care păstrează nuanțe ale sensului lexical a fost considerată tot nominală. Avînd în vedere însă faptul că predicatul format cu aceste verbe atribuie subiectului înțelesul lexical al celor doi termeni, luat drept o singură unitate semantică, structura lui nu este nici verbală și nici nominală. Numele predicativ construit cu aceste verbe care păstrează și conținutul lor lexical formează un predicat n o m i n a l - v e r b a l în propoziție[3].

Această lucrare constituie o încercare de a stabili, pe baza faptelor din limba romînă, deosebirile dintre cele două subcategorii de predicat nominal: nominal propriu-zis și nominal-verbal.

În structura unui predicat nominal, singurul verb de relație este *a fi*.

Exprimarea predicatului nominal cu ajutorul unei copule verbale nu este un procedeu recent și nici specific limbii romîne. Elementul verbal a fost introdus în structura predicatului nominal, pentru a indica timpul și modul, în stadiul indo-european de dezvoltare a limbilor[4].

Prin introducerea verbului *a fi* (care și-a păstrat la origine înțelesul inițial, arăta existența) în structura unui predicat nominal, predicatul n-a rămas pur nominal, ci a căpătat un caracter nominal-verbal[5]. Într-o propoziție ca: *Pămîntul este rotund*, raportul predicativ ar fi fost exprimat de cei doi termeni: verbul *există* și adjectivul *rotund*. Înțelesul ar fi fost: *Pămîntul există rotund*[6].

---

[1] Vezi accepția termenilor la p. 113.

[2] Iorgu Iordan, *Gramatica limbii romîne*, București, 1937, p. 167; Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 252.

[3] Vezi și accepția termenului de frază nominal-verbală la J. Vendryes, *Le langage*, Paris, 1921, p. 147—148.

[4] B. Delbrück (*Vergleichende Syntax der indogermanischen Sprachen*, Strassburg, 1893—1900, vol. al III-lea, p. 117 ș.u.) stabilește existența tipului de propoziție nominală cu doi termeni, care aparțin amîndoi categoriei numelui, într-un moment foarte vechi de dezvoltare a limbilor, preindo-european. În limbile indo-europene, prezența verbului *a fi* este normală; A. Meillet (*La phrase nominale en indo-européen*, în *Mémoires de la Société de linguistique de Paris*, XIV, 1906, p. 3) arată că în limba indo-europeană comună există atît fraza nominală pură, fără verbul *a fi* (vezi și p. 20), cît și fraza nominală cu verbul *a fi*; J. Vendryes (lucr. cit., p. 144) afirmă că tipul normal de frază nominală în limbile indoeuropene este fără copulă.

[5] Vezi A. Meillet și J. Vendryes, *Traité de grammaire comparée des langues classiques*, Paris, 1927, p. 540.

[6] Predicatul ar fi exprimat atît existența cît și calitatea, felul de a fi al obiectului al cărui nume are funcțiune de subiect în propoziție.

Deoarece se atribuia unui subiect o calitate, existența lui era cunoscută sau presupusă dinainte, și, cu timpul, în propoziție, insistența a trecut asupra cuvîntului care indica însușirea. Astfel, conținutul verbului, sensul de existență, a slăbit și a dispărut. Termenul predicativ care avea același subiect cu verbul a rămas singurul element cu înțeles lexical și, prin urmare, predicatul propriu-zis al propoziției. Verbul golit de înțeles lexical a devenit indice gramatical, copulă între subiect și numele predicativ [1].

Structura predicatului nominal fără verb de relație (dintr-o perioadă mai veche) se păstrează în puține limbi, care pot exprima raportul predicativ al numelui prin alte mijloace : topică, flexiune [2]. Construcția predicativă cu verbul copulativ *a fi* a fost transmisă celor mai multe limbi. În limba latină, predicatul nominal cu verbul copulativ *a fi* era obișnuit [3] și s-a păstrat în limba romînă și în celelalte limbi romanice.

În ceea ce privește structura predicatului nominal, trebuie să precizăm că elementul de relație exprimă raportul de predicație între doi termeni nominali, care, eliminînd verbul a fi, s-ar găsi unul față de celălalt într-un raport de determinare atributivă.

Într-o propoziție ca : *Vîntul era* ***statornic****, dar* ***ușor****, astfel încît nu fura zgomotele primejdioase*, DUMITRIU, CR. 237, verbul *a fi* servește ca instrument gramatical, copulă între termenii unei propoziții : subiect și numele predicativ, iar legătura sintactică între cele două nume — *vîntul* și *ușor*, — fără verbul de relație, ar exprima raportul dintre substantiv și determinarea sa atributivă : *Vîntul* ***statornic*** *dar* ***ușor*** *nu fura zgomotele primejdioase.*

Cînd numele predicativ este exprimat printr-un substantiv cu sau fără prepoziție, de asemenea el nu coincide cu un complement circumstanțial al unui predicat verbal.

Dacă numele predicativ este un substantiv fără prepoziție :

Iar cerul este ***tatăl*** *meu,*
Și mumă-mea e ***marea***. EMINESCU, O. I 170,

este ușor de văzut că substantivul nu ar fi putut avea funcțiunea de determinare circumstanțială a verbului, chiar dacă acesta ar exprima existența, și nici de complement direct, verbul fiind intranzitiv.

Cînd substantivul este precedat de prepoziție [4], situațiile sînt diferite.

---

[1] Vezi B. Delbrück, lucr. cit., vol. I, § 206, p. 453, ș.u. ; K. Brugmann, *Abrégé de grammaire comparée des langues indo-européennes*, Paris, 1905, p. 663 ; A. Meillet, lucr. cit., p. 23 ; J. Marouzeau, *La phrase à verbe être en latin*, Paris, 1910, p. 314 ; A. Meillet și J. Vendryes, lucr. cit., p. 541.

[2] Pentru întrebuințarea predicatului nominal cu sau fără nici o formă verbală personală în limbi diferite, vezi Meillet, lucr. cit., p. 1 ș.u. ; Ch. Sacleux, *Le verbe être dans les langues bantoues* în *Mémoires de la Société de linguistique de Paris*, XV (1908), p. 152 ș.u. ; Robert Gauthiot, *La phrase nominale en finno-ougrien*, ibidem, p. 201 ; J. Bloch, *La phrase nominale en sanskrit*, ibidem, XVI (1909), p. 27 ; A. Meillet, *La phrase nominale pure en armenien*, ibidem, p. 344 ; A. Brugmann, lucr. cit., p. 663 ; J. Vendryes, lucr. cit., p. 145.

[3] Vezi Marouzeau, lucr. cit., p. 24.

[4] În Gramatica Academiei R.P.R., vol. al II-lea, p. 73, se spune că în propozițiile cu verbul copulativ *a fi* urmat de un substantiv cu prepoziție (*de* sau *cu*) „avem a face cu construcții eliptice, cu un atribut pus pe lîngă un nume predicativ (substantiv) subînțeles : *podul este* (pod) *de lemn, ceasul este* (ceas) *cu cuc*".

Determinările pot fi sau ale subiectului (dacă excludem copula), sau ale verbului, și, în acest caz, verbul *a fi* își păstrează semnificația, funcționează ca parte de propoziție, are rol de predicat.

A. Substantivul este nume predicativ:

Ia seama, trîndavule, să nu spargi geamurile, că nu sînt ***de fier.*** DELAVRANCEA, H. T. 21.

Am iubit sluga ta care mi-a fost ***cu credință*** *și* ***cu dreptate.*** SADO-VEANU, O. A. IV 18.

B. Complement circumstanțial:

Cînd s-a pus secera, Constantin a fost ***în Celei.*** GALACTION, O. I 136.

Locul nașterii mele, cinstite comise, e tot ***la munte,*** *în sat la Bozieni.* SADOVEANU, O. A. IV 15.

Uneori, copula verbală este aparent transformată într-un verb cu sens lexical diferit de înțelesul de existență al verbului predicativ *a fi*:

Bîrfiră pe fetele și tinerii care nu ***erau din cercul lor,*** *stăruind mai mult asupra Lucreției Dragu.* REBREANU, I. I 98.

S-a întîmplat ***să fie de prin părțile noastre*** *și un vechi prieten al lui tată-meu.* GALACTION, O. I 64.

Stăm aci, boierule. Cu ploaia ne-om împăca noi, că-i ***de la Dumnezeu.*** *Cu celelalte mai greu, că* ***sînt d-ale oamenilor.*** CEZ. PETRESCU, Î. I 141.

În aceste situații nu avem verbul *a fi* cu sensul de *a face parte din, a-și avea originea, a proveni*, cu complementele lui circumstanțiale exprimate prin substantive precedate de prepoziție, ci copula *a fi* urmată de nume predicative care exprimă felul subiectului prin detalii referitoare la origine, proveniență [1].

Avînd în vedere că funcțiunea de nume predicativ și funcțiunea de determinare circumstanțială sînt funcțiuni sintactice diferite [2], trebuie să facem distincție netă între copula *a fi* urmată de numele predicativ și predicatul verbal exprimat prin verbul existenței *a fi* urmat de determinările lui circumstanțiale.

Caracteristica verbului copulativ *a fi* este faptul că sensul lui lexical a fost neglijat și a dispărut: spre deosebire de verbul existenței *a fi* și celelalte verbe predicative, el nu poate primi nici un fel de complinire verbală.

---

[1] Aceste nume predicative sînt paralele cu atributele cu prepoziție și exprimă raporturi corespunzătoare: *fetele și tinerii din cercul lor / fetele și tinerii sînt din cercul lor*; *ploaia de la dumnezeu/ ploaia este de la dumnezeu* etc. Pentru vorbitor s-a șters conștiința că în aceste cazuri avem a face cu construcții eliptice (atribut pus pe lîngă un nume predicativ subînțeles: *ploaia este (ploaie) de la dumnezeu*, iar acest fapt dă impresia că substantivele cu prepoziție sînt compliniri ale verbului cu înțeles lexical. Sensurile verbului de *a-și avea originea, a proveni*, se explică însă prin valorile exprimate de substantivele cu prepoziție așezate lîngă copula verbală.

Cînd numele predicativ este exprimat printr-un substantiv în cazul genitiv, este limpede că ideea de apartenență este indicată de numele predicativ; verbul nu poate să aibă o determinare în cazul genitiv:

Porunca e ***a prietenului*** *meu Tadeus, nu-i* ***a mea.*** SADOVEANU, N. P. 203.

[2] Observația este valabilă și pentru cazurile cînd numele predicativ este exprimat, afară de substantiv și adjectiv, prin altă parte de vorbire.

Prezența, într-o propoziție, a verbului copulativ *a fi* ca semn al atribuirii unei calități este obișnuită în limba romînă. Copula verbală apare nu numai atunci cînd se exprimă în propoziție subiectul și numele predicativ, dar și în cazul cînd lipsește unul din termenii principali ai propoziției sau cînd, fiind subînțeleși, lipsesc amîndoi deodată.

A. Verbul de relație apare între subiect și numele predicativ cînd nu se cunoaște mai dinainte nici obiectul al cărui nume are funcțiune de subiect și nici însușirea indicată de numele predicativ. De aceea amîndoi termenii care denumesc obiectul și însușirea sînt exprimați în propoziție :

Luminarea-i stînsă*-n casă*... ***somnu-i cald, molatec, lin.*** EMINESCU, O. I 42.

B. Apar în propoziție verbul de relație și numele predicativ cînd subiectul este subînțeles (fiind exprimat într-o altă propoziție) sau nedeterminat :

a. subiectul subînțeles :

[Rățuștele] ***sînt lișițe,*** *zise el, plecîndu-se spre dînsa, nu-s bune la mîncare.* ZAMFIRESCU, V. Ț. 151.

[Radu Comșa] ***e un păgîn,*** *Doamne ! Nu-i lua în seamă și iartă-l.* CEZ. PETRESCU, Î I 258.

b. subiectul nedeterminat :

Floare albastră ! floare albastră !...
Totuși ***este trist*** *în lume !* EMINESCU, O. I 55.

E foarte cald *în vagon.* CARAGIALE, O. II 106.

E greu, e întuneric *; se văd spumele albe luminînd slab ;* ***ți-e foame*** *și nu poți mînca ;* ***ți-e sete*** *și, după ce bei o înghițitură de apă din butoiaș, îl lași la o parte.* DUMITRIU, P. F. 17—18.

În propozițiile cu construcții sintactice caracteristice limbii romîne de tipul : *mi-e foame, mi-e dor* etc., se confundă [1] în general verbul copulativ *a fi* cu verbul existenței *a fi,* din cauza greutății de a preciza subiectul în propoziție. Identitatea dintre subiectul nehotărît, nedeterminat (în general o stare psihică sau fizică, o împrejurare, un fenomen al naturii) și noțiunea exprimată de termenul predicativ șterge conștiința raportului de predicație dintre ele. Astfel se ajunge la interpretarea greșită, în asemenea construcții predicative, a numelui predicativ drept subiect al propoziției.

Este mai greu de explicat greșelile de interpretare a copulei *a fi* drept verb predicativ în construcții sintactice de tipul : *e adevărat, e imposibil, e rușine,* chiar cînd aceste expresii își pierd caracterul impersonal prin faptul că primesc un subiect determinat, exprimat în propoziție printr-un substantiv sau un substitut al acestuia. *A !* a s t a *nu* ***e bine,*** *domnule maior, zic eu.* CARAGIALE, O. I 275, printr-un verb la infinitiv sau o propoziție :

D-tale ***îți e lesne*** a v o r b i *cu așa ușor ton.* NEGRUZZI, I 45.

---

[1] În Gramatica Academiei R.P.R., vol. al II-lea, p. 67, se spune că în propozițiile :

Ori fi-i foame, ori fi-i sete,
Ori fi-i dor de codru verde ? (JARNÍK-BÎRSEANU, D. 106)

subiectele gramaticale sînt substantivele *foame, sete, dor.*

E lesne a se dovedi *că construcțiunea bisericii de la Curtea de Argeș a precedat cel puțin cu unul sau cu doi secoli pe cea de la Snagov.* ODOBESCU, I 390–391.

E rușine să nu știi *limba ta!* NEGRUZZI, I 4.

Prin scris ***e imposibil*** să explici *o stare de suflet atît de anormală.* IBRĂILEANU, A. 32 [1].

C. Verbul de relație apare singur în propoziție, indicînd timpul și modul atribuirii, cînd se cunoaște subiectul și se știe și însușirea indicată de numele predicativ. Termenii prin care se exprimă subiectul și numele predicativ fiind amintiți mai înainte, se subînțeleg ușor:

— *Ion este silitor?*

— ***Este.***

— *Ai ureche bună, nene Grigorașcule, a zîmbit străinul. Ești cîntăreț la biserică?*

— ***Sînt*** *și nu mă laud.* SADOVEANU, N. P. 9.

Trebuie să fii nevastă de om politic, zise el.

— ***Am să fiu.*** DUMITRIU, CR. 16 [2].

Din cauză că predicatul nominal nu include sensul lexical al verbului copulativ, elementul de relație dintre numele predicativ și subiect poate lipsi, fără să schimbe prin eliminarea lui raportul sintactic între cei doi termeni nominali. Avem, în acest caz, elipsa verbului copulativ.

Spre deosebire, de pildă, de limba rusă, unde neexprimarea copulei la timpul prezent, modul indicativ, și exprimarea ei la celelalte timpuri și moduri au un caracter obligatoriu, în limba romînă, la orice timp și la oricare mod, absența copulei are numai un caracter facultativ. Potrivit acestei situații, în cele două limbi, predicatele nominale care au verbul copulativ neexprimat sînt construcții de natură sintactică diferită. În limba rusă, la indicativul prezent, funcțiunea copulativă a verbului *a fi* este prezentă, vorbitorul nu mai subînțelege nimic. Prin opoziția: copula neexprimată la indicativul prezent / copula exprimată care indică alte timpuri ale indicativului (sau timpurile diferite ale altor moduri), lipsa semnului atributiv, în primul caz, este interpretată ca semn cu o valoare determinată: copula zero a prezentului indicativ [3]. În limba noastră, fiind obișnuită prezența verbului copulativ la toate timpurile și la toate modurile, eliminarea lui nu este motivată decît de posibilitatea subînțelegerii elementului de relație. Așadar, în limba romînă, predicatul nominal fără verbul copulativ *a fi* este o construcție cu copula subînțeleasă.

Împrejurările în care copula se subînțelege variază de la caz la caz.

---

[1] Această greșeală de interpretare se găsește în Gramatica Academiei R.P.R. În volumul al III-lea al acestei gramatici, p. 71, construcțiile predicative *e lesne*, *e rușine*, *e posibil* din frazele citate sînt date ca exemple de predicat verbal.

[2] În ultimele două exemple avem un subiect inclus.

[3] Pentru existența semnului zero în sintaxă, vezi Louis Hjelmslev, *Le verbe et la phrase nominale*, în *Mélanges de philosophie, de littérature et de l'histoire anciennes offerts à J. Marouzeau*, Paris, 1948, p. 259; Ch. Bally, *Copule zéro et faits connexes*, în *Bulletin de la Société de linguistique de Paris*, tome 23, fasc. I, p. 2–3; Ch. Bally, *Linguistique générale et linguistique française*, Paris, 1932, p. 129–130.

A. Elipsa verbului copulativ care poate fi subînțeles în structura unui predicat nominal, datorită coexistenței în limbă a unui tip paralel cu copula exprimată. Grație coexistenței în limbă a celor două construcții, întrebuințarea uneia dintre ele comportă efecte stilistice: o construcție cu verbul *a fi* se opune alteia fără verbul *a fi*.

Îi cel mai rău om din divizie... Și mă dușmănește amar. El [e] ***locotenent****, eu* [sînt] ***leat*** *prost.* CAMILAR, N. I 14 [1].

[E] ***foarte bine*** *și* ***foarte adevărat*** *i-am spus, și socot că nici dumneata n-ai rămas nemulțumită.* SADOVEANU, O. A. IV 22.

[E] ***de prisos*** *a mai spune că seara, la d-l prefect al județului, unde era de față și d-l Mandache Ionescu, s-a petrecut o scenă foarte penibilă.* CARAGIALE, O. I 116.

[E] ***adevărat*** *că nu stătuse de vorbă cu pescarii.* DUMITRIU, P. F. 190.

Pii!... [e] ***voinic*** *nevoie mare! Omoară lupu cu cheptaru.* ZAMFIRESCU, V. Ț. 89.

— *Îți place? E simplă, nu-i așa?...*

— [E] ***minunată!*** ZAMFIRESCU, V. Ț. 99.

În ultimele două exemple, atît intonația cît și lipsa copulei, care, exprimată, nu ar fi adus nimic nou pentru înțelesul comunicării, dau construcției valoare afectivă foarte accentuată.

B. Elipsa verbului copulativ exprimat într-o propoziție anterioară.

Fiind exprimată mai înainte, într-o altă propoziție, copula se subînțelege ușor și deci nu se mai repetă:

Domnilor, numele meu din botez e Tudorică: iar porecla ***Prepelea.*** SADOVEANU, N. P. 142.

Elipsa de acest tip se întîlnește des în dialog sau monolog cu forma de dialog:

— *Ești mulțumită?*

— ***Tare mulțumită,*** *mamă.* ZAMFIRESCU, V. Ț. 52.

— *Să fii bucuros în toate zilele vieții dumitale, cum sîntem bucuroși noi acuma.*

— ***Bucuroși,*** *dar flămînzi, a rîs plăcut cu dinții lui albi vatamanul Agapie.* SADOVEANU, N. P. 156.

— *Doar nu vei fi fata lui Badea Costea?*

— ***Ba a lui.*** AGÎRBICEANU, S. P. 195.

Ce e cugetarea sacră? ***Combinare măiestrită***
Unor lucruri n-existente. EMINESCU, O. I 36.

Din faptele discutate desprindem următoarele concluzii:

1. În limba romînă, în componența unui predicat nominal intră doi termeni: copula gramaticală *a fi* și numele predicativ.

2. Rolul sintactic al copulei verbale este să dea numelui predicativ semnele care indică persoana, numărul, timpul și modul.

[1] Citat din Gramatica Academiei R.P.R., vol. al II-lea, p. 243.

3. În structura predicatului nominal, copula verbală poate fi exprimată sau subînțeleasă.

4. Copula subînțeleasă nu este identificabilă cu copula zero, prezentă în structura predicatului nominal din alte limbi.

5. Grație coexistenței în limbă a celor două construcții, cu copula exprimată sau subînțeleasă, întrebuințarea uneia dintre ele comportă efecte stilistice.

Pe lîngă verbul *a fi*, există numeroase verbe care nu pot forma predicatul unei propoziții decît cu ajutorul unui nume predicativ. Însă, spre deosebire de copula verbală *a fi*, care nu participă cu conținutul ei noțional la formarea predicatului, ci exprimă numai un raport gramatical, aceste verbe includ și sensul lor lexical la formarea predicatului.

În propozițiile: *Toată lumea-i* ***boier,*** *numai eu* ***am rămas mojic.*** D. Zamfirescu, v. ț. 225, prin formele lui flexionare, verbul *a fi* îndeplinește numai funcțiunea sintactică de a arăta momentul cînd se atribuie subiectului o calitate. Prin predicatul în a cărui structură intră verbul cu funcțiune copulativă *a rămîne*, se atribuie subiectului și înțelesul semantic al elementului verbal: ideea de păstrare a calității. O însușire a existat și nu a încetat să existe în momentul cînd o atribuim subiectului. Sensul de păstrare a calității îl dă conținutul lexical al verbului, nu forma lui gramaticală, pentru că, pus la indicativul prezent, verbul cu funcțiune copulativă participă la formarea predicatului cu aceeași nuanță de înțeles.

Faptul că predicatul nominal nu include înțelesul semantic al verbului *a fi*, iar în cazul cînd se întrebuințează alte verbe pentru a stabili legătura între numele predicativ și subiect, predicatul include înțelesul lor semantic, explică, în limba rusă, lipsa obligatorie a copulei verbale *a fi* la timpul prezent, modul indicativ și prezența în propoziție, alături de numele predicativ, a celorlalte verbe copulative [1]. Lipsite de înțeles lexical, formele gramaticale ale verbului *a fi* la indicativ prezent devin de prisos. Deoarece formează împreună cu numele predicativ o unitate semantică atribuită subiectului, celelalte verbe copulative trebuie să fie exprimate în propoziție.

În următoarele exemple:

Ne facem răspunzători *de starea nenorocită și umilită a țării.* Ghica, s. 181.

Dar deodat-un punct se mișcă... cel întîi și singur, Iată-l
Cum din chaos face mumă, iară el ***devine***
Tatăl... Emin. s.-u. o. I 132,

nu se poate spune că predicat este *devine* sau *ne facem* și nici *Tatăl* sau

---

[1] Vezi exemple în Gramatica Academiei de Științe a U.R.S.S. vol. al II-lea, p. 417 și 423.

răspunzători și nu avem nici două predicate exprimate unul prin *devine* (sau *ne facem*), altul prin *Tatăl* (sau *răspunzători*), deoarece conținutul semantic care se atribuie subiectului prin predicate ste semnificația ce reiese numai din îmbinarea sensurilor cuvintelor respective. Verbele exprimă procesul de devenire, iar numele predicative exprimă rezultatul schimbării la care ajung obiectele ale căror nume au funcțiune de subiect în propoziție. Așadar, din punctul de vedere al înțelesului lor lexical, multe verbe sînt necomplete sau exprimă procese prea generale și, din această cauză, formează împreună cu numele predicativ o singură unitate semantică. Verbele construite pentru completarea conținutului lor noțional cu un nume predicativ (care exprimă calitatea atribuită subiectului) au rolul în propoziție de introducător lexical al însușirii subiectului, de copulă lexico-gramaticală [1]. În asemenea situații nu putem vorbi de un predicat verbal sau nominal propriu-zis al propoziției, raportul predicativ fiind exprimat de amîndoi termenii care alcătuiesc o singură unitate semantică. Includerea, între verbele predicative și copula gramaticală *a fi*, a categoriei de verbe copulative lexico-gramaticale duce la delimitarea strictă a două subcategorii de predicat nominal:

1. Predicatul n o m i n a l p r o p r i u - z i s, exprimat printr-un nume predicativ și copula gramaticală *a fi*. Raportul predicativ este exprimat de termenul nominal.

2. Predicatul n o m i n a l - v e r b a l, exprimat printr-un nume predicativ al subiectului și o copulă lexico-gramaticală. Raportul predicativ este exprimat de amîndoi termenii care comportă înțeles lexical.

Predicatul nominal-verbal este frecvent și în limbile mai vechi, obișnuit în limba latină, care cunoaște numeroase verbe copulative cu înțeles lexical: *fieri*, *evadere*, *nasci*, *existimari*, *haberi*, *putari*, *videri*, *creari*. *eligi* [2].

Situația din limbile romanice arată că multe din aceste verbe s-au pierdut sau au primit alt înțeles și au fost înlocuite cu altele. Astfel, verbele *videri* și *praebere* au fost înlocuite de *parere* și *se monstrare*, păstrate în limba franceză: *paraître* și *se montrer*; italiană: *parere* și *mostrarsi*; spaniolă: *parecer* și *mostrarse* [3]. Verbul *fieri* s-a pierdut sau și-a modificat înțelesul [4] și a fost înlocuit de verbul *se facere*, care este cunoscut în toate limbile romanice: rom. *se face doctor*; it. *si fa medico*; fr. *il se fait médecin*; sp. *se hace médico*; port. *se faz medico* [5].

---

[1] Avînd în vedere deosebirea dintre verbul *a fi* și celelalte verbe de relație, credem necesară introducerea în terminologia noastră gramaticală a termenilor de *copulă gramaticală* (*a fi*) și *copulă lexico-gramaticală*: *a deveni*, *a ajunge* (ceva) *a se crede* (ceva), *a fi numit* (ceva). Vezi și întrebuințarea termenului de *copule pure* și *copule lexicalisée* la Ch. Bally, *Linguistique générale et linguistique française*, Paris, 1932, p. 51.

[2] Pentru verbele copulative în limba latină, vezi A. Ernout și Fr. Thomas, *Syntaxe latine*, Paris, 1953, p. 147; E. Bourciez, *Eléments de linguistique romane*, Paris, 1923, p. 105–106.

[3] Vezi W. Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes*, Paris, 1900, vol. al III-lea, p. 446.

[4] Id. ib. p. 445 și § 307; vol. al II-lea, p. 296.

[5] Id. ib., vol. al II-lea, p. 445.

Pentru a distinge un verb copulativ cu înțeles lexical de celelalte verbe predicative sau nepredicative, avem în vedere caracteristici lexicale și gramaticale :

I. În structura unui predicat nominal-verbal se remarcă prezența anumitor categorii de verbe exprimînd un proces prin care subiectul obține o însușire, o stare, indicată de adjectivul (participiul trecut sau substantivul) cu funcțiune de nume predicativ.

Înțelesul lexical al acestor verbe reprezintă aspecte variate ale noțiunii de existență, devenire sau obținere a unei însușiri [1] și, de aceea, caracteristica lor lexicală este faptul de a fi completate printr-un nume predicativ care are în sens larg un înțeles rezultativ. Verbul și numele predicativ formează construcții mai mult sau mai puțin unitare din punct de vedere semantic [2]. Cu cît aceste verbe reprezintă ideea de stare sau devenire fără o nuanță în plus, cu atît se neglijează valoarea lor lexicală și înțelesul semantic se concentrează pe cel de-al doilea termen. Astfel, pe cînd în construcțiile în care introducător al calității sînt verbe ca *a se crede* (*capabil*), *a fi numit* (*profesor*) etc. elementul verbal își păstrează mai mult autonomia lexicală, în construcții cu *a deveni*, *a ieși*, *a se face* (*profesor*), gradul de gramaticalizare al verbului este mai evident. De aceea, uneori, înțelesul construcțiilor cu *a se face* nu se deosebește prin nimic de sensul verbului format de la adjectivul sau substantivul cu funcțiune de nume predicative. De exemplu, în construcțiile *a se face frumos*, *a se face popă*, sensul lexical este echivalent cu cel al verbului *a se înfrumuseța*, *a se popi*. În această situație, izolat de numele predicativ care exprimă calitatea, *se face* n-ar mai însemna nimic sau ar însemna în sens general ideea de proces. Astfel de construcții pot fi considerate o locuțiune verbală, corespunzătoare întotdeauna unui verb care exprimă ideea de calitate sub forma de proces.

II. Un verb copulativ cu înțeles lexical are următoarele caracteristici gramaticale :

1. Deoarece își pierd valoarea lexicală independentă și nu pot fi concepute separat de numele predicativ, aceste verbe nu pot forma singure predicatul în propoziție [3]. Raportul predicativ este exprimat de cei doi termeni care formează împreună o unitate semantică mai mult sau mai puțin închegată. Cu cît înțelesul lexical se concentrează pe cel de-al doilea termen și gradul de gramaticalizare al verbului este mai mare, cu atît accentul predicativ se deplasează pe elementul nominal [4].

---

[1] Pentru înțelesul lexical al verbelor copulative vezi și J. Byck, *Propozițiile subiective și predicative*, în *Gazeta învățămîntului* nr. 316 (29 aprilie 1955), p. 2.

[2] Cu toate acestea cei doi termeni își păstrează categoria gramaticală : verb și nume. Potrivit acestui fapt, construcția predicatului nominal-verbal nu se identifică cu un predicat verbal exprimat printr-o locuțiune verbală, care este o unitate lexicală și gramaticală : denumind acțiuni, categoria gramaticală a unei locuțiuni verbale este verbul.

[3] Cînd sînt predicative, aceste verbe sînt folosite cu sensuri lexicale diferite.

[4] În construcțiile cu verbul copulativ *a fi* și un nume predicativ, la origine, raportul predicativ a fost exprimat tot de cei doi termeni (vezi p. 2), însă, neglijîndu-se înțelesul lexical al verbului, predicat a rămas numai cel de-al doilea termen. Astăzi, același fenomen de gramaticalizare se observă și pentru verbele care exprimă ideea de devenire a unei calități : *a deveni* (*profesor*) sau sinonimele : *a ajunge*, *a ieși*, *a se face* (*profesor*).

Prin caracterul lor nepredicativ, aceste verbe se deosebesc de verbele predicative (cu valoare lexicală independentă) care primesc un atribut modal, adică o determinare directă a subiectului ce se referă și la acțiunea verbului [1].

2. Insuficiente din punct de vedere lexical, aceste verbe, izolate de numele predicativ, nu pot primi o complinire verbală. Complinirile de orice fel se referă la întreaga construcție predicativă cu sens lexical unitar.

Ținînd seamă de caracteristicile stabilite, dăm principalele verbe copulative cu înțeles lexical. Clasificarea va fi făcută după înțelesul semantic al verbelor.

Aspectele noțiunii de existență, devenire sau obținere a unei calități sînt foarte numeroase. Verbele copulative cu înțeles lexical pot marca:

a. O stare permanentă.

1. Verbe la diateza activă:

El singur ***zeu stătut****-a-nainte de a fi zeii.* EMINESCU, O. I 115.

Sînt de subt întorsătura Buzăului, mă cheamă Radu Suliță și ***am stat ucenic*** *la episcopie.* SADOVEANU, N. P. 10.

2. Verbe la diateza reflexivă:

Hanul lui Haramin ***se afla așezat*** *la o răspîntie de drumuri.* SADOVEANU, N. P. 67.

Ei, cucoane, cucoane! Puternic ești, megieși îmi ești, ca ***răzeș*** *ce* ***mă găsesc****, și știu bine că n-are să-mi fie moale cînd m-oi întoarce acasă, unde mă așteaptă nevoile.* CREANGĂ, A. 155—156.

b. Păstrarea calității.

1. Verbe la diateza activă:

— *Tot* ***obraznic ai rămas****, nene Iancule!* CARAGIALE, O. II 141.

Acestea se împrăștie ca pulberile: țara ***rămîne statornică*** *știind că-și apără ale sale.* SADOVEANU, N. P. 11.

2. Verbe la diateza reflexivă:

Poporul ***se păstra*** *cu îndîrjire* ***liber****.* SADOVEANU, N. P. 239.

Cînd trece pe lîngă nuc, îl pufnește rîsul, dar ***se ține serios****.* CAMIL PETRESCU, O. I 250.

Toți abia ***se țin serioși*** *și așteaptă gata să izbucnească în rîs.* CAMIL PETRESCU, O. I 250.

c. Echivalența între două obiecte ale căror nume au funcțiune de subiect și de nume predicativ în propoziție.

1. Verbe la diateza activă:

„Bunar" ***înseamnă*** *în limba nohailor* ***fîntînă****.* SADOVEANU, N. P. 271.

— *O poliță iscălită în alb* ***vrea să zică o foaie*** *de astea, în care un găgăuță ca domnul Mihai își iscălește numele fără să puie suma ce a primit.* ZAMFIRESCU, V. Ț. I 254.

---

[1] De exemplu, în propoziția: *De la gîrlă-n pîlcuri dese* ***Zgomotoși*** *copiii vin.* COȘBUC, B. 6. adjectivul reprezintă un aspect, o caracteristică pe care o are subiectul (fără ca el să ajungă la această stare prin realizarea procesului) în momentul cînd săvîrșește acțiunea indicată de verbul predicativ. Ca sens, acest adjectiv exprimă și împrejurarea specială a desfășurării acțiunii. Atributele modale fac parte din categoria atributelor circumstanțiale. Pentru caracteristica atributelor circumstanțiale, vezi Mioara Avram, *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție*, în *Studii de gramatică*, vol. I, 1956, p. 157 ș.u.

2. Verbe la diateza reflexivă :

Tu să nu ***te*** *mai* ***numeşti prieten*** *al meu ! Căci ai supt lapte din iepuroaică.* SADOVEANU, O. A. IV 76.

Să-i ducă la un tîrg care ***se cheamă Pariz.*** SADOVEANU, O. A. IV 86.

d. Aparenţa.

1. Verbe la diateza activă :

Dacă însă acum Huţu ***îmi părea*** *mie* ***grozav de prost,*** *eu* ***îi păream lui grozav de înţelept.*** SLAVICI, N. I. 151.

Acolo, lîngă izvoară, iarba ***pare de omăt.*** EMINESCU, O. I 85.

Domnia ta nu eşti moldovan de-ai noştri ; după viersul vorbirii, ***pari muntean.*** SADOVEANU, N. P. 9.

A părea exprimă atitudinea de îndoială a celui care atribuie o însuşire subiectului.

Însuşirea subiectului este văzută de vorbitori cu oarecare nesiguranţă şi în cazul cînd verbul copulativ este *a arăta* sau *a apărea.*

După înfăţişarea subiectului, bănuieşti sau crezi ceva despre el :

[Barba] ***apare*** *pe jumătate puţin cam* ***butucănoasă.*** CAMIL PETRESCU, O. I 219.

Glumeşti ? Tu bolnav ? ***Arăţi tare şi voinic*** *ca un urs !* NEGRUZZI, I 101 (în DA s. v. *arăta*).

2. Verbe la diateza reflexivă :

Răzaşul ***s-a arătat mirat*** *de povestirea monahului.* SADOVEANU, O. A. IV 20.

Se va arăta *pururea* ***blajin*** *şi* ***cu prietenie.*** SADOVEANU, O. A. IV 82.

La Iordache însă ***se arată neînduplecat.*** GALACTION, O. I 288.

e. Ideea de a da la iveală o însuşire.

1. Verbe la diateza reflexivă :

Ar fi fost bun de schivnic dacă nu ***s-ar fi dovedit atît de harnic oştean.*** SADOVEANU, N. P. 266.

Foametea şi ciuma ***se dovedeau*** *tot* ***aşa de cumplite*** *cît şi războaiele pentru stăpînirea ţării.* SADOVEANU, N. P. 5.

f. Părerea referitoare la o însuşire a subiectului.

1. Verbe la diateza reflexivă :

Tare ***te crezi*** *dumneata* ***deştept.*** CAMIL PETRESCU, O. I 247.

Ţinînd foaia departe, căci nu îşi mai înlocuise de mult sticlele de la ochelari, citea cu un aer sfătos fiindcă ***se socotea un soi*** *de părinte al învăţămîntului.* CAMIL PETRESCU, O. I 194.

Şi pentru că erau mîndre şi ***se ţineau cucoane,*** *Ilinca, venită numai de un an la oraş dintr-un sat din nordul Moldovei, le ura cu străşnicie.* AGÎRBICEANU, S. P. 36.

Slab *de înger nu* ***mă ştiu.*** GALACTION, O. I 45.

Se vedea frumos, înalt *şi* ***ciolănos.*** CAMIL PETRESCU O. I 104.

Nu ***mă simt vinovat*** *întru nimica, s-a tînguit lăcrămos boierul.* SADOVEANU, N. P. 327.

O stăpînea o mare oboseală și ***se simțea slabă, murdară*** *și mai ales* ***fără nădejde.*** DUMITRIU, P. F. 238.

1. Verbe la diateza activă:

Principalul scop al activității sale în epoca aceea era să ajungă ***să fie socotit un om*** *extraordinar și izbutise.* DUMITRIU, A. 7.

g. Procesul de obținere a unei calități.

1. Verbe la diateza activă.

În pustiul lumii mari este istoria unui băiat de la țară care, după ce face studii înalte, la noi și-n Europa, ***ajunge profesor*** *în mare vază la București.* CARAGIALE, O. II 168.

Am fost oștean cu leafă la Domnia Moldovei și ***am ajuns*** *în vremea lui Ion-Vodă* ***diac*** *la logofeția cea mare.* SADOVEANU, N. P. 10.

Timpul mort și-ntinde trupul și ***devine vecinicie.*** EMINESCU, O. I 133.

Murmurul mulțimii de pe stradă ***devenise*** *atît de* ***puternic*** *și de* ***adînc,*** *încît Șerban* ***deveni atent,*** *se trezi din amețeala lui febrilă și se uită împrejur.* DUMITRIU, A. 117.

Mama, în slăbiciunea ei pentru mine, ajunsese a crede că ***am să ies un al doilea Cucuzel.*** CREANGĂ, A. 12.

Dacă ***rămîne*** *băiatul* ***repetent*** *încă un an, e o nenorocire pentru familia lui.* CARAGIALE, O. II 114.

După ce au prăpădit pe Ion-Vodă, se poate spune că ***au rămas orfani.*** SADOVEANU, N. P. 19.

2. Verbe la diateza reflexivă:

> *Dar atuncea greieri, șoareci,*
> *Cu ușor-măruntul mers,*
> *Readuc melancolia-mi,*
> *Iară ea* ***se face vers.*** EMINESCU, O. I 106.

Dușulescu ***s-a făcut frate*** *la schitul de la Durău..., Nedelcu* ***s-a ales un pungaș*** *de rînd.* VLAHUȚĂ, D. 101.

Să se prefacă adormită? DUMITRIU, P. F. 118.

Răzăși am fost și-am rămas la sapă de lemn și pentru o pită ***ne-am dat robi.*** SADOVEANU, N. P. 134.

h. Ideea de obținere a unei calități prin acțiuni săvîrșite de altcineva decît subiectul gramatical al propoziției:

În această categorie intră verbe la diateza pasivă care exprimă cu diferite nuanțe în plus ideea de *a fi făcut (cineva) ceva*: *a fi făcut (profesor), a fi ales (deputat), a fi numit (doctor), a fi propus (profesor)* etc.

Înțelesul unitar al celor două cuvinte din structura unui predicat nominal-verbal trebuie să se refere numai la obiectul al cărui nume are funcțiune de subiect în propoziție [1]. Potrivit acestui fapt, verbele tranzitive copulative cu înțeles lexical din structura unui predicat nominal-verbal au numai diateză reflexivă sau pasivă.

---

[1] Caracteristica predicatului nominal-verbal rămîne, ca și în cazul predicatului nominal propriu-zis, faptul că se atribuie subiectului o stare, o calitate. Accentul predicativ se deplasează în această construcție predicativă mai mult pe termenul care indică însușirea subiectului, pentru că ea interesează din punct de vedere psihologic.

În limba romînă, care nu mai face distincţia formală între nominativ şi acuzativ în cazul cînd verbul este la diateza reflexivă, am putea considera numele predicativ în cazul acuzativ, adică o determinare a pronumelui reflexiv. Însă, indiferent de valoarea reflexivului, obiectivă, dinamică sau pasivă, numele predicativ se acordă în caz cu subiectul propoziţiei, pentru că lui i se atribuie înţelesul său semantic [1].

Limbile care păstrează forme cazuale diferite la nominativ şi acuzativ, prin faptul că în construcţiile cu un verb la diateza reflexivă numele predicativ stă în cazul nominativ[2], confirmă că, în această situaţie, raportul predicativ este stabilit între nume şi subiectul propoziţiei. Dacă numele predicativ s-ar raporta la pronumele reflexiv în cazul acuzativ, predicatul şi-ar pierde caracterul nominal-verbal, pentru că în propoziţie calitatea nu ar fi atribuită subiectului.

Şi în construcţiile predicatului nominal-verbal care au verbul la diateza pasivă este greu de distins, din punct de vedere formal, dacă numele predicativ este în cazul nominativ sau acuzativ. Totuşi, pe baza unei analize logice şi gramaticale, numele predicativ trebuie să stea în cazul nominativ, calitatea fiind atribuită subiectului gramatical al propoziţiei [3]. În construcţia cu verbul la diateza pasivă, subiectul numelui predicativ fiind acelaşi cu subiectul verbului, avem o sinteză a sensurilor celor două cuvinte într-o unitate capabilă de a forma un singur predicat în propoziţie, şi anume un predicat nominal-verbal. Dacă, într-o propoziţie, în aceeaşi construcţie schimbăm verbul de la diateza pasivă la cea activă o dată cu inversarea rolurilor subiectului şi complementului, numele predicativ se schimbă şi el în sensul că devine nume predicativ al complementului direct : *Colegul meu a fost numit profesor* / *Pe colegul meu l-a numit profesor*. Astfel, în ultima propoziţie subiectul săvîrşeşte o acţiune al cărei rezultat este o calitate a complementului direct. Verbul se construieşte cu două acuzative : acuzativul persoanei şi acuzativul calităţii. Din punct de vedere lexical, construcţia îşi păstrează înţelesul, însă se schimbă în propo-

---

[1] Cu excepţia verbelor care exprimă o stare permanentă sau procesul de devenire, verbele copulative cu înţeles lexical la diateza reflexivă au pe lîngă numele predicativ copula *a fi* subînţeleasă :

Microscopice popoare, regi, oşteni şi împăraţi.

*N succedem generatii şi **ne credem*** [că sîntem] ***minunaţi.*** EMINESCU, O. 132.

*Ţiganul îmbrăcat frumos, printre lume **se credea că-i Dumnezeu*** SEZ. I. 69/83 (în DA s.v. *a crede*).

La origine avem aşadar două propoziţii cu acelaşi subiect. Prin elidarea verbului *a fi*, numele predicativ, care avea acelaşi subiect cu verbul din regentă, a format cu el o unitate semantică capabilă de a deveni un singur predicat în propoziţie.

[2] Vezi W. Meyer-Lübke, lucr. cit., vol. al III-lea, p. 446 şi § 36.

[3] La origine trebuie să presupunem existenţa a două propoziţii cu acelaşi subiect. Prin contragerea unui predicat nominal, s-a ajuns la folosirea unor verbe cu un nume predicativ : *sînt cunoscut (că sînt) leneş*, sau cu reflexivul pasiv : *acest om se cunoaşte că-i harnic*. NECULCE, CH 12. Să se compare şi cu situaţiile paralele din limba latină ale anumitor verbe sentiendi şi declarandi la diateza pasivă, construite cu infinitiv (*esse*) cu nominativ. Prin elidarea verbului *esse*, aceste verbe apăreau cu un nume predicativ în cazul nominativ. La diateza activă verbele se construiau cu infinitiv (esse) cu acuzativ, pentru că numele predicativ din propoziţia infinitivală avea subiect complementul direct din propoziţia regentă.

ziție sensul predicativ pe care-l exprimă față de subiect. Specific pentru subiect nu este însușirea, ci procesul prin care altcineva obține o nouă calitate. În aceste situații, predicatul subiectului nu mai are un caracter nominal-verbal, ci un caracter verbal. Și în acest caz verbul își păstrează caracterul nepredicativ, predicatul verbal fiind exprimat de cei doi termeni care formează împreună o unitate lexicală. De aceea complementul direct (care ar deveni în construcția cu verbul la diateza pasivă subiectul gramatical al propoziției) depinde nu de verbul izolat de numele (adjectiv, substantiv, participiu trecut) care indică rezultatul procesului drept calitate a complementului direct, ci de întreaga construcție predicativă.

Potrivit faptului că rezultatul acțiunii verbului din aceste construcții poate fi o calitate a subiectului sau a complementului direct, în limba romînă o astfel de construcție cu elementul verbal nepredicativ poate fi în propoziție un predicat nominal-verbal (dacă verbul tranzitiv este la diateza reflexivă sau pasivă) sau un predicat verbal (dacă verbul este la diateza activă):

Nu ***se face*** *ăsta* ***ofițer****, cum nu* ***mă fac*** *eu* ***popă****!* CAMIL PETRESCU, O. I 250.

Unchiule Filoftei, dacă scăpăm cu bine, o să le spun oamenilor că trebuie ***să te facem*** *pe tine* ***mitropolit****.* DUMITRIU, P. F. 14.

Uliana ***se făcea mai frumoasă*** *ca oricînd,* ***rece*** *și* ***fără zîmbet*** *și* ***rea****.* DUMITRIU, P. F. 57.

Dacă boiul mi-l înmlădii, dacă ochii mei îmi plac,
E temeiul că acestea ***fericit*** *pe el* ***îl fac****.* EMINESCU, O. I 80.

Mi i-ai dat ca ***să mă las mai blîndă*** *cu Prețiosu.* DUMITRIU, P. F. 263.

Apele, oglindînd a lui față, îi aduceau aminte pe surioara a cărei pierdere ***îl lăsase nemîngîiat****.* ODOBESCU, III 308.

Duțulescu s-a făcut frate la schitul de la Durău... Nedelcu ***s-a ales un pungaș*** *de rînd.* VLAHUȚĂ, D. 101 (în DA s.v. *alege*).

El este ales deputat */ Pe el* ***l-a ales deputat****.*

Să-i ducă la un tîrg care ***se cheamă Pariz****.* SADOVEANU, O. A. IV 70.

Oamenii ***mă cheamă Constantin*** *Moțoc.* SADOVEANU, O. A. IV 70.

Se vedea frumos, înalt *și* ***ciolănos****.* CAMIL PETRESCU, O. I 104.

Mă vezi prea mirat*.* SADOVEANU, O. A. IV 15.

Te crezi mai deștept *decît noi toți.* CAMIL PETRESCU, O. I 124.

Ea îl privi atît de fix și de întunecat, încît altul ***ar fi crezut****-o* ***nebună****.* DUMITRIU, CR. 79.

Era obișnuit ***să fie socotit un om extraordinar****.* DUMITRIU, A. 7.

Domnia nu le ***socotise vrednice*** *a fi dăruite boierilor celor mari.* SADOVEANU, N. P. 141.

Și în cazul cînd astfel de construcții primesc un complement indirect căruia i se atribuie calitatea exprimată de cel de al doilea termen nominal, unitatea predicativă are tot caracter verbal:

Tot astfel la Moldova s-a iscat de la o vreme o buruiană îndărătnică și păgubitoare, căreia îi ***zice chir****.* SADOVEANU, N. P. 40.

Multe din aceste verbe au, în situații cînd sînt construite cu o determinare a complementului, un înțeles lexical independent (în general înțelesul lexical de bază), și atunci formează singure predicatul verbal în propoziție :

Se strivea lumea ca **s-o vadă** *pe Petruța mireasă și pe Găman cu pirostriile pe cap.* CAMIL PETRESCU, O. 95.

Am lăsat *pe madam Popescu liniștită cu scumpul ei maior afară din orice stare alarmantă și am ieșit.* CARAGIALE, O. I 277.

Crai-nou, strălucite !
Plînsă m-ai ***găsit,***
Cu gînduri mîhnite,
Cu chipul cernit. ALECSANDRI, P. I 21.

Am găsit *copila teafără ; însă răsturnată cu albiuța de niște porci.* CREANGĂ, A. 21.

Din analiza faptelor ajungem la următoarele concluzii :

1. În afară de verbul *a fi*, există numeroase verbe nepredicative care se construiesc cu un nume predicativ.

2. Păstrîndu-și înțelesul semantic, aceste verbe nu au numai rolul de legătură între numele predicativ și subiect, ci includ și sensul lor lexical la formarea predicatului.

3. Urmat de un nume predicativ, verbul *a fi* este o copulă gramaticală — are înțeles lexical zero. Copula gramaticală împreună cu numele predicativ formează în propoziție un predicat nominal propriu-zis.

4. Celelalte verbe nepredicative urmate de un nume predicativ al subiectului sînt copule lexico-gramaticale — păstrează cel puțin în parte sau în întregime înțelesul lor lexical. Copula lexico-gramaticală împreună cu un nume predicativ al subiectului formează în propoziție un predicat nominal-verbal.

5. Predicatul nominal-verbal atribuie subiectului o calitate prin intermediul unui proces.

STUDII DE GRAMATICĂ
Vol. II, 1957

NUMELE PREDICATIV CIRCUMSTANȚIAL

DE

MARIA RĂDULESCU

Circumstanțialul de mod de tipul ***zgomotoși** copiii vin* constituie, chiar după apariția Gramaticii Academiei R.P.R., o problemă nu pe deplin rezolvată. Întrucît acest determinant răspunde la întrebarea *cum?* ca și circumstanțialul de mod propriu-zis, gramaticile noastre îl tratează ca atare, făcînd observația că, atunci cînd este exprimat printr-un adjectiv, el „se acordă în gen, număr și caz cu subiectul" [1]. Dar de unde decurge necesitatea acestui acord nu se arată. Dintr-un răspuns dat în revista *Limba romînă* reiese că acordul este o urmare a legăturii pe care adjectivul o păstrează și cu substantivul-subiect [2]. Acordul este o dovadă evidentă a caracterului deosebit al acestei părți de propoziție, deoarece acord nu există între un circumstanțial de mod propriu-zis și un alt cuvînt din propoziție. Și tocmai acest element formal, care interesează gramatica, expresie a legăturii pe care adjectivul o păstrează și cu un substantiv, este ignorat atunci cînd se consideră această parte de propoziție drept circumstanțial de mod obișnuit.

*

În *Gramatica romînă* [3], H. Tiktin, cu prilejul enumerării felurilor circumstanțialului de mod, pe baza exemplelor:

Valurile mării se zbuciumă **spumegînd**. *Boierii ieșiră* **mîhniți**. *Calul fugea* **cu coama-n vînt**. *Ea se ruga* **cu mîinile întinse spre cer**,

distinge și un circumstanțial de mod „care arată o lucrare sau o stare simultană cu lucrarea sau starea exprimată prin verbul determinat". Autorul precizează apoi într-o notă că „la circumstanțialul format, ca în exemplele din urmă, dintr-un substantiv articulat precedat de *cu*, determinarea ce urmează după acest substantiv nu e atribut, ci are înțeles predicativ" [4]. Tiktin, deși intuiește just situația acestei părți de propoziție, nu reușește să rezolve de deplin problema, deoarece, pe de o parte,

---

1 Gramatica Academiei R.P.R., vol. al II-lea, p. 135.
2 *Limba romînă*, 1954, nr. 6, p. 113.
3 Ed. a III-a, București, 1945, p. 197.
4 H. Tiktin, lucr. cit., p. 197.

consideră în aceeaşi situaţie şi circumstanţialul de mod exprimat printr-un gerunziu şi, pe de alta, echivalează acest circumstanţial cu o construcţie gerunzială, fapt care atrage după sine şi compararea cu construcţii necorespunzătoare din limbile franceză şi germană. Esenţial este că, în această semnalare făcută de H. Tiktin, sînt atinse trăsăturile caracteristice ale acestei părţi de propoziţie care are elemente comune şi cu circumstanţialul de mod şi cu numele predicativ. Avînd însă elemente comune cu aceste două părţi de propoziţie, el posedă în acelaşi timp trăsături specifice care îl caracterizează, făcîndu-l să se deosebească şi de unul şi de celălalt.

În propoziţia : *fetiţa* ***voioasă*** *aleargă*, adjectivul *voioasă* se referă numai la substantivul determinat şi arată o calitate, o însuşire nelimitată a obiectului exprimat prin substantivul determinat. Acest adjectiv are în propoziţie funcţiunea de atribut şi se acordă în gen, număr şi caz cu substantivul determinat. Raportul dintre determinat şi determinant este de subordonare. Prin propoziţie se realizează o singură comunicare : un obiect delimitat faţă de altele de acelaşi fel săvîrşeşte o acţiune.

În propoziţia : *fetiţa aleargă* ***voios***, adverbul de mod *voios* arată felul în care se face acţiunea de a alerga. El se referă direct la verb, arătînd calitatea, însuşirea acţiunii exprimate de acesta. În propoziţie, *voios* este un circumstanţial de mod, iar raportul dintre verbul determinat şi adverbul determinant este de subordonare.

Într-o propoziţie ca *fetiţa aleargă* ***voioasă***, adjectivul *voioasă* exprimă o circumstanţă care se referă la verb, dar nu în aşa fel încît să existe o determinare directă, ca în cazul circumstanţialului de mod. Determinare directă există între adjectiv şi substantiv. Modul cum se săvîrşeşte acţiunea este arătat prin starea celui care o săvîrşeşte, mai precis, acţiunea verbului este determinată prin starea pe care o are obiectul simultan cu acţiunea săvîrşită. Adjectivul *voioasă* se referă concomitent la substantivul *fetiţa* şi la verbul *aleargă*. El indică împrejurarea specială în care se desfăşoară acţiunea verbului şi reprezintă totodată un aspect, o stare caracteristică pe care o are obiectul în momentul desfăşurării acţiunii verbului. Adjectivul îndeplineşte o dublă funcţiune sintactică : de determinant atît al substantivului cît şi al verbului. Legătura existentă cu substantivul la care se referă este marcată prin acord, iar legătura cu verbul e marcată prin locul acestui adjectiv după verb.

Cum s-a văzut mai sus, partea de propoziţie în discuţie arată s t a r e a u n u i o b i e c t s i m u l t a n ă c u o a c ţ i u n e.

Din punct de vedere logic, prin propoziţia *fetiţa aleargă voioasă* se fac două comunicări :

fetiţa ***aleargă***

şi

fetiţa este ***voioasă***

adică propoziţia

fetiţa aleargă ***voioasă***

poate fi echivalată cu fraza

fetiţa ***aleargă*** *şi este* ***voioasă***

în care adjectivul *voioasă* este numele predicativ al unei propoziții coordonate copulative.

Prin condensarea gîndirii, se realizează :

fetița aleargă ***voioasă***

în care adjectivul *voioasă* este echivalentul numelui predicativ al propoziției coordonate copulative.

În propoziții ca *fetița aleargă* ***voioasă***, pentru vorbitor sînt la fel de importante și acțiunea exprimată de verb, și starea exprimată de adjectiv. Accentul predicativ cade nu numai pe verb, ci pe ambii termeni [1]. Echivalarea cu o frază formată prin coordonare argumentează în favoarea acestei teze. Ba mai mult : se pare că, în asemenea situații, adjectivul este esențial, în timp ce verbul, cvasiasimilabil la categoria verbelor însoțite de un nume predicativ, capătă puțin caracterul unei copule, deși mai expresive [2]. Aprecierea „capătă puțin caracterul unei copule, deși mai expresive" trebuie înțeleasă în sensul că verbul nu-și pierde în întregime conținutul semantic concret și caracterul predicativ. El permite totuși, în această împrejurare, — deși verb predicativ, — prezența, alături de el, a unui « nume predicativ ».

Dacă, în aceeași propoziție, ar fi esențial verbul, iar adjectivul un adaos secundar, am obține o comunicare de tipul :

fetița, voioasă, aleargă.

Într-o astfel de propoziție, verbul este esențial, iar adjectivul adaugă un element mai mult sau mai puțin secundar, care explică sau completează dintr-un anumit punct de vedere cele spuse de verb. În acest caz avem de-a face cu un adjectiv cu funcțiune de apoziție explicativă [3], sau de atribut circumstanțial [4], dacă ne referim la dubla funcțiune a acestui adjectiv, de determinant și al substantivului și al verbului. Adjectivul *voioasă* ca apoziție explicativă (atribut circumstanțial) poate fi echivalat, ca orice apoziție explicativă, cu o construcție gerunzială sau cu o propoziție subordonată circumstanțială :

fetița, ***fiind (deoarece este, în timp ce este) voioasă***, *aleargă.*

În timp ce adjectivul *voioasă* ca apoziție poate fi echivalat cu o construcție gerunzială-circumstanțială sau cu o propoziție subordonată circumstanțială (pentru că raportul dintre adjectiv și verb este de subordonare ; adjectivul exprimă un element suplimentar care explică sau completează verbul), adjectivul *voioasă* ca nume predicativ nu poate fi echivalat decît cu o

---

[1] Vezi A. Sechehaye, *Essai sur la structure logique de la phrase*, Paris, 1926, p. 156.

[2] Vezi Alf Lombard, *Les membres de la proposition française. Essai d'un classement nouveau.* Malmö, 1929. Extras din revista Moderna Språk, publicată de H. Söderbergh și N. O. Heinertz, XXIII, 1929, p. 22.

[3] Deoarece îndeplinește aceeași funcțiune ca și apoziția-substantiv sau ca apoziția-propoziție, credem că trebuie admisă și adjectivului funcțiunea de apoziție explicativă. În exemplul : *El, zelos, primea fără a crîcni*, adjectivul *zelos* îndeplinește aceeași funcțiune ca și substantivul determinant apoziție din ex. : *Om prudent, Busuioc trăgea mereu cu coada ochiului într-acolo* (vezi Mioara Avram, *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție*, în *Studii de gramatică*, vol. I, p. 158). De altfel, în gramaticile altor limbi se vorbește în mod curent de funcțiunea de apoziție a adjectivului.

[4] Mioara Avram, lucr. cit., p. 158.

propoziție coordonată copulativă[1] (pentru că el exprimă un element esențial, o stare existentă simultan cu acțiunea verbului : *fetița aleargă și e voioasă*).

Echivalarea nu trebuie să surprindă. Se poate stabili un paralelism între situația adjectivului-nume predicativ (considerat „circumstanțial de mod") și cea a circumstanțialului de mod exprimat printr-un gerunziu.

Gerunziul circumstanțial de mod „exprimă o acțiune care însoțește acțiunea predicatului, constituind ... un fel de „predicat secundar"[2].

Adjectivul *voioasă*, într-o propoziție ca *fetița aleargă voioasă*, exprimă starea unui obiect simultană cu acțiunea verbului, adică o stare care însoțește acțiunea verbului (*aleargă și e voioasă*), constituind un fel de „nume predicativ".

Gerunziul circumstanțial de mod poate fi echivalat n u m a i cu o propoziție coordonată copulativă :

privea zîmbind = privea și zîmbea.

Îndată ce gerunziul mai exprimă și o altă nuanță circumstanțială (timp, cauză etc.), el nu mai poate fi echivalat decît cu o propoziție subordonată circumstanțială :

aceleași și aceleași lucruri le spuneam în felurite chipuri, și amîndoi zîmbeam privindu-ne = amîndoi zîmbeam în timp ce (*cînd*) *ne priveam.*

La fel, adjectivul nostru numai ca nume predicativ poate fi echivalat cu o propoziție coordonată copulativă, iar ca apoziție poate fi echivalat numai cu o construcție gerunzială-circumstanțială sau cu o propoziție subordonată circumstanțială.

Deși apropiate de verbele copulative sau semicopulative, care admit un nume predicativ, verbele din exemple ca *fetița aleargă voioasă* își păstrează în mai mare măsură autonomia semantică și caracterul predicativ. Stadiul acesta este primul pe drumul de trecere al unui verb de la capacitatea de a servi ca predicat spre starea de copulă.

Este de ajuns ca verbul, pierzîndu-și din conținutul concret, să tindă spre abstractizare, și ca accentul predicativ, care cădea inițial în aceeași măsură pe ambii termeni, să se condenseze numai pe al doilea (cel care arată starea), pentru ca acest verb să devină un semicopulativ (un element nu lipsit de sens lexical, dar lipsit de predicativitate), iar adjectivul să devină numele lui predicativ.

Astfel, cu ajutorul exemplelor :

fetița vine voioasă,
pe fetiță o văd voioasă,
fetița pare voioasă,
fetița devine voioasă,

sau :

fetița ascultă voioasă,
fetița stă voioasă,
fetița rămîne voioasă,

[1] De aceea, H. Tiktin, lucr. cit., p. 197, greșește cînd echivalează un astfel de nume predicativ cu o construcție gerunzială. Tocmai această echivalare necorespunzătoare îi permite să apropie apoi un exemplu ca *Ea se ruga cu mîinile spre cer* de construcții din limbile franceză și germană în care avem de-a face cu apoziții explicative (atribute circumstanțiale) : *Elle priait, les mains tendues vers le ciel* sau *Sie betete, die Hände zum Himmel erhoben.*

[2] Mioara Avram, lucr. cit., p. 162.

se poate urmări drumul de la starea de autonomie a verbului la cea de element de legătură între subiect și numele predicativ. Prin slăbirea caracterului predicativ, verbul — neglijabil acum în privința ideii concrete în propoziție — devine un introducător al adjectivului nume predicativ [1].

Verbul din prima propoziție, cea care ne interesează, nu-și pierde conținutul semantic și caracterul predicativ în măsura în care le pierd verbele semicopulative. Determinantul nu atribuie o calitate permanentă, așa cum o face numele predicativ, ci arată doar o stare limitată de durata acțiunii. Așa stînd lucrurile, determinantul nu se comportă ca un nume predicativ obișnuit, ci determină acțiunea verbului prin starea pe care o are obiectul simultan cu acțiunea. De aceea propunem să numim acest determinant n u m e p r e d i c a t i v c i r c u m s t a n ț i a l.

Acest determinant se întîlnește și în alte limbi și e prezentat ca o parte de propoziție deosebită în diversele gramatici.

Termenii utilizați pentru denumirea lui sînt diferiți, după cum s-a ținut seama de una sau alta din trăsăturile specifice lui.

În gramaticile limbii latine, se găsesc, pe de o parte, denumiri ca : determinare predicativă [2], întregire (complement) predicativă [3], atribut predicativ [4] — uneori se distinge adjectivul de substantiv prin termeni deosebiți, atribut predicativ și apoziție predicativă [5] — sau adjectiv predicativ [6], iar pe de altă parte denumiri ca : (nume) predicativ circumstanțial [7] sau, cu termeni deosebiți, atribut circumstanțial și apoziție circumstanțială [8].

Din termenii adoptați de gramaticile limbilor moderne, desprindem : întregire (complinire, „doplněk") în gramatica cehă [9], atribut al predicatului în gramatica germană[10] și în cea cehă, atribut circumstanțial în gramatica polonă[11]. A. Sechehaye se oprește la numele de predicat indirect[12].

Unii cercetători, deși tratează despre situația specială a adjectivului care exprimă o caracteristică a verbului printr-o caracteristică a obiectului,

---

[1] Vezi A. Sechehaye, lucr. cit., p. 156.

[2] Termen adoptat și la noi de Radu I. Sbiera, *Gramatica latină*, ed. a III-a, Cernăuți, 1929, p. 115 și urm.

[3] Așa, de pildă, Eugenio Turazza, *Gramatica latina*, ed. a XIX-a, Genova-Roma, 1941, p. 221.

[4] Ellendt-Seyfferts, *Lateinische Grammatik*, neu bearbeitet von M. A. Seyffert und W. Fries, ed. a LIII-a, Berlin, 1909, p. 113 și urm.

[5] Vezi, de exemplu, Hermann Menge, *Repetitorium der lateinischen Syntax und Stilistik*, ed. a X-a, Wolfenbüttel, 1914, partea a II-a, p. 17, 21.

[6] A. Draeger, *Historische Syntax der lateinischen Sprache*, vol. I, ed. a II-a Leipzig, 1878, p. 352 și urm.

[7] A. C. Juret, *Système de la syntaxe latine*, Paris, 1926, p. 86 și urm. Juret însă tratează la un loc, sub aceeași denumire, și situația adjectivului-apoziție (atribut circumstanțial).

[8] Ferdinand Sommer, *Vergleichende Syntax der Schulsprachen*, ed. a II-a, Leipzig-Berlin, 1925, p. 5.

[9] František Trávníček, *Mluvnice spisovné češtiny, čast* II : Skladba, Praga, 1949, p. 152 și urm.

[10] Hermann Paul, *Deutsche Grammatik*, Band III, Teil IV : Syntax, Erste Hälfte, Halle, 1919, p. 49 și urm.

[11] Stanisław Szober, *Gramatyka języka polskiego*, ed. a III-a, Varșovia, 1953, p. 316.

[12] Lucr. cit., p. 156. El justifică acest termen arătînd că adjectivul, deși devine un determinant al verbului, nu-și pierde pe deplin caracterul lui prim, ci rămîne împreună cu acest verb și prin el un predicat al substantivului.

nu folosesc pentru aceasta un termen special. Printre ei cităm pe F. Brunot [1], W. v. Wartburg și P. Zumthor [2], J. B. Hofmann [3], A. Ernout și F. Thomas[4]. Sub același aspect întîlnim problema în gramatica Larousse [5] a limbii franceze.

Acțiunea care e determinată de un nume predicativ circumstanțial poate fi exprimată printr-un verb la una din cele trei diateze, la un mod personal sau nepersonal, sau printr-o locuțiune verbală :

a. După aceea ziua *curse* ***liniștită.*** SADOVEANU, O. II 657.

Noaptea se *lăsa* ***murdară*** *și* ***grea.*** CEZ. PETRESCU, Î. I 203.

Puii *sînt mîncați* ***fripți.***

b. Priveam la apa care *se strecura* ***lină și limpede.*** SADOVEANU, O. III 12.

Toți *așteptau* ***întristați, deznădăjduiți.*** SADOVEANU, O. III 549.

A auzit-o întîia oară *suspinînd* ***ușurată.*** SADOVEANU, N. P. 47.

Cum cutezați a *intra* ***nechemați.*** SADOVEANU, N. P. 195.

Se așază *zîmbind* ***fericiți*** *pe banca de lîngă geamlîc.* SADOVEANU, O. II 537.

c. *Stătui de vorbă* ***vesel,*** *ca niciodată.* SADOVEANU, O. II 576.

Numele predicativ circumstanțial stă mai ales pe lîngă verbe intranzitive care exprimă mișcarea (*a merge, a umbla, a se întoarce, a ajunge, a fugi, a intra, a coborî, a pleca* etc.) sau tranzitive folosite în mod absolut :

Mîncară *la început* ***tăcuți și flămînzi.*** CEZ. PETRESCU, Î. I 95.

Mult mai rare sînt cazurile cînd numele predicativ circumstanțial însoțește un verb tranzitiv.

Numele predicativ circumstanțial se exprimă printr-un adjectiv, locuțiune adjectivală, gerunziu și participiu cu valoare adjectivală :

a. adjectiv :

În timpul acesta noi ne urmam drumul ***liniștiți.*** SADOVEANU, N. P. 279.

Se întorsese ***destul de vesel*** *acasă.* SADOVEANU, O. II 618.

b. locuțiune adjectivală :

Se va întoarce ***cu inima frîntă.*** SADOVEANU, N. P. 359.

Toți copiii dumisale o așteptau ***cu ochii bolditi.*** SADOVEANU, N. P. 391.

c. gerunziu cu valoare adjectivală [6] :

Nu după multă vreme s-a întors ***suferindă.***

---

[1] *La pensée et la langue*, Paris, ed. a II-a, 1926, p. 601 ș. u.

[2] *Précis de syntaxe du français contemporain*. Berna, 1947, p. 202.

[3] Stolz-Schmalz, *Lateinische Grammatik*, ed. a V-a, prelucrată de Manu Leumann și Joh. Bapt. Hofmann, München, 1928, p. 467.

[4] *Syntaxe latine*, ed. a II-a, Paris, 1953, p. 166.

[5] *Grammaire Larousse du XX-e siècle*, Paris, 1936, p. 222 ș. u.

[6] Prin natura sa verbală, gerunziul exprimă o acțiune în desfășurare. În foarte puține cazuri, ideea de acțiune a dispărut complet, rămînînd numai ideea de calitate, de stare. Este cazul formelor de gerunziu de mai sus, care, simțite ca adjective, se comportă ca atare, suportînd acordul.

Ruinele se înălțau **fumegînde.**

Apa țîșnea **clocotindă.**

d. participiu devenit adjectiv, la care, ca și la gerunziu, ideea de acțiune să fie complet ștearsă, nerămînînd decît ideea de stare, de calitate.

Niște babe ... s-au întors de la biserica Uspeniei **speriate.** SADOVEANU, N. P. 212.

Și crîngurile se întind **desfrunzite,** *cafenii, cu o ușoară pîclă arămie deasupra lor.* SADOVEANU, O. III 63.

Dar se întorceau **înșelați** *în nădejdile lor.* SADOVEANU, N. P. 22.

Obiectul a cărui stare existentă în timpul unei acțiuni o arată numele predicativ circumstanțial poate fi exprimat printr-un substantiv sau pronume (exprimat sau nu):

Noaptea **potolit** *și* **vînăt** *arde f o c u l în cămin.* EMINESCU, O. I 42.

D o m n u ... se plimbă încet, cu mîinile la spate, **singur** *și* **trist.** SADOVEANU, O. III 50.

Și o a m e n i i iar tăcură **gînditori.** SADOVEANU, O. III 42.

Și e u stam **cu ochii pe jumătate închiși.** SADOVEANU, O. III 104.

În dimineața de duminecă încălecă **trudită** *și* **cu ochii cerniți.** SADOVEANU, B. 127.

Ce are să zică mătușa Ruxanda cînd a vedea că mă întorc **singur**! SADOVEANU, O. II 96.

Substantivul sau pronumele desemnînd obiectul a cărui stare se exprimă prin numele predicativ circumstanțial poate sta în nominativ [= subiect] sau în acuzativ [= complement direct].

Subiect:

Și c u m ă t r a S a f t a ... o asculta **evlavioasă.** SADOVEANU, O. III 104.

Și mă culcam **trist** *în casa pustie.* SADOVEANU, O. II 553.

Complement direct [1]:

L e g u m e l e l e mîncăm **fierte** [**crude** etc.]

L-am lăsat [l-am găsit] **viu** [**rănit, mort**].

Numele predicativ circumstanțial exprimat printr-un adjectiv stă în același gen, număr și caz cu substantivul la care se referă:

Gerunziile la care ideea de acțiune e vizibilă sînt numai circumstanțiale de mod sau, cum arată just M. Caragiu, aparente circumstanțiale de mod, de fapt gerunzii cu funcțiune predicativă (propoziții gerunziale „independente"). (Sintaxa gerunziului romînesc, în *Studii de gramatică*, vol. II, p. 68, 81).

Vîntul sufla **cîntînd.** SADOVEANU, N. P. 221.

În asemenea cazuri, gerunziul apare ca un „predicat secundar": vîntul *sufla* și *cînta*.

Pentru a fi nume predicativ circumstanțial, el trebuie să exprime numai starea, calitatea. Numai în această situație poate permite încadrarea în echivalarea specifică numelui predicativ circumstanțial:

femeia s-a întors **suferindă** = *femeia* **s-a întors și e suferindă.**

Cu cît ideea de acțiune este mai ștearsă, cu atît șansele unui gerunziu de a se apropia de un adjectiv și de a avea funcțiunea unui nume predicativ sînt mai mari:

Notarul se ridicase de la pămînt și venea **șchiopătînd.** SADOVEANU, O. III 31.

Cu toate acestea, din cauza ideii de acțiune destul de vizibilă, nu e posibilă echivalarea gerunziului *șchiopătînd* cu numele predicativ al unei coordonate copulative.

[1] În acest caz, adjectivul este numele predicativ al substantivului în acuzativ [complementul direct].

Şi ploaia curgea ***deasă.*** SADOVEANU, O. II 568.
Se uita ***speriat,*** *clipind.* SADOVEANU, N. P. 465.
Ţăranii s-au întors ***mai mult răsfiraţi.*** REBREANU, R. II 147.
Solzi de peşte ... sticleau ***verzii*** *în lumina piezişă a soarelui.* SADOVEANU, O. II 559.
Glasuri pornesc ***adînci, înăbuşite,*** *ca un murmur slăbit de tunet.* SADOVEANU, O. III 574.

Însuşirea exprimată de adjectiv poate fi în grade diferite :
Ploaia tot cădea dar din ce în ce ***mai rărită.*** SADOVEANU, O. II 574.
De sus, ploaia curgea tot ***mai deasă,*** *măruntă şi caldă.* SADOVEANU, O. II 568.

Adjectivul poate fi însoţit de un cuvînt sau o expresie care exprimă îndoiala, posibilitatea etc. :
Aud un oftat amar ; şi glasul porneşte p a r c ă ***mai obosit.*** SADOVEANU, O. III 105.
Peştii care... holbau, p o a t e ***flămînzi,*** *ochii la mine.* HOGAŞ, O. 103.

Deoarece numele predicativ circumstanţial este legat nu numai de substantivul la care se referă, ci şi de verb şi, prin aceasta, de întreaga propoziţie, el poate intra în componenţa unei propoziţii şi cînd substantivul determinat lipseşte, dacă a fost exprimat mai înainte :

Să aibă cu ce ieşi înaintea bărbaţilor cînd s-or întoarce ***flămînzi.*** SADOVEANU, N. P. 194.
Au venit ... fluturii albi ai iernii. Au coborît ***leneşi, tremurători.*** SADOVEANU, O. III 63.

Exprimînd starea pe care o are un obiect în timpul săvîrşirii unei acţiuni, numele predicativ circumstanţial apare în acelaşi timp ca determinant al acţiunii verbului şi ca determinant al obiectului (substantivului). Această dublă funcţiune este marcată şi prin elemente de ordin formal : acordul şi topica.

A c o r d u l. În privinţa acordului, am văzut mai sus că numele predicativ circumstanţial exprimat printr-un adjectiv sau un adjectival se acordă în gen, număr şi caz cu substantivul la care se referă.

T o p i c a. Locul obişnuit al numelui predicativ circumstanţial este lîngă verb, şi anume după el.

Razele soarelui străbăteau ***slabe*** *şi abia* ***călduţe*** *printre crengi goale.* CEZ. PETRESCU, Î. I 29.
Grămezile ude de dorobanţi se strînseră ***necăjite*** *şi* ***ameninţătoare.*** SADOVEANU, O. II 74.

Adjectivul cu funcţiune de predicativ circumstanţial poate sta şi înaintea verbului, în cazul cînd nu-i precedat imediat de substantivul determinat, ci este despărţit de acesta prin alte părţi de propoziţie. Dacă, stînd înaintea verbului, este precedat imediat de substantivul la care se referă, adjectivul apare numai ca determinant direct al substantivului, adică cu funcţiune de atribut :

razele ***slabe*** *străbăteau ...*

El poate preceda însă verbul, dacă între substantivul la care se referă și verb apare o altă parte de propoziție, care să neutralizeze legătura directă cu substantivul :

Solzi de pește... ia lumina piezișă a soarelui ***verzii*** *sticleau.*

Adjectivul predicativ circumstanțial poate sta lîngă substantivul la care se referă, dar numai înaintea lui și numai cînd elemente formale indică clar negruparea cu el în unitatea substantiv + atribut. Astfel, din motive stilistice sau cerută de necesitatea versificației, e posibilă topica :

De la gîrlă-n pîlcuri dese
Zgomotoși *copiii vin.* COȘBUC, B. I. 6.

Adjectivul *zgomotoși*, folosit nearticulat în fața unui substantiv cu înțeles hotărît, arată clar negruparea directă cu substantivul în calitate de atribut.

În cazul cînd verbul primește un complement direct, numele predicativ circumstanțial apare după acest complement :

Nicoară ascultase cartea de amenințare ***cu sprînceana încă mînioasă.*** SADOVEANU, N. P. 358.

Urcară scările ***mai ușori*** *ca niciodată.*

Cînd verbul are o complinire indirectă, numele predicativ circumstanțial poate precede acestei compliniri :

Apoi s-a uitat ***cu ochii holbați*** *la munteancă.* SADOVEANU, B. 120.

Dacă verbul are diferite compliniri circumstanțiale, numele predicativ poate sta :

— imediat după verb, înaintea complinirilor circumstanțiale :

Se sculă încet și porni ***gîrbov*** *spre casa pustie.* SADOVEANU, O. II 609.

— sau după una din complinirile circumstanțiale :

Am umblat astfel ***veseli*** *toată ziua.*

În c o n c l u z i e observăm următoarele :

În limba romînă, ca și în alte limbi, se poate desprinde o parte de propoziție cu dublă funcțiune sintactică : de determinant atît al unui substantiv cît și al unui verb. El exprimă o stare pe care o are un obiect simultană cu o acțiune. Prin această stare, pe care o are obiectul în timpul săvîrșirii unei acțiuni, se determină și acțiunea. Ținînd seama de trăsăturile specifice ale acestui determinant, l-am numit nume predicativ circumstanțial.

Numele predicativ circumstanțial, în limba romînă, poate fi exprimat printr-un adjectiv, gerunziu și participiu cu valoarea adjectivală sau locuțiune adjectivală. Dubla funcțiune a numelui predicativ circumstanțial este marcată formal prin acordul lui cu substantivul la care se referă și prin locul lui (în mod obișnuit) după verbul determinat.

STUDII DE GRAMATICĂ
Vol. II, 1957

ATRIBUTUL PRONOMINAL ÎN DATIV

DE

FINUȚA ASAN

În articolul de față ne propunem să ne oprim asupra cîtorva dintre problemele pe care le ridică atributul pronominal în dativ, aducînd astfel unele completări la capitolul Atributul pronominal în dativ din Gramatica Academiei R.P.R., vol. al II-lea, p. 101–102.

Atributul pronominal în dativ se exprimă prin formele neaccentuate ale pronumelui personal și ale celui reflexiv. Cu funcțiune atributivă, aceste pronume stau fie pe lîngă un verb, fie pe lîngă un substantiv.

I. PRONUMELE STĂ PE LÎNGĂ UN VERB

În capitolul privitor la atributul pronominal în dativ din Gramatica Academiei R.P.R. este tratat atributul pronominal în dativ care stă pe lîngă un substantiv. Într-o notă se spune: „Limba contemporană folosește în schimb foarte des (față de rara folosire în limba contemporană a atributului pronominal în dativ care stă pe lîngă un substantiv. — *F. A.*) construcția în care dativul cu funcțiune atributivă stă înaintea unui verb tranzitiv, determinînd substantivul cu rol de complement direct al acestui verb. Datorită poziției sale pe lîngă verb, dativul este interpretat în aceste cazuri drept complement indirect"[1].

Din această formulare nu rezultă destul de clar dacă interpretarea dativului de pe lîngă verb drept complement indirect este sau nu justă. Deoarece în capitolul consacrat atributului pronominal în dativ dativul de pe lîngă verb nu e tratat, ci pomenit în notă, putem trage concluzia că interpretarea lui drept complement indirect este cea indicată. Cînd studiază însă complementul indirect, Gramatica nu se ocupă de dativul posesiv. Prin urmare, problema atributului pronominal de pe lîngă verb a rămas de fapt netratată. Cu sens posesiv, arătînd al cui e obiectul exprimat prin substantiv, pronumele în dativ determină substantivul, are deci funcțiune de atribut, indiferent dacă e plasat imediat lîngă substantiv sau dacă stă lîngă verb (vom vedea mai departe cum se explică această dublă poziție).

1 Vol. al II-lea, p. 102.

Nici exemplele date de Gramatică pentru a demonstra că dativul posesiv, atunci cînd e pe lîngă un verb, poate fi interpretat drept complement indirect nu sînt, după părerea mea, concludente. În citatul :

*Directorul se duce la o extremitate a peronului și-**și** aruncă privirile la mulțimea adunată pînă în cealaltă extremitate* (CARAGIALE, O. I 80), pronumele reflexiv *și* nu poate fi interpretat decît ca echivalentul adjectivului posesiv *sale* și deci ca atribut : *aruncă privirile* ***sale****...* și în nici un caz complement indirect : cui aruncă privirile? lui *își* aruncă. De asemenea pronumele personal *i* din citatul :

Nimeni nu-i cunoștea tinerețea (SADOVEANU, O. II 5) este echivalentul posesivului *lui* : *nimeni nu cunoștea tinerețea* ***lui*** și nu : cui nu cunoștea ? lui nu-*i* cunoștea [1].

De altfel, la începutul notei citate, Gramatica recunoaște dativului posesiv funcțiunea atributivă. Prin urmare, capitolul Atributul pronominal în dativ trebuie completat cu studiul formelor neaccentuate ale pronumelui personal și reflexiv cu sens posesiv care stau pe lîngă verb.

Pronumele reflexiv

Formele neaccentuate de dativ ale pronumelui reflexiv cu sens posesiv stînd pe lîngă un verb tranzitiv determină, după cum observă Gramatica în nota amintită, substantivul cu rol de complement direct al acestui verb. Funcțiune atributivă au atît formele neaccentuate de dativ ale pronumelui reflexiv propriu-zis (pentru pers. a III-a) cît și formele neaccentuate de dativ ale pronumelui personal cu rol de reflexiv (pentru pers. I și a II-a). Pronumele reflexiv stă în imediata apropiere a verbului, înaintea sau în urma lui. Pronumele stă izolat, apărînd în formele *îmi*, *îți*, *își*, *ne*, *vă*, sau face corp comun cu verbul ori cu un adverb, o conjuncție sau un alt cuvînt dinaintea verbului și apare în formele : *-mi*, *mi-*, *-ți*, *ți-*, *-și*, *și-*, *-ne*, *ne-*, *-vă*, *vă-* [2].

Iată cîteva exemple :

În cuptor ***îmi*** *vîr colacii.* TOPÎRCEANU, M. 80.
Bogații ***își*** *pun ochii pe candeli aurite.* BOLLIAC, O. 70.
*Talantul ce mi-au dat să-****mi*** *poci plăti datoria.* VARLAAM, C. 5.
*Pleacă-****ți*** *urechea-n vreme de scîrbă.* DOSOFTEI, P. V. 46.
*Folos va avea cela ce-****ș*** *va da avuția în mîna săracilor.* CORESI, C. 53/23.
*Să nu-****și*** *piarză credința.* URECHE, LET. 34.
*Ca florile-****și*** *deschide ochii mari.* JEBELEANU, P. 8.
Să aștepte Ștefan-vodă afară pînă ***și****-a isprăvi ruga.* NECULCE, CR. I 13.

---

[1] Folosirea pronumelui în dativ pe lîngă verb poate da naștere uneori la confuzii, nefiind clar dacă funcțiunea lui e de complement indirect sau de atribut. Propoziția : *mulți îmi cerură arestarea* (dintr-un ziar mai vechi) poate fi înțeleasă ca „mulți mi-au cerut să-l arestez (pe X)" și atunci pronumele are funcțiune de complement indirect, sau ca „mulți au cerut arestarea mea" și atunci pronumele e atribut.

[2] În privința topicii formelor neaccentuate ale pronumelui personal și reflexiv și a regulilor contopirii lui cu cuvintele învecinate, vezi Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, 194, 195, și Al. Rosetti și J. Byck, *Gramatica limbii romîne*, ed. a II-a, București, 1945, p. 51.

Formele de plural sînt folosite mai rar.

Substantivul determinat de pronumele reflexiv este totdeauna articulat, după cum se vede şi din exemplele de mai sus, cu excepţia unor construcţii din poezia populară de tipul :

Să mă îngroape
De stînă aproape,
***Oi** ca să-mi privesc,*
***Dor** să-mi potolesc* (TEODORESCU, P. P. 436),

cu complement direct nearticulat, plasat la începutul propoziţiei.

Formele neaccentuate de dativ ale pronumelui reflexiv se folosesc în locul adjectivului posesiv atunci cînd nu se insistă asupra ideii de posesiune [1]. Compară :

*Se apleacă şi-**şi** luă ciomagul* (GALACTION, O. I 55) cu *se apleacă şi luă ciomagul* ***său.***

Cînd se insistă asupra faptului că subiectul acţiunii e în acelaşi timp şi posesorul obiectului asupra căruia se răsfrînge acţiunea verbului, se foloseşte fie adjectivul posesiv, fie mai ales şi pronumele reflexiv şi adjectivul posesiv sau pronumele personal în genitiv cu valoare de posesiv :

*Nu fiţi ca făţarnicii mîhniţi ce-**ş** strămutează faţa **lor.*** CORESI, C_2 49/2.
*Vrînd să-**şi** răscumpere strîmbătatea **sa.*** URECHE, LET. 33.
*În luna lui iunie **şi**-au clocit ouăle **lor** cenuşii.* ODOBESCU, III 31.

În unele construcţii, adjectivul posesiv a fost înlăturat complet de pronumele reflexiv şi nu mai poate fi folosit decît acesta din urmă. Aşa sînt îmbinările de cuvinte de tipul :

a-şi stăpîni rîsul
a-şi întoarce capul
a-şi aduna forţele
a-şi muşca buzele
a-şi şterge barba
a-şi acoperi ochii etc.

şi, mai ales, construcţiile fixe, cristalizate ca :

a-şi da sufletul
a-şi lua inima în dinţi
a-şi pune ochii (pe cineva sau pe ceva)
a-şi arunca privirea (sau *privirile*)
a-şi duce viaţa
a-şi veni în fire şi altele.

În toate aceste construcţii, substantivul determinat exprimă o parte integrantă a fiinţei - subiect al acţiunii (*suflet, forţe, fire, viaţă*) sau a persoanei sale fizice (*buze, ochi, cap, barbă*). De aceea insistenţa asupra posesiunii (exprimată prin adjectivul posesiv) ar fi complet inutilă şi chiar supărătoare.

Uneori se merge şi mai departe în acest sens. Faţă de *a-şi spăla mîinile, a-şi spăla faţa, a-şi freca ochii*, construcţiile mai fireşti, populare sînt :

[1] Al. Rosseti şi J. Byck, lucr. cit., p. 51.

a se spăla pe mîini, a se spăla pe față, a se freca la ochi[1], unde reflexivul nu se mai construiește cu dativul, ci cu acuzativul, care nu mai conține de loc ideea de posesiune.

Pronumele personal

Formele neaccentuate de dativ ale pronumelui personal cu sens posesiv stînd pe lîngă un verb tranzitiv determină substantivul cu rol de complement direct al acestui verb. Pe lîngă un verb intranzitiv sau un predicat nominal, aceleași forme determină substantivul cu rol de subiect al verbelor respective.

Pronumele stă izolat sau face corp comun cu verbul sau cu un cuvînt care precedă verbul. Formele sale sînt: *îmi, îți, îi, ne, vă, le* sau *mi-, ți-, -ți, i-, -i, ne-, -ne, vă-, -vă, le-, -le.*

Pe lîngă un verb tranzitiv:

De mult ***îmi*** *cunoștea apucăturile.* HOGAȘ, M. N. 16.
Vorba nu ***mi****-ai ascultat.* TEODORESCU, P. P. 289.
*Nu-****ți*** *înscriem numele pe lespezi.* JEBELEANU, P. 24.
*Văzîndu-****i*** *dumnezeu credința.* ANTIM, P. 16.
Domnule locotenent, ***vă*** *găsesc ironia cam... deplasată.* VLAHUȚĂ, D. 54.

Pe lîngă un verb intranzitiv:

*Gurița nu-****ți*** *tace.* TEODORESCU, P. P. 435.
*Și-****ți*** *arde fața*
Ca garoafa dimineața. ALECSANDRI, P. P. 46.
*Un copil din casă zic să fi întrecut pe Ștefan-vodă și să-****i*** *fi căzut săgeata într-un delușel.* NECULCE, CR. I 10.

Pe lîngă un predicat nominal:

Mut ***îmi*** *e mormîntul.* MACEDONSKI, O. I 50.
Tot spui cît neamul ***îți*** *e strălucitor.* BOLINTINEANU, O. 117.
Coarnele ***îi*** *sînt ca luna.* BOLLIAC, O. 71.
Călărețule mîhnit,
Nu ***ți****-e calul obosit?* ALECSANDRI, P. P. 46.

Formele de dativ neaccentuate ale pronumelui personal stau și pe lîngă un verb reflexiv construit cu acuzativul, determinînd substantivul-subiect al acestui verb. În acest caz, pronumele stă înaintea verbului și apare în formele: *mi, ți, i, ni, vi, li.*

Privirea ***mi*** *se îngropă în lipsa neagră a unei scînduri.* HOGAȘ, M. N. 88.
Copilele ***ți*** *s-au culcat.* COȘBUC, F. T. 8.
Brîul ***i*** *se descingea.* ALECSANDRI, P. P. 25.

Substantivul determinat este totdeauna articulat. Ca și pronumele reflexiv cu funcțiune atributivă, pronumele personal este folosit în locul adjectivului posesiv cînd nu se insistă asupra posesiunii și alături de adjectivul posesiv cînd, dimpotrivă, se accentuează asupra ideii de posesiune.

---

[1] Vezi și Sorin Stati, *Verbe „reflexive" construite cu dativul*, în *Studii și cercetări lingvistice*, V (1954), nr. 1–2, p. 140.

Formele de dativ neaccentuate ale pronumelui personal și reflexiv cu funcțiune atributivă stînd pe lîngă verbe sînt atestate din primele texte romînești, după cum se vede din exemplele date mai sus, și se folosesc și astăzi.

Încă din latina vorbită, pronumele în dativ poate fi interpretat ca posesiv în exemple ca: *Animus gaudebat* ***mihi*** („sufletul mi se bucura"). TERENTIU, EUNUCHUS, 587. *De Thebeste usque ad Tergeste liget* ***sibi*** *collum de reste* („de la Thebeste pînă la Tergeste să-și lege gîtul de funie"). Testamentum Porcelli, în PETRONII SATURAE, ed. Fr. Buecheler (Berolini, 1922), p. 269.

De la folosirea pronumelui cu sens posesiv pe lîngă verb s-a putut trece la întrebuințarea lui și pe lîngă substantiv. Sandfeld-Olsen [1] explică procesul în felul următor: în propoziții ca: *părul* ***mi*** *se ridică, sufletul* ***mi****-era greu*, în care pronumele e folosit pe lîngă verb și stă imediat după substantiv, s-a ajuns ușor să se lege pronumele de substantiv: *păru-****mi****. suflетu-****mi*** [2].

II. PRONUMELE STĂ PE LÎNGĂ UN SUBSTANTIV

Prima observație care trebuie făcută e aceea că pronumele face corp comun cu substantivul pe care-l determină sau cu un adjectiv care determină substantivul și e plasat înaintea substantivului. Pronumele apare în formele: *-mi, -ți, -i, -și, -ne, -vă, -le.*

*Ochii-****mi*** *n-au putut să vază.* ALEXANDRESCU, M. 19.
*Și-aș pune soarta lumii pe buza-****ți*** *purpurie.* EMINESCU, O. I 22.
*Arcul întins încoardă, arma-****i*** *strălucește.* DOSOFTEI, P. V. 26.
*Să-nalțe mulțumirea-****și***
L-acela ce-a zidit-o. VĂCĂRESCU, P. 44.
*Virtutea despletită și patria-****ne*** *zee*
Nu pot ca să aprinză o singură scînteie
În sufletu-nghețat. EMINESCU, O. I 25.
*Vesela-****vă*** *umbră rîzîndă, dulce, lină,*
Săltînd în bucurii. BOLLIAC, O. 92.

*Meschini împiegați azvîrl într-o seară la chef leafa-****le*** *pe o săptămînă.* CARAGIALE, O. III 189.

După cum se vede din exemplele de mai sus, în limba noastră mai veche erau folosite ca atribute formele neaccentuate de dativ atît ale pronumelor personale cît și ale celor reflexive, la toate persoanele, pe lîngă substantive însoțite sau nu și de alte determinări. Astăzi pronumele reflexiv nu mai e folosit cu această funcțiune; dintre formele pronumelui personal

---

[1] *Syntaxe roumaine*, Paris, 1936, p. 117.

[2] Ovid Densusianu crede că în limba latină *mihi, tibi, sibi* etc. au fost alăturate pe lîngă substantive pentru ca să arate că un lucru aparține cuiva, și atunci e naturală (în limba romînă. — *F.A.*) întrebuințarea acestei forme atone de pronume cu sensul posesiv. (*Limba romînă în sec. al XVI-lea. Morfologia.* Curs ținut la Facultatea de litere și filozofie din București, în anul 1931—32).

se întîlneşte mai ales forma de pers. a III-a sg. Substantivul însoţit de un atribut pronominal în dativ are de cele mai multe ori şi alte determinări.

Iată totuşi şi cîteva exemple de folosire a celorlalte pronume:

Eu am luat-o fără drum în sus,
*Am mărturie urmele-**mi** de sînge.* BENIUC, V. 7.
*Privesc spre tîmplele-**ți** brumate.* JEBELEANU, P. 24.
*Viața-**ne** liberă, munca și cerul*
Vă vor izbi mai năprasnic ca fierul. DRAGOMIR, S. 12.
*Poate-o vedea privirea-**vă** mioapă*
Ce nu zăreşte de la Washington. JEBELEANU, P. 21;

şi de determinare a substantivului numai prin atributul pronominal:

*E doar o zi, dar crește sămînța-**i** pretutindeni.* JEBELEANU, P. 15.
*N-aș vrea s-auză alții plînsu-**mi**.* BENIUC, V. 10.

În limba contemporană, atributul pronominal în dativ determină substantive în cazul nominativ sau acuzativ; într-o fază mai veche a limbii, substantivul determinat putea fi şi în genitiv:

*Înraintea dodeitorilor-**mi**.* PSALT. HURM. 18v.
*Oglindă Adevărul e, doamne, a ființi-**ți**.* VĂCĂRESCU, P. 39.

În capitolul consacrat atributului pronominal în dativ, Gramatica Academiei R.P.R. arată că acest atribut „determină mai ales substantive articulate: substantive masculine și neutre (la singular și plural) și substantive feminine la plural numai dacă sînt articulate, iar substantivele feminine la singular și articulate și nearticulate" [1].

Observăm în primul rînd că nu orice substantiv feminin la singular determinat de un atribut pronominal în dativ poate fi articulat sau nearticulat. Substantivele feminine terminate în *ea* accentuat (*stea*), în *a* accentuat (*basma*), ca și substantivul *zi*, apar totdeauna articulate atunci cînd sînt determinate de un atribut pronominal în dativ. Unele substantive neutre sînt nearticulate în exemple ca:

*Văd în spate-**i** arepi zmulte.* VĂCĂRESCU, P. 10.
*Pe brațe-**i** în cîntece crescuse.* MACEDONSKI, O. I 47.

Substantivele masculine și neutre terminate în consoană au un *u* înaintea atributului pronominal în dativ:

*Răpiși sufletu-**mi** de dor.* EMINESCU, O. I 18.
*El îmbrățișează calu-**i** spumegînd.* BOLINTINEANU, O. 35.

Deoarece unirea pronumelui în dativ cu substantivul s-a petrecut probabil într-o epocă foarte veche a limbii noastre (în secolul al XVI-lea atributul pronominal în dativ legat de substantiv e atestat de toate textele româneşti), se poate emite ipoteza că pronumele s-a alăturat de substantivele cu *u* final neamuțit încă la acea dată și că această construcție s-a păstrat pînă astăzi. În acest caz nu vom considera că *u* a preluat rolul de articol al lui *l* care a căzut, ci că substantivele masculine și neutre terminate azi în consoană nu au fost și nu sînt articulate.

Aceste constatări duc la concluzia că problema articulării substantivelor determinate de un articol pronominal în dativ mai trebuie studiată

---

1 Vol. al II-lea, p. 101.

pentru a se putea stabili condițiile în care substantivele apar articulate sau nearticulate.

Atributul pronominal în dativ de pe lîngă substantive apare destul de des în primele noastre texte și în poezia populară. Iată numai cîteva exemple :

*Ce se mulțiră dodeitorii-**mi**.* PSALT. HURM. 2r.

*Agiutoriu-**mi** fii și nu împenge mere și nu lăsa mere.* PSALT. SCH. 79.

*Nici-ț-va ajuta... nici fata, nici nepoții-**ți**.* CORESI, C. 37.

*Trupu-**mi** e în foc de pară.* TEODORESCU, P. P. 286.

*Du-te-n cale-**ți**, mergi cu bine.* ALECSANDRI, P. P. 31.

*Cînd văz păru-**i** de mătasă,*
Dorul ei tare m-apasă. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 31.

Începînd cu Dosoftei în *Psaltirea în versuri*, acest atribut este preluat mai ales de poeți, care preferă să folosească în locul adjectivului posesiv formele neaccentuate ale pronumelui personal și reflexiv cu sens posesiv (care nu schimbă cu nimic sensul propoziției). Aceste forme, fiind mai scurte, sînt mai comode pentru poezie. În secolul al XIX-lea atributul pronominal în dativ atinge punctul cel mai de sus al curbei frecvenței sale. Acest punct culminant este reprezentat prin poezia eminesciană, care abundă în construcția pe care o urmărim. În această perioadă însă, atributul începe să fie folosit din ce în ce mai puțin în limba vorbită. El e simțit ca o caracteristică a limbajului poetic, capătă un caracter livresc. Îl mai întîlnim la scriitori ca Negruzzi, Alecsandri, Odobescu, dar nu-l mai găsim la Creangă și Ispirescu, al căror stil se apropie mult de limba vorbită.

Astăzi, atributul pronominal în dativ care însoțește un substantiv e în declin. Folosirea lui în poezie e mult mai rară decît în secolul trecut, deoarece și scrisul poeților s-a apropiat mult de felul de a vorbi al contemporanilor. Proza nu mai atestă construcția decît în pasaje scrise în stil poetic sau într-un stil căutat, livresc.

*Lumina puternică a lunii... umplea văzduhul și iazul cu pulberea-**i** de argint.* SADOVEANU, O. I 411.

*Ici-colo s-a aprins cîte o luminiță și satul s-a strîns în propria-**i** durere.* BOGZA, A. I. 325.

*Privirile-**i** adînci și vii, pătrunzătoare, sclipătul pupilelor măslinii îi adînceau parcă îngîndurarea.* MIHALE, O. 9.

*Studiul aprofundat al limbii vechi și al graiurilor regionale de pe întregul cuprins al țării, la care se adaugă o bogată informație științifică de specialitate însoțită totdeauna de o meditație îndelungată și de atitudine critică față de conținutul lucrărilor respective, explică, după mine, într-o măsură tot așa de mare ca și darurile înnăscute, măiestria-**i** artistică unică.* I. IORDAN, în GAZ. LIT., 1955, nr. 7 (49), 1/3.

[Dunărea] *trece majestuoasă, cu apele-**i** largi, clipocitoare, vinețigălbui, printre maluri perdeluite cu păduri și zăvoaie.* CONTEMPORANUL, S. II, 1955, nr. 7 (437), 1/5.

Afirmația că atributul pronominal în dativ e simțit de vorbitori ca un element poetic sau livresc este dovedită de faptul că nu mai poate fi

folosit în vorbirea curentă, în stilul familiar. O propoziție ca: *am luat mătura-**mi** și am început să mătur* ni se pare ridicolă tocmai din pricina folosirii pronumelui aton pe lîngă un cuvînt ca *mătură*.

În ultima vreme, unii traducători fac abuz de atributul pronominal în dativ. Astfel, pentru a da numai un exemplu, în *Aventurile lui Tom Sawyer* de Mark Twain [1], la p. 105 și 106 atributul apare de trei ori:

Făcu o mișcare de renunțare cu mîna-i neputincioasă (p. 105).

Huckleberry și Tom ascultau muți, cu ochii scoși din orbite, cum ticălosul cu inimă de piatră înșira netulburat mărturia-i mincinoasă (p. 105).

*Le încolți în minte gîndul să-l pîndească odată noaptea — cu nădejdea că vor da astfel ochii cu fiorosu-**i** stăpîn* (p. 106).

După cum se poate observa din frazele citate, prin folosirea atributului stilul a căpătat o nuanță pretențioasă care nu se potrivește de loc cu restul bucății.

În ceea ce privește funcțiunile atributului pronominal în dativ, Gramatica Academiei R.P.R. observă, pe bună dreptate, că raporturile exprimate de atributul pronominal în dativ sînt, în general, paralele cu acelea exprimate de atributul pronominal în genitiv [2]. Adăugăm cîteva exemple la categoriile de dativ amintite în lucrarea citată și menționăm existența dativului dependenței.

1. Dativul posesiv:

a. Posesorul unui lucru sau al unei ființe:

*Spada-**mi** gata de atac.* TOPÎRCEANU, M. 80.
*El îmbrățișează calu-**i** spumegînd.* BOLINTINEANU, O. 35.
*Floricica în rochia-**i** neagră de mătasă ușoară.* HOGAȘ, M. N. 47.

b. Posesorul unei însușiri morale, intelectuale, al unei stări afective etc.:

*Cu toată încrederea ce am în cunoștințele-**ți** și în experiența-**ți** cinopedice, rămăsei pe gînduri.* ODOBESCU, III 43.

*Anticarul la patima-**i** supus*
Culege vechea-aramă ce nu mai are curs. ALEXANDRESCU, M. 11.

*Tonul magistral și sever, cuvintele înalte și demne ale procurorului, neapărat că trebuiau să răstoarne impresia ce preotul obținuse cu elocuența-**i** sentimentală.* CARAGIALE, O. I 306.

*Falsa-**i** bucurie mai tristă ca o jale.* MACEDONSKI, O. I 46.

*Mîndru oarecum de îndemînarea și desăvîrșita-**i** destoinicie.* HOGAȘ, M. N. 48.

2. Dativul apartenenței:

*Inima-**mi** zdrobită nimic n-o mai atinge.* BOLINTINEANU, O. 2.
*Trupu-**mi** e în foc de pară.* TEODORESCU, P. P. 286.
*Privesc spre tîmplele-**ți** brumate.* JEBELEANU, P. 24.
A lumei temelie se mișcă, se clătește,
*Vechile-**i** instituții se șterg, s-au ruginit.* ALEXANDRESCU, M. 5.
*Domnește monăstirea și zidu-**i** cel înalt.* ALEXANDRESCU, M. 9.

---

[1] *Opere*, vol. I, ESPLA, 1954.
[2] Vol. al II-lea, p. 102.

*Aduse mîinile prin coama-**i** aspră.* SADOVEANU, O. I 370.

3. Dativul subiectiv:

Ah! ascultă mîndruliță,
Drăguliță,
*Șoapta-**mi** blîndă de amor.* EMINESCU, O. I 4.

*Iar moartea-**mi** o să facă chiar cioclii să se-nbete.* MACEDONSKI, O. I 43.

Amor, bucurie
*Venirea-**ți** să fie*
La cîți te admir. BOLINTINEANU, O. 77.

*Dar la buna-**i** predicare*
Nimeni nu da ascultare. ALEXANDRESCU, M. 280.

*Să-nalțe mulțumirea-**și***
L-acela ce-a zidit-o. VĂCĂRESCU, P. 44.

— Dativul autorului:

*Și eu mă uit la vechile-**mi** poeme*
Ca un tanchist la suliță și arc. BENIUC, V. 133.

4. Dativul obiectiv:

*Agiutoriu-**mi** fii și nu împenge mere și nu lăsa mere.* PSALT. SCH. 79.

*De doru-**ți** mă topesc.* Poezie populară.

5. Dativul dependenței:

*În negru și în lacrimi prietenii-**mi** s-arată.* MACEDONSKI, O. I 43.

Fiarbă vinu-n cupe, spumege pocalul,
*Dacă fiii-**ți** mîndri aste le nutresc.* EMINESCU, O. I 15.

*Nice fecior pentru fapta tătîne-său, nice părintele pentru fapta fecioru-**i** de vîrstă nu-i platnic.* COSTIN, L. 50/31.

Să-l roage a-i face parte
*De dragu-**i** soțior.* BOLINTINEANU, O. 87.

Datorită răspîndirii din ce în ce mai largi a limbii literaturii, nu este exclus ca atributul pronominal în dativ să cunoască în viitor o oarecare înflorire, reintrînd și în limba vorbită, așa cum se întîmplă sub ochii noștri și cu alte elemente caracteristice stilului livresc.

STUDII DE GRAMATICĂ
Vol. II, 1957

DEPENDENȚA SEMANTICĂ A PROPOZIȚIILOR ȘI ROLUL LOR SINTACTIC

DE

SORIN STATI

I. CLASIFICAREA SEMANTICĂ A PROPOZIȚIILOR

Comparînd între ele propoziții cu roluri diferite în sintaxa frazei (regente, subordonate, independente), cu modalitate diferită (enunțiative, imperative, potențiale), afirmative sau negative sau rostite cu intonații diferite (declarative, interogative, exclamative), observăm că, din punctul de vedere al felului cum e marcată gramatical dependența semantică, ele se grupează în trei categorii, după cum urmează :

— cu sens autonom (valoare gramaticală autonomă), adică propoziții care redau o idee în așa chip, încît se înțeleg fără a avea nevoie de compliniri exprimate în alte propoziții învecinate. Astfel de propoziții pot constitui comunicări de sine stătătoare [1], adică fraze monomembre (care cuprind o singură propoziție). Le numim propoziții a u t o s e m a n t i c e. De exemplu : *Plouă. Plecați de aici!* ambele propoziții fiind rostite cu intonație coborîtoare.

— cu sens incomplet (valoare gramaticală dependentă), ininteligibil fără o complinire exprimată prin altă propoziție sau fără o propoziție căreia să-i servească de complement. Astfel de propoziții nu pot apărea izolat, adică în fraze monomembre. Sînt propoziții s i n s e m a n t i c e. De exemplu : *În loc să vină la timp. Dar și el e vinovat.* Izolarea subordonatelor — procedeu stilistic bine cunoscut — este o excepție aparentă, deoarece separarea prin punct a regentei de subordonată nu ascunde dependența logică și gramaticală dintre cele două propoziții.

— propoziții care, fără să-și schimbe alcătuirea sau intonația, pot apărea ca autonome din punctul de vedere al sensului (al valorii gramaticale), dar și ca dependente — în funcție de ambianța sintactică. Fie

[1] „De sine stătătoare" în sensul de „propoziții al căror sens nu depinde g r a m a t i c a l de altă propoziție", care pot fi independente gramatical. Astfel, o propoziție ca *El mi-a vorbit despre ea* este autosemantică, deși numai contextul ne arată despre ce persoane e vorba. Ne interesează deci numai dependența semantică în măsura în care e exprimată gramatical.

fraza: *Doreşti să vii la mine?!* rostită cu intonaţia pe care o deducem dintr-un context mai larg: *Ce? Vorbeşti serios? Doreşti să vii la mine?* Aici *să vii la mine* e o completivă depinzînd de *doreşti*, deci o propoziţie fără sens autonom. Să ne imaginăm acum *să vii la mine* ca propoziţie izolată, într-un dialog: *X*: *Mîine dimineaţă voi fi la dumneata!* — Y: *Să vii la mine?!* E clar că aici *să vii la mine* e o propoziţie autosemantică.

După cum s-a văzut, cele două propoziţii *să vii la mine* nu se deosebesc întru nimic şi totuşi au valori semantice diferite: prima e sinsemantică, a doua autosemantică. Dacă printr-un procedeu tehnic oarecare — de pildă, prin înregistrare pe bandă de magnetofon — am imprima cele două fraze şi am izola pe *să vii la mine* din prima, substituindu-l aceleiaşi propoziţii din dialog, substituirea n-ar altera cu nimic comunicarea şi e foarte probabil că nu s-ar simţi vreo deosebire semnificativă.

Propoziţiile din cea dea treia categorie le numim h e t e r o s e m a n t i c e. Termenul, poate nu tocmai fericit, vrea să sugereze faptul că aceste propoziţii, deşi într-un context dat au o valoare semantică precisă (sînt *ori* autosemantice, *ori* sinsemantice), pot apărea în contexte diferite cu valori semantice diferite.

Clasificarea aceasta poate părea vicioasă: cum îşi justifică existenţa cea de a treia specie de propoziţii, dacă — practic, în realitate — ea se reduce la una din primele două? Obiecţia nu e întemeiată, deoarece intervine o schimbare a punctului de vedere: în frază, o propoziţie e ori auto-, ori sinsemantică; studiate pentru sine, — în afara relaţiilor în care le găsim, totuşi din punctul de vedere al relaţiei în care *pot* intra, — ele au caractere care le definesc ca sinsemantice (nu pot apărea într-o frază decît ca sinsemantice), ca autosemantice (anumite caracteristici formale ne arată că le vom găsi întotdeauna ca autosemantice), ca heterosemantice (au o structură care le face apte să aibă, în contexte diferite, caracter auto-, respectiv sinsemantic). Propoziţiile autosemantice se deosebesc de cele sinsemantice prin absenţa unor semne (mărci, indici) care notează sinsemantismul. Propoziţiile heterosemantice au anumiţi indici cu valoare dublă — de auto - şi de sinsemantism — în funcţie de context. Un indice de acest fel este modul conjunctiv, aşa cum s-a văzut din exemplul discutat mai sus, sau o anumită intonaţie.

II. CLASIFICAREA PROPOZIŢIILOR DIN PUNCTUL DE VEDERE AL RELAŢIEI

Propunem mai jos o clasificare a propoziţiilor din punctul de vedere al relaţiei cu alte propoziţii (e vorba de raporturi gramaticale), care evită termenul propoziţie i n d e p e n d e n t ă — aplicat de obicei şi propoziţiilor principale (sau regente) coordonate, deşi asemenea propoziţii nu sînt cîtuşi de puţin independente — şi grupează regentele mai aproape de subordonate decît de principale, deoarece atît regentele cît şi subordonatele sînt termeni ai unui raport de recţiune, pe cînd principalele nu sînt.

După clasificarea noastră, propoziţiile se împart în p r i n c i p a l e (care nu intră într-un raport de recţiune) şi r e c t i v e (care intră într-un raport de recţiune). Principalele sînt a b s o l u t e (în frazele mono-

membre) sau relative (coordonate cu o altă principală sau cu o regentă). Rectivele sînt și ele de două feluri: regente și subordonate[1].

În cercetarea de față ne-am propus să studiem în ce raport stă dependența semantică (cînd e marcată gramatical) a unei propoziții cu rolul ei din punctul de vedere al relației cu alte propoziții. Am arătat cu alt prilej[2] că există o serie de indici de relație, care diferențiază propozițiile cu rol diferit în frază. Există și indici semantici (sau ai valorii semantice). În ce raport stau cele două categorii de indici? Urmărim deci rezultatele clasificării combinate din schema:

autosemantice	principale	absolute
sinsemantice		relative
heterosemantice	rective	regente
		subordonate

Studiul combinării celor două criterii ne-a fost sugerat de faptul că se consideră în general că propozițiile subordonate (dependente gramatical) sînt dependente și ca sens (sinsemantice), iar cele regente și principale (mai ales cele din urmă) ar fi autonome din punct de vedere semantic (autosemantice). Unii consideră sinsemantismul ca trăsătură caracteristică, definitorie, a subordonatelor: „După înțeles, propozițiile subordonate se definesc ca acele propoziții care, luate în sine *(für sich gestellt)*, n-ar avea nici un înțeles sau ar avea cu totul alt înțeles"[3]. Acestei concepții i s-au adus obiecții[4]. De pildă, s-a spus că „e vorba de o subordonată și de regenta ei, cînd două propoziții sînt atît de strîns legate, încît una sau *ambele* n-au nici un sens sau au alt sens decît în cadrul relației dintre ele"[5], ceea ce arată că și regentele sînt uneori sinsemantice. Mai de curînd, acad. Al. Graur[6] a arătat că nu toate propozițiile principale au sens deplin și a vorbit de propoziții principale insuficiente (sinsemantice, în terminologia noastră). În articolul citat se discută cîteva tipuri de principale sinsemantice. La o cercetare mai amănunțită, se vede că:

— numărul tipurilor este mai mare;

— există atît principale cît și regente sinsemantice;

— propozițiile heterosemantice formează o categorie aparte, mai ales din punct de vedere formal;

---

[1] Propozițiile regente și în același timp subordonate vor fi discutate mai departe, la p. 145.

[2] Articolul *Contribuții la studiul definiției și clasificării propozițiilor* în *Studii și cercetări lingvistice*, VI (1955), nr. 3—4. Versiunea franceză din *Revue de linguistique*, vol. I (1956) cuprinde o expunere revăzută și mai exactă a problemei.

[3] Brandenstein, *Kritische Musterung der neuren Theorien des Nebensatzes*, în *Indogermanische Forschungen*, vol. 44, p. 135 (la K. Bühler, *Sprachtheorie*, Jena, 1935, p. 413).

[4] A. Sechehaye, *Essai sur la structure logique de la phrase*, Paris, 1926, p. 126 și urm.

[5] Hermann, *Gab es im Indogermanischen Nebensätze?* în Kuhn Zeitschrift, vol. 33, p. 483.

[6] Studiul *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale*, publicat în *Studii de gramatică*, vol. I. Se tratează de fapt, cu o singură excepție (p. 137), despre propoziții *regente* (în terminologia noastră).

— trebuie avut în vedere și rolul intonației, care, în vorbire mai ales, dă multor propoziții aparent autosemantice sau sinsemantice tocmai valoarea semantică opusă.

III. PROPOZIȚII SINSEMANTICE

1. Principale

a. cu indice de relație coordonator: *Cînt **și** dansez*[1];

b. cu corelativul unei coordonate: ***Nu numai că** nu știe, dar e și obraznic*;

c. eliptice de predicat și frazele nominale: *El, nici gînd*, propoziție desprinsă dintr-o frază ca: *Ea se grăbea, el, nici gînd*;

* *d.* care cuprind un timp de relație: *El plecase și nu-mi înapoiase cartea.* Totuși, dacă în propoziție se află un complement care localizează acțiunea în timp, propoziția este autosemantică: *El plecase înainte de venirea noastră*;

e. care au ca predicat un verb de declarație care cere o complinire (Ce a spus? Ce a întrebat? etc.)[2]: ***Mi-a spus** că n-am dreptate.* Dacă în propoziție există însă un complement direct, asupra căruia se răsfrînge acțiunea verbului-predicat, propoziția e autosemantică: *El mi-a spus adevărul.* În aceeași categorie intră și propozițiile care conțin un verb de declarație la un mod nepredicativ avînd rol de complement, de pildă un gerunziu: *A plecat afirmînd...*;

f. rostite cu o intonație care se ridică la sfîrșitul propoziției, indicînd trecerea spre altă propoziție: *El m-a încurajat, dar nu mai era nimic de făcut.* Faptul că vocea nu coboară la sfîrșitul unei propoziții principale sau regente arată că propoziția cere o urmare, o complinire[3]. E interesant faptul că în scris această intonație neputînd fi marcată, propoziția poate fi apreciată de noi fie ca autosemantică (o citim coborînd tonul la sfîrșitul ei), fie ca sinsemantică (strîns legată de propoziția de care e determinată, și o citim ridicînd tonul la sfîrșitul ei). Astfel de propoziții nu sînt însă, cum s-ar putea bănui la prima vedere, heterosemantice, deoarece intervine o schimbare de intonație. Cu intonație finală suitoare, ele sînt sinsemantice, iar cu intonație coborîtoare sînt autosemantice. Ele ar fi heterosemantice numai dacă, fără nici o schimbare, nici măcar de intonație, ar putea apărea cu ambele valori semantice.

---

[1] După părerea noastră, conjuncția este parte componentă a propoziției a doua. V. V. Vinogradov crede însă că conjuncția se așază *între* cele două propoziții, la distanță egală între ele. Pentru această discuție, vezi S. Karcevski, *Deux propositions dans une seule phrase*, în *Cahiers Ferdinand de Saussure*, 11 (1953), p. 43–44.

* Am notat cu un asterisc categoriile discutate în studiul citat mai sus al acad. Al. Graur.

[2] Verbele care se pot construi și absolut, deși sînt verbe de declarație, nu intră în această categorie. De exemplu, *a vorbi.* O propoziție de felul *A vorbit cam o jumătate de oră* este autosemantică.

[3] F. Slotty, *Zur Theorie des Nebensatzes*, în *Travaux du cercle linguistique de Prague*, VI, p. 142.

2. Regente

a-f. la fel ca la principale. Iată numai un exemplu, pentru *(e)* : *Ca să mă împace* **mi-a zis.** *b bis. Care cuprind corelativul unei subordonate ;

g. care au, în funcțiune de atribut sau complement, un substantiv articulat precedat de o prepoziție (afară de *cu*) și determinat nemijlocit de o propoziție atributivă determinativă : ***Viața lui s-a schimbat din ceasul*** *cînd a aflat că*... Alt exemplu : ***Am renunțat la nădejdea*** *că aș mai putea-o găsi* ;

h. care cuprind, în funcțiune de apoziție, un substantiv nearticulat identic cu substantivul cu funcțiune de subiect. De obicei, prima dată substantivul este însoțit de diferite determinări : ***Suferința ei în tot timpul acesta, suferință*** *care acum îmi pare absolut certă,* ***confirmă această părere.*** O situație analogă întîlnim atunci cînd apare cu funcțiune de apoziție un substantiv diferit de substantivul determinat și care îl rezumă (împreună cu determinanții lui) sau îl definește : ***Ridicarea nivelului de trai al oamenilor muncii, problemă*** *care a căpătat o mare importanță astăzi,* ***preocupă partidul nostru;***

i.* care sînt formate din copulă : *Dacă n-am venit* **este *că nu era momentul;*

j.* care cuprind o copulă, iar numele predicativ este redat printr-o propoziție : ***Principiul meu este* *să nu mă grăbesc;*

k.* care cuprind un verb semiauxiliar de mod : ***Se ridicase parcă vrînd* *să plece.* Dacă considerăm că semiauxiliarul formează predicatul numai împreună cu verbul al doilea, atunci această categorie dispare, întrucît propoziția care rezultă (cu „predicat verbal compus") este autosemantică ;

l. care cuprind cuvîntul *sortită* sau *menită* urmate de o propoziție completivă indirectă : ***Am găsit o teorie menită*** *să revoluționeze știința.* Și această categorie poate dispărea, dacă considerăm că *menită să* și *sortită să* sînt locuțiuni ;

m. formate dintr-un adverb predicativ : ***Hotărîrea desigur*** *că s-a luat de mult.*

3. Subordonate

a. — f. la fel ca la principale și regente (fără categoria *b* bis) ;

g. cu indice de relație subordonator : *Puțini sînt cei* ***care se pot mîndri*** *că l-au biruit.*

4. Subordonate-regente

Intră în acest capitol propozițiile care depind de o regentă, dar sînt la rîndul lor regente ale altor propoziții : *Cred* ***că vine*** *să te ia.* Din punctul de vedere al relației, ele nu constituie o categorie aparte, deoarece intră simultan ca termeni în două raporturi rective și joacă în cele două raporturi roluri diferite, adică sînt subordonate, respectiv regente. Nu apare nici un raport diferit de cele două amintite (subordonare-supra-

ordonare). Dacă am nota cele trei propoziții cu *a*, *b*, *c* și raportul de subordonare cu $<$ obținem : $a < b < c$, ceea ce înseamnă de fapt $b > a$ și $b < c$.

Situațiile sînt :

a. — *g*. La fel ca la subordonate, în plus *b* bis de la regente;
h. — *i*. Vezi *g* și *h* de la regente;
j. — *m*. Vezi *j* — *m* de la regente.

Caracterul sinsemantic al unei propoziții poate fi marcat în același timp prin mai mulți indici dintre cei amintiți mai sus : ***Pe cînd se apropia de cuterul*** *ce trebuia să-i ducă*... DUMITRIU, P. F. 172. Propoziția sinsemantică citată cumulează trei mărci de sinsemantism — indicele de relație subordonator, timp de relație și substantiv articulat precedat de prepoziție.

5. Indici de sinsemantism

Indiferent de rolul propoziției sinsemantice din punctul de vedere al relației, ea se poate găsi, datorită naturii indicelui de sinsemantism, în mai multe situații. De exemplu, sînt propoziții sinsemantice care ne arată imediat ce altă propoziție este necesară pentru a-i întregi sensul. Altele ni se prezintă ca „insuficiente", dar nu putem preciza nici valoarea lor sintactică în frază — dacă sînt regente, subordonate — nici nu știm ce specie de propoziție trebuie să le întregească sensul. O categorie intermediară o formează propozițiile sinsemantice a căror valoare sintactică o știm — e un *anumit* fel de regentă, subordonată — dar despre propoziția de care sînt legate nu putem afirma nimic. Această diversitate de situații e exprimată prin indici de sinsemantism, care se împart și ei în trei categorii, corespunzătoare celor trei categorii de propoziții amintite mai sus.

a. Indice apelativ: arată că propoziția în care se află e legată de un anumit fel de propoziție, „cheamă" această propoziție. De exemplu, corelativul *nu numai că* introduce o propoziție care trebuie să fie urmată de o coordonată adversativă începînd cu *dar și*, *ci și*. După un substantiv articulat precedat de prepoziție (afară de *cu*) și neurmat de un atribut, ne așteptăm la o propoziție atributivă. (În acest exemplu se vede că putem preciza numai specia propoziției cerute de sinsemantică. În primul exemplu se puteau arăta chiar conjuncțiile care introduc propoziția cerută de sinsemantică). Tot indice apelativ au și regentele discutate la punctul *l* (ultima categorie de regente sinsemantice).

b. Indice definitor : arată că propoziția în care se află este un anumit fel de coordonată sau de subordonată. Despre coordonata sau regenta de care e legată nu putem însă afirma nimic. De exemplu, o propoziție introdusă prin *deci* e conclusivă, prin *fiindcă* e cauzală. Prima e necesar să fie precedată de o coordonată (dar nu se poate preciza ce fel de coordonată), iar a doua e precedată sau urmată în frază de o regentă sau de o regentă-subordonată (dar nu se poate spune nimic despre această regentă).

c. Indice evocativ: arată că propoziția pe care o marchează nu este izolată și „evocă", sugerează prezența altei propoziții alături, în aceeași frază (în mod excepțional, în altă frază, ca urmare a izolării

subordonatelor, vezi mai sus, p.141). Un indice evocativ este timpul de relaţie, alt indice de acest fel e intonaţia ascendentă de la graniţa dintre o regentă şi subordonata ei. După cum se vede, un astfel de indice nu defineşte valoarea sintactică a propoziţiei în care se află (ea poate fi regentă, regentă-subordonată sau principală) şi nu spune nimic despre propoziţia precedentă sau următoare.

O altă distincţie care trebuie făcută între indicii de sinsemantism este în funcţie de natura lor sintactică. Astfel există indici intrinseci (care joacă rolul unor părţi de propoziţie, nu se pot detaşa de propoziţie fără ca prin aceasta propoziţia să înceteze de a mai exista ca atare) şi indici extrinseci (care nu au funcţiune de părţi de propoziţie şi se pot detaşa de propoziţie, transformînd-o în propoziţie autosemantică):

— indici intrinseci: timpul de relaţie, copula, verbul de declaraţie la un mod predicativ, semiauxiliarul de mod;

— indici extrinseci: indice de relaţie coordonator sau subordonator, corelativul unei coordonate sau subordonate etc. În această clasificare nu intră elipsa predicatului, care e de fapt un indice zero. Structura propoziţiilor sinsemantice cu indice extrinsec se deosebeşte de aceea a propoziţiilor autosemantice numai prin prezenţa indicelui. Să se compare *Fiindcă ai plecat* cu *Ai plecat*. Sau: *Dansez* cu *Şi dansez*.

IV. PROPOZIŢII HETEROSEMANTICE

1. Subordonate

— cu modul conjunctiv: *Ne-am propus* ***să vedem condiţiile de manifestare a***... În această frază, propoziţia subliniată este completivă, deci sinsemantică. Să o comparăm cu propoziţia subliniată din: *Să vedem condiţiile de manifestare a contradicţiilor sociale.* Ea este autosemantică. Cele două propoziţii *să vedem* ... sînt rostite cu aceeaşi intonaţie.

— legate de regentă prin juxtapunere, ca în proverbul: *Ai carte, ai parte.* Propoziţia *ai carte* poate fi rostită şi fără o intonaţie ascendentă bine marcată la sfîrşitul ei. În acest fel o întîlnim într-o frază ca: ***Ai carte,*** *ai creion, ai toc, acum cred că eşti mulţumit* [1].

2. Regente şi subordonate-regente

— cu indice corelativ al subordonatei. În propoziţii cu structură şi intonaţie identică, acest corelativ poate fi interpretat de vorbitor altfel şi propoziţia nu mai apare ca regentă, devenind autosemantică. Să se compare: ***O iubeam atît de pasionat,*** *încît toată lumea mă admira,* faţă de *O iubeam atît de pasionat!* E adevărat că cele două propoziţii *O iubeam atît de pasionat!* se rostesc de obicei cu intonaţii diferite. Totuşi, accentuînd în ambele asupra cuvîntului *atît*, obţinem o intonaţie asemănătoare, care nu e cîtuşi de puţin nefirească.

---

[1] Vezi p. urm.

3. Principale

— Vezi propoziția *O iubeam atît de pasionat*, discutată mai sus.

— Coordonată prin juxtapunere, ca în proverbul discutat la punctul 1 de mai sus. Iată un exemplu : *Țara piere* — ***baba se piaptănă.*** Propoziția subliniată e sinsemantică (o coordonată adversativă). Nu e greu de imaginat o frază în care propoziția respectivă să apară ca autosemantică, păstrînd bineînțeles aceeași intonație [1].

Propozițiile autosemantice nu necesită o discuție specială, deoarece în această categorie intră propozițiile care n-au fost discutate ca sinsemantice sau heterosemantice. E de remarcat numai, ceea ce era de așteptat, că nu există propoziții subordonate autosemantice. Comparînd valoarea semantică a propozițiilor cu rolul lor din punctul de vedere al relației, constatăm că există :

1. Principale autosemantice și heterosemantice.
2. Regente auto-, sin- și heterosemantice.
3. Regente-subordonate și subordonate sinsemantice și heterosemantice.

Trebuie subliniat numărul mare de situații în care regentele sînt sinsemantice. Se poate trage de aici o concluzie interesantă în legătură cu dependența bilaterală dintre regentă și subordonată. Interdependența celor două propoziții e marcată formal prin indici de relație și de sinsemantism care fac ca atît regenta cît și subordonata să nu aibă, izolate, valoare semantică deplină.

Trebuie subliniat în al doilea rînd că, din punctul de vedere al valorii semantice, principalele relative (coordonate cu altă principală sau cu o regentă) stau alături de subordonate și regente în foarte multe situații. Acest lucru arată cît de puțin „independente" sînt astfel de propoziții.

E de remarcat în sfîrșit apropierea dintre indicii de relație și cei de sinsemantism. Se observă din cele arătate mai sus că toți indicii de relație au și rol de indice semantic, dar numărul indicilor semantici este sensibil superior.

V. STRUCTURA SEMANTICĂ A FRAZEI

Vom arăta, în încheiere, că în frazele cu un înțeles de sine stătător — fraze autosemantice — elementele componente pot avea valori semantice diferite. Situațiile se pot grupa astfel (am ales ca exemple numai fraze bimembre) :

1. autosemantică + autosemantică

Un grup de copii alergau, se jucau.

2. auto- + sinsemantică

Cu cîțiva m-am întîlnit chiar și în camera de sus, pe care am ținut-o zece ani cu ușa de perete. ARGHEZI, P. T. 101.

---

[1] Intonația joacă un rol totdeauna decisiv cînd e vorba de propoziții heterosemantice. Un studiu minuțios al intonației e singurul mijloc de a da indicații precise asupra deosebirii dintre hetero- și autosemantice.

3. auto- + heterosemantică
Dă-ne voie să plecăm.

4. hetero- + sinsemantică.
E atît de frumos, încît nu pare adevărat.

5. sin- + sinsemantică
Deși nu-l cunosc, totuși l-am salutat.

Rezultatele cercetării de față sînt aplicabile și în alte limbi. Aproape fiecare situație discutată se regăsește în celelalte limbi indoeuropene; ceea ce găsim în plus sau în minus nu infirmă nici utilitatea împărțirii propozițiilor în trei categorii, după criteriul sensului, nici clasificarea indicilor de sinsemantism așa cum am prezentat-o în paginile de mai sus.

STUDII DE GRAMATICĂ
Vol. II, 1957

OBSERVAȚII ASUPRA COORDONĂRII

DE

MIOARA AVRAM

Dintre numeroasele probleme pe care le poate ridica studiul raportului de coordonare în limba romînă, lucrarea de față se oprește numai la unele, aducînd observații referitoare mai ales la natura elementelor coordonate.

1. Gramaticile vorbesc pe de o parte de coordonarea din cadrul propoziției, între părți de propoziție, iar pe de alta de coordonarea din cadrul frazei, între propoziții principale sau subordonate.

Mențiunea, curentă în gramatici, că atît părțile de propoziție cît și propozițiile între care se poate stabili un raport de coordonare sînt „de același fel" va fi discutată ceva mai departe. Deocamdată este de semnalat faptul că se coordonează între ele și o parte de propoziție cu o propoziție subordonată, de exemplu un subiect și o propoziție subiectivă, un complement și o propoziție completivă etc.

Iată cîteva exemple:

— subiect și propoziție subiectivă:

*Iară **Alexandru Costin** **și cine au fostu pre cai mai buni** au scăpatu de perire.* COSTIN, LET. 136.

— nume predicativ și propoziție predicativă:

*Moșneagul fiind **un gură-cască, sau cum îți vrea să-i ziceți**, se uita în coarnele ei.* CREANGĂ, P. 285.

— complement indirect și propoziție completivă indirectă:

*Nimeni nu s-a plîns **de judecățile lui în vreme de pace, ori că-n războaie n-a sărit** unde a fost mai greu, **însuflețind pe cei cu inima scăzută.*** DELAVRANCEA, O. II 31.

— complement circumstanțial de cauză și propoziție cauzală:

*Solul pre carele trimisease Vasilie-vodă la Hmil hatmanul... **ori că l-au împiedicat logofătul Ștefan, pîrcălabul de Soroca pre acele vremi, ori den blăstămată și lipsită hirea hadîmbului**, s-au întorsu înapoi.* COSTIN, LET. 137.

Într-o lucrare consacrată altor probleme am mai dat exemple asemănătoare de coordonare existentă între un complement circumstanțial instrumental și o propoziție pe care am numit-o instrumentală (citate

din CREANGĂ, P. 33 şi SADOVEANU, B. 93), de asemenea un exemplu de complement circumstanţial de relaţie şi o propoziţie corespunzătoare (citat din CAMIL PETRESCU, U.N. 17) [1].

Fenomenul este explicabil în virtutea corespondenţei existente între părţile de propoziţie şi propoziţiile subordonate, care îndeplinesc în frază rolul de părţi de propoziţie ale regentei [2]. El interesează însă să fie adus în discuţie, deoarece reprezintă un caz de coordonare în cadrul frazei în care nu e vorba de o coordonare între propoziţii. Prezenţa unei conjuncţii coordonatoare între o parte a unei propoziţii şi propoziţia dependentă de această propoziţie dă impresia coordonării unei subordonate cu regenta ei, ceea ce este o imposibilitate : coordonarea înseamnă punerea pe acelaşi plan a două elemente, şi e clar că nu pot sta pe acelaşi plan elementul principal cu cel secundar, dependent de el. De fapt aceasta este o coordonare între două elemente cu rol de părţi de propoziţie care sînt legate în aceeaşi măsură de unul şi acelaşi cuvînt. (Acest cuvînt poate fi regent : verbul regent al complementelor coordonate cu propoziţii sau substantivul regent al atributelor coordonate cu propoziţii atributive ; la subiectele coordonate cu propoziţii subiective sau la numele predicative coordonate cu propoziţii predicative situaţia se schimbă, în sensul că predicatul la care se referă primele sau subiectul la care se referă celelalte nu sînt elemente regente propriu-zise.) Împrejurarea că dintre cele două elemente unul este o parte a propoziţiei în care se găseşte şi cuvîntul la care se referă, pe cînd celălalt constituie o propoziţie aparte, face ca raportul de coordonare dintre aceste elemente să se stabilească în cadrul sintactic al frazei, dar, prin natura legăturii dintre ele, acest tip special de coordonare se apropie mai degrabă de coordonarea existentă în cadrul propoziţiei între elementele componente ale uneia şi aceleiaşi propoziţii.

2. Între ce părţi de propoziţie sau propoziţii se poate stabili un raport de coordonare? Condiţia pe care o legiferează toate gramaticile este că elementele coordonate trebuie să fie „de acelaşi fel"[3], „de aceeaşi categorie"[4], „omogene"[5] sau „similare"[6].

A. În ceea ce priveşte părţile de propoziţie, sensul calificării „de acelaşi fel" este explicit, definiţiile precizînd că e vorba de părţi de propoziţie cu aceeaşi funcţiune sintactică [7] şi dînd uneori şi lista amănunţită a acestora : „două sau mai multe subiecte, două atribute de acelaşi fel sau două complemente de acelaşi fel (două complemente directe, două complemente indirecte sau două circumstanţiale de acelaşi fel)"[8]. Cu

---

[1] Vezi *Studii de gramatică*, vol. I, Bucureşti, 1956, p. 143, 145 şi 147.

[2] Gramatica Academiei R.P.R., vol. al II-lea, p. 6, 172.

[3] Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 377, vol. al II-lea, p. 6, 149, 152 ; Al. Rosetti şi J. Byck, *Gramatica limbii romîne*, ed. a II-a, Bucureşti, 1945, p. 115 ; H. Tiktin, *Gramatica romînă*, ed. a III-a, Bucureşti, 1945, p. 137, 240.

[4] *Limba romînă. Fonetică. Vocabular. Gramatică*, Bucureşti, 1956, p. 224.

[5] Iorgu Iordan, *Gramatica limbii romîne*, Bucureşti, 1937, p. 207.

[6] Gramatica Academiei R.P.R., vol. al II-lea, p. 6.

[7] Ibidem, vol. I, p. 377 ; *Dicţionarul limbii romîne literare contemporane*, vol. I, Bucureşti, 1953, s. v. *coordonator*.

[8] Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 376 ; cf. şi Iorgu Iordan, lucr. cit., p. 207—208.

toată răspîndirea acestor definiţii, condiţia formulată de ele că părţile de propoziţie coordonate au aceeaşi funcţiune sintactică nu corespunde realităţii.

O examinare cît de sumară a exprimării curente şi a materialului pus la dispoziţie de literatură arată marea frecvenţă a complementelor circumstanţiale diferite între ele şi totuşi coordonate :

— loc şi timp :

Încotro mergeţi d-voastră ***la vremea asta şi pe locurile aistea****, domnişorule?* HOGAŞ, M. N. 66.

Toate s-au mai întîmplat ***şi aiurea şi altă dată.*** CEZ. PETRESCU, O. I. 560.

— loc şi mod :

Şi omorîndu-l inicerii pre cale la Edi Cula, l-au îngropat ***la un mecetu împărătescu, iară fără nice o cinste.*** COSTIN, LET. 67.

— Da-ţi hi viind de departe, domnişorule, mă întrebă el, cu luleaua între dinţi; — umblaţi cu treabă pe la noi?...

— Şi de departe şi cam cu treabă. HOGAŞ, M. N. 192.

— timp şi mod :

... cîteva tablouri... pe cari ***niciodată şi cu nici un preţ*** *n-a vrut să le vîndă.* VLAHUŢĂ, N. G. 63.

Murăşan rînjise mai departe, gîndindu-se că Obrejă va putea plăti ***bine şi multă vreme.*** R. LUCA, în V. ROM. 1956, nr. 2, p. 125.

— timp şi relaţie :

Printre inculpaţii din ultimele dosare se numărau prea îndestui pe care ***uneori şi în unele*** *îi înţelegeam mai bine decît ne înţelegem noi acum.* CEZ. PETRESCU, O. I. 562.

— sociativ şi timp :

În al zecile an al domnii lui Bogdan-vodă, fără veste au intratu în ţară un Trifăilă, ce să făciia ficioru de domnu, venind din Ţara Ungurească ***cu ungurii şi iarna****, cîndu era toţi oştenii pre la casile lor.* URECHE, LET. 132—133.

— sociativ şi loc :

Joacă cărţi ***cu oricine şi oriunde.*** SADOVEANU, O. II 671.

Complementele circumstanţiale se coordonează adesea şi cu complemente directe sau indirecte :

— circumstanţial de timp şi complement direct :

Oana : ...Aşa aducea paharul la gură...

Doamna Tana : După biruinţi...

Oana : Da, şi toată viaţa, căci ***toată***[1] ***şi pe toţi*** *a biruit...* DELAVRANCEA, O. II 82.

— circumstanţial instrumental [2] şi complement indirect :

[1] Complementul circumstanţial de timp este redus aici la adjectivul pronominal *toată*, atribut al substantivului *viaţă*, care se subînţelege din contextul anterior.

[2] Circumstanţialul *cu (altă) armă*, respectiv *cu sabia*, din acest exemplu poate părea sociativ. Interpretarea lui drept circumstanţial instrumental depinde de interpretarea sensului verbului *a purcede*, care aici nu înseamnă pur şi simplu „a porni" (ca deplasare în spaţiu), ci „a se repezi să lovească". Dar pentru problema discutată aici, a coordonării între un circumstanţial şi un complement indirect, felul circumstanţialului nu interesează.

Cîinilor! Iacă, eu oi purcede dirept ***asupra ghiaurului și nu cu altă armă,*** *numai cu sabiia.* COSTIN, LET. I 216.

Frecvente sînt și situațiile în care se coordonează un complement circumstanțial și un atribut circumstanțial [1], fapt explicabil prin sinonimia sintactică a celor două construcții:

De mare nevoie și numai biruit *de pofta banului, trebuie să se fi înduplecat să pozeze pictorului!* VLAHUȚĂ, N. G. 26.

Coordonare poate exista chiar între o parte principală de propoziție, cum e subiectul, și un complement — parte secundară:

— subiect și complement circumstanțial de loc:

Oricine și de oriunde *poate să asculte la posturile de radio bucureștene muzica lui Debussy și chiar a lui Stravinski.* GAZ. LIT. 1957, nr. 5 (151), p. 4.

— subiect și complement circumstanțial de timp:

Leșănii *au fost primii care s-au grămădit la muzeu să vadă Cloșca cu Puii de aur.*

Altădată și alții *— ne spunea unul din ei — ar fi căutat un făgădău bun.* CONTEMPORANUL s. II, 1957, nr. 16 (550), p. 2.

Singura restricție, esențială însă, este că nu se pot coordona determinantele cu determinatele lor: un atribut cu substantivul determinat sau un complement cu verbul determinat [2].

Am citat în mod intenționat numai fraze enunțiative cu exprimare continuă, fără pauză între elementele coordonate, pentru că în ele fenomenul coordonării părților de propoziție în discuție este incontestabil. În propozițiile interogative (directe și indirecte) și în cele exclamative, exemplele de coordonare între părți de propoziție cu funcțiuni diferite sînt mai numeroase, de exemplu:

Cînd și cum *a izbucnit catastrofa?* SADOVEANU, O. VII 253,

dar grupările de cuvinte respective pot fi interpretate ca reprezentînd fragmente de propoziții diferite. Uneori scriitorii înșiși le repartizează prin punctuație la propoziții diferite, dintre care în a doua se subînțelege predicatul celei dintîi:

Cine *te-aduse pe tine pe tărîmul ăsta?* ***Și de unde?*** DELAVRANCEA, O. II 38.

S-a întîmplat ***ceva? și cui?*** DELAVRANCEA, O. II 121,

sau amîndouă sînt eliptice de același predicat:

La Peleș! și mai iute! *zice către birjar d. Piscopesco.* CARAGIALE, O. II 130.

B. În ceea ce privește propozițiile coordonate, condiția ca ele să fie „de același fel" este justă numai dacă se referă la faptul că ele trebuie

---

[1] Pentru noțiunea de atribut circumstanțial, vezi *Studii de gramatică*, vol. I, p. 157—161.

[2] Uneori poate exista aparența unei asemenea coordonări, de exemplu între substantiv și atributul lui, ca în fraza următoare:

Al patrulea război cînd s-au bătut Ion-vodă cu turcii la Cahul, unde i s-au prilejit ***moarte, și groaznică,*** *nu ca altor creștini.* URECHE, LET. 189.

De fapt aici e o exprimare eliptică: după afirmarea evenimentului, vorbitorul își amintește să-l și califice, adăugind amănunte, și nu mai repetă substantivul determinat (*moarte*). De cele mai multe ori adaosele de acest tip sînt legate prin *și încă, și chiar, și nu*.

să fie sau principale, sau secundare[1]. Dacă însă se înțelege că propozițiile secundare coordonate trebuie să fie neapărat de același fel, și aceasta e concepția cea mai răspîndită, adoptată și de Gramatica Academiei R.P.R.[2], teoria nu mai corespunde realității lingvistice.

Raport de coordonare poate exista și între propoziții subordonate de natură diferită. Deosebit de frecventă este coordonarea unor propoziții circumstanțiale deosebite între ele, dar circumstanțialele se pot coordona și cu completive directe sau indirecte și cu subiective, de asemenea subiectivele cu completive etc. Cîteva exemple au scopul de a ilustra afirmația, fără a încerca să epuizeze lista diverselor combinații posibile:

— circumstanțiale de loc și temporale:

Nu caută să stoarcă pe țărani, ba chiar face bine ***unde poate și cînd crede de cuviință.*** REBREANU, R. I 130.

Se ține tot de predici, ***unde nu-i locul și cînd nu-i ceasul.*** CEZ. PETRESCU, O. I. 341.

— circumstanțiale de loc și modale:

Acum degrabă să-mi aduci pe fata împăratului Roș, ***de unde știi și cum îi știi tu.*** CREANGĂ, P. 233.

S-apoi acel unul are atunci în mînă și pînea și cuțitul și taie ***de unde vrea și cît îi place.*** CREANGĂ, P. 248.

— circumstanțială de loc și sociativă:

Domnișoara Isabela are doar tot dreptul să plece ***unde vrea și cu cine-i place.*** Traducerea romanului *Păpușa* de B. Prus (1954), II 167.

— temporală și modală:

De altfel, poți să o vizitezi ***cînd vrei și cum vrei.*** Traducerea romanului *Păpușa* de B. Prus (1954), II 187.

— cauzală și finală:

Și-i ținea pe lîngă sine ***pentru că așa se întîmplase și pentru ca să aibă și el putere asupra cuiva.*** R. LUCA, în V. ROM. 1956, nr. 1, p. 47.

— temporală și completivă directă:

Dar cine poate visa ***și cînd vrea și ce-i place?*** CARAGIALE, O. I 21.

— completive directe și modale:

Au început a vorbi, ***care ce știa și cum îi ducea capul.*** CREANGĂ, P. 232.

Zică, cine ***ce-a zice și cum a vrea să zică.*** CREANGĂ, P. 223.

— completivă directă și instrumentală:

Leagă-mi ***ce știi și cu ce știi,*** *numai să nu mori!* CREANGĂ, P. 55.

E de remarcat frecvența tipului în care cele două propoziții coordonate au ca predicat același verb, repetat, sau verbe mai mult sau mai puțin sinonime (*a vrea — a-i plăcea, a ști — a-l duce capul*). De la asemenea

---

[1] Cum ar putea să rezulte din definiția dată conjuncțiilor coordonatoare de N. Drăganu, în *Elemente de sintaxă a limbii romîne*, București, 1945, p. 96, sau din definiția dată coordonării de acad. Iorgu Iordan în *Limba romînă contemporană* [ed. a II-a, București], 1956, p. 688. Drăganu nu dă însă nici un exemplu de propoziții subordonate între ele, iar puținele exemple din manualul acad. Iordan, ca din toate celelalte gramatici, sînt numai de același fel.

[2] Vol. al II-lea, p. 152; cf. și *Limba romînă*, p. 224; Iorgu Iordan, *Limba romînă contemporană*, p. 689, nota 1.

situații s-a ajuns la legarea printr-o conjuncție coordonatoare a două sau mai multe conjuncții, specifice unor propoziții subordonate diferite, pe lîngă un singur predicat, ca și cum ar fi cumulate într-o singură propoziție:

...pre carii, ***cum și unde-și i-au tîmpinat,*** *așe dzăcea, pînă în Ploiești.* COSTIN, LET. 181.

Și de-acolo năpădesc ***cînd și unde nu te aștepți.*** CEZ. PETRESCU, O. I. 354.

Deosebire între funcțiunile sintactice ale elementelor coordonate poate exista și atunci cînd se coordonează o parte de propoziție cu o propoziție (situație semnalată mai sus sub 1):

— propoziție temporală și complement circumstanțial de mod:

Vînatul, ca și omul, împrejmuit de legi,
Îl ai ***cînd vrei și sigur*** *și poți să ți-l alegi.* ARGHEZI, C. O. 59.

— complement circumstanțial de timp și propoziție modală:

Au făcut atîta de fierbinți legăminte, că vor da ajutor ***la vreme și cum se cuvine soldaților*** *lîngă care au luptat cot la cot.* CEZ. PETRESCU, O. I. 235.

— complement circumstanțial de mod și propoziție completivă directă:

Îi plăcea să ieie ***cît de mult și ce-i mai bun și mai frumos.*** CREANGĂ, P. 293.

Faptele semnalate sînt de natură a duce la rediscutarea definiției curente a coordonării, care pînă acum se baza tocmai pe calitatea elementelor coordonate de a fi de același fel, cu aceeași funcțiune sintactică. Observația nu e valabilă numai pentru gramaticile romînești, ci și pentru cele ale altor limbi [1].

Excluzînd condiția omogeneității elementelor coordonate, definiția coordonării trebuie să arate că acestea stau pe același plan, fără ca unul dintre ele să depindă, din punct de vedere formal, de celălalt.

Două definiții recente date coordonării în lucrările romînești nu cad în greșeala discutată aici: una aparține acad. Al. Graur [2], iar alta Dicționarului limbii romîne literare contemporane, vol. I, s. v. *coordonare* (deși s. v. *coordonator* conjuncția coordonatoare este definită în mod deosebit, cu vechea greșeală „clasică"). Din păcate, ambele au în vedere numai coordonarea între propoziții. Pe lîngă aceasta, definiția din Dicționar („raport între două sau mai multe propoziții legate între ele fără ca una să depindă din punct de vedere sintactic de cealaltă sau celelalte") este echivocă în punctul în care susține lipsa de dependență „sintactică" între coordonate.

3. Independența elementelor coordonate este afirmată în destul de multe definiții de la noi sau din alte părți [3]. Spre deosebire de acestea,

---

[1] Cf. pentru limba franceză definiția dată conjuncțiilor coordonatoare în *Grammaire Larousse du XX-e siècle*. Paris, 1936, p. 392; vezi și J. Marouzeau, *Lexique de la terminologie linguistique*. Paris, 1933, s. v. *conjonction*.

[2] *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale*, în *Studii de gramatică*, vol. I, București, 1956, p. 129.

[3] Iorgu Iordan, *Gramatica limbii romîne*, p. 208; M. Ganshina și N. Vasilevskaya, *English Grammar*. Moscova, 1953, p. 252.

Gramatica Academiei R.P.R. consideră că propozițiile coordonate sînt interdependente prin legătura făcută de vorbitor între acțiunile propozițiilor respective, deși interdependența lor se deosebește de dependența subordonatelor față de regentă [1].

Dar, în afară de această interdependență generală, între numeroase propoziții coordonate există raporturi de sens din categoria subordonării. Acad. Al. Graur a grupat cele cinci tipuri de propoziții coordonate principale în trei trepte cu privire la relativa lor independență: 1. Propozițiile copulative și disjunctive, „foarte aproape de independente"; 2. Propozițiile adversative, la care „există o oarecare subordonare" și 3. Propozițiile conclusive și cauzale, „aproape la fel cu subordonatele" [2].

Dar și între propozițiile coordonate copulative pot exista nuanțe de subordonare, de exemplu temporale [3] sau condiționale:

Olecuță de odihnă și să întremează zmeul bătrîn. DELAVRANCEA, O. II 34.

E ceva rar, ceva neprețuit... ***Fumezi o țigară și-ți umple gura de parfum...*** SADOVEANU, O. III 367—368.

Acad. Al. Graur a arătat că „nu există limită tranșantă între coordonare și subordonare", demonstrînd cu exemple că „între atributivă și copulativă nu este o diferență de conținut esențială"[4].

De fapt la coordonare este vorba de o independență de ordin formal a propozițiilor coordonate, care nu exclude posibilitatea existenței unor raporturi de subordonare între ele. În *Grammaire Larousse du XX-e siècle*[5] se arată că „termenii de independente, juxtapuse, coordonate se referă numai la **forma** (aldin în text. — *M.A.*) propozițiilor. Într-adevăr, din punctul de vedere al **sensului**, propoziții independente, juxtapuse sau coordonate, de exemplu, pot prezenta o relație strînsă, o veritabilă subordonare".

4. Ce fel de raporturi de coordonare sînt posibile între propoziții subordonate și între părți de propoziții?

Gramatica Academiei R.P.R. stabilește, în volumul de Sintaxă, că propozițiile coordonate p r i n c i p a l e pot fi de cinci feluri: copulative, adversative, disjunctive, conclusive și cauzale [6]. Felurile propozițiilor subordonate coordonate între ele nu sînt enumerate, dar asemenea propoziții apar în capitolele consacrate propozițiilor copulative[7], adversative[8] și disjunctive[9]. La coordonatele conclusive și cauzale nu se spune nimic

[1] Vol. al II-lea, p. 149—150.

[2] Lucr. cit., p. 129—130.

[3] Acțiunile propozițiilor copulative sînt simultane sau succesive (cf. Gramatica Academiei R.P.R., vol. al II-lea, p. 157).

[4] Lucr. cit., p. 132—133.

[5] P. 84.

[6] Vol. al II-lea, p. 152; între exemplele care trebuie să ilustreze definiția propozițiilor copulative figurează și unul (din GHICA, S. 32) cu propoziții copulative secundare. În *Limba romînă* de asemenea nu se vorbește decît de felurile propozițiilor coordonate principale (p. 224).

[7] Ibidem, p. 156 (un paragraf special: § 262, cu două exemple).

[8] În definiția propoziției adversative, la p. 157, fără nici un exemplu.

[9] Ibidem, p. 165 (un paragraf special: § 286, cu două exemple).

despre faptul că ele pot figura și în subordonare. În capitolul consacrat propozițiilor conclusive, există un exemplu, fără nici o mențiune specială, de propoziție conclusivă coordonată cu o subordonată:

„*Țăranii între dînșii vorbesc că și de vor face învoieli cu boierii, la muncă nu vor ieși pînă ce nu li se va împărți moșia Babaroaga care nu-i face trebuință cucoanei... că ei nu vor mai sta fără pămînt,* ***că ei asudă și sîngerează muncindu-l și deci al lor trebuie să fie.*** REBREANU, R. I. 272”. [1]

Așadar și propozițiile conclusive pot apărea în subordonare, chiar dacă sînt mai rare decît celelalte. În orice caz, se pot construi ușor fraze care să conțină o conclusivă coordonată cu o completivă directă a unui verb declarandi, treapta cea mai de jos a subordonării.

În schimb propozițiile considerate de Gramatica Academiei R.P.R. coordonate cauzale nu se pot asocia niciodată cu o subordonată, iar în momentul în care am încerca să realizăm asemenea construcții, prin transpunerea unui text cu așa-zise cauzale principale din vorbirea directă în vorbirea indirectă, s-ar dovedi tocmai inexistența coordonatelor cauzale principale și justețea interpretării propuse de acad. Al. Graur în studiul *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale*[2]: în construcția cu un verb declarandi exprimat, pe care acad. Al. Graur îl subînțelegea pentru așa-zisele cauzale principale, caracterul lor de s u b o r d o n a t e cauzale iese clar în evidență. Imposibilitatea coordonării unei cauzale de acest tip cu o subordonată mi se pare un argument în plus[3] pentru inexistența coordonatelor cauzale.

Între părțile de propoziție de asemenea nu pot exista decît raporturi de coordonare copulativă, disjunctivă, adversativă și, rar, conclusivă, niciodată însă „cauzală”.

Studiul coordonării a fost limitat pînă acum la coordonarea propozițiilor principale, celelalte două posibilități recunoscute — coordonarea între părți de propoziție sau între propoziții subordonate — fiind amintite doar în treacăt. Se impune însă ca și acestea să-și găsească locul corespunzător în gramatici.

5. Mai cu seamă coordonarea dintre părțile de propoziție necesită și în gramaticile limbii romîne un capitol special[4], cu atît mai mult cu cît ea pune problema identificării conjuncțiilor care pot apărea între părțile de propoziție. Listele de conjuncții date de Gramatica Academiei R.P.R. la fiecare fel de propoziție coordonată cuprind o serie întreagă

---

[1] Gramatica Academiei R.P.R., vol. II-lea, p. 167. Faptul că aici conjuncția conclusivă *deci* e asociată cu *și* copulativ nu prezintă importanță pentru problema în discuție.

[2] P. 132.

[3] Pe lîngă cele aduse de acad. Al. Graur, lucr. cit., p. 131–132, și de Sorin Stati, *Există propoziții cauzale coordonate?*, în *Limba romînă*, 1954, nr. 6, p. 92–98.

[4] Așa cum are în gramaticile altor limbi, de exemplu în gramaticile rusești, unde problema e tratată însă în spiritul definiției clasice a coordonării, sub titlul „Părți de propoziție de același fel”. Vezi Gramatica Academiei de Științe a U.R.S.S., vol. al II-lea, partea I, p. 600–641; cf. și M. Ganshina și N. Vasilevskaya, lucr. cit., p. 316–318.

de conjuncții și locuțiuni conjuncționale care nu se pot folosi și în cadrul propoziției, dar acest lucru nu este menționat nicăieri :

copulative : *iar, cu cît ... cu atît, nu numai că ... dar* (sau *ci*) *și, pe lîngă că ... mai, după ce* (*că*) *... și*;
adversative : *iar*[1], *pe cînd, în timp ce, în schimb, numai* (*că*), *fără să, în loc să*;
disjunctive : *fie că*;
conclusive : *așa că, așa fiind.*

Pe de altă parte există conjuncții și locuțiuni conjuncționale coordonatoare care nu pot lega decît părți de propoziție sau propoziții subordonate, nu și propoziții principale; în această situație se găsește, de exemplu, locuțiunea conjuncțională copulativă *precum și*, pe care Gramatica Academiei R.P.R. o trece fără nici o mențiune specială între conjuncțiile care introduc propoziții copulative[2]. Conjuncția (disjunctivă sau copulativă) *fie*, discutată în Gramatica Academiei R.P.R.[3] la un loc cu locuțiunea *fie că*, se deosebește de aceasta din urmă prin faptul că poate apărea și între părți de propoziție și înaintea unei conjuncții subordonatoare.

Problemele schițate în această lucrare au nevoie, fiecare în parte, de un studiu aprofundat. Din faptele semnalate aici se pot trage însă două concluzii generale.

I. În primul rînd este necesară revizuirea definiției consacrate a coordonării, în sensul că:

1. Nu se coordonează numai părți de propoziție între ele sau propoziții între ele, ci și părți de propoziție cu propoziții subordonate.

2. Elementele coordonate nu sînt neapărat de același fel, ci pot avea funcțiuni diferite.

Ele pot fi deci:

a. propoziții principale;

b. propoziții subordonate (de același fel sau diferite între ele) care depind de aceeași regentă;

c. părți de propoziție (de același fel sau diferite între ele, chiar principale cu secundare, exceptînd determinantele cu determinatele lor) care se referă la același cuvînt;

d. părți de propoziție din regentă și propoziții subordonate (de același fel sau diferite între ele) care se referă la același cuvînt din regentă.

3. Elementele coordonate sînt prezentate de vorbitor ca fiind pe același plan; independența lor este însă de ordin formal și ea poate implica raporturi de subordonare din punctul de vedere al sensului.

II. În al doilea rînd este necesară extinderea studiului coordonării și asupra propozițiilor subordonate și mai ales a părților de propoziție, pentru stabilirea raporturilor de coordonare posibile și a conjuncțiilor specifice.

---

[1] În limba veche *iar*(*ă*) poate apărea și între părți de propoziție:
Mai puțină oaste era la Jolcovschii, decît la Schinder pașe, iară mai aliasă, tot lefecii. COSTIN, LET. 37.

[2] Vol. al II-lea, p. 155; cf. și *Limba romînă*, p. 225.

[3] Vol. I, p. 380.

STUDII DE GRAMATICĂ
Vol. II, 1957

PROPOZIȚII RELATIVE

DE

VALERIA GUȚU

Terminologia gramaticală cunoaște termenul r e l a t i v cu două accepții. Uneori este folosit în opoziție cu a b s o l u t : *timp relativ*, *superlativ relativ*. Alteori, termenul r e l a t i v se întrebuințează pentru a desemna părți de vorbire (exceptînd conjuncțiile) care stabilesc o relație între propoziții.

Cu acest ultim sens, termenul a denumit la început o anumită categorie de pronume. Marouzeau, în *Lexique de la terminologie linguistique*[1], în articolul cu titlul „Relatif", spune : „se numește relativ sau pronume relativ ... acela [= pronumele] care leagă o propoziție, numită ea însăși relativă, de un termen ... mai înainte enunțat".

Termenul *pronume relativ* îl întîlnim consecvent întrebuințat în toate gramaticile[2], în situația specială, formulată și de Marouzeau, în care pronumele introduce o propoziție pe care o raportează la un cuvînt din regentă.

Ulterior, din pricina asemănării funcționale existente între aceste pronume și o anumită categorie de adverbe[3], apare, în unele lucrări[4]

---

[1] Paris, 1933.

[2] Vezi de ex. Al. Philippide, *Gramatica elementară a limbii romîne*, Iași, 1897, p. 159 ; H. Tiktin, *Gramatica romînă*, ed. a III-a, București, 1945, p. 193 ; I. Iordan, *Gramatica limbii romîne*, București, 1937, p. 144–146 ; Al. Rosetti și J. Byck, *Gramatica limbii romîne*, București, 1945, p. 60 ; E. Bourciez, *Éléments de linguistique romane*, ed. a III-a, Paris, 1930, § 104 a, passim ; W. Meyer-Lübke, *Grammaire comparée des langues romanes*, Paris, 1900, vol. al III-lea, p. 690 etc.

[3] Pronumele și adverbele relative pot avea aceeași temă, vezi A. Ernout și F. Thomas, *Syntaxe latine*, ed. a II-a, Paris, 1953, p. 293, 363.

[4] Al. Philippide cuprinde în termenul general de *relativ* și adverbele : „Relativele *care, cine, ce, cît, cînd, ... cotro, ... unde, ... cum*, ... servesc de conjuncții pentru întrebările directe", lucr. cit., p. 365. W. Meyer-Lübke, lucr. cit., vol. al III-lea, p. 693, § 616, spune : „În ce privește relativele, trebuie, de bună seamă, să se examineze și adverbele de loc *ubi* și *unde*". Al. Rosetti și J. Byck, lucr. cit., la cap. Adverb nu menționează categoria adverbelor relative, dar la sintaxă, p. 158, se spune : „*Adverbele relative* (sublinierea ns. — *V. G.*) *cum, cînd, cît, unde*, înlocuiesc de multe ori pronumele relativ *care*". De asemenea la p. 175–176 : „Subordinarea se face ... printr-un pronume interogativ-relativ ... sau *adverb relativ*".

oarecum întîmplător, în altele[1] sistematic, termenul de *adverb relativ*. În unele lucrări de specialitate, adverbele relative sînt denumite conjuncții[2].

Termenul de r e l a t i v e de asemenea întrebuințat pentru a denumi propozițiile introduse prin cuvinte relative[3] (uneori numai prin pronume relative), în cazul cînd acestea raportează propoziția secundară la un substantiv sau pronume din regentă[4]. Așa încît p r o p o z i ț i a r e l a t i v ă și p r o p o z i ț i a a t r i b u t i v ă devin termeni parțial sinonimi, sfera noțiunii de propoziție atributivă înglobînd propozițiile relative.

În Gramatica Academiei R.P.R., vol. al II-lea, p. 180, se spune : „Deoarece se construiește de cele mai multe ori cu un pronume sau un adverb relativ, propoziția atributivă mai poartă și numele de propoziție relativă”[5].

Din cele arătate reiese că întrebuințarea termenului de r e l a t i v variază de la lucrare la lucrare și este adeseori inconsecventă chiar în cursul aceleiași lucrări. Aceasta se datorește faptului că avem de-a face cu o anumită terminologie tradițională, folosită, adeseori, în situații diferite de cele pe care le are în vedere această terminologie. Extinderea, fără o prealabilă revizuire teoretică a faptelor, a întrebuințării termenului r e l a t i v a dus la inconsecvențele și neconcordanțele discutate.

Examinînd sumara indicație privitoare la propozițiile relative dată de Gramatica Academiei R.P.R.[6] și citată mai înainte, constatăm că denumirea de propoziție relativă este condiționată de prezența unui element relativ în propoziția subordonată, fără nici un fel de explicații sau motivări. Această prezentare pare a avea în vedere deosebirea formală dintre propozițiile introduse printr-un cuvînt relativ și celelalte subordonate.

Deosebirea nu este însă numai formală.

Cuvintele relative, în cadrul părților de vorbire, au o poziție ambiguă derivînd din natura lor specifică, care se manifestă în posibilitatea de a

---

[1] H. Tiktin, lucr. cit., § 196, Gramatica Academiei de Științe a U.R.S.S., vol. I, § 638, Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 337.

[2] Vezi A. Ernout și F. Thomas, lucr. cit., p. 360 : „conjuncțiile *ubi, quando*”, p. 363, 366 ; conjuncția „*cum*”. Al. Philippide, lucr. cit., trece aceste adverbe în listele de conjuncții (p. 365, 366), iar la Adverb (p. 371) menționează numai : „În afară de cele spuse deja cu ocazia prepozițiilor și conjuncțiilor, că adică m-am silit să dau o listă cît mai bogată de adverbe ... mai am aici numai asupra adverbului *mai* de făcut o observație”. De valoarea interogativă a adverbelor *unde, cînd, cum,* nu se pomenește nimic, deși pronumele, care sub aspectul lor relativ („așa-numitele pronume relative”) sînt inserate în lista conjuncțiilor (p. 159), le discută și cu funcțiunea interogativă (p. 61). Gramatica Academiei de Științe a U.R.S.S., vol. al II-lea, partea a II-a, p. 268, 302, „conjuncția когда”. Gramatica Academiei R.P.R. : „Conjuncțiile subordonatoare sînt : ... de loc : *unde, de unde, pe unde* ... de timp : *cînd, de cînd* ... etc.” (vol. I., p. 377).

[3] În cursul lucrării, folosesc pentru a denumi pronumele și adverbele relative termenul de *cuvinte* sau *elemente relative*.

[4] Cf. Marouzeau, definiția citată, H. Tiktin, lucr. cit., § 194, sau A. Ernout și F. Thomas lucr. cit., p. 332.

[5] Formularea este echivocă. Se poate înțelege că o r i c e propoziție atributivă poate fi numită r e l a t i v ă în virtutea preponderenței celor introduse prin cuvinte relative.

[6] Vol. al II-lea, p. 180.

cumula două funcţiuni sintactice şi le plasează la limita dintre două părţi de vorbire, între pronume, respectiv adverbe, şi conjuncţii.

Cuvintele relative se deosebesc de celelalte pronume sau adverbe prin calitatea, proprie conjuncţiilor, de a exprima raportul de subordonare existent între două propoziţii.

De conjuncţii însă, ele se deosebesc prin faptul că, în calitate de pronume sau adverbe, au, în propoziţia subordonată pe care o introduc, un rol sintactic[1].

Între :

Cunosc locul ***unde*** *lucrezi,*
Am văzut obiectul ***pe care****-l lucrezi,*
Am auzit vestea ***că*** *lucrezi,*

deosebirea constă în faptul că în primele două exemple elementul subordonat *unde*, *pe care* are o anumită funcţiune sintactică în propoziţia introdusă (circumstanţial de loc în primul exemplu, complement direct în al doilea), exprimînd în acelaşi timp raportul de subordonare existent între cele două propoziţii, pe cînd, în exemplul al III-lea, conjuncţia *că* nu are decît acest ultim rol.

Deci pronumele şi adverbele relative, deşi au în frază un rol asemănător cu conjuncţiile, li se opun totuşi net : în timp ce conjuncţia, stabilind relaţia de subordonare, rămîne oarecum exterioară celor două propoziţii, nu intră în structura sintactică a propoziţiilor, cuvintele relative exprimă un tip deosebit de subordonare în care elementul subordonant este înglobat ca parte componentă în propoziţia subordonată. Conjuncţia exprimă numai raportul abstract al subordonării, pe cînd cuvintele relative leagă acest raport abstract de un fapt concret, din a cărui exprimare rezultă rolul sintactic al pronumelui sau adverbului relativ[2].

Identitatea de poziţie dintre pronumele relative şi unele adverbe faţă de conjuncţii justifică extinderea termenului de relativ la aceste adverbe.

Delimitarea categoriei propoziţiilor relative în cadrul subordonatelor este deci justificată prin prezenţa elementului relativ care constituie un mijloc de subordonare deosebit de celelalte.

În discuţia de pînă acum am avut în vedere, conform accepţiei acordate în mod obişnuit propoziţiilor relative, numai propoziţiile atributive. Cuvintele relative introduc însă frecvent şi alte categorii de subordonate :

Subiective :

Cari nu pieriseră de sabia slujitorilor domneşti *fugise în pribegie.* ODOBESCU, I 160.
E bine ***cum spune uncheşul.*** SADOVEANU, N. P. 232.

Predicative :

Am să fiu ***ce vreau să fiu.*** BENIUC, V. 18.
Am ajuns ***precum mă vezi.***

---

[1] Cf. Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 209; Gramatica Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S., vol. al II-lea, partea a II-a, p. 291, § 1438.

[2] Cu timpul, funcţiunea de subordonant poate să precumpănească, cuvîntul relativ devenind, prin abstractizare, conjuncţle.

Completive directe:

Ah! șoptește el pe moarte — ***cine ești ghicesc,*** *iubită.* EMINESCU, O. I 130.

N-am știut ***cînd veniți.***

Completive indirecte:

E o senzație neplăcută ***pentru cine e sătul.*** CARAGIALE, O. I 280.

Circumstanțiale de loc:

Mergeam ca praful, ca noroiul, ***unde ne duce vîntul și apa.*** GHICA, C. E. 7.

Stoicea mergea grăbit ***încotro îl ducea vijelia.*** GALACTION, O. I 48.

Circumstanțiale de timp:

Cînd zicea asemenea cîntec *zîmbea poznaș.* SADOVEANU, O. II 5.

Circumstanțiale de mod:

Și surîzi, ***cum rîde visul într-o inimă-îndrăgită.*** EMINESCU, O. I 42.

Circumstanțiale concesive:

Oricum se sucea și învîrtea, *el nu putea părăsi gîndul că Lică a fost acela care a călcat pe arendașul.* SLAVICI, N. II 119.

Și cît nu știu rusește, *ușor l-am deslușit.* DEȘLIU, în *Poezia nouă în R.P.R.*, (1952), 105.

Subordonatele de tipul celor citate mai sus sînt semnalate de Gramatica Academiei R.P.R. fără nici o mențiune specială, deși sînt introduse printr-un pronume sau adverb relativ. Această gramatică distinge deci implicit, prin modul de prezentare a faptelor, două categorii de propoziții introduse prin cuvintele relative: propozițiile atributive pe care le numește relative, pe de o parte, și toate celelalte tipuri de subordonate, cărora nu le acordă denumirea de relative, pe de altă parte. Această distincție ni se pare nejustificată.

Gramatica Academiei R.P.R. descoperă natura specifică a cuvintelor relative[1] fără a deduce însă concluziile care se impun în planul sintaxei frazei. Folosirea termenului de p r o p o z i ț i i r e l a t i v e pentru denumirea atributivelor se datorește tradiției, iar inserarea cuvintelor relative ca mijloc deosebit de subordonare în enumerarea care se face în vol. al II-lea, p. 173, se datorește unor considerente formale.

Examinînd situația cuvîntului relativ în subordonatele de diferite categorii pe care le introduce, se poate vedea că valoarea relativului este asemănătoare cu cea din propoziția atributivă relativă. De asemenea același rămîne raportul dintre relativ și conjuncție. În exemplele:

Știu ***ce*** *lucrezi,*
Știu ***unde*** *lucrezi,*
Știu ***că*** *lucrezi,*

ce și *unde* leagă cele două propoziții, avînd în propoziția subordonată pe care o introduc un anumit rol sintactic (complement direct în cazul lui *ce*, circumstanțial de loc în cazul lui *unde*), în timp ce rolul conjuncției *că* din al treilea exemplu se reduce la stabilirea relației dintre cele două propoziții.

Funcțiunea similară a relativului pune pe același plan atributivele și toate celelalte categorii de subordonate și impune fie extinderea ter-

---

[1] Vol. I, p. 209.

menului de propoziție relativă la toate subordonatele introduse printr-un element relativ, fie renunțarea la acest termen, folosirea lui numai pentru propozițiile atributive fiind, în lumina faptelor, cu totul arbitrară.

Cum am văzut însă că e vorba de un tip special de subordonare, părăsirea termenului n-ar fi justificată.

De altfel, termenul de propoziție relativă a fost deja extins și folosit, mai mult ori mai puțin consecvent, și pentru alte subordonate în diferite lucrări de specialitate[1].

Dacă însă cele două funcțiuni — de conjuncție și de membru sintactic al subordonatei — pe care le are elementul relativ cînd introduce o propoziție atributivă le regăsim în celelalte relative, în cazul acestora din urmă cuvîntul relativ capătă o nouă funcțiune. El are, pe lîngă funcțiunea de conjuncție, un d u b l u r o l s i n t a c t i c : aparține propoziției subordonate, în structura căreia se încadrează ca element constitutiv, și, în același timp, depinde sintactic și de propoziția regentă[2].

În exemplul :

N-am aflat ***cînd*** *începem,*

cînd aparține propoziției subordonate în calitate de circumstanțial și propoziției regente în calitate de complement direct exprimat neprecis, vag, și putînd fi echivalat cu un substantiv (în cazul exemplului de mai sus : ora, momentul, data). În majoritatea cazurilor, mai evidentă e apartenența sintactică a relativului la propoziția subordonată. Această situație se datorește pe de o parte faptului că relativul se găsește față de regentă în același raport ca subordonata pe care o introduce și care preia asupra sa funcțiunea relativului, iar pe de altă parte caracterului neflexibil al celor mai multe dintre cuvintele relative : *ce* și toate adverbele. De cîte ori relativul e un cuvînt flexibil și are funcțiuni sintactice diferite în cele două propoziții, forma relativului, a cărui dedublare nu e posibilă, exprimă funcțiunea pe care o are în regentă :

A dat ***cui*** *a cerut.*
A examinat numai ***pe cine*** *s-a prezentat.*
A discutat ***cu care*** *au venit.*

---

[1] W. Meyer-Lübke, lucr. cit., vol. al III-lea, p. 706, vorbește de propoziții predicative relative („Propositions relatives-prédicatives"), pe care le apropie de propozițiile subiective („sînt în cea mai strînsă legătură cu propozițiile subiective"), pe care nu le numește însă relative.

Grammaire Larousse du XX ème siècle (Paris, 1936) distinge printre subordonate (subiective — p. 91, completive — p. 92, circumstanțiale — p. 105) un tip special : „propoziții relative fără antecedent". Din exemple pare a avea în vedere numai propozițiile introduse prin pronume relative.

Unele gramatici romînești : I. Iordan, lucr. cit., p. 230, H. Tiktin, lucr. cit., p. 222, extind folosirea termenului de propoziție relativă și clasifică subordonatele în : conjuncționale, interogative indirecte și relative, pornind însă de la un criteriu strict formal ; H. Tiktin ajunge la această clasificare „după felul vorbei subordinante", iar acad. I. Iordan „după forma lor". Totuși distincția între relative și interogative indirecte depășește limitele clasificării formale.

[2] O situație oarecum similară de dublă subordonare a unui element reprezintă atributul circumstanțial, care depinde în același timp de un substantiv și de un verb (vezi Mioara Avram, *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție*, în *Studii de gramatică*, vol. I, 1956, p. 157—159).

Asemenea situații ilustrează preponderența funcțiunii sintactice din regentă asupra celei din subordonată. De altfel, propoziția subordonată constituie o completare, o dezvoltare, un mijloc de a preciza un membru al regentei exprimat vag, insuficient, prin pronumele relativ[1].

Contradicția dintre caracterul funcțional complex și caracterul rigid și unic al formei cazuale, limitată la expresia unui singur raport sintactic, duce la situații aberante ca:

Să dai ***cui*** *cere,*

în care subiectul propoziției secundare are formă de genitiv - dativ[2]. De fapt forma nu exprimă calitatea de subiect a relativului în subordonată, ci calitatea de complement indirect în regentă.

Mai rare sînt situațiile în care forma cazuală a pronumelui relativ e determinată de funcțiunea sintactică din subordonată:

Cui *nu-i place să scrie acasă.*
Cui *nu-i e foame nu mănîncă.*
Pe cine *îl dor picioarele nu dansează*[3].

În cazul relativelor atributive, valoarea funcțională a cuvîntului relativ este simplificată prin prezența substantivului sau a pronumelui la care e raportată atributiva, căruia îi revine rolul sintactic din propoziția regentă. Relativul leagă cele două propoziții. Relația cu propoziția regentă se exprimă prin acordul în gen și număr cu substantivul sau pronumele determinat, iar apartenența la propoziția subordonată prin forma cazuală a relativului, expresie a funcțiunii sale sintactice.

Mi-a dat un sfat ***căruia*** *i-am ghicit resortul interior.* CAMIL PETRESCU, U. N. 97.

Cele mai multe propoziții relative pot fi transformate în propoziții atributive prin introducerea unui pronume sau substantiv în regentă[4].

Să dai ***aceluia*** *care cere.*
A examinat ***pe aceia*** *care s-au prezentat*[5].

---

[1] *Vine cine* este absolut insuficient, *Vine cine vrea* este mai clar. În: *Vine cine vrea*, între *cine* și *vine* există un raport sintactic asemănător cu cel care se stabilește între verb și pronumele nehotărît în *Vine cineva* (ceea ce a și permis transformarea lui *cine vrea* în *cineva*), deosebirea constînd numai în faptul că *cine* e în același timp și subiectul lui *vrea*.

[2] Cf. I. Iordan, *Limba romînă contemporană* ed. a II-a, București, 1956, p. 569–571.

[3] În toate exemplele subordonata precede regenta, deci funcțiunea sintactică din subordonată se impune mai întîi vorbitorului. De asemenea în toate, relativul are funcțiunea de subiect logic. Schimbarea cazului relativului — dificilă și din cauza concordanței obligatorii dintre cazul relativului și al formei neaccentuate a pronumelui personal care însoțește în astfel de situații, în mod necesar, verbul — ar schimba sensul construcției: *Cine nu-i place să scrie acasă.*

[4] W. Meyer-Lübke distinge, lucr. cit., vol. al III-lea, p. 688, „după formă", propozițiile relative „cu antecedent" de cele „fără antecedent". „Trăsătura esențială a acestora din urmă constă în faptul că cel care vorbește nu poate sau nu vrea să spună care sînt ființele dintre care, prin propoziția relativă, scoate în relief unul sau mai mulți reprezentanți, fie că nu știe precis, fie că ceea ce vrea să spună se referă la toate ființele aceleiași categorii, dar îi pare mai clar, mai rapid, mai simplu să nu indice decît una (ființa — *V.G.*); astfel se întîmplă în proverbe; în fr. *„qui trop embrasse mal étreint"*.

[5] Introducerea antecedentului presupune înlocuirea relativului *cine* prin *care*, pentru că *cine* nu apare decît rar și mai ales în limba veche în propoziții atributive.

Această posibilitate nu le schimbă însă caracterul în cazul în care vorbitorul a omis un element din regentă socotindu-l superfluu, incomod sau lipsit de importanță.

De asemenea e simplificată funcțiunea sintactică a adverbului relativ, subordonant al unei circumstanțiale cînd în regentă îi corespunde ca antecedent un alt adverb:

Frumosul poate să existe ***acolo unde*** *el nu izbește chiar de îndată vederile?* ODOBESCU, II 153.

Precum *am auzit de la bătrînul meu vînător, tot cam* ***așa*** *ți-o și povestii.* ODOBESCU, II 172.

De cele mai multe ori, subordonata circumstanțială sau atributivă exprimă o dezvoltare, o precizare a antecedentului[1]. Mai rar antecedentul pare să sublinieze atributiva sau circumstanțiala:

Cine *n-a văzut marea,* ***acela*** *nu știe ce e frumos.*

Cine *ar putea să rostească tot ce spun ochiului și minții aceste splendide idealizări ale artei vînătorești,* ***acela*** *ar face cel mai minunat panegiric al acestei arte.* ODOBESCU, II 151.

Unde *n-a mai fost nimeni,* ***acolo*** *să te duci*[2].

Unele lucrări de specialitate[3] consideră că, în anumite situații, antecedentul și relativul formează o unitate echivalentă cu un simplu relativ (fără antecedent), antecedentul pierzîndu-și independența semantică și sintactică față de relativul pe care-l precede.

În cazul propozițiilor subordonate introduse prin asemenea relative compuse, am avea o situație asemănătoare cu cea în care subordonata e introdusă printr-un relativ simplu fără antecedent (*celui ce* fiind considerat echivalent cu *cui*), relativul cumulînd pe lîngă rolul specific de conjuncție o anumită funcțiune sintactică atît în regentă cît și în subordonată. Deosebirea dintre relativul simplu și relativul compus ar consta numai în posibilitatea acestuia din urmă de a-și exprima formal, prin aspectul morfologic al elementelor sale componente, dependența sintactică față de amîndouă propozițiile pe care le leagă[4].

---

[1] Gramatica Academiei de Științe a U.R.S.S., vol. al II-lea, partea a II-a, p. 294—295, arată că fraza Особенно было страшно то, что над огнем, в дыму летали голуби. cuprinde o propoziție subordonată subiectivă introdusă prin что, care dezvoltă conținutul concret al subiectului exprimat în regentă prin pronumele то.

[2] În toate cazurile, subordonata precede regentei. Într-o topică inversată, ca să-și păstreze nealterat sensul, corelativul și subordonata ar trebui pronunțate cu o intonație specială: ***Acolo*** *să te duci,* ***unde*** *n-a mai fost nimeni!*

[3] Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 213—214, trece printre pronumele relative pe *cel care* etc., iar în vol. al II-lea, p. 194, menționează adverbul relativ *atunci cînd.* Maria Iliescu, în *Concurența dintre pronumele relative care și ce,* din *Studii de gramatică,* vol. I, 1956, p. 31—32, admite existența unui „pronume compus” *cel ce*; Mioara Avram, în art. cit. din același volum, p. 144, susține, polemizînd cu cele afirmate de acad. Al. Graur în *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale,* din aceeași culegere, p. 136—137, existența în limba romînă a unor pronume relative compuse. *Grammaire Larousse du XX-e siècle,* p. 196 admite existența unor „locuțiuni relative” formate dintr-un pronume demonstrativ și unul relativ: *cel qui, celle qui, ceux qui* etc.

[4] În cazul subordonatelor introduse printr-un relativ simplu fără antecedent, forma relativului exprimă fie dependență față de regentă, fie dependență față de subordonată.

În problema rolului sintactic al cuvîntului relativ trebuie menționate așa-numitele propoziții interogative indirecte[1]. În cele mai multe cazuri este evidentă apartenența sintactică a relativului la amîndouă propozițiile :

Întreabă ***cînd*** *a venit.*
Întreabă ***cum*** *a venit.*
Întreabă ***încotro*** *a plecat.*
Întreabă ***ce*** *s-a întîmplat.*

În aceste propoziții, *cînd*, *cum*, *încotro* au funcțiune de circumstanțiale în subordonate și de complemente directe în regente. *Ce* e subiect în secundară și complement direct în principală.

Lucrurile se complică atunci cînd interogativa indirectă e introdusă prin *cine*, fiind posibile două construcții :

Întreabă ***pe cine*** *a venit.*
Întreabă ***cine*** *a venit.*

Primul exemplu se încadrează în cazul discutat în care relativul, aparținînd sintactic ambelor propoziții, ia aspectul impus de rolul din regentă.

În a doua frază, e limpede că *cine* este subiectul subordonatei, dar lipsa prep. *pe* face îndoielnică existența unui raport sintactic între *cine* și verbul regentei. De fapt *cine* e complementul direct al verbului din regentă ca și *pe cine* din exemplul anterior. Deosebirea dintre cele două construcții se datorește raportului diferit care se stabilește între anumite verbe (*a întreba*, *a ruga*, *a spune* etc.) și complementul lor direct în funcție de calitatea acestuia : persoană sau obiect.

Între *Întreabă ceva* și *Întreabă pe cineva* există același raport sintactic ca între *Întreabă cine a venit* și *Întreabă pe cine a venit*. Deci *cine* raportat la *întreabă* are funcțiune de complement direct ca și *pe cine*. Lipsa prepoziției se datorește faptului că în această construcție *cine* are față de *a întreba* valoarea unui obiect, a unei non-persoane.

Deci, din punctul de vedere al funcțiunii sintactice, pronumele *cine*, introducînd o propoziție interogativă indirectă, aparține, în amîndouă construcțiile posibile, atît regentei cît și subordonatei.

Din cele discutate se impun următoarele concluzii :

a. Cuvintele relative, pronume sau adverbe, se deosebesc de conjuncții prin faptul că au un rol sintactic propriu, în orice propoziție subordonată, nu numai în atributive.

b. Din punctul de vedere al funcțiunii sintactice, cuvîntul relativ are rol sintactic numai în propoziția subordonată, cînd e vorba de o atributivă sau de o circumstanțială care are un antecedent în regentă. În toate celelalte subordonate are rol sintactic atît în propoziția pe care o introduce cît și în regentă.

c. Cuvintele relative servesc ca expresie unui tip special de subordonate în care subordonata este o dezvoltare, o amplificare, o precizare a unui element din regentă.

---

[1] Cf. de exemplu H. Tiktin și I. Iordan, care împart subordonatele în : conjuncționale, relative și interogative indirecte (vezi nota 1 de la p. 8).

Acest element poate fi un substantiv sau un pronume, amplificat și explicitat printr-o atributivă relativă, sau poate fi chiar cuvîntul relativ, care aparține în egală măsură regentei și subordonatei, rolul acesteia din urmă fiind de a dezvolta și preciza relativul prea vag prin natura sa semantică.

d. Existența acestui tip de subordonare justifică și impune extinderea termenului de propoziție relativă de la propozițiile atributive la toate subordonatele introduse printr-un cuvînt relativ.

Cuvintele pe care în cursul discuției le-am numit r e l a t i v e apar în situații diferite de cele pe care le-am avut pînă acum în vedere : intră ca elemente componente în structura a numeroase pronume și adverbe nedefinite, participă la formarea unui mare număr de conjuncții compuse și locuțiuni conjuncționale.

Se pune problema ce raport există între subordonarea relativă și aceste variate situații a căror trăsătură comună o constituie prezența elementelor relative.

A. Pronumele și adverbele nedefinite în structura cărora intră pronumele și adverbele relative se împart, după celălalt element component, în mai multe grupe :

Cele formate cu *-va* :

cineva, ceva, careva, undeva, încotrova, cumva, cîndva, cîtva.

Cele formate cu *fie-* :

fiecare, fiecine, fiece, fiecum, fieunde[1].

Cele formate cu *ori-* :

oricine, orice, oricare, oriunde, oricum, oricînd, oricît[2].

Caracter relativ nu pot avea decît cele în care elementul relativ ocupă locul al doilea, adică cele formate cu *fie-* și *ori-*. Dar, pe cînd compușii cu *fie-* apar foarte rar (mai ales în limba veche) cu valoare relativă :

*O samă de-mpărați, cărora le sînt scrise și numele și canoanele, **fiecăruia** pren cărțile sale* ... EUSTRATIE, LOGOFĂTUL, la GASTER, CR. I 78/18, (în DA s.v. fie-).

***Hiecine** va bea dintr-această apă va înseta iară.* VARLAAM, I 108/12, (în DA s.v. *fie-*).

*Părea **hiecui** că nu este domnia acelui dintăiu.* COSTIN, LET. I 256/5, (în DA s.v. *fie-*),

compușii cu *ori-* au foarte des valoare relativă :

***Oricine** vine va fi bine primit.*

Înălțimea ta ești

***Oricît** de slab poftești.* ALEXANDRESCU, M. 329.

***Orice-o** fi, plătește bărbatu-meu cînd o trece pe aici.* CARAGIALE, O. I 134.

*Să nu răspunzi nici un cuvințel **oricărui** te va chema pe nume.* ISPIRESCU, L. 153.

---

[1] Regional și *fiecătrău* (cf. DA) și variantele *fieștecare, fieștecine* etc.

[2] Cu variantele populare : *orișicine* etc.

Oricînd *îți avea nevoie, veniți cu mine.* CAMILAR, N. I 67.
Oriunde *ai privi, vezi numai flori.*
Oricum *ai întoarce lucrurile ajungi la același rezultat.*
N-ai frică,
Oricîte *talazuri oceanul ridică*
In calea ta, lume. NECULUȚĂ, Ț. D. 10.

Capacitatea unor pronume (adjective) și adverbe nehotărîte de a servi ca elemente subordonante relative—introducînd propoziții subordonate și avînd rol sintactic propriu — ar putea justifica crearea termenului de pronume (adjective) și adverbe *nehotărîte - relative,* alături de cel curent de *interogative-relative.*

B. Adverbele relative se pot folosi unul în locul altuia, transformîndu-se în conjuncții prin pierderea sensului și a funcțiunii sintactice.

Cum apare frecvent pentru exprimarea timpului, a momentului :

Cum *mureau amurgurile, tunurile se auzeau mai tare.* CAMILAR, N. I 3.

În asemenea situații, *cum* își pierde sensul modal și funcțiunea de membru sintactic al propozițiilor. Rolul său se reduce la stabilirea relației dintre cele două propoziții. Are deci funcțiunea unei conjuncții și rămîne în afara structurii sintactice a propozițiilor.

Cu aceeași valoare apare uneori *cît* :

Stai la spatele meu și ***cît*** *vei auzi că încep a lovi cîte una mai deocheată, tu să mă tragi de mîneca hainei.* ODOBESCU, II 147.

Cum are net funcțiune conjuncțională în situațiile în care e folosit ca echivalent al lui *că*. Cu această valoare îl întîlnim în textele vechi :

Spun ... ***cum*** *bulgarii avea un împărat.* DOSOFTEI, V. S. 816[1].

De asemenea funcțiune de conjuncție are *unde* introducînd propoziții cauzale :

Pesemne ... ți s-a făcut urît ***undĕ*** *am tot spus anume toate soiurile de paseri.* ODOBESCU, II 235,

sau temporale :

Tînărul
Unde-și *auzea*
Din curteni ieșea
Domnului vorbea. TEODORESCU, P. P. 45[2].

Tot conjuncție trebuie socotit *cînd* cu funcțiunea lui *dacă* :

Văz c-ai rămas cu ochii la ele; dar mite ***cînd*** *ai ști și povestea lor.* ODOBESCU, II 222.

C. Pronumele și adverbele însoțite de alte cuvinte pot intra în componența unor conjuncții sau locuțiuni conjuncționale, pierzîndu-și caracterul relativ :

După ce *scrii, recitește.*

---

[1] Alteori sensul lui *cum* ezită :
Eu te văd răpit de farmec
Cum *îngîni cu glas domol.* EMINESCU, O. I 110.
E greu de precizat dacă, în acest citat, *cum* are sens modal, temporal sau e numai echivalentul lui *că*. Asemenea situații reprezintă faze intermediare în procesul de transformare a relativelor în conjuncție.

[2] Subordonata ar putea fi considerată și cauzală.

În citatul:

Se făceau pregătiri mari, porneau ca nişte oşti războitoare şi, ***după ce*** *vărsau cu bucurie sîngele animalelor necuvîntătoare, desfundau buţile cu vin şi începeau nişte chefuri,* ***după care*** *puşcaşii satului trebuiau să aducă cu cerga la curte pe beizadea Dumitru.* SADOVEANU, O. II 649,

apar *după ce* şi *după care*. Deosebirea dintre ele este evidentă: *după ce* s-a gramaticalizat devenind locuţiune conjuncţională, în timp ce, în *după care*, pronumele îşi păstrează funcţiunea sintactică în propoziţie şi sensul propriu, referirea la substantivul *chefuri* fiind destul de clară.

Îşi pierde de asemenea caracterul relativ adverbul *cum* în locuţiunea conjuncţională *(pe) cum că*:

În acea nemărginire ne-nvîrtim uitînd cu totul
Cum că *lumea asta-ntreagă e o clipă suspendată.* EMINESCU, O. I 132—133.

Mi-a spus să te vestesc ***pe cum că*** *te aşteaptă.* GALACTION, O. I 179.

Nu mai are valoare de relativ nici pronumele *ce* în locuţiuni de tipul lui *de vreme ce, îndată ce, pînă ce*:

Ah! Mă sperii, am strigat. Şi ***de vreme ce*** *este aşa, iată făgăduiesc a nu iubi niciodată.* NEGRUZZI, I 45.

Din fumul acru al tutunului prost plămădeam acolo, în vizuina de lut, o lume purificată, care va lua fiinţă ***îndată ce*** *vom arunca haina ostăşească.* CEZ. PETRESCU, S. R. 151.

Se lăsa în dusul paşilor domoli, ***pînă ce*** *scăpăta dincolo de muche, în valea cealaltă.* VLAHUŢĂ, N. 23.

D. Pronumele relativ precedat de prepoziţie poate căpăta valoare adverbială, păstrîndu-şi caracterul relativ.

În citatele:

N-a fost anevoie de înţeles ***de ce*** *oraşul nostru ... nu-mi mai păru o vale a desfătărilor.* CEZ. PETRESCU, S. R. 6.

Mult mă minunez eu ***de ce*** *ies cucoanele sara pe uliţă.* SADOVEANU, O. II 37[1].

Căci întreb, ***la ce-am*** *începe să-ncercăm în luptă dreaptă*
A turna în formă nouă limba veche şi-nţeleaptă. EMINESCU, O. I 133,

de ce, la ce au valoarea unor adverbe de cauză.

În *pentru ce* pronumele îşi mai păstrează încă oarecum autonomia:

Pentru ce *ai apucat pîn ulicioară, afurisitule?*
Nu puteai merge pe podul Mogoşoaiei? CARAGIALE, O. I 133.

Din analiza acestor cîteva situaţii se constată că:

a. Prezenţa unuia din cuvintele *ce, cînd, încotro* etc. nu este suficientă pentru a stabili caracterul relativ al unei subordonate. Existenţa sau lipsa funcţiunii sintactice a acestor cuvinte în diferite contexte constituie criteriul de distincţie între valoarea lor relativă şi cea conjuncţională.

---

[1] Comp.: *Mi-e teamă de ce s-ar putea întîmpla*, unde *ce* îşi păstrează valoarea de pronume relativ.

b. Cele două grupe de relative (pronume și adverbe) pot fi folosite unele în locul altora, uz care duce în anumite cazuri la schimbarea valorii acestor cuvinte (pronumele devine adverb).

c. Cuvintele relative se pot transforma în conjuncții prin efasarea sensului și pierderea funcțiunii sintactice.

Aceste observații duc la o clasificare a propozițiilor subordonate după mijloacele de stabilire a relației dintre ele și propozițiile regente, considerînd aceste mijloace din punctul de vedere al funcțiunii lor (expresie a unor tipuri diferite de subordonare) în :

propoziții paratactice,

propoziții relative (introduse prin adverbe și pronume relative și nehotărîte),

propoziții conjuncționale (fie că sînt introduse prin *că*, *deși* etc., fie prin *unde*, *cum* etc. cu valoare de conjuncții).

BIBLIOGRAFIE

AGÎRBICEANU, S. P.	ION AGÎRBICEANU. Schițe și povestiri. Editura de stat, pentru literatură și artă. Biblioteca pentru toți. [București, 1954.]
ALECSANDRI, P. I-III	VASILE ALECSANDRI. Opere complete. Poezii. Vol. I-III. Editura Librăriei Socec § Comp. București, 1875.
ALECSANDRI, P. P.	VASILE ALECSANDRI. Poesii populare ale romînilor, adunate și întocmite de... Tipografia lucrătorilor asociați. București, 1866.
ALECSANDRI, PR.	VASILE ALECSANDRI. Opere complete. Proza. A doua ediție populară. Minerva. București, 1910.
ALECSANDRI, T.	VASILE ALECSANDRI. Opere complete. Partea I. Teatru. Vol. I-III. Editura Librăriei Socec § Comp. București, 1875.
ALEXANDRESCU, M.	GRIGORE MIHAIL ALEXANDRESCU. Meditații, elegii, epistole, satire și fabule. Tipografia Națională a lui Ștefan Rassidescu. București, 1863.
ANTIM, P.	ANTIM IVIREANUL. Predice făcute pe la praznice mari de... Publicate ... de prof. I. Bianu. București, 1886.
ARGHEZI, C. O.	TUDOR ARGHEZI. Cîntare omului. Editura de stat pentru literatură și artă. [București] 1956.
ARGHEZI, P. T.	TUDOR ARGHEZI. Pagini din trecut. Editura de stat pentru literatură și artă. București, 1955.
BASSARABESCU, S. N.	I. A. BASSARABESCU. Schițe și nuvele. Editura de stat pentru literatură și artă. București [f. a.].
BĂLCESCU, M. V.	NICOLAE BĂLCESCU. Istoria romînilor sub Mihai Viteazul, urmată de scrieri diverse, de ... cu o precuvîntare și note de A. I. Odobescu. Tipografia Societății Academice Romîne. București, 1878.
BĂLCESCU, O. I-II	N. BĂLCESCU. Opere. Vol. I. Studii și articole; vol. II. Istoria romînilor sub Mihai Vodă Viteazul. Editura Academiei Republicii Populare Romîne. București, 1953.
BENIUC, V.	MIHAI BENIUC. Versuri alese. Editura pentru literatură și artă a Societății scriitorilor din R.P.R. [București] 1949.
BOGZA, A. Î.	GEO BOGZA. Anii împotrivirii. Reportaje, pamflete, articole, 1934–1939. Editura Tineretului a C. C. al U.T.M. [București] 1953.
BOGZA, S. P. I-II	GEO BOGZA. Scrieri în proză. Editura de stat pentru literatură și artă. Vol. I-II. [București] 1956.
BOLINTINEANU, O.	DIMITRIE BOLINTINEANU. Opere. Editura de stat pentru literatură științifică și didactică. București, 1951.
BOLLIAC, O.	CEZAR BOLLIAC. Opere alese. Editura de stat. Clasicii romîni. [București] 1950.
BUL. COM. IST. I-XVI	BULETINUL COMISIEI ISTORICE A ROMÎNIEI, publicat de Ioan Bogdan. București, 1915-1938.

CAMILAR, N. I-II — EUSEBIU CAMILAR. Negura. Roman. Vol. I-II. Editura de stat. București, 1949-1950.

CARAGEA, L. — Legiuire a prea Înălțatului și prea Pravoslavnicului Domn și Oblăduitoriu a toată Ungrovlahia *Io Ioan Gheorghe Caragea Vv.* București, 1818.

CARAGIALE, O. I-VII — I. L. CARAGIALE. Opere. Vol. I. Nuvele și schițe. Ed. Cultura Națională. București, 1930; vol. II. Nuvele și schițe. Ed. Cultura Națională. București, 1931; vol III. Reminiscențe și notițe critice. Ed. Cultura Națională. București, 1932; vol. IV. Notițe critice, literatură și versuri. Fundatia pentru literatură și artă. București 1938; vol. V. Articole politice și cronici dramatice. Fundația pentru literatură și artă. București 1938; vol. VI. Teatru. Fundația pentru literatură și artă. București, 1939; vol. VII. Corespondența. Editura pentru literatură și artă. București, 1942.

M. I. CARAGIALE, CR. — MATEI ION CARAGIALE. Craii de Curtea Veche. Roman. Editura Cartea Romînească. București [1923].

CĂLINESCU, E. O. I-II — G. CĂLINESCU. Enigma Otiliei. [Ediția a II-a.] Vol. I-II. Editura pentru literatură și artă. București, 1946.

CHIRU-NANOV, N. S. — ION CHIRU-NANOV. Păcate vechi. Nuvele și schițe. Biblioteca pentru toți. București [1910].

COCEA, F. SL. — N. D. COCEA. Fecior de slugă. Roman. București [f. a.].

COD. VOR. — CODICELE VORONEȚEAN cu un vocabulariu și studiu asupra lui de Ion al lui G. Sbiera. Edițiunea Academiei Romîne. Cernăuți, 1885.

CONACHI, P. — LOGOFĂTUL COSTACHI KONAKI. Poezii, alcătuiri și tălmăciri. Ed. a II-a. Șaraga. Iași, 1887.

CONTEMPORANUL, S. II — CONTEMPORANUL. Săptămînal politic-social-cultural. Seria a II-a. București, 1948 ș. u.

CORESI, C_2 — DIACONUL CORESI. Carte cu învătătură (1581). Comisia istorică a Romîniei. Atelierele grafice Socec § Co. [București] 1914.

CORESI, PS. — DIACONUL CORESI. Psaltirea, publicată romînește la 1577 de ... Reprodusă cu un studiu bibliografic și un glosar comparativ de B. Petriceicu-Hasdeu. Tomul I Textul. București, 1881.

COSTIN, LET. — MIRON COSTIN. Letopisețul țării Moldovei de la Aron vodă încoace. Ediție critică. Fundația pentru literatură și artă. București, 1944.

COȘBUC, B. I. — GEORGE COȘBUC. Balade și idile. Editura Librăriei Socec § Comp. București, 1893.

COȘBUC, F. T. — GEORGE COȘBUC. Fire de tort. Versuri. Ediția a II-a. Editura Librăriei Casa Școalelor C. Sfetea. București, 1898.

CREANGĂ, A. — ION CREANGĂ. Scrierile lui ... Vol. II. Diverse. Iași, 1892.

CREANGĂ, O[1] — ION CREANGĂ. Opere Editura de stat pentru literatură și artă. [București, 1953.]

CREANGĂ, P. — IOAN CREANGĂ. Scrierile lui ... Vol. I. Povești. Iași, 1890.

CUV. BĂTR. I-III — B. PETRICEICU-HASDEU. Cuvente den bătrîni. Tom I. București [1878]; tom II. București, 1879; tom III. București [1881].

D A — DICȚIONARUL LIMBII ROMÎNE. Tomul I, partea I, A-B. Librăriile Socec § Comp. și C. Sfetea. București, 1913. Partea a II-a, C. Tipografia ziarului „Universul". București, 1940; tomul II, partea I, F-I. Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională. București, 1934; partea II, fascicula I, J - Lacustru. Tipografia ziarului „Universul". București, 1937; fascicula II, Ladă-Lepăda. București, 1940.

[1] Pentru texte necuprinse în CREANGĂ, A. și CREANGĂ, P.

DELAVRANCEA, H. T.	DELAVRANCEA. Hagi-Tudose. Timpuri şi moravuri. Socec § Comp. Bucureşti, 1903.
DELAVRANCEA, L.	DELAVRANCEA. Linişte, Trubadurul, Stăpînea odată. Socec. Bucureşti, 1911.
DELAVRANCEA, O. I-II	DELAVRANCEA. Opere Vol. I-II. Editura de stat pentru literatură şi artă. [Bucureşti] 1954.
DELAVRANCEA, S.	DELAVRANCEA. Sultănica. Bucureşti, 1885.
DENSUSIANU, V. P. I-II	OVID DENSUSIANU. Viaţa păstorească în poezia noastră populară. Vol. I-II. Bucureşti, 1922-1923.
DOINE	1000 DOINE, STRIGĂTURI ŞI CHIUITURI, culese de mai mulţi învăţători zeloşi. Culegeri de doine, strigături şi chiuituri ce se obicinuiesc la jocurile şi petrecerile noastre populare. Ed. Ciurcu. Braşov, 1891.
DOSOFTEI, PS.	DOSOFTEI. Psaltirea în versuri. Ed. Bianu. Bucureşti, 1887.
DOSOFTEI, V. S.	DOSOFTEI. Viaţa şi petreacerea sfinţilor. Iaşi, 1682.
DRAGOMIR, S.	MIHU DRAGOMIR Stelele păcii. Versuri. Editura de stat pentru literatură şi artă. [Bucureşti, 1952].
DUMITRIU, A.	PETRU DUMITRIU. Aquarium. Editura de stat pentru literatură şi artă. Bucureşti [1956].
DUMITRIU, B. F.	PETRU DUMITRIU. Bijuterii de familie. Editura pentru literatură şi artă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R., Bucureşti, 1949.
DUMITRIU, C. C.	PETRU DUMITRIU. Cronică de la cîmpie. Editura de stat pentru literatură şi artă. [Bucureşti, 1955.]
DUMITRIU, CR.	PETRU DUMITRIU. Cronică de familie. Editura de stat pentru literatură şi artă. [Bucureşti, 1955].
DUMITRIU, N.	PETRU DUMITRIU. Nuvele. Editura de stat pentru literatură şi artă. Bucureşti, 1951.
DUMITRIU, P. F.	PETRU DUMITRIU. Pasărea furtunii. Ed. Tineretului [Bucureşti] 1954.
DUMITRIU, V. L.	PETRU DUMITRIU. Vînătoare de lupi. Nuvele. Editura Tineretului. Bucureşti, 1949.
EMINESCU, N.	M. EMINESCU. Nuvele. Editura Librăriei şcoalelor Fraţii Şaraga. Iaşi [f. a.].
EMINESCU, O. I.	M. EMINESCU. Opere. Ediţie critică îngrijită de Perpessicius. Vol. I. Fundaţia pentru literatură şi artă. Bucureşti, 1939.
FILIMON, C.	NICOLAE PHILIMON. Ciocoii vechi şi noi. Bucureşti, 1863.
GALACTION, P. M.	G. GALACTION Papucii lui Mahmud. Sighişoara, 1939.
GALACTION, O. I.	GALA GALACTION. Opere. Vol. I. Editura pentru literatură şi artă a Societăţii scriitorilor din R.P.R. Bucureşti, 1949.
GALACTION, O. G.	GALA GALACTION. Oameni şi gînduri din veacul meu. Editura de stat pentru literatură şi artă. [Bucureşti] 1955.
GASTER, CR.	M. GASTER. Chrestomatie romînă. Vol. I-II Ed. F. A. Brockhaus Leipzig. Socec § Co. Bucureşti, 1891.
GAZ. LIT.	GAZETA LITERARĂ. Organ săptămînal al Uniunii Scriitorilor din R.P.R.
GHICA, C. E.	ION GHICA. Convorbiri economice. Ediţiunea a II-a. Bucureşti, 1863.
GHICA, S.	ION GHICA. Scrisori către V. Alecsandri. Bucureşti, 1940.
GÎRLEANU, N.	EMIL GÎRLEANU. Nuvele. Bucureşti [1925].
GRAMATICA ACADEMIEI R.P.R.	ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE. GRAMATICA LIMBII ROMÎNE. Vol. I-II. Editura Academiei Republicii Populare Romîne. Bucureşti, 1954.
GRAMATICA ACADEMIEI DE ŞTIINŢE A U.R.S.S.	AKADEMIIA NAUK SSSR, GRAMMATIKA RUSSKOGO IAZÎKA. Vol. I sub redacţia acad. V. V. Vinogradov şi a membrilor corespondenţi ai Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. E. S. Istrina şi G. S. Barhudarov. Moscova, 1952; vol. al II-lea, partea I şi a II-a sub redacţia acad. V. V. Vinogradov şi a membrului corespondent al Academiei de ştiinţe a U.R.S.S. E. S. Istrina. Moscova, 1954.

GR. N. I-II	GRAIUL NOSTRU. Texte din toate părţile locuite de romîni, publicate de I. A. Candrea, Ov. Densusianu, Th. D. Sperantia. Vol. I-II. Socec. Bucuresti, 1906 - 907.
HEM	B. PETRICEICU-HASDEU. Etymologicum Magnum Romaniae. Dicţionarul limbei istorice şi poporane a romînilor. Stabilimentul grafic Socec § Teclu. Bucureşti. Tomul I 1886; tomul II 1887; tomul III 1893; tomul IV 1898.
HOGAŞ, DR. M.	C. HOGAŞ. Pe drumuri de munte. Răzleţe şi diverse. Fundaţia pentru literatură şi artă. Bucureşti, 1947.
HOGAŞ, M. N.	CALISTRAT HOGAŞ. În munţii Neamţului. Ediţia a III-a. Editura Cartea Romînească. Bucureşti [1937].
HOGAŞ, O.	C. HOGAŞ. Opere. E.S.P.L.A. Bucureşti, 1956.
IBRĂILEANU, A.	G. IBRĂILEANU. Adela. Fragment din jurnalul lui Emil Codrescu (iulie-august, 189 . . .). Ed. Adevărul. Bucureşti, [f. a.].
IORGA, I.L. I—III	N. IORGA. Istoria literaturii romîneşti de la 1821 înainte, în legătură cu dezvoltarea culturală a neamului de . . . Vol. I. Editura Minerva. Bucureşti, 1907; vol. II. Editura Minerva. Bucureşti, 1909; vol. vol. III. Vălenii de Munte, 1910.
IORGA, S.D.I-XXXI	N. IORGA. Studii şi documente cu privire la istoria romînilor. Vol. I—XXXI. Bucureşti, 1901 - 1916.
ISPIRESCU, L.	P. ISPIRESCU. Legende sau Basmele romînilor . . . Adunate din gura poporului. Bucureşti. 1892.
ISPIRESCU, U.	P. ISPIRESCU. Din poveştile uncheaşului sfătos. Basme păgîneşti întocmite de . . . Cu o precuvîntare de A. I. Odobescu. Partea I. Bucureşti. Tipografia Academiei Romîne, 1879.
JARNÍK BÎRSEANU, D.	DR. IOAN URBAN JARNIK şi ANDREI BÎRSEANU. Doine şi strigături din Ardeal. Date la iveală de . . . Ediţia Academiei Romîne. Bucureşti, 1885.
JEBELEANU P.	EUGEN JEBELEANU. Poeme de pace şi luptă. Editura pentru literatură şi artă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R. [Bucureşti, 1950.]
LET. I-II	LETOPISEŢELE ŢĂRII MOLDOVEI, publicate pentru întîiaşi dată de M. Kogălniceanu. Vol. I. Iaşi, 1852; vol. II. Iaşi, 1843.
MACEDONSKI, O. I-IV	ALEXANDRU MACEDONSKI. Opere. Ediţie critică, cu studii introductive, note şi variante de Tudor Vianu. Fundaţia pentru literatură şi artă. Vol. I. Poezii; vol. II. Teatru. Bucureşti, 1939; vol. III. Nuvele, schiţe şi povestiri. Bucureşti, 1944; vol. IV. Articole literare şi filosofice. Bucureşti, 1946.
MARIAN, D.	S. Fl. MARIAN. Descîntece poporane romîne, culese de . . . Suceava, 1886.
MIHALE, O.	AUREL MIHALE. Ogoare noi. Roman. Editura de stat pentru literatură şi artă. [Bucureşti, 1953.]
NECULCE, CR. I-II	IOAN NECULCE. Cronica. Vol. I-II. Ed. Scrisul romînesc. Craiova, 1936.
NECULUŢĂ Ţ. D.	D. Th. NECULUŢĂ. Spre ţărmul dreptăţii. Poezii. Cercul de editură socialistă. Bucureşti, 1907.
NEGRUZZI, I-III	CONSTANTIN NEGRUZZI. Scrierile lui . . . Vol. I. Păcatele tinereţelor. Librăria Socec § Comp. Bucureşti, 1872; vol. II. Poezii. Librăria Socec § Comp. Bucureşti, 1872; vol. III. Teatru. Librăria Socec § Comp. Bucureşti, 1873.
ODOBESCU, I-III	A.I. ODOBESCU. Scrieri literare şi istorice. Vol. I-III. Editura Librăriei Socec § Comp. Bucureşti, 1887.
ODOBESCU, S. A.	Al.I. ODOBESCU. Scrieri alese. Editura pentru literatură şi artă. Bucureşti, 1949.
PALIA (1582)	PALIA d'ORĂŞTIE (1581-1582). I. Preface et livre de la Génèse, publiés . . . par Mario Roques. Champion. Paris, 1925.

PAS. L. I-II	ION PAS. Lanțuri. Roman. Editura de stat pentru literatură și artă. București. Vol. I 1950; vol. II 1951.
CAMIL PETRESCU. O. I-II	CAMIL PETRESCU. Un om între oameni. Roman. Vol. I. Editura Tineretului. [București] 1953; vol. II. [București] 1955.
CAMIL PETRESCU. U. N.	CAMIL PETRESCU. Ultima noapte de dragoste, întiia noapte de război. Fundația pentru literatură și artă. București. 1946.
CEZ. PETRESCU. Î. I-II	CEZAR PETRESCU. Întunecare. Roman. Partea I-II. Scrisul Romînesc. Craiova. 1928.
CEZ. PETRESCU. O. I.	CEZAR PETRESCU. Oameni de ieri, oameni de azi, oameni de mîine. Editura Tineretului. București, 1956.
CEZ. PETRESCU. S. R.	CEZAR PETRESCU. Scrisorile unui răzeș. Ed. Cultura Națională. București, 1922.
PREDA. M.	MARIN PREDA. Moromeții. Editura de stat pentru literatură și artă. [București, 1955.]
PSALT. HURM.	PSALTIREA HURMUZACHI.
PSALT. SCH.	PSALTIREA SCHEIANĂ (1482). Publicată de prof. I. Bianu. T. I. București, 1889.
REBREANU. I. I-II	LIVIU REBREANU. ION. Roman. Vol. I-II. Editura Cartea Romînească. București [1923-1924].
REBREANU. R. I-II	LIVIU REBREANU. Răscoala. Roman. Vol. I-II. Editura Adevărul. București, 1932.
RETEGANUL. P. I-V	IOAN POPU-RETEGANUL. Povești ardélenești, culese din gura poporului de ... Partea I-V. Editura Librăriei Nicolae I. Ciurcu. Brașov. 1888.
REZ. HOT. I	Rezoluții și hotărîri ale Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Romîn. Vol. I. Ed. a II-a. Editura pentru literatură politică. [București] 1952.
ROSETTI. B.	A. ROSETTI. Scrisori romînești din Arhivele Bistriței (1592-1638). Ed. Casa Școalelor. București, 1944.
RUSSO. S.	ALECU RUSSO. Scrieri. Publicate de Petre V. Haneș. Edițiunea Academiei Romîne. Institutul de arte grafice Carol Göbl. București. 1908.
SADOVEANU. B.	MIHAIL SADOVEANU. Baltagul. Roman. Editura Cartea Romînească. București [1930].
SADOVEANU. D.P.	MIHAIL SADOVEANU. Divanul persian. Poveste orientală. Ed. Cartea Romînească. București, 1943.
SADOVEANU. F. J. I-III	MIHAIL SADOVEANU. Frații Jderi. Roman istoric. Vol. I-II. București [1943]; vol. III. București [1942].
SADOVEANU. Î.A.	MIHAIL SADOVEANU. Împărăția apelor. Editura Cartea Romînească. București [1928].
SADOVEANU, M.C.	MIHAIL SADOVEANU. Mitrea Cocor. Editia a II-a. Editura pentru literatură și artă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R. [București, 1950.]
SADOVEANU. N. F.	MIHAIL SADOVEANU. Nada Florilor. Editura Tineretului. [București, 1951.]
SADOVEANU. N. P.	MIHAIL SADOVEANU. Nicoară Potcoavă. Povestire istorică. Editura Tineretului. [București, 1952.]
SADOVEANU. N. S.	MIHAIL SADOVEANU. Nopțile de Sînziene. Roman. Editura Cartea Romînească. București, 1934.
SADOVEANU. O. I-VII	MIHAIL SADOVEANU. Opere. Vol. I-VII. Editura de stat pentru literatură și artă. [București, 1954 și urm.]
SADOVEANU. O. VIII	MIHAIL SADOVEANU. Opere, Vol. VIII. Editura de stat pentru literatură și artă. [București, 1953.]
SADOVEANU. O.A. IV	MIHAIL SADOVEANU. Opere alese. Vol. IV. Editura de stat pentru literatură și artă. Biblioteca pentru toți. [București, 1953.]
SADOVEANU. P.A. II	MIHAIL SADOVEANU. Frații Potcoavă, în revista Pagini alese II (1902) nr. 1 și urm.

SADOVEANU, Z. C.	MIHAIL SADOVEANU. Zodia Cancerului. Roman istoric Editura Cartea Romînească. București [1947].
SLAVICI, N. I-II	IOAN SLAVICI. Novele. Vol. I-II. Editura Librăriei Socec § Comp. București, 1892-1896.
SLAVICI, V.P.	IOAN SLAVICI. Vatra părăsită. Minerva. București, 1900.
SLAVICI, M.	ION SLAVICI. Mara. Editura de stat pentru literatură și artă. Biblioteca pentru toți. București, 1956.
STANCU, DUL.	ZAHARIA STANCU. Dulăii. Roman. Editura de stat pentru literatură și artă. [București, 1952.]
ȘĂINEANU, D.U.	LAZĂR ȘĂINEANU. Dicționar universal al limbei romîne. Ediția a VIII-a. Ed. Scrisul Romînesc. Craiova [f. a.].
ȘIO I-II	LAZĂR ȘĂINEANU. Influența orientală asupra limbei și culturei romîne. I Introducerea: II Vocabularul. Editura Librăriei Socec § Comp. București, 1900.
TEODORESCU, P. P.	G. DEM. TEODORESCU. Poezii populare romîne. Tipografia modernă Grigorie Luis. București, 1885.
TIKTIN, DRG	Dr. H. TIKTIN. Rumänisches-deutsches Wörterbuch (Dicționar romîn-german). București. Imprimeria statului. Vol. I 1903; vol. II 1911; vol. III 1924.
TOPÎRCEANU, M.	G. TOPÎRCEANU. Migdale amare. Versuri umoristice și fanteziste. Ed. a IV-a. Editura Cartea Romînească. București [1947].
TOPÎRCEANU, O. I-II	G. TOPÎRCEANU. Opere. Editura de stat pentru literatură și artă. Biblioteca pentru toți. [București] 1955.
URECHE, LET.	LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI pînă la Aron Vodă (1359 - 1595), întocmit după Grigorie Ureche Vornicul, Istratie Logofătul și alții de Simion Dascălul. Atelierele grafice Socec § Comp. București, 1916.
URICARIUL I-XXV	THEODOR CODRESCU. Uricariul sau Colecțiune de diferite acte care pot servi la istoria romînilor. Vol. I-XXV. Iași, 1871-1895.
VARLAAM, CAZ.	VARLAAM (Mitropolitul Moldovei). Cazania (1643). Fundația pentru literatură și artă. București, 1943.
VĂCĂRESCU, P.	I. VĂCĂRESCU. Colecție din poeziile d-lui marelui logofăt. Tipografia lui C.A. Rosetti și Vinterhalder. București, 1848.
VLAHUȚĂ, D.	A. VLAHUȚĂ. Dan. Editura Librăriei E. Graeve § Comp. București, 1894.
VLAHUȚĂ, N.	A. VLAHUȚĂ. Nuvele. Stabilimentul Grafic Socec § Teclu. București, 1886.
VLAHUȚĂ, N.G.	A. VLAHUȚĂ. Pictorul N. I. Grigorescu. Viața și opera lui. Craiova [1936].
V. ROM.	Viața romînească. Revistă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R.
ZAMFIRESCU, V.T.	D. ZAMFIRESCU. Viața la țară. Tănase Scatiu. Editura de stat pentru literatură și artă. Biblioteca pentru toți. București, 1956.
ZANNE, P. I-IX.	ZANNE. Proverbele romînilor din Romînia ... Vol. I-IX. 1895-1901.

SUMAR

Dat la cules 28.VI.1957. Bun de tipar 17.X.1957. Tiraj 5750
Hîrtie semivelină 65 g. m.² Format 16/70×100. Coli editoriale 15,2 Coli de tipar 12, A 02692/1957.
Indicele de clasificare pentru biblioteci mari: 4R—5 (082)
Indicele de clasificare pentru biblioteci mici: 495—5 (082)

Tiparul executat sub comanda nr. 1354 la Într. Poligrafică nr. 3
B-dul 6 Martie, nr. 29. Bucureşti, R.P.R.